HABERCİNİN ELKİTABI

Derleyen: Sevda Alankuş

GAZETECİLİK VE HABERCİLİK

ÇİLER DURSUN
RAGIP DURAN
İNCİLAY CANGÖZ
ESRA ARSAN
TUĞRUL ERYILMAZ
ÖZCAN YURDALAN
MEHMET SUCU

bia

IPS İLETİŞİM VAKFI YAYINLARI

GAZETECİLİK VE HABERCİLİK

Derleyen: Sevda Alankuş

Çiler Dursun

Ragıp Duran

İncilay Cangöz

Esra Arsan

Tuğrul Eryılmaz

Özcan Yurdalan

Mehmet Sucu

IPS İletişim Vakfı Yayınları: 7
Habercinin Elkitabı Dizisi: 4
© IPS İletişim Vakfı
İkinci Baskı 2005
Birinci Baskı 2003

Faik Paşa Yokuşu No:4, K:3, D: 8-9
34900, Beyoğlu, İstanbul
Tel: +90 212 251 1503 Faks: +90 212 251 1609
e-posta: bia@bianet.org
web sitesi: www.bianet.org

Baskı: Ser Matbaası
Merkezefendi Mahallesi, 4. zer
Sanayi Sitesi, Fazıl Paşa Cad. 16/26
Tel: (0212) 565 17 74
İstanbul

Bu kitap Avrupa Birliği'nin mali desteğiyle yayınlanmaktadır. Burada dile getirilen görüşler IPS İletişim Vakfı'na aittir. Dolayısıyla hiçbir biçimde Avrupa Birliği'nin resmi görüşleri olarak değerlendirilemez.

İÇİNDEKİLER

İkinbi baskı için
V
BİA ve BİA eğitim çalışmaları üzerine
Sevda Alankuş
15
Önsöz
Sevda Alankuş
33
Haber ve habercilik/gazetecilik üzerine düşünmek
Çiler Dursun
69
Yurttaş gazeteciliği
Ragıp Duran
91
Yurttaş gazeteciliği ve yerel basın
İncilay Cangöz
107
Çatışma ve savaş dönemlerinde gazetecilik
Esra Arsan
125
Haber ve habercilik
Esra Arsan
137
Muhabirliğe kısa bir giriş
Tuğrul Eryılmaz
153
Haber fotoğrafçılığı
Özcan Yurdalan
169
Sayfa düzeni
Mehmet Sucu
183
Yazarlar
197
BİA yerel medya eğitim programları katılımcı listesi
203

İkinci baskı için

Bağımsız İletişim Ağı' nın (BİA) yerel gazeteci ve radyoculara yönelik olarak iki aşamada gerçekleştirdiği eğitim çalışmalarında yapılan sunuşlarla tartışmaların, atölye çalışmalarının ürünü olan ve 5 kitaptan oluşan Habercinin *Elkitabı* Dizisi'nin ilk baskısı, 2003 yılında yayınlandı. Kitaplar vakıf (IPS) yayını oldukları için dağıtımlarında ticari bir amaç güdülmedi. Türkiye'deki erişebildiğimiz bütün Üniversite kütüphaneleri ile İletişim Fakültesi öğretim üye ve görevlilerine, ayrıca eğitim çalışmalarımıza katılan ya da katılmayan bir çok yerel medya çalışanına ücretsiz olarak ulaştırıldı. Ayrıca, BİA'nın "bilgiyi ortaklaşa üretilen ve paylaşılması gereken bir değer" olarak görmesiyle tutarlı olarak, BİA'nın internet haber sitesi bianet'e de konularak (http://www.bianet.org/diger/bia_kitaplik.htm) arzu eden herkesin faydalanmasına sunuldu. Sonuçta tam da hedeflediğimiz gerçekleşti ve kitaplarımız geçtiğimiz iki yıl içerisinde iletişim fakültesi öğrencileriyle, yerel medya çalışan-

larının temel başvuru kaynağı haline geldi ve tükendi. Bu yüzden de bize yeni baskılarını yapma gereğini duyurdu.

Peki kitaplarımızın birinci baskılarının yayınlanmasından bu yana geçen zaman içinde neler oldu? Tam kitapları derleyerek, önsözlerini yazdığım sıralarda başlayan Irak'taki işgal, üçüncü yılına girdi ve işgale neden gösterilen kimyasal/nükleer silahlar asla bulunamadı. Saddam yakalandı ve büyük bir medya senaryosuyla saklandığı "delikten" çıkarılmış perişan haliyle ekranlarda ve gazetelerde defalarca gösterilen diktatörün sonradan—bir Amerikalı askerin ifadesiyle—aslında savaşarak ele geçirildiği anlaşıldı. Yine Amerikalı askerlerin bir yandan Iraklı sivil ve askerler üzerine işkence uygularken, diğer yandan ellerinde sigaraları ya da zafer işareti yaparak çektirdikleri "hatıra" fotoğraflarının, önce internet sitelerinde, sonra da El-Cezire televizyonunu takiben bütün dünya basınında yayınlanması, Arap/İslam dünyasında infial yarattı.

Bu defa da yine internet aracılığıyla "Iraklı direnişçilerin" öyle ya da böyle İşgalcilerle ilişkilendirip, kafalarını gövdelerinden ayırdıkları sivillerin görüntüleri dolaşıma sokuldu. Bu ikinciler nasıl kimileri üzerinde "olanları hakkediyor bu barbarlar" duygusunu yarattıysa, birinciler de işgal karşıtlarına olan desteği artırdı. Nitekim bu "hatıra" fotoğraflarından birisi yürütülen işgal karşıtı küresel mücadelenin sembolü haline geldi. Yine de dünya özellikle de ABD kamuoyunu kontrolündeki medya tekelleri aracılığıyla yıllardır bu işgale hazırlamış olan Başkan George Bush ülkesindeki seçimleri ikinci kez kazandı. Irak Dünya Mahkemesi (WTI), Bush'u İstanbul'da gıyabında ve sembolik olarak yargıladı. Dünyadaki savaş karşıtları ilk defa bu kadar büyük ölçekli bir dayanışma ve eylemlilik içerisine girerek, küreselleşmenin sadece sermaye ve onun politik

çıkarlarının değil, ona karşı olanların da küreselleşmesi olduğunu gösterdiler. Bu karşı-örgütlenmeyi de büyük ölçüde internet ortamını kullanan "kendi-medyalarını" aracılığıyla gerçekleştirip, "ana akım" medyayı da, yaptıkları eylemleri "göstermek/duyurmak" zorunda bıraktılar.

Ancak Irak'taki sivil-asker ölümlerinin sayısı durmadı. Yaygın medya ve gözleri onda olanlar için, bu ölümler artık "güvenli" oturma odalarında büyük bir alışkanlıkla ve sorgulamadan seyrettikleri "öteki/uzak" ülkelerde gerçekleşen yüzlerce "kötü" haberden birisi haline gelmiş durumda. En azından televizyonlar bu "öteki" ülkelerden "teröristlerin", neredeyse kapılarının dibinde gerçekleştirdikleri bir şiddet eylemini gösterene, böylelikle bu adaletsizlik içinde dünyadaki hiç bir yerin; evlerinin, işyerlerinin, her gün kullandıkları otobüslerin, metronun güvenli olmadığını duyurarak onları bir kaç gün sürecek korkulara salana kadar.

Yani, dünya üzerinde tek-kutuplu bir egemenlik kurma mücadelesinin sembolü haline gelen İsrail'in işgallerine verilen destek ile Birinci Irak işgalinin arkasından aslında her yer "savaş yeri" haline gelmiş durumda; Endonezya'da dans için gittiğiniz bir diskotek, New York'taki işyeriniz, Kabil'deki her yer, İstanbul'da önünden geçtiğiniz bir konsolosluk ile banka binası, bitişiğinde dükkanınızın bulunduğu bir Sinagog, Londra'da hep kullandığınız bir otobüs ile metro hattı. Ve "şiddet" neredeyse "medya" da orada, "beyaz sıradan insanın", "yabancı/Müslüman/Doğulu/" düşmanlığını "yargısız infazlar" ile körüklemeye devam etmekte.

Bu arada devam edeyim, kitaplarımızın birinci baskısının dolaşımda olduğu bu son üç yıl içerisinde, dünya—her birinde

yaygın medya ile alternatif medyanın gazetecilik sorumluluğu ve etiği açısından büyük sınavlar verdiği—başka büyük bir felaketle daha yüzleşti; şimdiye kadar karşılaşılan en büyük doğal afetlerden birisi tsunami, Hint Okyanusu'nda kıyısı olan ülkelerin haritalarını değiştirip, milyonlarca insanı yuttu. Her "kriz" ortaya çıktığında yapıldığı gibi, özellikle haber kanalları günlerce süren canlı yayına geçtiler. Ancak bu enformasyon bombardımanına rağmen hala kimse, ölenlerin ve kayıpların yaklaşık sayısını, ölümlerin kolayca telaffuz edilemeyecek rakamlara ulaşmasında bu ülkelerdeki yoksulluğun rolünü, ya da bir daha böyle felaket olursa nasıl hazırlanılmak gerektiğinden haberli değil. Biliyorsunuz, "yoksulluk" medya için tek başına haber değeri taşımıyor, yoksullar ancak yoksulluk nedeniyle — Türkiye'den örnek vereyim—"iç çamaşırları ve pijamalarıyla şık semtlerin plajlarını, parklarını doldurduklarında", "kapkaççılık yaptıklarında", "sabıkalı oldukları için dur emrine uymayarak, polis tarafından vurulduklarında" haber oluyorlar. Bu son üç yılda da aynısı oldu. Bir örnek de dünyadan; açlık nedeniyle ölümün eşiğindeki binlerce Afrikalı çocuk en son, bu defa internet üzerinden de canlı olarak izlenebilen ve yine yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı imkanlarla büyük bir eşgüdümle gerçekleştirilen Live Aid konserleri nedeniyle "haber" ve "yardım çağrılarına" konu oldular.

Türkiye'ye gelince; son üç yıl içerisinde, AK parti iktidarıyla birlikte yeni bir mecraya giren Batılılaşma macerası en sonunda Türkiye'nin AB'ye tam üyelik için pazarlıklara başlayıp başlayamayacağının anlaşılacağı bir güne; 3 Ekim 2005 tarihine kilitlendi. Diğer yandan bu satırlar yazılırken söz konusu tarihin Türkiye'ye ne getireceği henüz bilinmemekle birlikte, neler getirdiği biliniyor. Yıllardır en zor politik ve ekonomik koşullar-

da mücadeleler veren "demokratikleşme yanlıları" bir kez daha, kendi insanları istediği için değil, toplumsal bilinçaltımız haline gelen Batı'ya kendimizi beğendirmek için yapılan "demokratikleşme paketlerine" sevinmek durumunda kaldılar. Ancak bu defa, Batılıların "şark kurnazlığı" diyerek yutmayacakları bazı maddeler ve koşullarla güdükleştirilen demokratikleşme konularına, her zamankinden daha örgütlü olmak üzere müdahale ederek, başarılı da oldular. Böylece örneğin, bir tabu daha yıkıldı ve TRT haftanın belli gün ve saatlerinde uzun yıllardır Türk oldukları ve Türkçenin "bozulmuş" ağzını konuştukları söylenen Kürtler başta olmak üzere, diğer etnik dillerde yayıncılığa başladı. Görebildiğim kadarıyla da, ilk yayınların yarattığı heyecan geçtikten sonra, bu programlar sadece müziklerini, dillerini TV'den ve duymak isteyen ve de buna vakit bulabilenlerin kendilerine ayrılmış gün ve saatleri takip edebilmelerine izin vermeyecek bir koşuşturma içinde olmayanların izlediği, herhangi bir program haline geldiler. şimdilerde yine AB tam üyeliğinin gereği olarak, ikinci bir tabu daha yıkılıyor, RTÜK, TRT dışında kalan özel radyo ve televizyon kanallarına farklı etnik dillerde yayın yapma imkanı verecek tüzük değişikliği için hazırlıklar yapıyor.

Türkiye'deki medya ortamıyla ilgili başka her şey ise bildiğiniz gibi; yaygın medya ortamı Uzan ve Dinç Bilgin gruplarının yarış dışı kalmalarının sonucunda artık sayıları daha da azalmış bir kaç grubun denetimi altında. Bu gruplar tarafından çıkarılmayan, gazeteler bu defa dağıtım tekeline takılabiliyorlar. Yıllardır adlarını ezberlediğiniz "medya starları" büyük transfer paralarıyla bir zamanlar hakkında söylemediklerini bırakmadıkları rakip grup televizyon/gazetelerine transfer oluyorlar, bu gazetelerin yeni muhabirleri ise ancak cep harçlığı

sayılabilecek paralarla, hiç bir gelecek güvenceleri olmadan, kendisinden büyük bir gazetede iş bulabilmiş olmanın "onuruyla" yetinmesi beklenerek, haber peşinde koşuyorlar.

Bu koşullar altında seslerini duyuramayanların sesi olmak iddiasında ve medya pazarına ancak kıyısından tutunabilmiş gazeteler, yeni çıkmaya başlayan "Birgün" gazetesinin durumunda olduğu gibi ayakta durma mücadelesi veriyorlar, ya da bir kapanıp bir çıkan "Pazartesi" Dergisi ile "Buğday" Dergisinin yaptıkları gibi, çeşitli yaratıcılıklarla ve proje destekleriyle dayanmaya çalışıyorlar. Yani, "bizim medya" ya da sivil toplum medyası cephesinde de umut veren yeni bir gelişme yok. Benim Türkiye koşullarındaki durumları nedeniyle "sivil toplum medyası" sayarak, varlıklarını, güçlenmelerini, kaliteli ve etik ve politik olarak sorumlu habercilik yapmalarını çok önemsediğim yerel medyanın koşulları da daha iyiye gitmiş değil.

Bu koşullar altında BİA ne yaptı? İkinci bir AB destekli proje ile internet ortamındaki varlığını BİA^2 adıyla sürdürerek, ayakta kalmayı ve Türkiye medya ortamındaki önemli bir eksikliği "başka haber" duyma gereksinimini karşılamayı başardı. Dolayısıyla bir yandan gönüllü temsilcileri aracılığıyla yerellerin sesi olmaya devam ediyor, şu anda BİA'ya haber geçen ya da haberlerini veren çok sayıda kadar yerel medya kuruluşu var. Diğer yandan da, BİA^2, İstanbul'daki merkezi aracılığıyla yürütülmesini üstlendiği "Medya Özgürlüğü ve Bağımsız Gazetecilik İzleme ve Haber Ağı" başlıklı projenin de gereği olarak haber yapılmayanları, yapılsa bile sansasyonel gazeteciliğin haber üslubu içerisinde kaybolanları—kadınları, çocukları, azınlıkları, onlarla ilgili hak ihlallerini ve gazetecilik etiği ihlallerini haber yapmaya devam ediyor. Ayrıca artık BİA^2'nin kazanımları üstüne yükseldiği 2000-2003 arasında gerçekleştiri-

len BİA projesi zamanında yerel medya habercilerine yönelik olarak başlatılan, sonucunda da elinizdeki kitap dizisinin yayınlanmasına yol açan eğitim çalışmalarını da artık daha özgül bir amaç çerçevesinde sürdürüyor. BİA^2, bu defa eğitim kadrosunu aralarına yeni akademisyen ve gazetecileri katarak daha da zenginleştirdi ve üç ayaklı bir eğitim programını hayata geçirmek üzere yola çıktı.

Hak savunuculuğu yapan avukatlara yönelik olarak gerçekleştirilen eğitim ile sivil toplum örgütlerinin temsilcilerine yönelik olarak gerçekleştirilen ve onları hak ihlali takipleriyle medya ile ilişkileri konusunda güçlendirmeyi hedefleyen eğitimler tamamlandı. BİA^2'nın genel olarak medyayı ve sorumluluğunu tartışmaya, etik ve politik olarak sorumlu gazeteciliği ve haberciliği yaygınlaştırmaya yönelik eğitim çalışmalarına ise kaldığı yerden devam ederek, yerel gazetecilerle eğitmenleri bu defa "hak haberciliği" konusunu tartışmak ve deneyimlemek üzere bir araya getirdi. Projenin eğitim ayaklarının üçüncüsünü oluşturan bu eğitimin, birinci basamağı tamamlandı. BİA^2, bu önsözün yazıldığı sıralarda, ayağın ikinci ve üçüncü basamakların başlamasına yönelik hazırlıklarını tamamlıyor. Bu defa, özgül olarak kadın ve çocuk hakları haberciliği konusunda eğitim vermek üzere, yine 6 farklı bölgeye gidilerek, aralarına her gidişimizde daha çok "mektepli gençlerin" katıldığını sevinçle gördüğümüz, yerel gazetecilerle buluşulacak.

Şimdi de size iki sevinçli haberim var: 1997'de başlayan bir hayalin peşine düşülerek üzerine çalışılmaya başlanan, 2000 yılında ise hayata geçirilmeye başlayan BİA ve BİA^2 projeleri, Mayıs 2006'da gerçekleştirilecek bir uluslararası bağımsız medya buluşması ile sonuçlanıyor. Ancak bundan önce bir şey daha yapacağız. Çok kısa bir süre içinde, BİA^2 projesi

çerçevesinde üç ayrı grup—avukatlar, hak örgütleri temsilcileri, yerel gazeteciler— için ayrı ayrı tasarlanmış eğitim çalışmalarının ürünü olan metinleri bir araya getiren yeni derleme kitaplar yayınlamaya başlayacağız. Nihayet, dünyanın farklı coğrafyalarından gelerek, bizimle deneyimlerini paylaşacak medyacılar ile onlar üzerine düşünen, fikir öncülüklerini yapanları bir araya getirecek büyük bir buluşmayı, "Uluslararası Bağımsız Medya Forumu"nu 2006 ilkbaharında ve İstanbul'da gerçekleştireceğiz.

Gelelim kitaplarımızın ikinci baskısıyla ilgili söylemek istediklerime. İlk baskıya yazdığım Önsöz'den de anlaşılacağı gibi, kitaplarımızdaki metinlerin çoğunluğu eğitim çalışmalarımız sırasında gerçekleştirilen seminer ve atölye çalışmalarının metinleri. Eğitmenlerimizden, konuşma metinlerini gözden geçirerek, gerekirse eğitimler sırasında yaptığımız kayıtların deşifre edilmiş metinlerinden eklemeler yaparak, yine eğer gerek duyuyorlarsa okuyucuları yeni okumalara yönlendirecek kaynaklar da vererek bize iletmelerini istedik. Kimi arkadaşlar metinlerini yeniden yazdılar, kimileriyse ilk halini koruyarak, sadece bazı eklemelerle yetindiler.

Ben mümkün olduğu kadar elime geçen metinlerin üslubunu koruyarak, diğer yandan yazdığım Önsözlerle, kitaplar ve yazarların ortaya koydukları problematikler arasında ilişki kurarak, onları zaman zaman tartışmaya açarak, katıldığım ya da katılmadığım konuları belirterek, en önemlisi beş kitabın her birinin kendi içinde ve birbiri arasında bir anlatı bütünlüğü sağlamaya çalışarak derlemeyi gerçekleştirdim. Bu nedenle çalışmalar arasında eğitmenlerin yaklaşımlarını yansıtan farklılıklar görebileceğiniz gibi, birbiriyle örtüşen hatta birbirini tekrarlayanlarla da karşılaşabileceksiniz. Ayrıca belirli bir

format belirlemediğimiz ve bazı eğitmenlerimiz de sundukları konuşma metinlerini değiştirmeden bize göndermeyi tercih ettikleri için, fark edeceğiniz gibi kimi çalışmalar kaynakça, dipnot ve referanslar içermeyen "konuşma metni" özellikleri gösterirken, diğerleri bunları içeriyor.

Bu arada ikinci baskımızı yaparken de, aynı yöntemi izledik ve eğitmenlerimize metinlerinde değişiklik yapmak isteyip istemediklerini sorduk. Gelen yanıtlara göre de, esas olarak, birinci baskımızda yer alan yazılar üzerinde çok önemli bir değişiklik yapmadan, karşınıza çıktık. Ancak ben kendime ait Önsözler`i yeni kaynaklarla zenginleştirmeye çalışarak, ya da edit etme sürecinde—bilgisayardaki marifetimin azizliğine uğrayarak—kaybolmuş kimi kaynakları ekleyerek yeniden gözden geçirdim. Yaptığım en önemli değişiklik ise, üçüncü kitabımız, *Medya, Etik ve Hukuk*'ta oldu. Fikret İlkiz'in ilk baskımızda yer alan "Türkiye'de Sansür, Hukuk ve Haber" başlıklı yazısını bu yazının esasını da kapsayan daha güncel bir yasaklama kararının eleştirisi ile değiştirdik. Aynı şekilde beşinci kitabımız *Radyo ve Radyoculuk*'ta da Erol Önderoğlu "demokratikleşme paketleri"ni izleyen "Uyum Yasaları" ve radyo-televizyon yayıncılığı ile ilgili son düzenlemeler" başlıklı yazısını daha sonra çıkarılan 6. ve 7. "Uyum Paketleri" ve değiştirilen yasalar temelinde güncelleştirdi ve Türk Ceza Kanunu'ndaki değişiklikleri iletişim ve ifade özgürlüğü açısından değerlendiren "5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve Özgürlükler" başlıklı yeni bir yazı ile de katkıda bulundu.

Bunun dışında neler oldu? BİA'nın her biri iletişim çalışmaları alanının adları başka çalışmalarıyla da bilinen akademisyen eğitimcileri, yeni kitaplar yayınlayarak, yeni akademik ve/veya idari unvanlar aldılar. Gazeteci eğitmenlerimizden olup da, yaygın medyada çalışanlar ise, haklı olarak ünlendikleri "etik

ve politik olarak sorumlu gazeteciliklerini" ödün vermeden sürdürdüler, ancak aralarından birisine bu izin verilmedi ve işinden edildi.

Sonuç olarak 24 yazar tarafından kaleme alınmış 28 birbirini tamamlayan metinden oluşan 5 kitabımız yenilenmiş haliyle elinizde. Farkındaysanız artık birinci baskıda yaptığım gibi onlardan "kitapçık" olarak söz etmiyorum. Çünkü, kolayca taşınıp okunabilsinler diye "küçük" ebatta tasarlanan dizimiz boyutlarını aşan bir işlev yerine getirdi, yukarıda da belirttiğim gibi, genç gazeteci adaylarıyla, gazetecilerin başucu kitapları arasına girdi. şimdi daha da fazla kimseye ulaşmak istiyoruz.

Hepinize iyi okumalar ve yeni BİA kitaplarıyla, etkinliklerinde, eğitimlerinde görüşmek üzere...

Sevda Alankuş, Eylül 2005. Kuzey Kıbrıs.

BİA VE BİA EĞİTİM ÇALIŞMALARI ÜZERİNE

Sevda ALANKUŞ[*]

Bağımsız İletişim Ağı (BİA), Türkiye'deki yaygın/ülkesel medya ortamının tekseslilliğinden rahatsız olan IPS İletişim Vakfı, TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği) ve TTB (Türk Tabipleri Birliği) gibi sivil toplum kuruluşlarının alternatif bir medya ağına duydukları gereksinimle; "yerellerin sesi" olmak üzere yola çıkan, ancak ekonomik, siyasal, yasal zorluklar nedeniyle bunu yapabilmekten alıkonan yerel medya kuruluşlarının, ayakta durabilme mücadelelerinin buluştuğu yerde doğdu. Bu yüzden de, hedefini halihazırdaki tekseslilliğin sorumlusu olan ülkesel ölçekli kamusal ve ticari medya karşısında, sivil toplumun kendini ifade edebilmesinin aracı olarak, "**yerel medyanın güçlenmesi**" olarak koydu. Başka ifadeyle, anti-tekelci düzenlemeler gerçekleştirilmediği; kamu hizmeti yayıncılığı çokkültürlülük politikaları doğrultusunda ve "özerk" olarak yeniden yapılandırılmadığı sürece, farklı ka-

---

* Doğu Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı, BİA² Eğitim Danışmanı.

muların seslerini duyurmalarına izin vermeyecek olan mevcut yaygın medya ortamının, ancak güçlü bir yerel/sivil medyanın varlığıyla dengelenebileceği, çoğulculuğa açılabileceği tespitinden yola çıktı.[1] BİA bu anlamda, yerel medyanın güçlenmesi yoluyla, Türkiye'deki medya ortamının demokratikleşmesini hedefleyen bir projenin adı.

BİA yerel medyanın güçlenmesinden ne anlıyor?

BİA, yerel medyanın güçlenmesinden, yerel medya kuruluşlarının karşı karşıya bulundukları ekonomik, siyasal, yasal güçlükler karşısında kendi ayakları üzerinde durabilecek duruma gelmelerini anlıyor. Ancak bu güçlenmeyi yerel medyanın yaygın medyayla rekabet edebilmesi anlamında tanımlamıyor. Nedeni de, sadece böyle bir rekabetin imkansızlığıyla değil, bu rekabetin yersizliğiyle ve yerel medyanın tanımı gereği farklı bir "üretime" talip olmasıyla ilgili. Yani yerel medya kurumları, ülkesel/yaygın medyanın hedef kitlesini kazanıp, kendilerinde tutmaya değil; onun geniş bir yelpazeye yayılmış okur/dinleyici/izleyici kitlesinin beklentileri açısından hiçbir

---

[1] Burada esinlendiğim model, *Süleyman İrvan*'ın bu meseler üzerine düşünen iki İngiliz araştırmacı *John Keane* ile *James Curran*'ın önerdiklerini biraraya getiren modeli oldu. Bu modelde, siyasal iktidarın kontrolünden kurtulmuş kamu hizmeti medyalarının merkezde yeraldığı, etrafında tekelleşme eğilimlerinin önüne geçildiği ticari medya ile sivil toplum medyaları bulunduğu üç halkalı bir medya ortamı tasarlanıyor. İlgili çalışmalar için bkz.: J. Keane (1992) *Medya ve Demokrasi.* Çev. H.Şahin, İstanbul: Ayrıntı, 1992; J. Curran (1994), "Kamusal bir Alan Olarak Medyayı Yeniden Düşünmek", çev. S. İrvan, İLEF Yıllık'93 : 215-243; ayrıca S. İrvan (1994), "Demokratik Sistemde Medyanın Rolü", Birikim (68/69):76-83. Ayrıca Curran'ın medyanın demokratikleşmesiyle ilgili modelini daha ayrıntılı olarak işlediği bir diğer yazı için bkz.: J.Curran (2002), "Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme", *Medya, Kültür,* Siyaset. Der. S.İrvan, Ankara: Alp Yay.

zaman dolduramayacağı bir boşluğu doldurmaya talipler: Günümüzün yersiz/yurtsuzlaşmış insanına, coğrafi ya da kültürel olarak kendilerini ait duyabilecekleri **yer**'ler gösteriyorlar. Bu yüzden de, belki yerel medya ile yaygın medyanın her ikisi de, aynı temel -haberlendirme ve eğlendirme- işlevleri yerine getiriyorlar, ancak bunu farklı farklı biçimlerde yapıyorlar ya da yapmak zorundalar.

Özetle, yerel medya ile yaygın medya birbirlerinin yerini ancak kısmen doldurabilecek şekilde üretimler hedefleyen, birbirinin yerini almadan yan yana, paralel işleyen kanallar olma özelliği taşıyorlar. Bu tespit bizi iki önemli sonuca götürüyor. Birincisi, yaygın medya karşısında, **yerel medyanın vazgeçilmezliği.** Örnek olarak gazetelerin tarihine bakalım. Gazeteler, ilk ortaya çıkışları itibariyle yereldiler. Ancak taşıdıkları gücün farkına varılması, onlara ulus-devletin siyasal sınırları içerisinde "birlik ve beraberliği" sağlamak üzere, ulusal bir dil ile ulusal kimliğin inşası gibi önemli bir misyon yüklenmesine yol açtı. Sonraları aynı misyonu ortaya çıkış sırasıyla radyo ve televizyon da üstlendi. Bu defa radyo istasyonları ile televizyon kanalları, özellikle de okuma yazma oranının düşük olduğu gelişmekte olan ülkelerin uluslaşma ve modernleşme süreçlerinde önemli işlevlerle donatıldılar, bu nedenle, ulusal/merkezi biçimde yapılandırılarak siyasal iktidarların denetiminde tutuldular. Ancak biliyoruz ki, ulusal/merkezi nitelikli haber medyasının yanı sıra, yerel nitelikli medya karşılaştığı -özellikle de yerel radyo ve televizyonlara yönelik- her türden engellemeye karşın, varlığını sürdürdü. Çünkü, ulus-devletlerin "ulusal birlik ve beraberlik" adına yürüttüğü bütün kültürel olarak tektipleştirici politikalara rağmen, bir yandan ulus-devlet öncesinden devralınan etnik, dinsel, kültürel farklılıklara dayalı yerel kim-

likler varlıklarını korurken; diğer yandan ulus-ötesi aidiyetler sunan -"çevrecilik" gibi- yeni aidiyet tanımları ortaya çıkmıştı ve bunların her biri, kendilerini ifade etme ihtiyacı içindeydiler. Kullandıkları kanallar ise, eskiden olduğu gibi, şimdi de, yayıncılığını her zaman ortalama, genel ve geniş bir kitleye göre yapmak durumunda olan ticari ya da kamusal nitelikli yaygın/ülkesel medya değil; özgül, farklılaşmış grup çıkarlarına sahip, tanımlı kitlelere seslenen **yerel medya** veya **sivil toplum medyaları** oldu. Yerel medya özellikle de sivil toplum medyalarının -çoğunlukla yasal engellemeler nedeniyle- mevcut olmadığı durumlarda, hep çok önemli olmaya devam etti.

Yaygın/ülkesel medya ile yerel medyanın birbirlerinin yerini tutmalarının mümkün olmadığı, dolayısıyla aralarındaki ilişkinin rekabet ilişkisi olamayacağına dair yukarıdaki tespitin, bizi götürdüğü ikinci sonuç ise şu: **Yerel medyanın yaygın medya ne ise, o olmaması gerekiyor.** Bunun anlamı, yerel medyanın sadece farklı değil, genel geçer olana alternatif bir kurumsallaşma ve habercilik anlayışı içinde olması demek. Dünyada yerel/sivil medya kuruluşlarının alternatif olarak örgütlenme ve habercilik yapmalarına dair deneyim oluşturacak çok sayıda örnek var.

BİA da bu konuda önemli bir deneyim oluşturuyor ve Türkiye'deki ilk örnek. O halde yukarıdaki başlıkla sorulan soruya şimdi cevap verelim: BİA, yerel medyanın güçlenmesinden onun alternatif bir biçimde örgütlenmesini ve habercilik yapmasını anlıyor.

Alternatif bir yerel medya örgütlenmesi ve habercilik örneği olarak BİA

Yukarıda sivil toplum kuruluşlarıyla, yerel medyanın gereksinimlerinin buluşması sonucu ortaya çıktığını belirttiğimiz BİA, örgütlenme açısından, yerel radyo/gazeteler arasında haber ile program üretimi/paylaşımı temelinde yatay bir dayanışma ağını hayata geçiriyor. Bu anlamda bir yerel medya inisiyatifi ve yerel medyanın ancak böyle inisiyatifler, alternatif örgütlenme projeleriyle ayakları üzerinde durabilir hâle geleceğini düşünüyor.

Bilindiği gibi, Türkiye'de tarihi ulusal medya kadar eski sayılabilecek bir yerel gazetecilik tarihi var ve ülkeye ilişkin medya tarihi -"**Anadolu Basını**" da denilen- bu yerel gazeteler ihmal edilerek yazılamaz. Diğer yandan, Türkiye'nin çok-dinli/etnikli mirasından ötürü sahip olduğu -Cumhuriyet dönemiyle birlikte, bin bir güçlükle ve uzun yıllar sadece Hıristiyan azınlıklarla sınırlı olmak üzere çıkarılan- köklü bir "**azınlık gazeteleri**" geleneği de mevcut. Ayrıca özellikle 1980'lerin ortalarından itibaren, farklı İslamcı çevreler ile politik duruşları temsil edenlerden, çeşitli altkültür gruplarıyla, etnik gruplara ait olanlara kadar muhalif/alternatif sayılabilecek içeriklerle yayımlanan gazete/dergilerin sayısında bir patlama yaşandığını da biliyoruz. Başka ifadeyle yazılı basın söz konusu olduğunda -içine yerel gazeteleri de katarak söylersek- Türkiye'de medya ortamının, dolayısıyla da siyasal sistemin çoğulculaşması açısından varlıkları çok önemli olan sivil (toplum) medya(sı) örnekleriyle karşılaşabiliyoruz. Radyo ve televizyon yayıncılığı söz konusu olduğunda ise, karşımıza daha farklı bir fotoğraf çıkıyor. Yasal düzenlemeler sivil toplum örgütlerinin, vakıfların, derneklerin, et-

nik, dinsel, kültürel vb. grupların radyo/televizyon sahibi olmalarına izin vermediği için, dünyanın çeşitli ülkelerinden örneklerini bildiğimiz sivil medya kurumları ile Türkiye'de karşılaşamıyoruz. Ancak, kamusal nitelikli değil, ticari nitelikli işletmeler olarak yayıncılık yapabiliyor olsalar bile, yerel radyo/televizyonlar, kısmen bu boşluğu dolduruyor. Özellikle de, 1990'ların ortalarından başlayarak yerellerde kendi hedef kitlelerini oluşturmayı başaran yerel radyolar, bu anlamda önemli bir işlev yerine getiriyor.

Ancak gerek yerel gazeteler, gerekse yerel radyolar çok çeşitli güçlüklerle karşı karşıya bulunuyorlar. Derecesi ve türü, bölgeden bölgeye ve izledikleri yayıncılık politikasına göre değişmekle birlikte, çok çeşitli ekonomik, siyasal, yasal baskılara maruz kalıyorlar. Ekonomik olarak sadece reklam gelirlerine dayanmak zorundalar, bu, birçoğu küçük ölçekli aile şirketi niteliğinde olan yerel gazete/radyoları, bir yandan yerellerde reklam pastasının zaten büyük olmamasından, diğer yandan mevcut reklamların da, medya kuruluşlarının çeşitli yerel ekonomik/siyasal güç ve iktidar merkezlerine yakınlığına göre dağılıyor olmasından ötürü, ekonomik olarak ya bağımlı ya da güçsüz kılıyor. Yasal düzenlemelerin yerel radyo ve gazeteleri bu anlamda rahatlatacak -örneklerini Batılı ülkelerde gördüğümüz türden- hiçbir kamusal destek veya fon öngörmemiş olması, dahası sivil toplum örgütlerinin, vakıfların, hatta okur/dinleyicilerden gelebilecek her türlü ekonomik desteği engelliyor olması, onları ekonomik sorunlarıyla başa çıkabilmek konusunda yalnız bırakıyor. Ayrıca örneğin yerel radyolar yeniden-düzenleyici yasanın frekans dağılımı konusunda getirdiği koşulların zorluğu ile, bu dağılımın hâlâ daha yapılmamış olmasından kaynaklanan bir belirsizlikle de karşı karşıyalar. Belirli bir politik/toplumsal/kültürel duruşu temsil eden

-bu hâlleriyle de yine örneklerini Batılı ülkelerde gördüğümüz "topluluk radyoları"nın gördüğü işlevi gören- yerel radyolar, bir yandan RTÜK tarafından kapatılma korkusu yaşarken, diğer yandan yerel otoritelerin açık ya da örtük baskılarına maruz kalıyorlar. İçinde bulundukları ekonomik zorlukların bir yansıması olarak, yeterince nitelikli insan gücü çalıştıramamalarından ötürü, teknik ve içerik kaliteleri sorunlu oluyor. En kolayını tercih edip, "müzik kutusu" niteliğinde radyolara dönüşüyorlar ki, burada da telif haklarıyla ilgili düzenlemeler karşılarına çıkıyor. Bütün bunlar, bağımsız bir çizgide, ya da belirledikleri siyasal/toplumsal çizgiden ödün vermeden gazetecilik/yayıncılık yapmayı güçleştiriyor. Birçok yayın kuruluşu bu yüzden çareyi ya mevcut statükocu siyasal partilerden birine yaslanmakta ya da İstanbul merkezli yaygın medyanın yerellerdeki temsilcilerine dönüşmekte buluyorlar. İkisini de yapmayanlar, ya kapanıyor/kapatılıyorlar, ya da mevcut çizgilerini sürdürüyor olmaktan ötürü, hiçbir "hukuki" neden bulunamıyorsa, gazetecilik yapmaktan alıkonulmalarına bahane oluşturabilecek sayısız bürokratik gerekçeden bir tanesi kullanılarak -yakınlarda *Datça Haber* gazetesinden Sinan Kara'nın başına geldiği gibi- bedeller ödemek durumunda bırakılabiliyorlar. Dolayısıyla yukarıda sadece çok azına değinebildiğim sorunlar, habercilik yapmayı, bunu da siyasal ve etik bir sorumlulukla yapmayı dert edinen yerel medyanın varlığını, ciddi biçimde tehdit ediyor.

Bu durumda, yerel medyanın ödünsüz bir anlayışla gazetecilik yaparken, ekonomik olarak da ayakta kalabilmeyi becerebilmesi için, her şeyi devletten ya da kamusal otoritelerden beklemek biçimindeki geleneği kırarak, kendisinin inisiyatifler geliştirmesi gerekiyor. Bu konuda da, aslında göreli olarak olduk-

ça şanslı bir dönem yaşanıyor. Öncelikle, BİA *Habercinin Elkitabı* dizisinin üçüncüsü olan Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya ile, dizinin ilk kitapçığı *Medya ve Toplum*'daki çeşitli yazılarda da tartışıldığı gibi, giderek göreli olarak ucuzlama eğiliminde olan yeni iletişim teknolojileri -özellikle de İnternet teknolojisi- yerel medyaya, daha önce hayal bile edilemeyecek olan **yatay dayanışma ağları** kurma olanakları sunuyor. İçerik olarak zenginleşmek, daha iyi habercilik yapmak, bir yandan yerelliğinizi korurken, diğer yandan "evrensel" sorun alanlarında bilgilendirici/mücadeleci mi olmak istiyorsunuz, bunun için gerekli teknoloji o kadar ulaşılmaz değil. Daha da önemlisi, artık, sadece "bütün dünyanın proleterleri" değil ama, sevindirici biçimde daha fazlası; "bütün dünyanın çevrecileri, savaş karşıtları, insan ve çekinik (kadın/çocuk/azınlık) hakları savunucuları, kapitalist küreselleşme karşıtları vb.", dünya tarihinde bu kadar uluslar-aşırı dayanışmadan yana arzulu ve kararlılar. O halde, yerel medyayı, yaygın medya karşısında ayrıcalıklı kılacak şekilde bir **alternatif habercilik** her zamankinden daha fazla mümkün, yeter ki, bu dert edinilsin.

Ancak tahmin edilebileceği gibi, genel geçerin dışında bir şey yapmaya kalkışmak her zaman daha "maliyetli". Yani, alternatif habercilik yapmaya kalktığınızda ödemek zorunda olduğunuz ekonomik, hukuki, siyasal bedeller artabiliyor. İşte, yerel medyanın kendi kendini güçlendirme projesi olarak BİA'nın hedeflerinden bir tanesi de, bu "bedelleri" azaltabilmek için yerel medyaya yardımcı olmak. Böylelikle, BİA, tercihi uluslararası gazetecilik meslek ilkelerine saygılı, etik ve siyasal olarak sorumlu habercilik yapmak olan yerel/sivil medyanın karşı karşıya bulunduğu/bulunacağı hukuki sorunlar konusunda, "Hukuksal Destek Birimi" aracılığıyla ücretsiz danışmanlık da

veriyor. Dolayısıyla örneğin sadece alternatif habercilik yapıldığında ürkütülecek "fincancı katırları"nın açabileceği sorunlar karşısında değil, yayın hayatının gündelik gidişatı içerisinde basit bir ihmalin yol açabileceği hukuki sorunlar karşısında da yerel medyaya yasal çıkış yolları gösterilmiş oluyor.[2]

İkinci olarak BİA, Türkiye'nin teksesli medya ortamında örnekleri çok az olan sivil toplum medyalarıyla birlikte, yerel medyayı, alternatif haber üretimi ve programcılık açısından hem kendi arasında dayanışmaya sokuyor, hem de besliyor. Yani yukarıda da belirtildiği gibi, diğer yörelerle ilgili haber vermek gerektiğinde sınırlı imkânlardan ötürü ya Anadolu Ajansı'nın ya da yaygın medyanın haberciliğine bağımlı olan yerel medyanın, "ortak haber havuzu" aracılığıyla öncelikle birbirlerinin yörelerinden haberlenmelerini sağlıyor. Bunun ne kadar önemli olabileceğini anlamak için, 1999'da Gölcük merkezli Marmara depremi sırasında, komşu ildeki deprem kayıplarını okur/dinleyicilerine iletebilmek telaşındaki yerel radyo/gazetelerin çaresizliğini hatırlayın.

Ya da, tam bu satırların yazıldığı sıralar olduğu gibi, okur/dinleyicilerinizin bütün Türkiye'de ve dünyada dalga dalga yayılan Irak'taki Anglo-Amerikan saldırganlık karşısında, Türkiye'deki değişik illerde yaşayan savaş karşıtlarının sadece üç büyük ilde gerçekleştirilenleri değil -çünkü biliyoruz ki yaygın medya sadece onlara haber değeri yüklüyor- büyüklü küçüklü diğer kentlerdeki savaş karşıtlarının neler yaptıklarını bilmek istediklerini düşünün. BİA, işte yerel medya kurumlarının kendi yerellerinde gerçekleşen, ancak sonuçları itibariyle sadece yöreyi il-

[2] BİA Hukuksal Destek Birimi'nin çalışmaları BİA Hukuk Danışmanı Av. Fikret İlkiz ile Erol Önderoğlu tarafından yürütüldü. Ayrıca Fikret İlkiz, gerçekleştirilen yerel medya eğitim çalışmalarına, eğitmen olarak da katkı da bulundu. İlkiz'in seminer sunuş metinlerini, *BİA Habercinin Elkitabı* Dizisinin, ikincisi olan *Medya, Etik* ve *Hukuk*'da bulabilirsiniz.

gilendirmeyebilecek haberleri İnternet ortamını kullanan ortak havuzda bir araya getirerek, isteyen bütün medya kuruluşlarının kullanımına sokuyor.

Böylelikle yerel medyayı haber ajanslarıyla ve yaygın medyanın "haber formatına" bağımlı olmaktan kurtarıyor - ki bu format biliyoruz, yerellerde olup bitenlere ancak orada herhangi bir "felaket" türü bir olay varsa bir "haber değeri" atfediyor. Ayrıca, günümüzde belirli yerel sorunların küresel sorunlardan ayrılmazlığı ölçüsünde, sadece yöresinde olup bitenlerden haber almanın okur/dinleyiciye yetmediğini düşünecek olursak, yerel medyanın haberciliğini ulus- ötesi veya küresel gelişmelerle de beslemesi gerekiyor.

Çünkü yerel ve sivil medyalar okur/dinleyicilerini böyle haberlerle beslemediklerinde, onları sadece "yörel" ya da en fazla "ülkesel" sorunlarla ilgili, böylece içe kapalı, soyutlanmış topluluklar hâline getirme tehlikesi taşıyorlar. Bunu tercih etmediklerinde ise, yine belirli ulusal ya da küresel haber ajanslarıyla/yaygın medyanın haberlerine bağımlı kalıyorlar ki; bu da yukarıda değindiğim gibi yaygın medyanın "sansasyonel", "felaket tellallığı" yapan, "güçlüden yana/taraflı" habercilik anlayışının aynen yerellerde tekrarlanması anlamına gelebiliyor.

Dolayısıyla yerel medyanın ulus-ötesi haberleri alabileceği hatta verebileceği seçeneklere ihtiyacı var. Bunun için de ya, ulus-ötesi olarak erişilebilir durumda olan alternatif haber ağlarından, örgütlenmelerden yararlanması ya da bizzat kendisinin bu haber ağlarının bir parçası hâline gelmesi gerekiyor. BİA'nın yapmaya çalıştığı da bu anlamda, yerel medyayı hem küresel gelişmelerden haberlendirerek onu yaygın medya veya haber ajanslarına bağımlılıktan kurtarmak, hem de, yerelle-

rin kendi haberlerini de ulus-aşırı coğrafyalara ulaştırabilmelerini sağlamak (Bu ikincisini BİA İngilizce haber sitesi aracılığıyla yapıyor).

Şimdi (herkeslerden uzak olsun!) 1996'daki "**Kardak/İmia Krizi**" sırasında yaygın medyanın da "marifetiyle", komşumuz Yunanistan ile savaşa girmiş olsaydık ne olurdu, diye bir an düşünün. Önce bizi savaşla burun buruna getiren yaygın medyanın, bir de savaş çıkmış olsaydı nasıl habercilik yapacağını hayal edin; sonra da yerel gazeteler/radyolar olarak, okurunuzun/dinleyicinizin pür dikkat haber beklediği, sizin de -başka/alternatif bir haber kaynağınızın olmadığı böyle bir anda- "savaş körükleyiciliğinden sabıkalı" ulusal medyanın haberlerine bağımlı olarak yürüteceğiniz haberciliğin sonuçlarının ne olacağını kestirmeye çalışın.

Oysa dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan farklı acı deneyimlerden biliyoruz ki, "alternatif habercilik" ya da "etik ve siyasal olarak sorumlu habercilik" hep çok önemli, ama en önemli olduğu zamanlar, ünlü deyişle söylersek "gerçeğin verilen ilk kayıp olduğu", savaş zamanları... Yani, savaş/kriz zamanlarında da, barış zamanlarında da bizim ihtiyacımız olan "savaş çığırtkanlığı" değil, "barış çağrısı" yapan bir habercilik, bu da yaygın medyanın yapmadığı ya da yapamayacağı bir şey.[3]

---

[3] Bir örnek: Eski Yugoslavya topraklarındaki Kosova krizi sırasında, bölgeden devlet kanallarının teksesli yayını dışında hiçbir haber alabilmek mümkün değilken, 1993'te bağımsız gazetecilerin kurmuş oldukları alternatif *BETA Haber Ajansı*'yla, bir radyo istasyonunun **(B-92'nin)** öncülüğünde bir araya gelen *Bağımsız Yayıncılar Birliği*'ne *(ANEM)* bağlı radyoların her biri, oluşturmuş oldukları ağlar üzerinden savaş bölgesinden karşı haber akışını sağlamaya çalışmıştır. Bu arada, bir süre sonra susturulan **B92,** ulus-aşırı bir sivil medya dayanışmasıyla kendisine sağlanan *server (sunucu)* üzerinden yayınlarını İnternet ortamına taşıyabildiği için, bütün savaş boyunca, bölgeden alternatif haber geçebilen tek kaynak durumuna gelmiştir. Yine, **B92** savaşın en şiddetli günlerinde, yaygın medyanın asla yapmayacağı bir şeyi yaparak, İnternet'teki sayfasını Arnavutlar'a ait gazete ***Koha Ditore*** ile paylaşmış, hatta **"Koso-**

O halde, BİA gibi alternatif habercilik yapan inisiyatifler ile örgütlenmelere bugün her zamankinden daha çok ihtiyaç var, ayrıca bunu yapabilmek her zamankinden daha kolay.[4] Bir örnek olsun, tam bu satırların yazıldığı günlerde, Irak saldırısına karşı onlarca İnternet sitesinden, binlerce barış yanlısının emekleriyle savaş karşıtı haberler akıyordu. Ayrıca yine örneğin Türkiye'deki barış yanlıları, alternatif bir yerel/sivil toplum medyası kimliği taşıyan (İstanbul'da 94.9 üzerinden yayın yapan, bu arada İnternet ortamında da dinlenebilen) *Açık Radyo*'da, hafta içi her gün 10:30-11:00 arasında "Barış Bandı" adıyla yapılan yayında dünyanın ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinden yükselen barıştan yana seslerden, söyleşilerden, çabalardan haberlenebildiler. Şimdi bunun, kalıcı hâle getirildiğini, savaş zamanları dışına taşan sürekli barış haberciliği olarak boyutlandırıldığını ve de aynı hedefi paylaşan sivil medya kuruluşlarının, inisiyatiflerin bölgesel haber ağına dönüştüğünü düşünün, içiniz ferahlamaz mıydı?

---

vo/a sorununu" Sırp ve Arnavut tarafların karşılıklı iddialarına açmıştır (Bu arada "Kosovo/a" biçimindeki yazış tarzının, bölgenin adının Sırp ve Arnavutlar tarafından yukarıdaki nüansla yazılıyor olmasından kaynaklandığını, "politik olarak doğru" bir tercih olduğunu eklemeliyim).

[4] Ancak bu kadarının yeterli olmadığını da hatırlatalım. Evet, halihazırda savaş karşıtı ya da çevreci vb. ulus-aşırı hareketlerin/inisiyatiflerin İnternet siteleri ile radyo/televizyonlarının bu tür "küre-yerel" ağları var. Bunlardan özellikle de -bütün Amerika kıtasını kapsayan örnekler gibi bölgesel nitelikli olanlar çok başarılı örnekler oluşturuyorlar. Ama, örneğin Türkiye'deki herhangi bir yerel medya/sivil medya kurumu bildiğim kadarıyla henüz böyle bir ağ içersinde değil, buna BİA'da dahil. Oysa kanımca bu tür inisiyatiflerin bir an önce-özellikle de komşu bölgelerdeki -Trakya, Balkanlar, Orta Doğu, Kafkasya -benzer nitelikli yerel/sivil medya kuruluşlarıyla ilişkiye geçilerek- oluşturulması gerekiyor. Bu arada alternatif haber ağlarıyla ilgili örnekler için, elinizdeki kitapçıktaki, benim "Demokratik bir Medya Ortamı için Yerel/Sivil Medya" başlıklı yazım ile, Beybin D. Kejanlıoğlu'na ait "Medya ve Toplum İlişkisi ve Küreselleşmenin Yerel Medyaya Sunduğu Olanaklar"; Mine Gencel Bek'in "Yerel Politika ve Yerel Medya"; ayrıca yine *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin 5. kitapçığı *Radyo ve Radyoculuk*'taki, Nilüfer Timisi imzalı, "Küresel İletişim Ortamı ve Radyolar" başlıklı yazılara bakabilirsiniz.

Son olarak, BİA'nın yerel medyayı alternatif habercilik yapabilmek açısından güçlendirmeye yönelik bir diğer katkısını, yeterli ve nitelikli profesyonel istihdam etme güçlüğü içerisindeki yerel medya kuruluşlarının çalışanlarına yönelik olarak gerçekleştirilen eğitim çalışmaları oluşturuyor. Çünkü, alternatif içerikli habercilik yapabilmek, alternatif örgütlenme desteğiyle birlikte, haberi okur/dinleyiciye belirli bir sunum kalitesiyle ulaştırabilmeyi de gerekli kılıyor. Acaba BİA'nın yerel medya çalışanlarına yönelik eğitim programları nasıl bir anlayışla örgütlendi ve nasıl gerçekleştirildi?

BİA yerel medya eğitim çalışmaları

BİA Yerel Medya Eğitim Programları, Türkiye'deki yerel medyanın, etik ve siyasal olarak sorumlu ve mevcut/yaygın olana alternatif bir anlayışla dokunmuş habercilik yapabilecek teorik ile teknik bilgi donanımına sahip olmalarını sağlayacak bir anlayışla desenlendi. Dolayısıyla iki ilke üzerinde temellendirildi. İlk olarak, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan ticarileşme/tekelleşme ve siyasal iktidar/güç merkezlerinin kontrolüne girmek biçimindeki iç içe geçmiş süreçlerle rayından çıkmış olan "**mevcut gazetecilik anlayışıyla pratiğinin**" dönüştürülmesi gerektiği gibi bir ilkeden yola çıkıldı. Bu anlamda BİA eğitim çalışmaları, günümüzde gazeteciliğin almış olduğu biçim kadar, "ideal" olarak sunulan gazetecilik ilkelerini de sorgulayan arayışları yansıtacak şekilde tasarlandı. Ancak bunu yaparken amaç kuşkusuz, yaygın ya da yerel medyada yapılan haberciliği ya da medya ortamını bir çırpıda düzeltecek hazır bir reçete sunmak değildi, yerine bütün bunları dert edinenler için, ufuk açıcı kapılar aralanması hedeflendi.

Bu iddiayı biraz açacak olursak; BİA eğitim çalışmaları desenlenirken öncelikli hedef, en acil sorun olarak gördüğümüz "**politik ve etik olarak doğru ve sorumlu**" bir medya/gazetecilik/habercilik anlayışının yerleştirilmesi ve bunun için gerekli her türlü önlemin alınması olarak belirlendi.[5] Buna bağlı ve daha uzun soluklu bir hedef olarak ise, Türkiye'deki medya ortamının belirleyici niteliğini "çokluk" olmaktan çıkarıp, "çoğulculuk" kılacak şekilde, mevcut olandan farklı yeni gazetecilik/medya modelleri üzerine düşünülmeye ve eylenmeye başlanılması kondu. Nitekim elinizdeki de dahil, BİA *Habercinin Elkitabı* dizisinde bir araya getirilen yerel medya eğitim çalışmalarının seminer metinlerinde, bize mevcut medya ortamıyla, gazetecilik/habercilik anlayışımızı sorgulatarak, yeni "kapılar aralamaya" çalışan bu teorik/pratik arayışların izlerini bulabileceksiniz.

Söz konusu ilkenin, eğitim çalışmalarımıza yansıması ise şöyle oldu: "ideal" gazetecilik/habercilik ilkelerine kodlarına uygun habercilik nasıl yapılmalı, sorusuna cevap vermeye çalışanlar kadar, bizzat bu ilkelerle mesleki kodların "statükodan yana" niteliklerini sorgulayan seminerler de gerçekleştirildi. Bu arada eğitim çalışmalarının önemli bir ayağını da "medya ve etik" konusunda gerçekleştirilen seminerler oluşturdu. Böylelikle, yukarıda belirtilen uzun vadeli hedefe uygun olarak Türkiye'deki mevcut gazetecilik anlayışıyla/pratiği üzerine dönüştürücü bir etki yaratabilecek seçenekler üzerine düşünülmesi sağlanmaya çalışıldı. Örneğin *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin dördüncü kitapçığı olan *Gazetecilik ve Habercilik* içinde işlenen **"Yurttaş Gazeteciliği"** ile bunun Türkiye'de ve ye-

---

[5] Medya ve Etik konusunda gerçekleştirilen seminerlerin sunuş metinlerini, *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin ikinci kitapçığı olan, Medya, Etik ve Hukuk'da bulabilirsiniz.

rel medya tarafından uygulanabilirliğine ilişkin tartışmalar işte bu çerçevede gerçekleştirildi.[6]

BİA yerel medya eğitim programları desenlenirken gözetilen ikinci ilke ise, "**gazetecilikle ilgili teori ve pratiklerin birbirinden ayrılmazlığı**" oldu. Başka ifadeyle, eğitim programları, çoğunlukla birbirlerinin yerini alabilirlermiş ya da ikincisi lehine birincisinden vazgeçilebilinirmiş gibi yaklaşılan "gazetecilik teorisi ile pratiğinin birliği" üzerine kuruldu. Biz iletişim eğitimcileri yıllardır, genellikle de yaygın medya mensubu gazeteciler/yöneticiler tarafından, öğrencilerimizin kafalarını bir sürü gereksiz teorik bilgiyle doldurup, onlara nasıl haber yazılacağını ya da nasıl haber kurgulanacağını -gazetecilik pratiğini- öğretmemekle eleştiriliyoruz. Hatta bazen akademik çevrelerde dahi, benzer görüşleri temsil eden meslektaşlarla karşılaşıyoruz. Bu nedenle de sınırlı bütçeli fakülteler olarak -sürekli yenilenen, bu yüzden de hemen eskidikleri için hiçbir zaman tam olarak takip edemeyeceğimiz- teknolojilere, stüdyolara para yetiştirmek baskısıyla yüz yüze yaşıyoruz. Oysa şunu unutmamak gerekiyor, başka diğer meslekler gibi, gazetecilikte her şeyden önce dünyayı görme ve bu dünyada kendisine bir konum/yer/taraf belirleme, sonra da bu konum içinden baktığımızda gördüklerimizi sözle, yazıyla, fotoğrafla ya da diğer görsel malzemelerle yeniden-kurmaca işi. Dolayısıyla nereden ve nasıl baktığınız, neyi görüp neyi göstermek isteyeceğinizi, sonra da bunları göstermek üzere nasıl yeniden-kuracağınızı belirliyor. İşte bu yüzden iletişim/gazetecilik eğitimi

---

[6] "Yurttaş Gazeteciliği" kavramı, ortaya çıkışı ve uygulanmasına ilişkin örnekler için, bu gazetecilik anlayışı ile uygulamalarıyla ilgili tartışmaları Türkiye'deki akademik çevrelerle, basın çevrelerinin gündemine taşıyan Ragıp Duran'ın, *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin, dördüncü kitapçığı *Gazetecilik ve Habercilik*'teki "Yurttaş Gazeteciliği" başlıklı yazısına, bunun Türkiye'de yerel medya tarafından uygulanabilirliği ile ilgili olarak da, İncilay Cangöz'ün "Yurttaş Gazeteciliği ve Yerel Basın" başlıklı seminer metinlerine bakılabilir.

dünyayı anlamlandıracağımız kavramsal çerçevelerle birlikte, bunları nasıl belirli bakma biçimleriyle yeniden-çerçeveleyip sunacağımız konusunda yollar gösteren bir eğitim olmalı. Yoksa, medya -taşıdığınız kamera, fotoğraf makinesi ya da kaleminiz- sahiden de size, Pop Art temsilcisi Andy Warhol'un ünlü deyişiyle "herkesi 15 dakikalığına 'meşhur' etmeyi" sağlayacak bir güç veriyor. Yani, o zaman sorun, sözcüğü mecazi anlamda kullanırsak, kimi, niçin ve nasıl "meşhur" etmek istediğinizle (yani yine "etik/politik bir tercihle") ilgili bir sorun daha çok. Yoksa, benim öğrencilerimde gözlediğim gibi, sırtınıza bir kamera yüklenip sokağa çıktığınızda birden sahip olduğunuz bu güçle yürüyüşünüz bile değişebiliyor, ancak iş kimi, niçin ve nasıl çekmeniz ve göstermenizle ilgili bir tercih yapmaya gelince, hayatta duruşunuzu belirleyen bir entelektüel/teorik donanımınız yoksa, ortaya "ürün" olarak çıkan en fazla düğünlerde yapılan video kayıtlar gibi bir şey olabiliyor; birbirinin aynı, bıktırıcı, tek bir merkeze odaklı vb... O halde, dünyayı kavramsal/teorik olarak nasıl anlamlandırdığınız gazetecilik anlayışınız ile pratiğinizi aynı anda belirliyor. Yoksa ikincisini öğrenmek nihayetinde herkesin yapabileceği teknik deneyim ve ustalık edinme işi, ancak gazetecilik hiç de bundan ibaret değil. Dolayısıyla tekrarlanarak söylenirse, BİA eğitim programları gazetecilik/haberciliğin teorik ve uygulamaya dönük boyutlarının iç içeliği gözetilerek gerçekleştirildi.

Son olarak, BİA projesi kapsamında gerçekleştirilen eğitim çalışmaları iki aşamalı olarak desenlendi. 2001'de 9 kent merkezinde/bölgede, 141 yerel medya kuruluşundan (58 gazete, 51 radyo, 12 radyo-TV, 18 TV, 1 haber ajansı ve 1 online gazete) 270 yerel medya (gazete/radyo/televizyon) profesyoneliyle gerçekleştirilen birinci aşama programın amacı, yukarıda ayrıntı-

lı olarak anlattığımız hedefler/ilkeler çerçevesinde katılımcıları daha çok genel olarak günümüzde medyanın, özel olarak da yerel medyanın rolü, medya'daki etik sorunlar ve gazetecilerin hukuksal sorunları üzerine düşündürerek kendi gazetecilik pratiklerini bir öz-düşünümsellik ile değerlendirmelerini dolayısıyla "başka bir gazetecilik anlayışı ile pratiğine" yönelebilmeleri için bir kapı aralamaktı. Ayrıca, yine bu birinci aşama eğitim çalışmaları içerisinde, bir yandan yeni iletişim teknolojileri ile bunların yerel medyaya sunduğu yeni imkânlar, diğer yandan, genel olarak radyo ve yazılı basın ayırımı yapılmaksızın "haber ve habercilik" ile "haber değerlendirme ve yazım" atölyeleri gerçekleştirildi. 2002 sonu ve 2003 başında 3 kent merkezi/bölgede, 169 medya kuruluşundan (87 radyo, 82 gazete) 213 katılımcıyla gerçekleştirilen ikinci aşama programlar ise, esas olarak daha özgül hedefler için tasarlandı. Katılımcıların gazetecilik anlayışlarıyla pratiklerini yeniden biçimleyebilmeleri konusunda birinci aşama programlarla aralanan kapı biraz daha açılarak, yerel medyaya yönelebileceği adresler gösterilmeye çalışıldı. Ayrıca yazılı basın ile radyolardan katılımcılar için ayrı ayrı olmak üzere araştırmacı gazetecilik ile radyo gazeteciliği/haberciliği, sayfa tasarımıyla basın fotoğrafçılığı konularında atölye çalışmaları gerçekleştirildi. Ek olarak, Ankara ve İzmir olmak üzere iki büyük merkezde bütün bölgelerden katılımcılara açık olmak üzere, iki günlük "Sunuculuk ve Spikerlik" kursları da düzenlendi.

Toplam 35 kent ve ilçelerinden gelen gazetecilerin katıldığı BİA birinci ve ikinci aşama yerel medya eğitim programlarında Türkiye'nin çeşitli illeriyle, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki (KKTC) iletişim fakültelerinden öğretim üyeleri/görevlilerinin yanı sıra, hem akademisyen hem gazeteci olan eği-

timcilerden, ek olarak yaygın medyada çalışmakla birlikte etik ve politik olarak sorumlu ve doğru gazetecilikleriyle ünlenmiş gazetecilerden yararlanıldı.

BİA eğitim çalışmalarının konusunu oluşturan seminer ve atölye çalışmalarının sunuşlarıyla, kimi sunuşlar sonrasında gerçekleştirilen tartışmalar *BİA Habercinin Elkitabı* dizisi olarak kitaplaştırıldı. Elinizdeki kitapçık bu dizinin dördüncü kitapçığı ve "Gazetecilik ve Habercilik" genel başlığı altında yapılan sunuşları bir araya getiriyor.

ÖNSÖZ

BİA "Gazetecilik ve Habercilik" seminerleri ile elinizdeki kitapçık üzerine

BİA'nın yerel gazete ve radyolardan katılan habercileri hedefleyen "Gazetecilik ve Habercilik" seminerleri, BİA eğitim çalışmalarının üzerine kurulduğu anlayışa bağlı olarak gazetecilik teorisi ile pratiğinin birbirinden ayrılmazlığı üzerine desenlendi. Seminer ve atölye çalışmalarından oluşan iki aşamalı bir programla, gerçekleştirildi. Birinci aşamadaki seminer/atölye çalışmalarının amacı; katılımcıları, kendilerininki de dahil, genel olarak -ya da araç bazında bir ayrım yapmaksızın- gazetecilik ve haberciliğin halihazırda "**nasıl yapıldığı**" konusunda tartıştırarak, "**nasıl yapılması gerektiği**" üzerine düşündürtmekti. Bu amaçla ortak, yani yerel gazete ve radyolarda habercilik yapmakta olan gazetecilerin birlikte katılımlarıyla düzenlenen "Gazetecilik ve Habercilik" seminerleri, "Haber Değerlendirme ve Yazım" atölyeleri ile tamamlandı.

İkinci aşamadaki seminer/atölye çalışmaları ise, birinci aşamada gerçekleştirilen "gazeteciliğin/haberciliğin nasıl yapılması gerektiği"ne ilişkin tartışmaları özgülleştirmek, uzmanlaştırmak ve daha önceki tartışmalarla "aralanan kapıdan" ilerleyerek "bir parça" yol almak üzere gerçekleştirildi. Ancak belirtmeliyiz ki, tam da bu nedenle, İkinci Aşama Eğitim Çalışmalarının, ABD'deki George W. Bush yönetimi tarafından sahnelenen Irak saldırısı öncesindeki aylarda gerçekleştirilmiş olması, eğitim çalışmalarının içeriğine de yansıdı: ABD merkezli/kontrollü sermaye sahibi küreselleşmiş "medya devlerinin" dünya kamuoyunu "kaçınılmaz operasyonun/saldırının haklılığına" ikna etmeye çalıştığı bir dönemde, yerel medya mensubu gazeteciler "ideal haberciliğin nasıl yapılması gerektiği" sorunu çerçevesinde, anlamlı biçimde ABD'de ve basının bu uğradığı güven kaybına karşı "çarelerden birisi" olarak ortaya çıkan **"Yurttaş Gazeteciliği"** anlayışı ve uygulamalarıyla tanıştırıldı. Türkiye'de ortaya çıkabilecek benzeri inisiyatiflere esin oluşturabilmesi için, bir tartışma zemini yaratılmaya çalışıldı. Ek olarak "**Çatışma/Savaş Dönemlerinde Habercilik**" konulu bir diğer seminer gündemi oluşturularak medyanın savaş, iç-savaş veya herhangi bir çatışmayla ilgili olarak yapması gereken habercilik üzerine dikkat çekilmek istendi. Böylelikle, yerel medya mensubu olup da, amaçları 'barıştan yana" habercilik yapmak olan gazetecilerin, böylesi olağan dışı durumlarda katlanan etik ve politik sorumluluklarıyla ilgili düşüncelerini zenginleştirmeleri hedeflendi. Son olarak, yerel gazete ve radyolardan katılımcılar için ortak olarak düzenlenen seminer çalışmaları, yazılı basın ile radyolardan katılımcılar için ayrı ayrı gerçekleştirilen atölye çalışmalarıyla tamamlandı.

BİA Habercinin Elkitabı dizisinin dördüncüsü olan bu elinizdeki kitapçık, BİA Yerel Medya Eğitim Programlarının birinci ve ikinci aşamaları çerçevesinde, yani toplam 4 tam günde ve yerel yazılı basın ile radyolardan katılımcılara yönelik olarak ortak düzenlenen seminerlerle, sadece yazılı basından katılımcılara yönelik olarak gerçekleştirilen "uzmanlık" seminerleri ve atölye çalışmalarının ürünlerini bir araya getiriyor[1].

BİA Habercinin Elkitabı dizisinin birincisi olan Medya ve Toplum kitapçığındaki yazarlar, eleştirel kuramların içerisinden ilerleyerek, medyanın bize dünyayı belirli biçimde görmemizi sağlayacak bir "referans çerçevesi" sunup (Nalçaoğlu); "anlam haritası kurduğunu" (Gencel Bek), medyanın mevcut sermaye yapısının gereği olarak "yapısal bir yanlılık" içinde bulunduğunu (İnal), bunun da, statükocu bir ideolojik/politik (Kejanlıoğlu) nitelik taşıdığını iddia ediyorlardı. Bu anlamda da, medya ne liberal anlayışın söylediği gibi "gerçeği yansıtan"; ne de bir grup eleştirel çalışmanın iddia ettiği gibi "çarpıtan" bir araç değil, "gerçeğin belirli bir biçimde inşasına katılan temsil sistemlerinden birisi" idi. Bütün bu belirlemeler ise bizi "**medyanın tarafsız olamayacağı**", ek olarak medyanın taraflılığının basit-

---

[1] BİA Yerel Medya Eğitim Programlarının birinci ve ikinci ayağı çerçevesinde gerçekleştirilen seminer ve atölye çalışmaları "gazetecilik" denilince sadece yazılı basın haberciliğini anlamamak gereğinden hareketle, ağırlıklı olarak yerel gazete ve radyolardan katılımcılara yönelik olarak "**ortak**" biçimde gerçekleştirildi. Başka ifadeyle, yazılı basın, radyo, televizyon haberciliğinin araçlarının teknolojik özelliklerinden kaynaklanan farklılıkları kabul edilmekle birlikte, her üç medya içinde gazeteciliğin/haberciliğin "**olmazsa olmazlarının bulunduğu**" kabulünden yola çıkıldı. Ancak daha uzmanlaşmış bir program olan ikinci aşamada, yerel gazeteciler ile yerel radyolardan katılımcılara yönelik atölye çalışmaları ayrı ayrı gerçekleştirildi. Bu arada, genel/ortak metinlerle, yazılı basına özgü seminer metinlerini bu elinizdeki kitapçıkta toplarken, radyoculukla ilgili sunuş ve atölye çalışmalarının metinlerini dizinin beşinci ve son kitapçığı olan *Radyo ve Radyoculuk* içerisinde bir araya getirdik. BİA haber ağı içinde televizyon habercileri bulunmadığı için de bu konuda ayrı bir eğitim/atölye çalışmasına gerek duymadık.

çe, belirli bir siyasal partiden yana olmak biçiminde bir taraflılık olarak anlaşılamayacağı gibi bir sonuca götürüyordu. Bu sorunu hep tekrarlanan "gazetecinin tarafsızlığı" iddiası etrafında yeniden kurarsak demek istenilen şu: "gazeteci tarafsız olamaz" çünkü; "gerçeğe" ilişkin bilgimiz, her zaman **mekân ve zamanla sınırlı bir bilgidir, kısmidir** (*partial*). İkinci olarak, gazeteci bu bilgiyi hayatta kendini konumladığı yerden/taraftan anlamlandırır ve söyler/yazar/gösterir. İşte tam burada, gazetecinin etik ve siyasal sorumluluğunun önemi devreye girer ve yapılan etik/siyasal tercih yansıyabildiği kadar haber kurgusuna yansır, taraflılığını "dengeler". Ancak, bu durumda da, "taraflılık" bütünüyle kontrol altına alınabilmiş değildir; gazetecinin haberi çalıştığı medya kuruluşunun içinde bulunduğu ekonomik/siyasal çıkarların çizmiş olduğu editöryal duvara çarpabilir, ona ait olmaktan çıkabilir. Başka ifadeyle medya kuruluşunun yapısal yanlılığı da -eğer gazeteci haberini savunamıyorsa- haberi "yeniden-taraflandırabilir".

Elinizdeki kitapçıktaki Çiler Dursun'a ait "**Haber ve Habercilik/Gazetecilik Üzerine Düşünmek**" başlıklı ilk yazı işte, yukarıdaki açıklamalara yeni bir boyut ekliyor; gazetecinin taraflılığının özgül olarak gazetecilik/habercilik anlayışı ile pratikleri içinde kurulduğunu ve yeniden-kurulduğunu ve dile içkin olduğunu tartışıyor. Önce ilk iddia; *Medya ve Toplum* kitapçığındaki sunuş metninde Ayşe İnal'ın da iddia ettiği gibi, gazetecinin/haberin taraflılığının bizzat liberal gazetecilik anlayışı içinde biçimlenmiş olan profesyonel meslek kodlarıyla, haberciliğin yapılanma ve anlatı stratejilerine içkin olduğunu söylüyor. Dursun'un yazısı, tıpkı yine aynı kitapçıkta Beybin Kejanlıoğlu'nun yaptığı gibi, "medyanın gerçeği yansıttığı" biçimindeki liberal *mit*'i sorunsallaştırarak başlıyor; "**haberin ger-**

çeği (ayna gibi) yansıtamayacağını" iddia ediyor. Dursun'un *Gazetecilik ve Habercilik* kitapçığının çerçeve yazısı olarak belirlediğimiz bu metni, haberi "gerçeğin çarpıtılmış biçimi" ve "gerçeğin temsil biçimlerinden bir tanesi" olarak gören iki eleştirel yaklaşımdan, ikincisi içinden ilerliyor, bunlardan birincisi, "gerçeğin doğru ve olduğu gibi temsil edilebileceği" gibi - ki bize "ayna" metaforunu hatırlatıyor- örtük bir varsayım taşıdığı için dışarıda bırakılıyor. Habere konu olan olay/olgu/"gerçek" ("trafik kazası") ile onu anlatan/görüntüleyen haber arasında hiçbir zaman kapanmayacak bir fark/mesafe olduğunu; bu mesafenin de, bizzat "gerçek" dediğimiz şeyin sorunlu niteliğinden kaynaklandığını söyleyerek, bize "gerçeğin" ne olup ne olmadığına dair binlerce yıllık bir felsefi sorunsalın varlığını hatırlatıyor. Gazetecilik söz konusu olduğunda habere konu olan herhangi bir olaya ilişkin "gerçek", ancak bazı öğeleri, o da gazetecinin öznelliğinden geçerek (kısmen) yakalanabilen bir şey; bu anlamda da haber, bütün o göz boyayıcı taktikleriyle bize "gerçeği" sunuyormuş gibi yapmasına rağmen, hiçbir zaman gerçeğin ta kendisi değil, sadece "**bir kurmaca**" ya da "**inşa edici bir pratik**".

Çiler Dursun'un haberin gerçeğin hiçbir zaman tam kendisi olamayacağına, bunun imkânsızlığına, onun sadece "**gerçekliğin temsillerinden bir tanesi**" olduğuna ilişkin bu söylediklerı, eleştirel yaklaşımın liberal yaklaşımdan ayrıldığı önemli noktalardan bir tanesi. Bir kez Dursun'un paylaştığı bu radikal argümanı besleyen felsefi gelenekten ilerlediğinizde, örneğin ABD'nin ikinci Irak saldırısı sırasında televizyon kanallarında sıklıkla duyduğumuz "savaşa ilişkin bütün gerçeğin bize iletildiği" gibi iddialar savunulabilir olmaktan çıkıyor. Ya da yine artık savaşa ilişkin "gerçek" neydi ve bize bunu kim, hangi kanal

gösterdi, hangi gazete anlattı; *CNN* ile *Fox TV*nin gösterdikleri mi savaşın gerçeğiydi, yoksa *BBC* veya *El Cezire* televizyonunun gösterdikleri mi; ya da Irak devlet televizyonunda Propaganda Bakanı *El Sahaf*ın söyledikleri mi? gibi sorular sormanın anlamı kalmıyor. Çünkü, bunların hepsi bize orada olup bitene dair ayrı ayrı "gerçeklikler" kurdular. Nitekim hatırlarsınız, kimi medya kuruluşları/gazeteciler için bu bir "savaş", kimileri için "saldırı", kimi diğerleri için ise "özgürlük operasyon"uydu. Bağlı olarak failleri de, "Saldırgan Güçler", "ABD-İngiliz Güçleri", ya da "Koalisyon Güçleri" idi. Şimdi bir kez daha soralım bu ifadelerin hangisi gerçekliği resmediyor? Ya da şöyle düşünün, tam o sırada, siz Irak'da olsaydınız "savaşın bütün gerçeğini" görmüş olur muydunuz? O halde söylendiği gibi, haberle, "gerçek" diye kabul ettiğimiz arasında hep indirgenemez bir mesafe var.

Özetle Dursun'un iddiasını bir adım ileri götürerek söylersem; "gerçek" dediğimiz şey, her zaman bir temsil ya da aracıyla/dolayımla bize ulaşan bir şey. Ek olarak, her temsil edimi, her zaman bir yerden/taraftan gerçekleşiyor. Öyle ya, kameranızı gerilimin dorukta olduğu bir siyasal mitingde, güvenlik güçlerinin arasından katılımcılara çevirirseniz bu birincileri; tersine, katılımcılar arasından güvenlik güçlerine doğru çevirirseniz, bu defa da bu ikincileri "saldırgan" olarak temsil etmiş olursunuz. Başka ifadeyle, haber bir kurguya dayanıyor, bu kurgu da gazetecinin/habercinin çoğu zaman gayrı-iradi olarak konumlandığı ancak her zaman "siyasal" nitelik taşıyan, bir çerçeveleme içinde gerçekleşiyor. Yani, taraflanmadan bir gerçeklik kurmak (haber yapmak) mümkün değil. Dolayısıyla da haber, sadece tarafsızmış, nesnelmiş, dolayısıyla gerçeği anlatıyormuş gibi yapan, aslında ise bize kurgusal bir öykü anlatan bir şey. Yukarıdaki örneğimizden gidersek, diyelim ki, "nesnel"

ya da üçüncü bir yerde durarak "mesafeli" davranıp, "Saldırgan Güçler" ya da "Koalisyon Güçleri" değil de, "ABD-İngiliz Güçleri" demeyi tercih ettiğinizde de (savaştan yana) taraflanıyorsunuz aslında, ama sadece bunu saklamış oluyorsunuz. İşte Dursun'a göre, liberal gazetecilik anlayışı içerisinde biçimlenen gazetecilik profesyonel ve etik kodları ki bunlar bize neyin haber değeri taşıdığını neyin taşımadığını, haber değeri taşıyan "önemli" şey haberleştirilirken dengeli ve adil olunmak gerektiğini vb. söyleyerek **haberin belli biçimde yapısallaşmasına** yol açıyor. Bu anlamda haber, diğerleri (örn. tartışma programları, köşe yazıları) ile kıyaslandığında en fazla yapılandırılmış, anlamın en fazla kapandığı bir *tür/format (genre)* olarak karşımıza çıkıyor. Başka ifadeyle, diğerleri arasında ideolojik/taraflı/statükocu niteliğini en saklamayı beceren ("sıkı") metin, haber oluyor.

Haberci/gazeteci işin daha ABC'sini (örneğin, **5N+1K** kuralını) öğrenirken içselleştirmeye başladığı profesyonel gazetecilik ideolojisinin "anlatı stratejileri" sayesinde haberini, nesnel, tarafsız, gerçekmiş gibi sunabiliyor. Çiler Dursun bu anlatı stratejilerine örnek verirken, "nesnellik" etkisinin, haber kaynağından -diyelim resmi kurumlardan- alınan bilgilerin **tırnak işaretleri/aktarma ifadeleriyle verilmesiyle** yaratıldığını, böylelikle okuyucuya okuduğu sözün gazeteciye değil, kaynağa ait olduğunun hissettirilerek, resmi haber kaynağına "nesnellik" (bağlı olarak "güvenirlik") kazandırıldığını, buna karşılık sıradan insan haber kaynağı olduğunda bunun yapılmadığını söylüyor. Burada bir örnek de ben vereyim, tanık olduğum bir örnek: *Reha Muhtar*, taraflardan birinin cinsiyet değiştirerek erkek olmak istediği, aynı cinsten bir çift ile, bir "uzmanı" konuk ediyor haberlerde. Masanın bir yanında oturan "uzmanımız" tabii ki,

bize bu "sıradışı" olaya nasıl bakmamız gerektiğini söyleyecek "bilimsel", "nesnel" otoriteyi temsil ediyor, Reha Muhtar onu bize bu "acayip" olayı anlam dünyamızda "doğru" yere koyabilmemizi sağlayacak bir "durum tanımı" yapsın, "gerçek" tanıyı koysun, biz de onun "güvenilir uzmanlığıyla" söylediklerine itibar edelim diye çağırmış. Bu arada tabii ki, haber "dengeli" olsun diye değil de, reyting getirsin diye olayın "failleri" de Muhtar'ın diğer tarafında oturuyor. "Uzmanımız" beklenebileceği gibi bunun bir "hastalık" olduğunu, tarafların psikolojik tedaviye ihtiyaçları olduğunu belirtiyor. Arada "faillere", en çok da ilişkide erkek rolünü üstlenene de söz düşüyor, ancak her defasında Reha Muhtar aşağılayarak, acıyarak susturuyor onu. Ayrıca belli ki durumun "uzmanımız" tarafından ("sapıklık" değil) sadece bir "hastalık" olarak tanımlanmasından hoşnutsuz; "bu bir sapıklık değil mi?" diye ısrarla sorup, istediği cevabı almaya çalışıyor konuk "uzmandan", ama bir türlü olmuyor. Buna belli ki kızan Reha Muhtar da, konuyu "ne sapıklıklar oluyor hayatta sayın izleyiciler, gördünüz işte" gibi bir şeyler söyleyerek kapatıyor. Yani gazetecilere düşen "ikincil durum tanımlayıcılığı" rolüyle yetinmeyip, "birincil durum tanımlayıcısı" olarak kabul ve muamele gören "resmi uzmanımıza" bırakmıyor olayın tanımlanmasını. Aslında "haberci" Reha Muhtar olunca en basit gazetecilik ilke ve normlarının hiçe sayıldığı böyle "kara mizah" örneği sayılabilecek haberler ortaya bolca çıkıyor. Dolayısıyla benim asıl vurgulamak istediğim, bu kadar apaçık yapılan bir ihlal değil. Şimdi bir an siz, konunun daha "ciddi" ve "ideal" gazetecilik ilke ve etik kodlarına saygılı televizyon *anchorman*'lerinden birisinin haber programında ele alındığını düşünün -ki çok karşılaşıyoruz benzer durumlarla. Bu durumda da haber metninin, konuk edilen bu "biçareleştirilenler" lehine değil, (nesnel/resmi/güvenilir) "uzman"ımız le-

hine kapatılacağını; üstelik de bunun bütün taraflar konuk edilip, kendilerine söz hakkı verildiği için pekâlâ "dengeli bir habercilik" örneği sayılabileceğini; hatta böylelikle sunucunun "ciddi/tarafsız" gazeteci imajını güçlendirebileceğini kestirmek hiç de zor değil.

Çiler Dursun'un dikkatimizi çektiği, diğer haber anlatı stratejileri ise -ki bunlar kısmen gazetecilik rutini ile haberin bir meta haline gelmiş olmasından kaynaklanıyor- "**kişiselleştirme**" ve "**parçalama**" gibi stratejiler. Birincisini örneklersem, diyelim "banka hortumlama suçu" haber kurgusu içerisinde öyle kişisel bir öykü halini alıyor ki, sosyo-ekonomik bağlamından koparılıyor, böylelikle her türden benzeri yolsuzluk gibi bunun da mevcut ekonomik sisteme içkin/yapısal bir sorun olduğu gözden kaçırılıyor. Sorun "kötü niyetli bir işadamınca" yapılan "arızi" bir durum haline getiriliyor. Hatta haber mümkünse, "iyi" şeyler yapan, "vergi rekortmeni" işadamına ilişkin bir diğer haberle "dengelenebiliyor", sistemin bütününe yönelik bir güvensizlik oluşmasına izin verilmemeye çalışılıyor. Ancak burada ben de vurgulamalıyım ki, bunlar iradi olarak işleyen süreçler olmaktan çok, hegemonik ideoloji içinde mesleğin profesyonel kodlarını içselleştiren gazetecinin kendisini içinde bulduğu süreçler. "Parçalama" stratejisinde ise, haberlerin gazetelerde politika haberleri, ekonomi haberleri, adliye haberleri olarak sunulmasında olduğu gibi, olaylar aralarındaki sebep-sonuç ilişkileri koparılarak veriliyor, böylelikle okuyucunun anlam haritası parçalanıyor. Diyelim, ekonomi sayfalarının gözde "uzmanları" aracılığıyla "ekonomik kriz" teknik bir sorun gibi anlatılıyor, böylelikle onun siyasal/toplumsal bir sorun olduğu gözden saklanıyor. Örneğin hırsızlık, evsizlik, intihar, "tinerci çocuklar" ve benzerlerinin artmasıyla, "ekonomik kriz" arasın-

daki ya da daha doğru ifadeyle artan yoksullaşma arasındaki sebep sonuç ilişkisi koparılıyor.

Dursun'un "gazetecinin taraflılığına" ilişkin belirlemeleri boyutlandıran ikinci iddiası, bu "**taraflılığın kullandığımız dile/söyleme içkin olduğu**" iddiası. Yazının sınırları içinde ayrıntılandırılamıyor ama, anlıyoruz ki, gazetecinin/haberin "taraflılığının" bir diğer nedeni de, toplumdaki eşitsiz iktidar ilişkileri içinde kurulan ve de bunları yeniden-kuran bir araç olarak bizzat "dil" ya da "hegemonik söylem". Bu nedenle çoğu zaman alışkanlıkla, düşünmeden kullandığımız sözcüklerle, basmakalıp ifadelerle de "taraflanıyoruz". ABD'nin Irak saldırısını nasıl gerçekleştireceğine ve Türkiye'nin üstleneceği role dair askeri planların gazetelerin ilk sayfalarının gözde konusu olduğu günlerde, "büyük" bir gazetemizin başlığı şöyle bir şeydi: "Üç yıl Iraktayız". Şimdi bu "biz" gizli öznesinden kimi anlamalıyız?; Türkiye halkını? Türkiye ordusunu? ABD ve Türkiye ordularını? ABD ve Türkiye halklarını? "Koalisyon Güçleri"ni ("özgürlük götürücüleri")? Hangisini? Haberi okuyunca anlıyoruz ki, kastedilen "ordu". Peki o zaman nasıl "ordu" askeri bir kurum olarak aralarında savaş karşıtları da bulunan "bizim/sivillerin" yerine geçer? Nihayet bu manşetin "tarafsız" ya da "nesnel" olduğunu söyleyebilir miyiz? Ya da, daha basitçe meseleyi, "işadamı" dediğimizde "cinsiyetçilik", "Yine travesti rezaleti...", "Yahudi işadamı arkadaşını öldürdü" ya da "Rize'de Temel fıkrası gibi bir olay..." diye manşet attığımızda ayrımcılık/ırkçılık, yapmış olmuyor muyuz?[2]

---

[2] Dilin bu tür, cinsiyetçi/seksist; ırkçı/ayrımcı kullanımına ilişkin gazetelerden örnekler için, *BİA Habercinin Elkitabı* dizinin birinci kitapçığı olan *Medya ve Toplum*'da, Mine Gencel Bek'in "Yerel Politika ve Yerel Medya" başlıklı yazısına bakınız.

Bütün bu çerçeveleme biçiminden sonra, gazeteciden/haberden değil "tarafsızlık", belirli bir "dengelilik" ve "nesnellik/objektiflik" beklemek bile imkansız hale geliyor. Gazetecilik/haberciliğe atfedilen "gerçeğin peşinde olmak" ile "tarafsız" ve/veya "nesnel" olmak gibi bu birbirine bağlı iki mit çürütülüyor. Üstelik diğer nedenlerin yanı sıra bu imkansızlığın bizzat bize "ideal" olarak sunulan gazetecilik anlayışı ile pratiklerinin bir sonucu olduğu iddia ediliyor. Bu durumda şöyle bir değerlendirme gelebilir aklınıza haklı olarak. Gazeteciliğin "ideal" ilkelerinden ve "etik" kurallardan uzaklaştığı için taraflandığı, böylelikle bağımsızlığını, dolayısıyla da sahip olduğu güveni yitirdiği söylenirken, birden karşımıza sorunun aslında bu "ideal" ilkelerle başladığını söyleyen "yeni" bir iddia çıkarılıyor. O halde, ne yapmak gerek? Madem bu normlar/ilkeler temelden sorunlu, bunlara hiç aldırmadan mı gazetecilik yapalım? Yoksa, "gazeteciliğe dair bildiğimiz her öğretiyi/pratiği unutup, yepyeni bir gazetecilik anlayışının/pratiğinin peşine mi düşelim?". Birinci soruya benim cevabım "hayır"; yani gazetecilik ideal ve ilkeleriyle etik kodlar elbetteki gerekli, ancak bunlar yapısal bir sorun taşımakla birlikte, "başka" türlü de kurularak uygulanabilirler. Yani "tarafsız" olamıyorsak, olmamız da gerekmiyorsa, "adil" olmaya çalışabiliriz ki bu konu bizi yeniden BİA'yı ve BİA Yerel Medya Eğitim Programlarını tartışırken üzerinde durduğum önceki metinde tartıştığım "gazetecinin etik ve politik sorumluluğunun" yeniden tanımlanması meselesine götürür. Yani haberimizin "dengeliliğini", mevcut kodların lafını aşan bir etik/politik sorumlulukla kurabiliriz. Çünkü, "dengeliliği", yukarıda verdiğim -unutun Reha Muhtar'ın yaptığını- "ideal" ve "ciddi" gazetecimizin yaptığı gibi anladığınızda; haklarındaki mahkûmiyet kararı daha en başından toplumun iki yüzlü ahlakı tarafından verilmiş bir olayda, kimbilir hangi saik-

le ekrana çıkmayı kabul eden sadece cinsel değil, sınıfsal, kültürel açıdan da "mağdun/çekinik/azınlık" bu iki insanı, daha ağzını açmadan "doğru" söyleyeceğine inanılan her anlamda (sınıfsal, cinsel, kültürel) "muteber/saygın" değerleri temsil eden "uzman" karşısına çıkardığınızda, geceleyin rahat uyumanızı sağlayacak -böylelikle sorumluluktan kendinizi kurtaracak- şekilde "dengeli" habercilik yapmış olmuyorsunuz.

İkinci soruyla ilgili olarak benim vereceğim cevap ise hem "hayır", hem "evet". "Hayır" çünkü gazetecilikle ilgili bildiğimiz her şeyi tamamıyla bir kenara bırakmak ne mümkün, ne de gerekli. Mevcut gazetecilik anlayışları/pratikleri farklı ölçütlerle yeniden tanımlanabilir. Bu arada, "yepyeni" gazetecilik anlayışlarının/pratiklerinin peşine de düşülebilir, hatta düşülmeli. Nitekim alternatif medya örgütlenmeleri bunu çeşitli biçimlerde yapmaya çalışıyorlar. Okuyucularını "haberci" haline getiriyorlar. "Evsiz" birisi yapıyor "evsizler" ile ilgili haberi, ya da G8 "Zenginler Kulübü" toplantısına onlarla aynı uçakta gidip, aynı otellerde kalan "gazeteciler" değil, "küreselleşme karşıtı" eylemcilerinden biri olan ya da onlarla birlikte yolculuk edip, barınan "gazeteciler" hatta gazetecilikle ilgili hiçbir temelleri olmayan kimseler yapıyor. Dolayısıyla bu iki "farklı" gazeteciden birbirinin yerine konulabilir değil, birbirini karşı karşıya tamamlayan haberler alıyorsunuz. Burada en önemli iş de, okuyucuya düşüyor. Çiler Dursun, yazısını önemli başka bir şey söyleyerek bitiriyor: bütün anlamı kapatan/sıkı dokulu yapısına ve mevcut eşitsiz iktidar ilişkilerini yeniden-üreten bir dil içinde kurulmasına rağmen her haberin -**yine dilin yapısı, hegemonik söylemin kuruluşu gereği**- kendi içinde süreksizlikler, çelişkiler, direnen karşı-anlamlar taşıdığını, bu

karşı anlamları yakalayarak aşağıdan yukarıya doğru bir direnmeyle "karşı-gerçek" üretilebileceğini, bunun da okuyucuya düştüğünü söylüyor. Yani, haber metinleri üzerine verilen mücadele, hayatı anlamlandırma üzerine verilen bir mücadele. Dursun'un bize umut kapısı bırakan bu söylediklerı sonucunda, "dilin bir sınıf mücadelesi alanı olduğunu" söyleyen Rus dilbilimci *Volosinov*'dan esinle ifade edersem; haber üretimi alanı, sadece sınıfsal bir mücadele alanı değil, bütün (cinsel, dinsel, etnik, kültürel dışlanmışlar, ayrımcılığa uğrayanlar) "madunlar" tarafından verilecek bir mücadele alanı. Okuyucu ya da gazeteci, hepsinin bu mücadelede yeri olmalı.

Elinizdeki kitapçığın ikinci ve üçüncü yazıları, yukarıda eleştirilen "ideal" gazetecilik ilke ve normlarına bir dönüş anlayışını/pratiğini temsil eden, bu haliyle de "klasik" ya da "geleneksel" denilen mevcut gazeteciliği eleştirerek yola çıkan Yurttaş Gazeteciliği üzerine. İlk yazı ABD'de 1990'larda ortaya çıkan bu gazetecilik anlayışı/ pratiğiyle ilgili tartışmaları Türkiye'deki akademik çevrelerle -her ne kadar bundan bihaber görünseler de- gazetecilerin gündemine taşıyan Ragıp Duran'ın "**Yurttaş Gazeteciliği**" başlığını taşıyan yazısı. Duran'ın yazısı mevcut yaygın medya ortamına bir eleştiri ile başlıyor ve günümüzde asıl görevi, yasama, yürütme, yargı erklerinin kötüye kullanımını engelleyerek, kamu çıkarlarına bekçilik etmek olan ("dördüncü" güç) medyanın iktidar edenlerin ("egemenlerin") yanında bir "beşinci kol" olma rolü üstelendiğini söylüyor. Bunu da medyanın bugün içinde bulunduğu güven bunalımının nedeni olarak görüyor. Duran'a göre, bu güven bunalımına medyadaki tekelleşme süreci ile medya sahipliğinin almış olduğu biçim yol açtı. Bir za-

manların toplumla/yurttaşla iç içe "gazetecilerinin" yerini "medya mensupları aldı."[3] Duran, Yurttaş Gazeteciliği'nin, anlamlı biçimde tekelleşmenin en yoğun olduğu ABD'de ortaya çıktığını ve hareketin başını "eski değerlere dönüş" sloganıyla yaşı 60'ları geçmiş eski gazeteciler kuşağının çektiğini belirtiyor. Bu haliyle de, Yurttaş Gazeteciliği'nin, klasik/geleneksel gazetecilik karşısında yepyeni ve alternatif bir arayışı temsil etmediğini, ancak abartılmaması gerektiği gibi, küçümsenmemesi de gereken bir arayış olduğunu ekliyor. Duran'ın yazısında Yurttaş Gazeteciliği'nin ilkeleri üç madde halinde özetleni-

---

[3] Ben iki konuda, Ragıp Duran'ın düşüncelerini tartışmalı buluyorum. Bana göre gazetecilerin bir zamanlar toplumla iç içe iken bunu tekelleşme süreci içerisinde "yitirmiş oldukları" iddiası, özellikle Türkiye gibi basının kendi kendine toplumu yukarıdan-aşağıya yeniden yapılandırma misyonunu üstlenmiş olduğu gelişmekte olan ülkeler için "tartışmalı". Çünkü bu ülkelerde, yaygın medyadaki gazeteciler yönetici elit/sınıf içinden çıkmadılarsa eğer, medyaya bu toplumlarda atfedilen önemli rol gereği, çok çabucak -tekelleşmeyi beklemeden- onun bir parçası haline geldiler ya da getirildiler. Bu konuda söz konusu iddiayı paylaşan ve detaylandıran bir tartışma için, *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin birinci kitapçığı olan *Medya ve Toplum*'daki Nilgün Gürkan'a ait, "Türkiye'de Gazetecilerin 'Gözlükleri', Medyanın Dönüşemeyen Kodları" başlıklı yazıya bakabilirsiniz. Bu arada, tabii, Ragıp Duran'a bir konuda katılarak; gazetecilerin Bab-ı Ali'deyken daha "saygın" oldukları, İkitelli'ye geçtikleri andan itibaren bunu da yitirdiklerini, yani tekelleşme sürecinin yaygın medyadan gazetecilerin kalan son saygınlıklarını götürdüğü kanısındayım. Tartışmalı ikinci nokta ise şu; medyanın, kamu çıkarlarının koruyucusu "dördüncü güç" olduğu biçimindeki liberal savı sürdürmenin ancak belirli koşullarda anlamlı olduğunu düşünüyorum. Kanımca tekelleşme bütün hızıyla sürer ve de bunun önünü alacak bir politik irade ortada görünmezken, tekelci medyadan kurumsal olarak "dördüncü güç" gibi davranmasını beklemek bir hayal. Dolayısıyla bu sadece ne yazık ki, söz konusu kurumlarda çalışan gazetecilerden -o da işlerini kaybetmeyi göze alabilenlerden, ya da "aykırı" oldukları halde "reyting"i "iyi" olduğu için konumunu koruyabilenlerden- bekleyebileceğiniz bir şey. O halde, yaygın/statükocu/merkez medya karşısında kurumsal olarak "dördüncü güç" olarak davranabilecek sivil toplum medya kuruluşlarına ihtiyacımız var. Yoksa "medya" kavramı altında toplanıp, "ortak" ve "kamu çıkarına" davranması beklenebilecek homojen bir kurumsal güç yok. Kaldı ki, "kamu çıkarı" kavramı da demokrasinin en sorunlu kavramlarından bir tanesi. Yani sorun şu; "hangi medya, hangi kamunun, hangi çıkarlarına göz kulak olacak?" Yani, medyanın demokrasilerde "dördüncü güç" haline gelebilmesi, bir yandan medya ortamının çoğulculaşmasına, diğer yandan da, siyasal/ekonomik sistemin sürekli bir proje olan radikal demokratik dönüşümler geçirmesine bağlı. Bu görüşlerimin bir kısmını, *Medya ve Toplum* kitapçığındaki yazımda tartıştım.

yor; **haber kaynaklarının çoğaltılması, haber kaynaklarıyla etkileşim ve hedefe ulaşana kadar yayın**, yani sıkı bir haber takibi. Bu ilkelere yakından baktığımızda, Çiler Dursun'un yazısında eleştirdiği "resmi kaynaklara" dayalı olarak yapılan habercilik yerine; sivil yurttaşları haber kaynağı olarak gören, dahası haberi onlarla birlikte yapan, dolayısıyla haberin üretimi sürecine okuyucuyu da katan bir gazeteciliğin getirildiğini görüyoruz. Böylelikle söz konusu olan yurttaşın, yurttaşlık bilincinin harekete geçirildiği bir gazetecilik. Yurttaş Gazeteciliği'nin ikinci bir farklılığı gazetecinin, pasif ("aktaran") konumundan, aktif ("eyleyen") konumuna geçerek yaptığı bir haberciliğe dayanmasında yatıyor. Bu haliyle, Yurttaş Gazeteciliği'nde artık "ideal" gazetecilikteki "gazetecinin tarafsız olması gerektiği" (bizim de, "mümkün olmadığını" söylediğimiz) gibi bir iddia ortadan kalkıyor; gazetecinin, yurttaştan -onun çıkarlarından yana- taraflanarak habercilik yaptığı, örneğin yoksul/yaşlı insanların sorunlarını haber yapmak için "emekli maaşı kuyruğunda ölmesini beklemediği," dahası habercinin yurttaş olarak, yurttaşlık bilinciyle haber yaptığı bir pratik ortaya çıkıyor. Aslında bu "haber değeri"ne dair klasik/geleneksel gazeteciliğin söylediklerinin değişmesi anlamında, bir zihniyet değişikliği de. Çünkü mevcut anlayış gazeteciye, "sıradışı" olanın haber olacağını söylüyor; yani yoksul/yaşlı insanın hâlâ yaşıyor olması devletin sosyal devlet olmaktan giderek uzaklaştığı bir Türkiye'de "sıradan" bir şey olduğu için haber olmuyor, onun yerine "emekli maaşı kuyruklarındaki sıkıntının, emeklilerin çoğunun banka kartı kullanmayı bilmemelerinden ya da ona güvenmemelerinden kaynaklandığı" "resmi açıklaması" ya da yukarıda da söylediğim gibi aralarından birisinin "kuyrukta beklerken ölmesi" haber oluyor.

Ragıp Duran'ın Yurttaş Gazeteciliği ile ilgili olarak altını çizdiği diğer önemli bir nokta da bunun ABD'de yerel medya düzeyinde ortaya çıkan, aslında da en iyi ve kolay yerel medya tarafından uygulanabilecek bir model olması. Çünkü, Yurttaş Gazeteciliği, habercinin yurttaş sorumluluğuyla davrandığı bir gazetecilik ve yerel gazeteciler, okuyucu/dinleyici/izleyicileriyle her zaman iç içe olma, onları haber üretim sürecine katma imkânına sahipler. Peki Yurttaş Gazeteciliği anlayışıyla yola çıkanlar neler başarmışlar? Duran ABD'den örnekler veriyor ve bunun yepyeni yaratıcılıklarla Türkiye'de de, özellikle de yerellerde uygulanabileceğini, aslında bir çok yerel gazete/radyo tarafından belki de halihazırda uygulanmakta olduğunu söylüyor. Yazıda son olarak, Yurttaş Gazeteciliği'ni ABD'de uygulayan bir grup gazeteci tarafından yazılan bir kitaba gönderme yapılarak, bu "yeni" tür gazetecilik yapmakla kazanılan yararlar özetleniyor ki, bunlardan bazıları kanımca oldukça önemli. Yurttaş Gazetecileri "sıradan sorunları cazip hale getirdiklerini", "olaya/habere farklı gözlerle bakmayı öğrendiklerini" ve de "haberde önceliklerinin değiştiğini" söylüyorlar örneğin. Eğer bu, yukarıda değindiğim şekilde sıradan insanın sadece bir felaket, kaza, ölüm vb. halinde haber nesnesi haline geldiği durumdan, "olağan" olaylarla ilgili olarak da haber olabilmesini anlatıyorsa, ya da başka ifadeyle, "geleneksel" gazeteciliğin "haber değeri" atfettikleri şeylerde bir kırılmayı anlatıyorsa, Yurttaş Gazeteciliği önemli bir adım atmış sayılmalı. Aynı şekilde, eğer söz konusu gazeteciler, haberde "olayın bütün taraflarını bir araya getirmeyi başardıklarını" belirttiklerinde, haberi "resmi/uzman/önemli kişilerin" açıklamalarını merkez alarak kurmak yerine, sıradan yurttaşın sorunlarını/ifadelerini merkeze alarak kurmayı kast ediyorlarsa yine geleneksel gazetecilik çizgisinde önemli bir çatlak oluş-

turmuşlar demektir. Ayrıca, "yurttaşların kendi sorunlarına sahip çıkmalarını" sağlayabilmişlerse sahiden, bu da, Ayşe İnal'ın *Medya ve Toplum* kitapçığındaki yazısında medyanın ve toplumun demokratikleşmesi için önerdiği gibi; "yurttaşların kendi hayatları üzerinde söz sahibi hale gelmelerine" medyanın katkıda bulunması demektir.

Yurttaş Gazeteciliği'yle ilgili diğer yazı, İncilay Cangöz'ün, "**Yurttaş Gazeteciliği ve Yerel Medya**" başlıklı yazısı. Cangöz de, Ragıp Duran gibi, Yurttaş Gazeteciliği'nin ortaya çıkışını medyanın "dördüncü güç" olmaktan çıkarak, çıkarları ekonomik/siyasi/askeri iktidar çevreleriyle büyük ölçüde örtüşen "kendisi bir güç" haline gelmesiyle ilişkilendiriyor. Cangöz'ün *Jan Schaffer*'den aktararak söylediğine göre, Kamu Gazeteciliği (*public journalism*) olarak da adlandırılan Yurttaş Gazeteciliği'nin (*civic journalism*) hedefi; "**yurttaş olma bilincini ve sorumluluğunu tetiklemek**". Ancak Yurttaş Gazeteciliği'nde, bireyin kendi sorunlarına sahip çıkması tetiklenmeye çalışılırken, ona "nasıl harekete geçmesi gerektiği" "**yukarıdan**" bildirilmiyor Türkiye'de genellikle yapıldığı gibi (hatırlayın bizim televizyonlarımız hâlâ daha bize, "modern" sayılabilmek için yeterli derecede sabun ve tuvalet kağıdı tüketmediğimizi söyleyerek, ellerimizi nasıl yıkayıp, dişlerimizi nasıl fırçalamamız gerektiğini öğretiyor). Yerine bu sorunların dillendirilip, çözüm yollarının bütün taraflarca birlikte tartışılarak oluşturulacağı bir **platform/forum** oluşturuluyor. Bu arada Ragıp Duran'ın da belirttiği gibi, haberin tanımı genişliyor, haberin üretim sürecine yurttaş/okur dahil ediliyor, haber değeri, haber öncelikleri sıralaması değişiyor. Böylelikle gazeteci pasif bir rolden, aktif -kamudan/yurttaştan yana taraflı bir konuma- geçiyor. Bunun dışında "ideal" gazeteciliğin haberin

doğruluk, nesnellik taşıması, adil ve dengeli olması gibi normları korunup, uygulamaya sokuluyor. Başka ifadeyle gazeteciliğin günlük rutini içinde kaybolan bu normlara dönülmesi hedefleniyor. Cangöz de Duran gibi, Yurttaş Gazeteciliği'nin en kolay yerellerde uygulanabilmeye elverişli olduğu görüşünde. Ancak Yurttaş Gazeteciliği'nin uygulanabilmesiyle ilgili önemli bir saptaması var; **yerel medyanın mevcut güç/iktidar ilişkilerinin etkisi dışına çıkabilmesi ya da en azından bunun gerekliliğinin farkında olması** gerekiyor. Bu da, Cangöz'e göre medya sahipleriyle gazetecilerin, içinde bulundukları bağımlılık ilişkilerinin yaptıkları haberciliğe nasıl yansıdığı üzerine bir öz-eleştirellik geliştirebilmeleriyle mümkün.

Cangöz, yazının ikinci bölümünde yaşadığı kent Eskişehir'de yayınlanan yerel gazetelerden örnekler vererek, Yurttaş Gazeteciliği anlamında nelerin yapılmaması ve yapılması gerektiğini tartışıyor. Örneğin, yerellerde en önemli haber kaynağını oluşturan valilik, belediye, yerel ticaret ve sanayi odaları, kentin ileri gelen işverenleri ve bürokratları, siyasi partilerin yerel şubeleri ve yöneticileri, yerel güvenlik birimleri amirlerinin bir çoğu "halkla ilişkiler" politikasının bir parçasını oluşturan resmi kurumlar merkezli rutin haberler yerine, yurttaş merkezli haber peşinde olmayı öneriyor. Hazırlanması daha çok zaman ve emek gerektiren bu tür habercilikle yerel medyanın toplumda en az sesi duyulan kesimlerin (örneğin, kadınların, yaşlıların, engellilerin, yoksulların) sözcüsü durumuna geleceğini belirtiyor. Ayrıca, sadece sorunların dillendirilmesinin Yurttaş Gazeteciliği'nin hayata geçirilmesine yetmeyeceğini, yerel medyanın sorunlara ilişkin çözümler üretilebilmesi ve üretilen çözümlerin hayata geçirilmesini sağlayacak şekilde ilgili bütün tarafları bir araya getirecek sürekli yapılar ve forumlar

oluşturmasını öneriyor.[4] İncilay Cangöz'e göre, yerel medya, Yurttaş Gazeteciliği'ni uygulamaya sokabildiği ölçüde, yaygın medyaya tercih edilir hale gelebilir. Ancak Yurttaş Gazeteciliği pratiklerinin hayata geçirebilmesi için, yerel medya sahipleriyle birlikte yerel gazetecilerin önemli bir zihniyet değişikliğine gitmeleri; ellerindeki aracı -kendileri için bir ekonomik/siyasal çıkar kaynağı olarak değil- "**demokrasiyi güçlendirmeyi hedefleyen bir güç**" olarak görmeleri gerekiyor. Bunu sağlayacak bir "yaptırım" da yok tabii. Yaptırım belki, "yurttaş gazeteciliği" yapan gazetelerin okuyucu tarafından ödüllenmesinden gelebilir. Ya da, medya sahiplerinin bir gün, kendilerinin de demokrasiye ihtiyaçları olacağını düşünerek davranmaları beklenebilir.

Öyle görünüyor ki, Yurttaş Gazeteciliği'nin tarihi çok eski değil ve nasıl bir yaygınlık kazanacağı ya da ne yönde evrileceğini söylemek için de henüz çok erken, ayrıca ne olduğu konusunda da takipçilerinin/savunucularının da tam uzlaştığı söylenemez. Konuyla ilgili diğer çalışmalara bakıldığında Yurttaş Gazeteciliği'ni, gazeteciliği "mevcut olandan farklı bir felsefe etrafında yeniden yapılandırma çabası" olarak görenler kadar, daha az iddialı biçimde "yeni bir gazetecilik modeli" kabul edenler, nihayet "sadece bir teknik" olarak görenler bulunuyor. Ragıp Duran ile İncilay Cangöz'ün yazılarını birlikte değerlendirildiğinde ise, Yurttaş Gazeteciliği'ni, nicedir rayından çıkmış olan gazeteciliğe, "ideal" ya da -bir zamanlar sahip olduğu varsayılan- ilkeleri yeniden kazandırmayı hedefleyen bir hareket olarak gördükleri anlaşılıyor. Bu anlamda Yurttaş Gazeteciliğin'de de, eleştirel kuramlardan araştırmacıların gazetecili-

---

[4] Aynı konuda *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin ilk kitapçığı *Medya ve Toplum*'da yer alan Mine Gencel Bek'in "Yerel Medya ve Yerel Politika" başlıklı yazısına bakabilirsiniz.

ğin/haberin yapısal yanlılığını gözlerden sakladığı için sorusallaştırdıkları liberal -yani medyanın kamu yararına bekçilik yapan dördüncü güç olduğu/olması gerektiğine ilişkin- mitin sürdürüldüğünü iddia etmek mümkün. Kanımca demokratikleşmenin acil olarak bir yerden başlaması gerekiyorsa, bunda bir 'sorun" yok. Yurttaş Gazeteciliği Türkiye'de tekelci medyada çalışan ve de işlerini "politik ve etik sorumlulukla" yapmaya çalışan gazetecilerin birey olarak uygulayabildikleri bir şey olabileceği gibi, ticari nitelik taşımakla birlikte tekel-dışı nitelikteki yerel medyanın, sadece okura dayanarak ayakta durmak tercihiyle uygulamaya koyacağı kurumsal bir tercihe dönüşebilir. Böylelikle medya ortamı "dördüncü güç" olarak davranabilen sivil toplum medyasıyla dengelenebilir.

Yurttaş Gazeteciliği'nde "yeni" olan ne? Kanımca Yurttaş Gazeteciliği'nin yeni ve olumlu yanı, statükodan yana politik bir nitelik taşıdığı halde değilmiş -politika üstüymüş- gibi davranan geleneksel gazeteciliğin maskesini düşürmesi. Bu arada da artık klasikleşmiş olan bazı haber yapma anlayışıyla pratikleri üzerine bizi Çiler Dursun'un yazısının önerdiği üzere düşündürtmesi, hatta şimdi yapılabildiğinden ve yapılabileceğinden emin değiliz ama, bu konuda değişme de getirmesi.

Ancak sorunlu yanları da bulunuyor Yurttaş Gazeteciliği'nin. En önemlisi de, gazeteciliğin politik bir iş olduğunu itiraf ederken, bu politik işin, gazeteciliğin mevcut etik kodlarını da sorgulamayı, tartışmayı gerektiren yanını ihmal etmesi. (Oysa politik tercihlerin her zaman etik bir tercih olduğunu biliyoruz). Yani beraberinde mevcut olanı sorgulayan bir etik anlayış getirmemesi. Başka bir sorun da şu; gazeteciliğin her zaman belirli siyasal/ekonomik/kültürel iktidar ve güç ilişkileri içinde deneyimlendiğini hesaba katmadan, gazetecilik anlayışıyla

pratiklerinin -örneğin "haber değeri" sıralamasının- "yurttaşlardan" yana nasıl değiştirilebileceğini sorun edinmemesi. Dolayısıyla mevcut pazarın ilişkilerinin bir parçası olan medyanın program/basım formatı ile içeriğinin bu pazar–içi arz ve talep ilişkisine göre belirlendiği olgusunu ihmal etmesi. Oysa, örneğin reyting/seyirci, dolayısıyla reklam getirdiği iddiasıyla, televizyon haber formatının nicedir "habeğlendirmeye" (*info-tainment*)[5] dönüşmüş olduğunu biliyoruz. O halde "izleyici/dinleyici/okuyucunun" bir çokları için "pazar" dan ibaret olduğu; "izleyici *televoleler* talep ediyor, biz de arz ediyoruz" denildiği, böyle bir yaygın/yerel medya ortamında Yurttaş Gazeteciliği'nin, "yurttaş"ının da "pazar" ile özdeşleştirilmeyeceğini kim söyleyebilir? Ya da başka türlü soralım; "yurttaş" ile kim anlatılmak isteniyor? Tanımlardan Yurttaş Gazeteciliği'nin "yurttaş"ının "kendi hayatı ve parçası olduğu toplum üzerinde söz sahibi olmak üzere kararların alınmasına katılan aktif/düşünen/eyleyen birey" olduğunu anlıyoruz. "Yurttaş" sözcüğü aynı zamanda, kendi arasında sınıfsal, dinsel, etnik, kültürel, cinsel, yaş vb. özellikler açısından farklılaşmış, ancak bir siyasal çatı altında bir arada yaşama iradesi gösteren bireyleri anlatıyor. O zaman birlikte yaşama iradesinin eşitçe ve özgürce oluşmadığı bir toplumda -ki en gelişmiş denilen demokrasiler bile böyleler- haberin oluşma sürecine "katılan" yurttaşlar kim olacak? Onların her zamanki gibi "beyaz", orta sınıf, orta yaşlı, eğitimli, heteroseksüel, erkekler olmayacaklarını umabilir miyiz, başka şeyler değişmediği sürece?

---

[5] Televizyon haberlerinin eğlendirme amaçlı türlerle yakınlaşmasıyla ortaya çıkan "format" için İngilizce'de enformasyon/haber *(information)* ile eğlence (*entertainment*) sözcükleri bir araya getirilerek info-tainment sözcüğü türetilmiş. Ben bunu "hab-eğlendirme" ile karşılamayı tercih ettim.

Bu soruları daha da ileri götürmek bizi "Yurttaşlar Demokrasisi" üzerine düşünmek zorunda da bırakır ki, bu gerekli olmakla birlikte, kitapçığımızın amacını aşar. O halde özetle peş peşe okunduğunda yukarıda özetlemeye çalıştığım üç makaleden Dursun'a ait olan birincisinin bize, "ideal gazetecilik" de dahil, mevcut gazetecilik anlayışı ile pratiklerini eleştirerek bütün bunlarda radikal bir değişiklik gerektiğini düşündürdüğünü söyleyebiliriz. Buna karşılık Duran ve Cangöz'e ait metinler "ideal" olandan uzaklaşmış olmakla suçlanan "geleneksel gazeteciliği" eleştirerek, "ideal" olana dönüşü temsil eden "Yurttaş Gazeteciliği'ni" tartışmaya açarken, bize haberciliğin "ideal" ilkelerinin de dönüştürülebileceğine -haber tanımının genişlemesi gibi- dair örnekler sunuyorlar. Sonuç olarak "Yurttaş Gazeteciliği" başka şeyler de değişip demokratikleşmediği sürece uygulanması "iyi niyetlere bağlı" olan bir girişimi temsil ediyor. Duran'ın dediği gibi "ne abartılması, ne de azımsanması gereken bir girişim". Ancak bana kalırsa, bize sadece halihazırda yaptığımız haber tanımı ile haber değerlerini sorgulatıp, değişmesi gerektiğini söylemesi bile önemli.

Ayrıca son ve önemli bir konu olarak, Yurttaş Gazeteciliği'nin önerisi, sadece gazetecinin yurttaştan yana taraflanarak/konumlanarak habercilik yapması ise, gazeteci hâlâ daha kendisini **okurdan farklı ve hiyerarşik olarak onun üzerinde** görüyor demektir. Oysa kanımca "eski" ya da "yeni" fark etmez, biraz "ünlenmiş" çoğu gazetecilerin muzdarip olduğu sorun, tam da kendilerini böyle yurttaş-üstü bir konum atfederek davranmalarında yatmaktadır. Örneğin merak ediyorum, acaba, neredeyse her gazetecinin bir köşeye sahip olduğu -demek ki, yurttaşlara yol göstermek gibi önemli bir misyon üstelendiği- Türkiye gibi kaç tane daha ülke bulunmaktadır? Dolayısıyla kanımca Yurttaş Gazeteciliği'nin hayata geçirilebilmesi

için, öncelikle gazetecinin, kendisinin de "okur" gibi bir "yurttaş" olduğunun ayırdına vararak, ayrıcalıklarından ve kendine atfettiği -başöğretmenvari- yol gösterme misyonundan vazgeçerek davranması, yani yurttaşlaşması gerekir. Yani burada kastedilen (Duran'ın örneğini biraz değiştirerek kullanırsam); "erişilmez/seçkin", sahip olduğu ayrıcalıklarla yurttaş-üstü haldeki "medya mensubuna", yeniden en az onun kadar "erişilmez/"seçkin", sahip olduğu ayrıcalıklarla yurttaş-üstü "gazetecinin" itibarının kazandırılması değildir. **Gazetecinin yurttaşlaşmasıdır.** Bana kalırsa da, İkitelli'de "yurttaş gazetecilerden" çok az bulunuyor. Yerellerde ise, neyse ki hâlâ daha çoklar. Bu yüzden Yurttaş Gazeteciliği sahiden de yerel gazete/radyolar için kurumsal bir seçenek olabilir.

Kitapçığımızın dördüncü yazısı, Esra Arsan'ın, "**Çatışma/Savaş Dönemlerinde Habercilik**" başlıklı metni. Bu sunuş metni de, "Yurttaş Gazeteciliği" gibi mevcut olandan hoşnutsuzlukla duyulan bir gereksinim ile arayışı temsil ediyor. Gazetecinin etik ve politik sorumluluğunun katlandığı çatışma/savaş dönemlerinde nasıl gazetecilik yapılması gerektiğini tartışıyor. Ancak bir yanlış anlamaya izin vermemek üzere hemen belirteyim, metnin sorun edindiği şey, bir gazetecilik uzmanlığı/türü olarak savaş ya da çatışma **bölgelerinde** muhabirliğin nasıl yapılacağı değil, genel olarak "barıştan yana" gazeteciliğin nasıl yapılacağı. Ek olarak sunuşun başlığı sıcak çatışma/savaş dönemlerinde yapılması gereken gazetecilikle ilgili olmakla birlikte, içeriği barış **dönemlerinde**, savaşa/çatışmaya/şiddete ilişkin/karşı olarak yapılması gereken habercilikle ilgili bir metin olarak da okunmalı. Çünkü, Arsan'ın haklı olarak ileri sürdüğü gibi; "**gazeteci savaştan yana olamaz**" (tıpkı bir hekimin, bir öğretmenin, bir işçinin savaştan yana olma-

ması gerektiği gibi). Yazı neden barıştan yana gazeteciliğin her zamankinden daha önemli hale geldiğine ilişkin bir tespit ile başlıyor. Biliyoruz ki, çatışmanın, savaşın tarihi eşitsizliğin tarihi kadar eski. Ancak günümüzün bir farklılığı var. Savaş teknolojisi artık çok sayıda coğrafyaya yayılmış çok sayıda insana aynı anda hiç olmadığı kadar zarar verecek kadar "gelişmiş" durumda. Dahası şiddet sıradan insanı etkilemek bakımından hiç bu kadar çeşitlenip, hiç bu kadar "rafine" olmamıştı. Diğer yandan yine savaş ya da şiddet, medyanın olabildiğine "küçülttüğü" bu dünyada, hiç bu kadar sadece yaşandığı yerdeki insanı etkilemekten çıkıp, milyonlarca insanı etkilememiş ve sunumu anlamında hiç bu kadar "seyirliğe" dönüşmemişti. Düşünün eğer televizyon ile uydu teknolojisi olmasaydı, 11 Eylül 2001'de New York'ta İkiz Kulelerin, Hollywood filmlerindekine benzer bir görsellikle planlanan/sahnelenen çöküş görüntüleriyle beynimize kazınan o senkronize şiddet olur muydu? (Hatırlayın kaçırılan ikinci uçak ayakta kalana doğru yöneldiğinde, bölgedeki bütün televizyon kameraları "çoktan" canlı yayındaydı). Nitekim bu nedenlerle kimi yazarlar, 20. yüzyılın sonlarından itibaren şiddetin almış olduğu biçim ile medyanın kazanmış olduğu görsellik ve erişimin boyutları arasındaki ilişkiye dikkatimizi çekiyorlar. O halde, eski ve yeni her türüyle savaş, çatışma, şiddet her an kapıda, dünyanın siyasal dengesinin iki-kutupluluktan tek-kutupluluğa yönelmesi barışı getirmedi. Ayrıca Esra Arsan'ın belirttiği gibi, savaş/çatışma/şiddet medyanın haber değeri atfettikleri arasında ilk sırada geliyor[6]. Ya da medya bunlarla besleniyor. Nitekim, 1960'larda

---

[6] *BİA Habercinin Elkitabı* dizinin birinci kitapçığı olan *Medya ve Toplum*'daki "Medya ve Toplum İlişkisine 'Başka' Bir Yaklaşım" başlıklı yazısında Ayse İnal; şiddet medya için o kadar haber taşıyor ki, medyayı şiddeti gösteriyor diye eleştirmek yerine, dönüp, "haber nedir?" diye öğrettiklerimizin hepsini sorgulamalıyız diyor haklı olarak.

ABD ile Küba arasında yaşanan gerginlik sırasında bölgeye gönderdiği muhabirinin, "burada savaş falan çıkacağı yok" demesi karşısında, gazetecinin patronu *William R. Hearst*'ün "sen çıkart o zaman" dediği tarihe geçmiştir[7]. Yani medya ile şiddet/savaş/çatışma arasında böyle karşılıklı bir ilişki var: nerede şiddet varsa, medya orada, nerede medya varsa şiddet orada. Dahası gazeteciler becerebilseler savaş da çıkaracaklar (Kardak/İmia hiç yoktan krizini hatırlayın). Dolayısıyla anlaşılan *Hearst*'ü memnun ederdi ama, savaşları, iç-savaşları medyanın çıkardığını söylemiyoruz, ikisinin de birbirini sevdiğini iddia ediyoruz. Ayrıca, Ayşe İnal'ın *Medya ve Toplum* kitapçığındaki yazısı ile Çiler Dursun'un yukarıda tartıştığım yazısına göndermeyle söylersem, medyanın bunları hiçbir zaman basitçe aktarmadığını, her zaman yeniden-kurduğunu, bu işlemle de bize aynı zamanda hangi şiddetin/savaşın/çatışmanın suç ve gayri-meşru, hangisinin suç olmadığı ve meşruluk taşıdığına dair "durum tanımı" yaptığını da ekleyebiliriz. O halde, sorun savaş/çatışma/şiddet söz konusu olduğunda bunlarla ilgili durum tanımlarının nasıl yapıldığında ve nasıl yapılması gerektiğinde düğümleniyor.

Esra Arsan, habere olan ihtiyacın da katlandığı böyle zamanlarda medyanın yaptığı habercilikle ilgili, iki temel sorunla karşılaşıldığını belirtiyor. Birincisi, mesleki ilkelerle, etik kodların **farkında olmadan** ihlal edilmesi ki söz konusu zamanlarda bunun bedeli her zamankinden daha yüksek olabiliyor. İkincisi ve kanımca daha vahimi ise, gazetecinin, meslek etik kodlarının tarafsızlığı sağlamanın bir yolu olarak gerekli gördüğü "mesafeliliği" **bilerek** ortadan kaldırıp, haberciliğini, kendisini aidiyet duyduğu tarafın "biz" söyleminin emrine koşulsuz

[7] Bu bilginin hatırlayamadığım detaylarını sağladığı için Süleyman İrvan'a teşekkür ediyorum.

olarak vermesi şeklinde ortaya çıkıyor. İşte tam bu nedenle, yukarıda verdiğim bir örneği burada da tekrarlarsam; "Üç yıl Irakta'yız" gibi bir başlık atılabiliyor; "sözde" mesafeli olması gereken haberin söylemi içinde, "ordunun komuta kademesi" ile "erler", "hükümet/parlamento" ile "siviller" hepsi savaştan yana ortak çıkarlara ve görüşlere sahiplermiş gibi "bir ve bütünleştiriliyor", dahası "ben bu 'biz'in içinde değilim" demenin maliyeti hayli yükseltiliyor. Esra Arsan'ın Türkiye'deki yaygın medyanın Kıbrıs konusunda uzun yıllar devam eden tavrına ilişkin olarak örneklediği gibi özellikle de "milli mesele" ilan edilen konularda, gazeteciler "kraldan daha kralcı" oluyor, politikacılarla, orduyla özdeşleşiyorlar,[8] bunda da hiçbir etik sorun görmüyorlar. Oysa biliyoruz ki, savaş/şiddet/çatışma durumları, "öteki"ye karşı duyulması gereken politik ve etik sorumluluğun katlanması gerektiği durumlar. Ve bu sorumlulukla davranmak sanıldığı gibi hiç de "biz" olmak duygusuna "ihanet" etmek anlamına gelmiyor, tam tersine, "biz" duygusunun kuruluşunu -kendi içindeki farkları yok sayan- totaliter bir pratik olmaktan çıkarıp demokratikleştiriyor. Böylelikle "biz" (aynı milletten, dinden/kültürden, cinsiyetten vb.) olma halinin taşıdığı "kırılganlığı" azaltıyor, birlikte yaşama tercihini zor ve baskıya dayanmaktan çıkarıyor, arzuya/tercihe bağlı kılıyor.

Esra Arsan'ın yazısı, **doğrudan** (dayak, işkence vb.), **dolaylı/kültürel** (nefret söylemi, yabancı düşmanlığı, gücün kutsanması vb.) ve **yapısal/kurumsal** şiddet (yoksulluk, sömürgecilik, cinsiyetçilik vb.) ayrımı yaparak şiddetin tanımını genişletiyor. Şiddetin tanımının, bu şekilde genişletilmesinin

---

[8] Burada aklıma, Ragıp Duran'ın "Apoletli Medya" deyişi ile aynı adı taşıyan kitabı geldi.

önemi şurada; böylelikle gazetecinin (etik ve politik) sorumluluğu sadece şiddetin apaçık olduğu durumlara değil, daha örtük, ancak daha yaygın ve yapılaşmış/kanıksanmış olarak işlediği bütün alanlara yönelik ve tutarlı olarak kurulması gereken bir sorumluluk haline geliyor. Barış eksenli gazeteciliğin temelini de, sadece sıcak çatışma anlarında ortaya çıkan bir sorumluluk olmaktan çıkarıp, bütün zamanlara yayıyor. Dolayısıyla Arsan'a göre işkenceye karşı olan bir gazeteci (insan); kendi tarihini "kahramanlıklar", ötekinin tarihini "korkaklıklar" tarihi olarak görmek gibi bir çifte standart içinde olamaz; ya da yoksulluğa, sömürgeciliğe, savaşa destek veremez. Böylelikle de şiddetin herhangi bir biçiminin ortaya çıktığı ya da çıkmak üzere olduğu durumda, gazetecinin sorumluluğu şiddet dışındaki çözümlerden yana olmaktır.

Arsan'a göre, **barış eksenli gazetecilik**, aynı anda hem insanı, hem "doğruyu" hem de "çözümü" esas alan; dilin kullanımında, haber kaynaklarının seçiminde dengelilik ve mesafe gözeten, sorunun nedenlerini şeffaflaştıran, "biz" ve "onlar" gibi karşıtlıklar kurmak yerine, onlar/ötekilerle empati kurabilen, şiddet ortaya çıkmadan onu önlemeye çalışan, şiddetin görünmez temelleri üzerine vurgu yapan bir gazetecilik. Buna karşılık, **savaş eksenli gazetecilik**; sorunun nedeni yerine, sonucuna, kimin kazanacağı, kimin kaybedeceğine odaklanan, savaş sırları yaratan, "biz" ve "onlar" karşıtlığı kurup, kendini "biz"in sesi haline getiren, buna karşılık "onları" insan olmaktan çıkaran, şiddeti bekleyen[9], şiddetin haber olarak sunulabilecek

---

[9] Bir ulusal haber kanalının Irak saldırısı için geriye gün sayan halini pek güzel anlatan bir gazete reklamına burada gönderme yapmak iyi olabilir; "Savaşa seyirci kalmayın [siz arkasından savaşa karşı bir şey duymayı bekliyorsanız yanılıyorsunuz!], dinleyici de olun" diyordu reklam. Anladınız, yaklaşan savaş öncesi seyirci yetmiyor, radyo istasyonu için bir de dinleyici "kızıştırıyor" televizyon kanalımız!

sonuçlarıyla ilgilenen bir gazetecilik. Arsan'ın yazısı, *Sky TV* ve *Independent Gazetesi* muhabiri, *Çatışma ve Barış Forumu (POIESIS)* üyesi, *Jake Lynch*'in Filistin-İsrail sorununa ilişkin olarak kaleme aldığı "savaş eksenli" ve "barış eksenli" gazetecilik örneği iki haber metni ile sonuçlanıyor. Birisinin başlığı "Dünya Liderleri Ortadoğu Halkını Mantıklı Davranmaya Çağırdı", diğerinin ise, "Ölü Sayısı Artarken, Arap ve Yahudiler Barış Hemen Şimdi diyor". Hangisi, hangisine örnek siz karar verin diye...

Kitapçığın son bölümündeki yazılar, klasik gazetecilikle haberciliğin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin. Böylelikle, çelişik bulabileceğiniz iki, hatta belki üç grup metin var elimizde. Dursun'un metni, sadece mevcut ("klasik") gazeteciliği değil, "ideal" gazeteciliği de, dayandığı temel ilkelerden yola çıkarak eleştiriyor, bunların değişmesi gerektiğini hissettiriyor, ancak gazetecinin ve okuyucunun kullandığımız dili ve söylemi bozan ve yeniden-kuran bir eylemlilik ("anlam üzerine mücadele") içinde olmaları gerektiğini belirterek, mutlaka mevcut olanın dışında olması gerekmeyen, içinde olup da onu dönüştüren bir çabaya çağırıyor. İkinci bir grup olarak sınıflanabilecek, "Yurttaş Gazeteciliği" ile "Savaş/Çatışma Dönemlerinde Gazetecilik" ile ilgili yazılar ise, klasik gazeteciliği, ideal gazeteciliğe döndürecek arayışlar ile, klasik gazeteciliğin sorunlu olsalar da, önemli olan etik ve normlarıyla yapılması gerektiğini söyleyen arayışları temsil ediyor. Bütün bu arayışların bir anlam oluşturabilmesi için de, klasik gazeteciliğin iyi bilinmesi gerekli. Dolayısıyla kitapçığımızın üçüncü grup metinleri, gazeteciliğin ve haberciliğin ABC'sine ilişkin.

Bu son grup metinlerin, ilk ikisi Tuğrul Eryılmaz'ın "**Muhabirliğe Kısa bir Giriş**" başlıklı yazısı ile yine Esra Arsan'ın "**Ha-**

ber ve Habercilik" başlıklı yazıları. Bu iki yazı yer yer tekrarlar taşıyor, örtüşüyor, yer yer de, birbirinden farklı vurgular yapıyor. Ancak diğer kitapçıklarda da karşılaşacağınız bu durumu bir sorun olarak görmedik. Eryılmaz ve Arsan'ın metinleri, "haberin ne olduğunu" tartışarak başlıyorlar, haber değerinden, haberin unsurlarından ya da haber yazım kurallarından **(5N+1K)** ve haberin nasıl kaleme alınacağından, editöryal süreçlerden söz edip, örnekliyorlar. Bu arada Tuğrul Eryılmaz'ın metni, farklı haber yazım türlerine örnekler de veriyor. Ayrıca, her iki metinde de, gazetecilik/habercilikte, neler yapılması gerektiği kadar, neler yapılmaması gerektiği üzerinde de duruluyor. Eryılmaz bize haber tanımı verirken, "insanın köpeği ısırması haberdir" türünden olup da, olağanüstülüğü, sıradışılığı sadece öyle oldukları için haber sayan -bunun uç noktası biliyorsunuz, Türkiye'de böyle bir durum yoksa "var etmek" biçiminde karşımıza çıkıyor, "Van Gölü Canavarı" *hab-eğlencesinde* olduğu gibi- anlayış karşısında "bir olayın meydana gelmesi haber değil, o olayın yeniliği ve onunla ilgili bilginin/enformasyonun aktarılması haberdir" diyerek, dikkatimizi bu bilginin/enformasyonun aktarılması sürecine çekiyor. Dolayısıyla sansasyonel gazeteciliğin yaptığı gibi, "olağan-dışılık" haber olmaya yetmiyor, onun bir bilgi/enformasyon taşıması gerekiyor. Yani, "Kızılırmak'ın kırmızı akması" taşıdığı "az-tekrarlanırlık" anlamında haber yapılabilecek bir olay, ama birçok televizyon kanalının yaptığı gibi, dakikalarca ilgili görüntüyü verip, "halk endişe içinde" diyerek izleyiciyi meraklandırıp, endişelendirip, ilgili hiçbir bilgi/enformasyon sağlamıyorsanız, dahası bunu erteliyor, olayın etrafında bir "gizem" yaratmaya çalışıyorsanız, yaptığınız "habercilik" olmuyor. Dolayısıyla bilgilendirme de değil tek başına, "doğru" bilgilendirme haberi haber kılıyor. Ancak "doğru" bilgilendirme ne kadar mümkün? Gazete-

cilik ilkeleri, haberin, habere ilişkin bilginin birden çok kaynakça doğrulanmasını olayın doğruluğuna ilişkin bir tereddüt varsa, haberden vazgeçmek gerektiğini söylüyor. Burada araya girerek söylersem, haberin "doğruyu" söylemesi, "gerçeği söylemesi" olarak anlaşılmamalı. Çünkü, artık biliyoruz ki, öyle herkes tarafından **aynı bilinip, aynı anlatılacak** bir "nesnel gerçeklik"ten söz etmek oldukça sorunlu. Yani gazeteci "doğruluğundan" -meydana geldiğinden ve kendisinin haberleştirdiği şekilde meydana geldiğinden olabildiğince- emin olduğunu haber yapmalı, ancak bu "doğru" bildiğine dair bir mesafeyi de korumalı. Nitekim, Arsan da, Eryılmaz da gazetecinin "tarafsız" olamayacağını kabul edip, yine de "gazetecilik bir mesafe mesleğidir" diye ekliyorlar. O halde, "tarafsızlığın imkânsızlığı" kabul edildiğinde, "adil ve dengeli habercilik" yegane seçeneği oluyor gazetecinin. Ancak artık biliyoruz ki, dengelilikten, basitçe olayın farklı taraflarının görüşlerinin haberde bir araya getirilmesini anlamamız gerekiyor. Çünkü bu sıralama hep (otoriteyi temsil eden) görüş merkeze alınarak yapılıyor, ayrıca kendilerine "eşitçe" görüşlerini dile getirme imkânı verilen taraflar, bunu kullanabilmek -kendi konumlarını savunabilmek- açısından hiç de aynı (sınıfsal, kültürel vb.) avantajlara sahip olarak karşılaşmıyorlar. Burada belki Yurttaş Gazeteciliği'nin, tarafları bir "forum" oluşturacak şekilde bir araya getirip, tartışmalar içinden çıkacak uzlaşmalarla haberi kurma yöntemi bir çözüm gibi düşünülebilir. Ancak kanımca yine aynı nedenlerle pratikte, bu "uzlaşmalı görüş"ün temsiliyeti de sorun taşıyacaktır. Özetle, bana göre, çözüm, gazetecinin olabildiğince çok taraf ya da kaynağa ulaşarak, haberinin "doğru" ve "dengeliliğini" kanıtlayacak niceliksel kanıtların peşine düşmesinden ziyade, bunlar arasında yapacağı seçimi, kendisini -ilanihaye- sorumluktan kurtarmayacak bir etik ve politik tercihle yapmasında yatmaktadır.

Gazetecilik ve Habercilik'teki son iki yazıdan birisi "**Haber Fotoğrafçılığı**" ve Özcan Yurdalan'a ait. Yurdalan'a göre, 'önce görme vardı" ve fotoğraf, gördüklerimizi bir gösterme biçimi, bunu da kendi dili, anlatım kurallarıyla yapıyor. Yani, fotoğraf, başka türlü bir söz söyleme biçimi; tıpkı, söz, çizgi, yazıda olduğu gibi, bir **gerçeklik kurgulama aracı**. Böylelikle "haber fotoğrafının gerçeği", tıpkı "haberin gerçeği" gibi, onu yapanın "gerçeği". Bu tespitten yola çıkıldığında ise, haber fotoğrafının, haber fotoğrafçısı/gazeteci tarafından sadece teknik olarak değil ama bir **anlatı/söz olarak nasıl kurulduğu** ve sonra da onun bir gazetede/dergide **nasıl kullanıldığı** önemli bir etik sorun olarak görülmesi gerekiyor. Bu nedenle Yurdalan'a göre gazeteci, fotoğraflamayı sonuçta bu anlatı dilinin sınırları, şeyleri belirli biçimde görmesini sağlayan entelektüel konumu içinde yaparken, müdahale etmeden, tanıklık eden bir mesafelilikte olmalı. Ancak bir kez daha aynı sorunla karşı karşıyayız burada; bu mesafelilik nasıl sağlanabilir? Yurdalan, bir haber fotoğrafçısının tanıklık sorumluluğunun, onun haberci kimliğiyle taşıdığı sorumluluktan ayrı düşünülmemesi gerektiğini söylüyor ve bir haber fotoğrafını gazete ya da dergide değerlendirmeden önce, şu ölçütlere bakmayı öneriyor: Fotoğraf gerçek mi? Bunu fotoğraf bağlamında, **müdahale etmeyen, tanıklık eden** fotoğraf olarak anlamak gerekiyor. Yani, diyelim "feci" bir trafik kazasının epey sonrasında oradasınız, size pek resimleyecek bir şey kalmamış (!) ama editörünüz "fotoğraf isterim" diye tutturdu. Fotoğrafınızın "dramatize" etme gücü artsın diye, kazada ölen çocuklara aitmiş gibi bir küçük oyuncak ayıcık bırakır da ortamı öyle resimlerseniz "gerçekliğe" müdahale etmiş olursunuz.

Yurdalan'ın önerdiği ikinci ölçüt, fotoğrafın doğru olup olmadı-

ğına ilişkin. Çünkü, yazara göre, fotoğrafçı kullandığı teknikle, yaptığı çerçevelemeyle, kullandığı objektif ile her an kurduğu gerçekliği çok başka bir düzleme taşıyabilir. Aklıma gelen örnek de şu; *Time* Dergisi, "beyaz" karısını öldürmekle suçlanan Amerikalı ünlü "siyah" Amerikan futbolu oyuncusu *O. J. Simpson*'ı tam yargılamasının sürdüğü bir sırada kapak yaparken, tenini olduğundan daha koyu renkli gösterdiği için -gelen tepkiler karşısında- okuyucularından özür dilemek zorunda kalmıştı. Çünkü, ortada etik bir sorun vardı yapılan basit bir "renklendirme" hatası ve "masum" bir şey değildi; (bunun bilinçli bir seçim olup olmadığından emin olmasak da) sonuçta, fotoğraf dili aracılığıyla, "siyah adamı", "dizginlenemeyen ilkel bir cinselliğe sahip", "ırz düşmanı", "potansiyel suçlu" olarak gören beyaz adamın ırkçı önyargısına seslenerek, bir "siyahı" yargılanmadan infaz etmekti. Irkçılıktı. Yurdalan diğer ölçütler olarak, olayın özgüllüğünü bozan müdahaleler olup olmamasını; fotoğrafın yeterince anlatıcı/bilgilendirici olup olmamasını koyuyor. Nihayet fotoğraf nesnesine "dışarıdan" değil, fotoğrafçı olduğunu unutturarak "içeriden" bakan fotoğrafı yeğliyor.

Yurdalan'a göre, bir haber fotoğrafının mümkün olduğu ölçüde, bir haberin taşıması gereken unsurları yani **5N+1K**'yı bünyesinde taşıması gerekiyor. Bu unsurların görüntü ile içerildiği fotoğrafa "anlatan/tanımlayan" fotoğraf diyor Yurdalan. Çünkü haber fotoğrafı, sıradan bir kayıt tutucu/belge değil, kendi başına da bir şey anlatan bağımsız/evrensel bir dil. Fotoğraf bunları içinde barındırdığı oranda, bağlamından koparılarak kullanılmasına izin vermiyor. Böylece haber fotoğrafları "**gösteren**" fotoğraflar, "**anlatan**"/"**tanımlayan**" fotoğraflar olarak ikiye ayrılıyor ve Yurdalana'a göre Türkiye'deki haber fotoğrafları birinci türe giriyor. Başka ifadeyle, basın fotoğrafçılığı bizde

yazılı haberi tamamlayan, destekleyen bir yan unsur, renk/süs işlevi görüyor. Oysa iyi bir (anlatan/tanımlayan türde) haber fotoğrafı, kendi bağımsız/evrensel dili içinde taşıdığı unsurlarla başlı başına haber değeri taşıyabiliyor. Ayrıca "anlatan" türdeki haber fotoğrafçılığı gazetenin kimliğinin oluşmasında önemli bir rol de oynuyor. Böyle bir haber fotoğrafçılığının yaygınlaşması için de, gazetelerde haber fotoğrafçısı ile birlikte çalışan ve de fotoğrafın bu kendi bağımsız anlatım dilinin varlığını kabul ederek değerlendiren bir **fotoğraf editörüne** ihtiyaç var. Ayrıca fotoğraf ne kadar "anlatan" türde olursa olsun, fotoğrafın tarihini, yerini, gerekiyorsa ilgili bir altyazıyı, fotoğrafçının adını taşıması da gerekiyor. Son olarak Özcan Yurdalan'ın yazısı, bir haber fotoğrafçısı için "yöntem önerilerini" de içeriyor.

Kitapçığın son yazısı Mehmet Sucu'nun, "Sayfa Düzeni" başlıklı çalışması. Sucu, bize "evrenselleşmiş" ya da "klasikleşmiş" sayfa düzenleme kurallarını anlatıyor. Ancak bunları verirken, önemli bir şey söylüyor; mizanpaj'ın (sayfa tasarımının) mutlaklık taşımadığını, "evrenselleşmiş" olduğu kadar, yerel/ulusal/kültürel özellikler de taşıdığını belirtiyor. Nitekim, Sucu'ya göre, sayfa düzenlemesine ilişkin genel-geçer kurallara göre, uzun haberde "yatay", kısa haberde ise "dikey modüller" kullanılıyor, ancak uygulamada, gazetecinin üzerinde yaşadığı kültürel doku, örneğin gökdelenlerle dolu bir kent coğrafyası basının sayfa düzenleme anlayışı üzerinde etkili olabiliyor, böylece dikey modülleri daha çok kullanan bir tarz ortaya çıkabiliyor. Diğer yandan Mehmet Sucu'ya göre, sayfa düzeni ile içerik birbirinden ayrılamaz şeyler. İyi bir haber, iyi bir mizanpaj gerektiriyor, iyi bir mizanpaj da, eğer haber "iyi" çatılmamışsa, tek başına bir anlam taşımıyor. Bu belirleme de önemli; çün-

kü sayfa düzenlemesini sadece teknik bir iş/ustalık olarak görmemek gerektiğini, bunun gazetecilik/habercilik anlayışı ile pratiğinin ayrılmaz bir parçası olduğunu hatırlatıyor bize.

Sayfa düzenlemesinin toplumsal, kültürel niteliği ile işlevi üzerine çalışan akademisyenler, gazetelerin bugünkü "modern" -Sucu'nun "evrensel" dediği- "genel-geçer" sayfa düzenleme kurallarının ya da tarzının, 1920 ve 1930'larda Batı'da ortaya çıkarak yaygınlaştığını, bunun da medyanın endüstri sektörünün bir parçası haline gelerek, gazeteciliğin yeni bir profesyonellik kazanmasıyla ilgili olduğunu söylüyorlar. Yeni ortaya çıkan sayfa düzenleme tarzıyla gazetelerin, iki büyük savaş arası bu dönemin çalkantılarıyla savrulan okuyucularına, sadece içerikleriyle değil, sayfa düzenlemeleriyle de, "dünyanın kontrolünden çıktığını düşünüyorsun ama korkma, her şey sana açıkladığım gibi" demeye çalıştığı belirlemesini yapıyorlar. O halde, Çiler Dursun'un yazısındaki habere ilişkin olarak söylenenleri hatırlayarak, "doğruyu, nesnel gerçeği aktarmak" iddiasındaki haber formatının kapalı kurgusu (sıkı metin olarak yapılanması) ile sayfa düzenlemesinin paralellikler taşımasını bekleyebiliriz. Yani, bir gazetenin sayfa düzenlemesi, metinler için seçilen fontlar, kullanılan bloklama sistemi, başlıkların yazım biçimi hepsi, haberin taşıdığı iddiaya uygun, okuyucuyu "gerçeği" okuduğuna ikna edecek biçimde olmalı. Nitekim Mehmet Sucu da bize, metinler için seçilen fontların **otorite** ve **kesinlik** taşıyan fontlar olması gerektiğini; aynı şekilde bloklamanın da **otorite, keskinlik, sıcaklık** (yani "babacan" bir otorite) göstermesi gerektiğini; nihayet sayfa düzenlemesinde esas olanın, **sadelik, kontrast, denge, uyum ve bütünlük** olduğunu söylüyor. Dikkat edilirse bütün bunlar, haberin inandırıcılığını, ciddiyetini sağlayacak teknikler. Gazete-

nin niteliği -"bulvar basını" örneği ya da "haber gazetesi" olma iddiasına göre- esnemekle ya da bölgesel/ulusal/kültürel renklerle[10] farklılaşmakla birlikte Mehmet Sucu'nun altını çizdiği sayfa düzenlemesine ilişkin genel-geçer esasların hepsi bize, "habercilik ciddi bir iştir" demeye çalışıyor. Yeniden bir gönderme yaparsam; Batı'da başlayıp, bize de ithal ettiğimiz teknolojiyle birlikte ulaşan "modern" sayfa tasarımı (tıpkı "modern insan"nın olması gerektiği gibi); "akılcı, işlevsel", ayrıca gazete sayfalarının modern-öncesi dönemdeki kaotik niteliğini düzene sokan, evcilleştiren bir tasarım, bu anlamda da mevcut toplumsal projeyle ("modernleştirme") tutarlı bir anlam haritalama işlemi.[11]

Özetle, Mehmet Sucu'nun sayfa düzenlemesine ilişkin olarak söyledikleri, klasik gazeteciliğin habercilik geleneğinin bir parçası olarak bilinmesi gereken kurallar, uygulayacaksanız da, eleştirip yeni arayışlara girecekseniz de.

---

[10] Ben epey küçükken Türkiye'ye gelen ünlü Batılıların eline çalıştıkları gazeteyi tutuşturup, onların gazeteyi okur gibi yaptıkları anı resimleyen muhabirler, fotoğraf altına da, "falanca ünlü, gazetemizi çok renkli bulduğunu söyledi" gibi bir şey yazarlardı. Ben de, Batıya kendimizi beğendirmek üzerine kurulu bir kültürel iklimin etkisiyle olmalı "yabancılar gazetemizi beğendiler" diye sevinirdim. Bu söylenenin anlamını yıllar sonra kavradım. Sonra da epey uzun bir süre, bu kadar "renkli" bir basının "kültürümüzle" ilgili bir yanı olmalı diye düşündüm. Ancak galiba bu durumun daha çok, gazeteciliğin sansasyonelleşmesi ve gazetenin kendisine belirlediği "kimlik" ile ilgili yanı var. Ayrıca, belki de daha önemlisi okur oranının, okuma alışkanlığının az olduğu bir ülke olmamızla da ilgili. Ayrıca, Türkiye'de sayfa düzeninin değişimiyle, toplumsal/ekonomik iklimde değişiklik arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışma herhalde, gazetelerin sayfa düzenindeki değişmelerle bugün almış olduğu biçimi, "tüketimi" daha kolay ve ucuz olan televizyonun kazandığı popülariteyle rekabetin etkisine, Türkiye'deki medyanın tekelleşmesine, iletişim teknolojilerinin göreli olarak çabuk ithaliyle, kullanıma girmesine de bağlamak mümkün.

[11] Bu konuda bkz.: J. Nerone ve K. Barnhurst (1995), "Visual Mapping and Cultural Authority: Design Changes in U.S. Newspapers, 1920-1940", *Journal of Communication*. 45(2):9-43. Ayrıca, "modern" sayfa düzenlemesinin özelliklerinden birisi olan, "magazin", "iç-politika", "ekonomi", 'spor" haberleri biçimindeki sayfa sınıflandırmasının "olaylar arasındaki sebep-sonuç ilişkilerini kopararak", bizi "hayatı anlamlı bir bütün olarak anlamlandırmaktan" alıkoyan "parçalayıcı" yanıyla ilgili eleştiri için, kitapçığın Çiler Dursun'a ait ilk yazısına bakınız.

Nitekim, alternatif basın örnekleri, bu anlamda da, yaygın basın ne yapıyorsa onu yapmamaya çalışıyorlar. Bunların en uç örnekleri fanzin'ler[12]. Bu arada artık yayınlanmayan feminist dergi *Pazartesi Dergisi* de Türkiye'de bu konuda -sadece içeriği değil, kitap/dergi büyüklüğünde iken açılarak gazete boyutu kazanan formu, sayfa düzeni vb. anlamında- bir alternatif oluşturuyordu. Ben bu yüzden Mehmet Sucu'nun bütün bu kuralları ve çeşitli sayfa düzenlemesi örnekleri verdikten sonra, yazısını bize "Son olarak; bütün bunları unutun..." diyerek bitirmesini çok sevdim.

O zaman bu Önsöz'ü de ben şöyle bitireyim: Elinizdeki kitapçık aralarında önemli yaklaşım farkları olan yazılarıyla, işleri daha da bulandırmaya çalışmıyor, size gazetecilik ve habercilikle ilgili farklı "gerçeklikler" kuruyor, isterseniz hepsini unutun ve kendi "gerçeğinizi" siz bulun!

Sevda Alankuş

20 Haziran 2005.

---

[12] Fanzinler, belirli bir alt-kültür grubu taraftarları (fan'ları) tarafından, hatta bazen tek bir kişi tarafından kendi ilgi alanları ile ilgili olarak yine kendi-kendilerine yayınladıkları, coğunlukla alternatif formatlarda (el yazısıyla veya gazetelerden kesip yapıştırarak vb.) ürettikleri dergiler/gazetelerdir. Bunların Internet ortamını kullananlarına e-zines denilmektedir. Örneğin İngiltere'de çeşitli futbol kulübü taraftarlarının, belirli kültleşmiş rock gruplarının böyle dergileri/gazeteleri bulunmaktadır. Türkiye'deki fanzinler hakkında bkz.: Altay Öktem (2002) *Genel Kültürden, Kenar Kültüre 101 Fanzin*, İstanbul: Ithaki yay. Pazartesi Dergisiyle ilgili olarak ise, bkz.: Eser Köker, (1995-1996), "Feminist Alternatif Medya Üzerine", *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yıllık*, s. 23-44.

HABER VE HABERCİLİK/GAZETECİLİK ÜZERİNE DÜŞÜNMEK

Çiler DURSUN[*]

"Haber gerçeğin aynasıdır" benzetiminin sakıncaları

Haberin ne olduğuna ilişkin en yaygın anlatı, hemen herkesin söyleyebileceği şu anlatıdır: Haber, gerçek dünyada bir yerlerde meydana gelen olaylar, kişiler ya da şeyler hakkındaki en son, en yeni ve ilgi çekici enformasyondur. Ve bu anlatıya göre, haberin içerdiği enformasyonun nesnelliğinin, dengeliliğinin, tarafsızlığının bütünüyle sağlanması ya da hiç değilse en çoklaştırılması mümkündür. Bunu sağlamada bütün sorumluluk ve iş, muhabirin, gazetecinin performansına düşmektedir. Gazetecinin profesyonel olarak performansının garantisini ise, onun habere konu olan olaya ve kişilere yaklaşımında gösterdiği mesafelilik sağlamaktadır. Bu arada gazeteciliğin genel kabul görmüş etik ilkeleriyle de gazetecinin or-

* Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, öğretim üyesi

taya çıkardığı ürünün ve yaptığı işin kalitesi gözden geçirilebilmekte, sorgulanabilmektedir. Gazetecinin, tıpkı bir "ayna" gibi, varolan olaya ve olguya ilişkin bilgiyi yansıtabildiği ya da yansıtılabileceği düşünülmektedir. Habere ve haberciliğe yönelik bu yaklaşıma liberal yaklaşım denilmektedir.

Liberal yaklaşımların hareket noktasını, haber değerlerini ve gazeteciliğin profesyonellik kodlarını içeren bir kavramlar seti oluşturmaktadır. Zamanlılık, yakınlık, önemlilik, sonuç ve insanın ilgisini çekme gibi temel haber değerlerine sahip olan olayların öyküleri, gerçeği yansıttığı düşünülen nesnel ve tarafsız profesyonellik pratikleri içinden özetlenir (Tokgöz, 1994). Bu liberal anlayışta bile haberler, insanın gündelik yaşamını kavrarken edindiği ve geliştirdiği anlam çerçevelerinin oluşturucularındandır.

Oysa haberin ne olduğuna ve habercilik yapmanın ne tür bir faaliyet olduğuna ilişkin bundan farklı bir yaklaşım da söz konusudur. Eleştirel yaklaşımlar adı verilen bu yaklaşımlar, haberin gerçeği olduğu gibi yansıtan metinler olduğuna ve habercinin de sadece olay ve kamu arasındaki bir aracı olduğuna kuşkulu bakmaktadır. Eleştirel yaklaşımlar, özellikle başlangıcında, medyanın kapitalist bir toplumda iş görmesinden ötürü, belirli sınıfsal çıkarları yansıtması nedeniyle "nesnel ve tarafsız haberciliğin de olamayacağını" vurgulamaktaydılar. Habercinin yaptığı işin, medya patronunun kişisel ve patronun ait olduğu sınıfın, yani sermayedarların sınıfsal çıkarlarını sürdürecek ölçüde varolan gerçekliği "çarpıtmak" olduğunu öne sürmekteydiler. Bugün de eleştirelliğin önemli bir boyutu, varolan üretim ilişkilerinin yeniden üretilmesi sürecinde, haberin toplumsal üretimdeki rolünü medya sahiplerinin sınıfsal çıkarlarıyla bağlantılı olarak değerlendirmeyi sürdürmektedir. Toplumsal bilginin üretiminde medyanın

ağırlığını, sınıf olgusunu merkeze alarak gözden geçirmek, hâlâ son derece anlamlıdır.

Bununla birlikte eleştirel yaklaşımlar içindeki bir başka değerlendirmeye göre ise haberin ve habercinin gerçeği yansıtması olanaklı değildir; ancak bu olanaksızlık medyanın kapitalist bir toplumsal yapıdaki sınıfsal sömürüyü gizleme ve sürdürmeye aracılık etme işleviyle ilgili olduğu kadar, bir başka konuyla daha yakından ilgilidir. Yaşadığımız gerçeğin yaşandığı haliyle yansıtılabilmesinin güçlüğüyle, bir bakıma 'gerçeğin' doğasına ilişkin sorunlarla ilgilidir.

'Gerçeğin' sorunlu doğası ve haber/haberci

Gerçeğin sorunlu doğasından ne kastedilmektedir? Nesne ve özne, olay ve insan arasındaki ilişki, gerçeğin bilgisinin belirdiği bir ilişkidir. Gerçeğin bilgisinin bütünüyle insanın öznelliğinden (örneğin haberi yapan gazetecinin öznelliğinden) geçmeksizin ortaya çıkabileceğini söylemek ise, pek mümkün değildir. Diğer yandan gerçeğe dair bu bilgi, ancak bir temsil etkinliğiyle kendisini göstermektedir: Başka bir ifadeyle, gerçeğin bilgisi gerçeğin kendisi değildir, gerçeği temsil etmektedir. Temsil eden (örneğin bir savaş fotoğrafı/haberi) ve temsil edilen şey (savaş) arasında daima bir farklılığın bulunduğunu unutmamak gerekmektedir. Bu farklılıktan dolayı, "gerçekliğin yansıtılması veya çarpıtılması" olarak ifade edilen her şeye, eleştirel bakmak gerekmektedir. Temsili, "gerçekliğin bazı öğelerinin, yakalanabilen, kavranabilen bazı öğelerinin bir araya getirildiği bir pratik" olarak düşünmek haber olgusuna ve haber oluşturma sürecine bakışımızı da kökten etkileyecektir.

Muhabir, gazeteci, olaya/olguya ilişkin yakalayabildiği bilgilerle haber adlı başka bir metin oluşturmaktadır. Dolayısıyla haberci, gerçeği büsbütün yakalayıp yansıtabilen değil; onun yerini tutan yani gerçeği temsil eden bir metin olarak haber metnini üretmektedir, yazmaktadır, sunmaktadır. Hangi haber yazılırsa yazılsın, konusu ne olursa olsun, üretilen bu metin, olup biten olayların öncelikle bir neden-sonuç mantığı içine yerleştirilmeye çalışıldığı bir metindir. Çünkü gerçek, böyle bir şeydir: Tutarlıdır, neden-sonuç bağıntısı içine yerleştirilen bir şeydir gerçek. Haber de, olaylar ve olgular arasındaki sürekliliği, benzeşikliği, düzenliliği ve tutarlılığı kurmaya çalışmaktadır.

Habercilik yaparken, gazetecinin gerçekliğe ilişkin hangi öğeleri ne tür kaygılarla haber metnini oluşturmak için alıkoyacağı ve hangilerini dışarıda bırakacağı, haberin kurulmasıyla ilgili önemli bir tercihtir. Dolayısıyla haber yazımı faaliyeti, bir seçme işleminin ister istemez varolduğunu göstermektedir. Bu seçme işleminin dışında, bir de haberin kendi yapılaşmış dili, grameri, anlatısal özellikleri de haber aracılığıyla kurulan gerçeği sorunlu kılmaktadır. Haberin yapılaşmış dili, toplumsal yapıda varolan, süregiden sınıfsal, cinsiyetçi, ırkçı vb. her türlü iktidar ve egemenlik ilişkilerinin yeniden üretilmesinden sorumsuz ya da bağımsız görülemez. Yani haber, kullanılan ve içine yerleşik olduğumuz dil evreninin cinsiyetçi, sınıfçı, ırkçı bütün eşitsizlik ilişkilerini apaçık görünür kılan ve dahası yeniden üreten bir metindir.[1]

---

[1]Haberin eşitsizlik ilişkilerinin yeniden üretilmesinde stratejik bir metin olarak önemini sergileyen ayrıntılı ve çözümleyici çalışmalar için bkz. *Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi*, 2004, (derl.) Çiler Dursun ve yine bkz. Faik Bulut'un *Türk Basınında Kürtler*, 2005.

Gazetecilerin olaya yaklaşırken aslında olay ya da olgu diye üzerine gittiği şey, insanlar arası ilişkilerden kaynaklanan bir şeydir. Yani haber, insan ve insan arasındaki ilişkinin belirli bir anda ortaya çıkmış, görünür hale gelmiş bir kısmını yakalamakla ilgilidir. Sonuçta bir gerçeğe/hakikate ya da bir olaya doğru gitmek ve yönelmek, aslında insanlar arası ilişkilere doğru gitme çabasıdır ya da gitme yoludur. Habercilik de, bu anlamda, olaya giderken aslında insanlar arası ilişkilere yönelmektedir. Kim yöneliyor? İnsan (gazeteci) yöneliyor. Dolayısıyla insanlar arası ilişkilere, insanların/öznenin yönelmesiyle ilgili bir şey yapılıyor burada. Toplumsal gerçeklik inşasının ilk ve zorunlu koşulu, işte bu yönelimselliktir (intentionality). Yani nesne dediğiniz şey, (nesne olarak kabul ettiğiniz olay/olgu ya da haberin nesnesi olan şey) ile bu nesneye dair oluşturulan bilgi (haber), aslında insanlar/özneler arasındaki ilişkilerin sonucu olarak ortaya çıkan bir şeydir.

Özetle denilebilir ki, yukarıda belirtilen iki farklı (liberal ve eleştirel) haber anlayışları, öncelikle haber ile gerçeklik arasındaki ilişkiyi sorunlaştırmaktadırlar. Ancak bu sorunlaştırmalar aslında aynı tartışma çerçevesine denk düşmektedirler: Haberlerin temsil ettiği dış dünyada bir "gerçek" vardır. Sorun, liberal yaklaşımın iddia ettiği gibi, "hakikatin haber tarafından yakalanabileceğini" iddia etmek ile, eleştirel yaklaşımın söylediği gibi "hakikatin varolmasına karşılık, bu hakikatin haber pratikleri dolayımıyla (ya da başka herhangi bir dolayımla) yakalanamayacağını" öne sürmek arasındaki gerilimden kaynaklanıyor görünmektedir. Gerçeğin yakalanıp yakalanamayacağına ilişkin bu gerilim, çözülebilir ya da ortadan kaldırılabilir bir gerilim değildir. Çünkü bu gerilimin ardında, hakikatin özne yani insan tarafından mı oluşturulduğuna, yok-

sa nesne yani olay/olgu tarafında mı varolduğuna ilişkin çok derin bir felsefi bölünme yatmaktadır. Bu noktada kısaca, haberin, toplumun kendisiyle bir tür ilişkiye geçmesine olanak sağlayan ve böylece topluma kendisinin ne olduğu bilgisini kazandıran bir içerik olduğunu söylemekle yetinelim.[2]

Haber metnine liberal yaklaşım çerçevesinde bakıldığında ise, nesnesinin dünyada olup bitenler, olaylar olması anlamında, haberin nesneden kaynaklanarak varlık kazanmış olduğu söylenebilir. Buna karşılık eleştirel yaklaşım açısından bakıldığında ise, haber, dünyada olup bitenleri öznenin yani insanın, burada gazetecinin/habercinin ve onun içinde yer aldığı kurumun "anlaşılır kılmasıyla" oluşan bir metindir. Dolayısıyla habercilik de inşa edici/kurucu bir pratiktir, bir iştir.[3]

İnşa edici/Kurucu bir pratik olarak haber

Diyelim ki bulunduğunuz bölgede bir kan davasına ilişkin haber yapacaksınız. A şahsı B şahsını vurmuştur ve bu kan davasına ilişkin haberi kurarken gidebileceğiniz bağlamın sınırlılıkları vardır. Bağlamdan neyi kastediyoruz? Siz haberinizi yaparken, aralarında seçim yapacağınız bazı bilgiler topluyorsunuz: Kimin kimi vurduğu, ne zaman vurduğu, hangi anda ve nasıl harekete geçtiği ya da eylemi nasıl gerçekleştir-

---

[2] Çünkü bir düzeyden bakıldığında, toplum, kendi karşısına kendisini haberler boyunca koyarak kendini görmekte ve kendinin bilincine varmakta olduğundan, nesne/özne bölünmesinin iptal edilebilirliği veya aşılabilirliği de göz ardı edilememektedir (Dursun, 2004b: 58-59).

[3] Haberin gerçekliğin inşası olduğunu söyleyen bakış açısının felsefi ve toplumsal kuramdaki uzantılarıyla birlikte gözden geçirildiği ve eleştirildiği "Haberde Gerçekliğin İnşa Edilmesi Ne Demektir?" başlıklı yazıyı Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi, 2004, (derl.) Çiler Dursun, çalışmasında bulabilirsiniz.

diği... Nihayet, tanık olanların eyleme/vurma anına dair yorumlarından oluşan bir haber metni düzenliyorsunuz (Haberciliğin 5N/IK formülünü hatırlayın). Aslında böyle yapmakla, haberleştirdiğiniz şey, söz konusu kan davasına ilişkin gerçek değil; çünkü o olaya/olguya ilişkin 'gerçek', çok daha geniş tarihsel toplumsal, kişisel uzamlara yayılmış bir gerçektir. Ve sizin, vuranın eyleminin, o vurma anına kadarki belirlenmişliğinin bütün öğelerine gitmeniz olanaklı değildir. Aynı şekilde, o iki insanın (fail ile mağdur) arasındaki ilişkinin, bütün öğelerine gitmeniz de mümkün değildir. Dolayısıyla ortaya çıkan haber metni de, sadece vurma anının bir tür tarifi, tanımlanması ve ona ilişkin belirli bir bilgi üretimi/kuruluşu olacaktır.

Bir bilgi olarak haber, anlatılan kan davası olayının gerçeğinden bağlantısız değildir; ancak söz konusu gerçeğin belirli bir tarzda kuruluşuna dayanmaktadır. Kuruluştan kastımız, haber dili içindeki olanakları kullanarak bir gerçeği resmetmesidir. Resimle manzaranın hakikisi arasındaki fark gibi, haber ile olay arasında da fark var olacaktır ve bu fark giderilebilir bir fark değildir.

Haberin kurgusal karakterini anlamamızı kolaylaştıracak başka bir gösterge de, haberin birbiriyle gerilimli bir ilişki içinde olan üç özgürlük alanıyla ilgili olmasıdır. Gazetecilik yaparken "özel hayatın gizliliğinin/dokunulmazlığının" korunmasının önemli olduğunu, başka deyişle kişinin özel hayatına giren özgürlüklere saygı duyulması gerektiğini biliyoruz. Bir de gazetecinin bağlı olarak çalıştığı medya kuruluşlarının, kurumsal işleyişince belirlenen/tanımlanan özgürlük alanının çizdiği sınırlar var. Ayrıca, gazeteciler habercilik mesleklerini icra ederken sadece kurumlarından değil, diğer kurum ve yapılar-

dan, kendi tercih ve konumlarından kaynaklanan özgürlük ve sınırlılıklarla da karşı karşıyadırlar.

Dolayısıyla habercilik yaparken, gazetecinin birbiriyle zaman zaman gerilimli/çatışan ilişki içerisinde olan bu üç özgürlük alanı içinde hareket ettiğini görüyoruz. Böylelikle, bir yandan habere konu olan kişinin kendi özel dünyasının mahremiyetini koruma özgürlüğünün, diğer yandan sizin gazeteci olarak bilgi verme özgürlüğünüzün, ek olarak bağlı olduğunuz medya kuruluşunun dolaylı olarak tanımlamış/sınırlamış olduğu haber verme özgürlüğünün çatıştığı; nihayet bizim okuyucu/dinleyici olarak bilgi almaya ilişkin özgürlüğümüzle çelişebildiği durumlarla sıklıkla karşılaşıyoruz. Öte yandan, bu gerilimli durumun büsbütün ortadan kaldırılması mümkün değil. Dolayısıyla bu gerilimlerin varlığı ve giderilemez olması da haberi bizatihi kurgusal bir metin haline getirmektedir.

Özetle söylenirse, haberin nesnesi, dış dünyada olup bitenlerdir. Ancak artık, yukarıda tanımladığımız eleştirel yaklaşım içerisinden bakıldığında dış dünyada olup bitenlerin bilgisi olarak haberin, nesnesine/gerçeğine bütünüyle götürülmesinin oldukça zor olduğunu biliyoruz. Başka deyişle, "haberin nesnesinin (olayın) gerçeği" ile, "haber metninin gerçeğinin" birbiriyle bütünüyle uyuşmayacağınuı/örtüşmeyeceğini biliyoruz (Dursun, 2000).

Gazeteciliğin profesyonel kodları ve haberin yapılaşma biçimi üzerindeki etkisi

Haberin tasarımlanma/kurgulanma süreci oldukça yapılaşmıştır. Başka ifadeyle, diyelim ki, bir televizyon haberinden söz ediyorsak, stüdyoda spikerin görevinden, muhabirin rolüne kadar; film ve görüntünün haber içeriğini kanıtlayıcı/destekleyici olmasından, izleyicide nesnellik ve gerçeklik duygusu yaratacak şekilde kullanılmasına kadar haber metninin nasıl örgütleneceği/kurulacağı belirlenmiştir. Dolayısıyla, örneğin biz gazetecilik okullarında haber yazımının olmazsa olmazı olarak bilinen 5N/IK kuralını, yani kim nerede, nasıl, ne yapmış, neden yapmışı içeren standart bir haber yazımını öğretirken, aslında esas olarak bir haber metninin nasıl yapılandırılması gerektiğini öğretmiş oluyoruz.

Acaba haberin yapılaşmasına ilişkin bu kurallar ya da mevcut haber yapma biçimi nasıl ortaya çıkmıştır? Yukarıda haberin, nesnesine yani dış dünyada olup bitenlere götürülmesi oldukça zor ve sorunlu metinler olmalarının gerekçelerine değinmiştik. şimdi önce bu zorluğu pekiştiren bazı dinamikler üzerinde durarak, mevcut haber yapma biçiminin nasıl ortaya çıktığı sorusunu cevaplayabiliriz. Haberciliğin mevcut haliyle yapılaşmasına, kısmen gazeteciliğin profesyonel pratiklerinin getirdiği sınırlamalar neden olmuştur. Bu sınırlamalar, haber üretimi süreçlerine ciddi bir dikkatin yöneltilmesini gerektirmiştir.

Haber üretim süreçlerinin yapısını ele alan çalışmalarda, haber metninin niha-i belirleyenleri olarak şunlar belirtilmektedir:

Haber yapımı sürecinde, içinde muhabirlerin yer aldıkları kurumun politikalarına ve önceliklerine yönelik işgörme pratikleri içinde olmaları,

Yine muhabirlerin haber konusuna kendi değer yargıları ve dünya görüşünün getirdiği çerçevelendirme biçimi içinde bakmaları,

Nihayet gazeteciliğin kapitalist bir ekonomik sistemde süre gidiyor olmasının dayattığı öncelikler.

Özetle söylenirse, haberin, bir tür öykü anlatımı olarak belirmesine iki temel dinamik yol açmaktadır:

Gazeteciliğin rutin pratiklerinden kaynaklanan yere ve zamana ilişkin sınırlılıklar.

Kapitalist bir ekonomik yapının medya kuruluşlarının varkalmasına dönük baskıları ve özellikleri.

Başka ifadeyle, gazeteciliğin profesyonellik pratikleri/kodları da, haberin de belirli anlatısal karakterler ve yapısal özellikler edinerek "bilgilendirmenin bir türüne dönüşmesiyle" sonuçlanmıştır. şimdi liberal anlayışın içinden çıkan gazeteciliğin, haberin yapılaşma biçimi üzerinde etkili olan profesyonellik kodlarından en sorunlu olanlarına aşağıda sırasıyla değinelim.

Nesnellik/Gerçeklik İddiası: Gazetecilik meslek kodlarının en bilinen ve tekrarlananı haberin nesnellik ve gerçeklik taşıdığı iddiasıdır. Bu iddiaya uygun olarak, muhabirin, kendi öznelliğini gizlemesi ve haberin nesnel olduğunun vurgulanması için, birtakım anlatısal stratejiler geliştirilmiştir. (Bu anlatısal stratejilere ya da özelliklere aşağıdaki bölümde değinilmektedir). Ayrıca, (her ne kadar uygulanmasa da) mesleki pratiğin

doğruluğuna ve yanlışlığına ilişkin geliştirilen etik ölçütler de, haberin nesnel olabileceği ve gerçekliği yansıtabileceği gibi bir miti desteklemeye yaramıştır. Eğer haberci, haberinin içine kendi "yorumunu" katmaz ise etik bir habercilik yapıyor diye düşünülür; tersi durumda ise etik anlayışı eleştirilir. Oysa bu mitin ne kadar sorunlu olduğu, yukarıdaki tartışmalarımız ışığında hemen fark edilecektir. Haberin kendisi bizatihi seçmeye dayalı ve kurucu bir pratiğin sonucu ise, yorum ve nesnel haber ayrımı da kendiliğinden geçersizleşmektedir zaten. Üstelik yaygın medyanın haberlerine şöyle bir bakıldığında, bu mitin sadece habercinin kendi mesleki kimliğini koruyucu bir iş görmeye yaradığı ve başkaca bir işlevi olmadığı hemen görülmektedir.

Dengelilik/Çarpıtılmamışlık İddiası: Habere ilişkin liberal tasarımlar içerisinden bakıldığında nesnellik ve yansızlık, habere konu olan olayın taraflarının "dengeli" bir biçimde yer alacağı bir haber kurgusuyla garanti altına alınır gibi görünmektedir. Oysa ki haberin tarafsızlığının/nesnelliğinin garantisi gibi sunulan dengelilik söylemi de sorunludur. Çünkü bildiğiniz gibi, medya kuruluşları tarafsızlık görüntüsü altında aslında kendi "partizan" görüşlerinin satışını yapmaktadır. "Çarpıtılmamışlık" ise, sanki, habere konu olan metin içinden seçilen parçaların bir araya getirilmesi sürecinde olanaklı kılınabilir görünmektedir. Oysa ki, haberde dengelilik/çarpıtılmamışlık adına, birbiriyle çatışan bütün farklı çıkarları/siyasetleri temsil eden tarafların görüşleri sunulduğunda da aslında, izleyicilerin/okuyucular, diyelim neden habere konu olan olayın/olgunun neden o değil de bu terimlerle ifade edildiğini ya da neden görüşlerine başvurulan üstdüzey bürokratların ya da siyasetçilerin, konuları öyle değil de böyle tanımladıklarını sormaktan alıkonul-

maktadır. Örneğin işçi ve memurların ücret artışı ve sosyal haklarına ilişkin talepleri, hükümet tarafından "ülkece fedakarlık yapmamız gereken zor şartlardan geçtiğimiz" veya "uygulanan istikrar programını sekteye uğratacağı" gibi gerekçelerle reddedildiğinde ve egemenlerin bu açıklamalarına dayalı olarak manşetler atılıp haberler verildiğinde, kamuoyu da ücretlilerin haklı taleplerini neredeyse ekonomik krizin nedeniymiş gibi görmeye başlamakta, ekonomik gidişattaki bunalımların asıl yapısal nedenlerini görmekten alıkonulmaktadır. Böylelikle süreklilik arzeden krizlerden de geçimlik ücretinden ve demokratik örgütlenme özgürlüğünden başka bir talebi olmayan çalışan kesimler sorumlu tutuluvermektedirler.

Böylelikle gazetecilik mesleğinin profesyonellik kodları, kurgulanmasına/diline ilişkin belirli özellikleri sürekli kullanıp yapısallaştırarak haberi; biçimini aynen koruyan (yine 5N/1K kuralını hatırlayın) ama içeriğini günlük gelişen olayların farklı enformasyonlarıyla çeşitlendiren bir tür haline getirmiştir. Öyle ki örneğin evinin çatısında, bir elinde gaz bidonuyla kendisini yakmak üzere bekleyen adamın görüntüsünün gösterildiği bir haberi, yer, zaman, neden ve kim öğelerini değiştirerek yeniden ve yeniden hep aynı biçimde yazabilmek için hazır çerçeveler gelişmiştir. Özellikle 1980'lerden sonra, haber, içeriği değişse bile yani dinamik olsa da, içeriğin biçimi durağanlaşan bir metin haline gelmiştir. Bu demektir ki, habere konu olan, ona içerik kazandıran her olayın belirli bir biçimde öykülendirilmesi sonucunda haber, adeta sadece bir tekrar yapısına dönüşmüştür. Tekrar, haberi, bir bakıma değişenleri değil değişmeyenleri gösteren bir bilgi türüne çevirmiştir. Haberle ilgili en ironik yan da budur belki: Dünyada olup biten-

lerin devingenliğini ve hareketin sürekliliğini gösterdiği zannedilen (öyle olması umulan) bu bilgi türü, sunduğu çerçevelerin tekdüzeliği ile, adeta hareket olmadığını, devinimsizliği ve durağanlığı gösterir hale gelmiştir.

şimdi gazeteciliğin belirttiğimiz profesyonellik kodlarının nasıl alışkanlıkla ve sorgulanmaksızın kullanılıp, yapısallaştıklarını, böylelikle meşruiyetlerini nasıl koruduklarını görelim.

Haberin kurgulanması ve bazı haber anlatı stratejileri

Nesnellik Stratejisi: Haberlerde sıklıkla kullanılan bir "nesnellik stratejisi"; aktarmalar ve tırnak işaretleri kullanarak, okuyucuya söylenilenin, yayın kuruluşunun ya da gazetecinin değil, bizzat haber kaynağının sözü olduğunun hissettirilmesidir. Haberlerde haber kaynaklarının hakikat iddiası taşıyan ifadelerinin aktarılması için kullanılan tırnak işaretleri, muhabirin olgulardan uzaklaşmasını sağlayan bir tekniğe dönüşmektedir. Böylelikle aktarma işaretleri, teknik amaçlı kullanımlardan öte bir işlev görmekte, kurumsal kaynaklar nesnellikle özdeşleşir, böylelikle okuyucu gözünde güvenilir kılınırken; sıradan insanlar ve marjinal gruplar öznellikle özdeşleştirilmekte böylelikle de güvenilmez kılınmaktadır! Statüko içinde yer alan ve statükoyu sürdüren kurumların sözcülerinin öznel görüşlerinin nesnel olarak temsil edilmesi, haberin söylemsel yapısı içerisinde önemli bir strateji olarak ortaya çıkmaktadır. Haberde öznellik denilen şey, aktarma işaretlerinin kullanımıyla sağlanmaktadır. Belirli kurumların üyelerinin öznel fikirlerinin (rutin bir şekilde) habere katılması, o fikirlerin nesnel olarak yapılandırılmasıyla sonuçlanmakta ve bu da alternatif hikayelerin önemsenmemesini getirmektedir.

Kişiselleştirme: Haber anlatılarını yapılandıran diğer bir strateji, kişiselleştirmedir. Kişiselleştirme sonucunda habere konu olan olaylar, sadece belirli bazı bireylerin/insanların eylemleri olarak sunulmaktadır. Çünkü, tek başına bireyi tanımlamak, yapıları ya da kurumları tanımlamaktan daha kolaydır. Haber yapılandırılırken başvurulan kişiselleştirmeler sonucunda, olaylar giderek sembol kişilerin eylemleriyle açıklanır hale gelmekte, böylelikle tartışmalı konuların ardında yatan toplumsal ve ekonomik etkenlerin neler olduklarının sorgulanması engellemektedir. Örneğin Kasım 2002'de gerçekleştirilen son genel seçimler öncesi dönemde, yaygın medyanın ekonomik krizin çözümlenmesi konusunda Kemal Derviş'i sembol kişi haline getiren habercilik pratikleri hatırlanabilir.

Parçalama: Haberlerin inşasında kullanılan bir başka strateji de, kamusal bilginin parçalanarak sunulmasıdır. Bu durum örneğin haberlerin, ekonomi haberleri, kültür haberleri, magazin haberleri gibi, kendi aralarında kategorize edilerek düzenlenmesiyle ortaya çıkmaktadır. Kamusal bilgiyi bu tür parçalayarak yapılan haber sunumları, okuyucunun içinde yaşadığımız dünyaya, olgulara ilişkin olarak anlamlı ve bütünlüklü bir bakış geliştirilmesini zorlaştırmaktadır. Ekonomi haberleri olarak ekonomi sayfasında yer alan bir haberin aslında politik boyutları vardır, ya da asıl olarak o da politiktir. Ancak gazetenin bir meta olarak geliştiği aşamada haberlerin bu şekilde kategorizasyonlar dahilinde ayrılarak dağıtılması, karşımıza bunu sanki politik yanı olmayan bir şeymiş gibi çıkarır. Ekonomi, politika, kültür ve magazin haberleri olarak birbirinden ayrılmasıyla, her sorun, kendi içinde bulunduğu kategorinin gerektirdiği biçimde ele alınmaktadır. Böylece o sorunla ilgili çözümler de ancak bu kategorik çerçevenin sun-

duğu alternatifler dahilinde düşünülebilmektedir. Bu anlatısal özellik, haberlerde yer alan konuların birbirleriyle ilişkilerinin kurulmasını önleyen bir sınıflandırmanın, (kolay okunur olmak gibi gayet pratik nedenlerden dolayı) zaman içinde yapılaşmasıyla gelişmiştir.

Özetle, ekonomi, politika, çevre ya da toplum haberleri olarak, birbirlerinden herhangi bir neden-sonuç bağının görülmesini engelleyecek biçimde yalıtılan haberlerin bu şekilde parçasallaştırılmasıyla, olayların bütünlüklü bir şekilde değerlendirilmesi zorlaşır. Ayrıca, haberlerin bu tür gruplandırılmalarının, "haberin nesnellik ve gerçeği temsil etme mitini" güçlendirmeye yaradığı da eklenmelidir. Bu, Batı burjuvazisince yaratılan "ekonomi"ve "politika" gibi bir ayrımı/ikiliği üretmeye de hizmet etmektedir. Böylece her sorun, ancak içinde bulunduğu kategori çerçevesinde çözümlenebilirmiş gibi bir izlenim yaratılmaktadır. Yani, ekonomik sorunlar ekonomik kararlarla, politik sorunlar politik kararlarla, polisiye sorunlar polisiye önlemlerle çözümlenmelidir! Sonuç olarak, olayları bağlamından kopararak, birbirinden bağlantısız olgular kümesi haline getirerek yapılan habercilik, özellikle de televizyon haberciliği, kamusal enformasyonun/bilginin anlamlı bir bütünlük olarak kavranmasını zorlaştırmaktadır.

"Saygın" kişilerin görüşlerine yer verilmesi: Haberin söylemi içinde "saygın" kişilerin görüşlerine yer verilmesi" de bir başka anlatısal özelliktir. Medya, kendiliğinden özerk bir şekilde haber konularını yaratmaz; çoğunlukla "güvenilir" kurumlar, belirli haber konularının temelidir. Nitekim, yaygın medyada en çok kimlerin (örneğin işçi sendikaları/işçiler mi, yoksa işveren kuruluşları/işverenler mi daha çok) haber olduğuna bakarsak, ne demek istediğimiz kolay anlaşılabilir. Ayrıca haber

yapılırken, kurumsal güçleri kadar temsil konumları nedeniyle de "saygın" olarak kabul edilen kaynaklarla ilgili haberlere, otoriterlik taşıyan ve nesnelliği temsil ettiği varsayılan 'uzman' görüşler de eklenerek haberin etkisi artırılmaktadır. Bu kaynaklara birincil tanımlayıcılar denilir.

Birincil tanımlayıcılar, sorun içinde yer alan konunun ilk tanımını oluşturmakta ya da birincil yorumunu kurmaktadır (örneğin ekonomik krizdeysek, `hep birlikte fedakarlık yapmamız gerektiği", krizi "ancak böyle aşabileceğimiz" söylenmektedir). Bundan sonraki açıklamalar ve görüşler, birincil tanımlayıcıların çerçevelendirdikleri konular alanında yerini almakta, bir kez kurulan atıflar ve temalar dışına çıkarak başka tanımlar üretmek zorlaşmaktadır (örneğin ekonomik krize çalışan ücretlilerin neden olmadığı ya da bu krizin yapısal bir kriz olduğu unutturulmaktadır). Böylece birincil tanımlayıcıların yorumlarına karşıt savlar ve yorumların başlama noktası da, önceden çerçevelendirilmiş ve tanımlanmış konular olmaktadır. Konunun ne olduğunu ortaya koyabilme avantajı birincil tanımlayıcılarda kalmaktadır. Kısacası birincil tanımlar, "sorunun ne olduğunu" çerçevelendirerek gelecek tartışmalara önceden bazı sınırlar koymaktadır. Böylece sık sık yakınıldığı gibi, sonraki görüşler "tartışmayla ilgili ya da ilgisiz olarak etiketlenerek" mücadele alanından dışlanabilmektedirler. Bu uzlaşımlar dizisi ve yapılanmış ilişkiler içerisinde gazeteciler, medyaya ayrıcalıklı erişime sahip kaynakların durum tanımlarını halkın diline dönüştürerek yeniden üreten ikincil tanımlayıcılar olarak iş görmektedirler.

Haber bir mücadele alanı mıdır? Habercilik bir mücadele midir?

Gazeteciliğin nesnellik, tarafsızlık gibi mesleki kodlarını diri tutmaya dönük bütün bu ve benzeri anlatısal stratejiler, sonuçta haberi kapalı ve sıkı metinler haline çevirmektedirler. Kapalı ve sıkı metin ne demektir? Başta haberler olmak üzere bazı program biçimleri, esas olarak ya da bütünüyle resmi söylem tarafından kurulan gönderme terimleri içinde işlemekte ve alternatif görüşlere görece kapanmaktadır. Bir bakıma haberler, "başkaları"nın görüşlerinin sunulduğu metinler de olduklarından ve bu "başkaları" da, mevcut gazetecilik pratikleri içinde, değişmez biçimde öncelikle siyasal iktidarı paylaşanlar, yani politikacılar, baskı grupları sözcüleri, yasama, yürütme ve yargının üst düzey isimleri biçiminde karşımıza çıkarıldığından, alternatif ve karşıt sözlerin duyulması güçleşmektedir. Ya da alternatif -diyelim ki güçsüz- olanların sözü, ancak güçlü olanın daha önceden kurduğu tema veya konuyla ilişkisi ölçüsünde habere girebilmektedir. Haberler, çeşitli sunum biçimleri arasında (örneğin bir açık metin örneği sayılan belgeseller karşısında) resmi söylemin karşıtlarına en az yer veren, en kapalı ve resmi söylemin terimleri içinde en fazla iş gören metinlerdir.

Sıkı veya gevşek metin ayırımı ise, okuyucuya farklı okuma seçenekleri sunulup sunulmadığıyla ilgilidir. Gevşek metin olarak adlandırılanlar, belirsiz, çelişkili sonların program içinde çözülmeden bırakıldığı ve okuyucuyu değişik yorumlamaları seçmesinde serbest bırakan metinlerdir. Dolayısıyla haberler, tek bir yeğlenmiş yorumlamaya yakınlaşması ve diğer olası yorumlamaları/okumaları kapamasından dolayı en sıkı program formatına sahip metin olarak gösterilmektedir.

Peki haber metni içinde çelişkiler, süreksizlikler ya da direnen anlamlar yok mudur? Elbette vardır. Olmaması toplumsal gerilimlerin, ayrışmaların, mücadelelerin bütünüyle görmezden gelindiği ya da bütünüyle bastırıldığı anlamına gelir. Oysa ki özellikle toplumsal uzlaşı arayışında olduğumuz konulara dair, muhalif sözlerin de habere katılması zorunludur. Haberlerde kural dışı ve çelişkili anlamların -marjinallleştirilse de sessizleştirilse de- ortadan kaldırılmayacağını ve uygun okurlar için kapsamsal bir strateji olarak alıkonulacağını öne sürenler, haberlerde alternatif görüşlerin parçasal ya da kısmi olarak sunulduğunu, gerektiğinde tamamen ortadan kaldırılarak, haberin tek-boyutlu hale getirilebildiğini de öne sürmektedirler.

Toplumsal yaşamda "aşağıdan yukarıya doğru varolan direnmenin ve gerçeğin üretimi için sürdürülen iktidar mücadelesinin, haber metinlerinde de bir uzantısı olduğu" görüşü eleştirel kuramsal çalışmalarda oldukça destek bulan bir görüştür. İktidar dengelerinin güç hiyerarşisinde yukarıda olanlar lehine olduğu bilinmekle birlikte, anlam üzerine mücadelenin ve "aşağıdakiler" ile "yukarıdakiler" arasındaki rekabetin halen süregittiği vurgulanmaktadır. Bu mücadeleli süreç içinde kurulmaya çalışılan söylemsel iktidar, hem bir gerçeklik görüşünün inşasını, hem de inşa edilmiş bu gerçekliğin toplumsal dolaşımının olabildiğince geniş olmasını gözetmektedir.

Habere ilişkin klasik Marksist açıklamalar ise, dikkatimizi haber yazımı ile tarih yazımı arasındaki benzerliğe çekmekte ve haber yazımının tarih yazımına benzer şekilde işlediğini; çeşitli açıklamalarla bütünlüklü tek bir hikayeyi yazdığını ve olayların rastlantısallığı görünüşü ardında büyük bir anlatıyı inşa ettiğini vurgulamaktadır. Diğer yandan bu büyük anlatının baskın sınıflara hizmet ettiği vurgulanarak, bu anlatının hege-

monik yandaşları sorgulanmaktadır. Tarih ile haberlerin yazımı arasındaki benzerlik, ikisinin de, düzenin güçleri ve düzenin dışında kalanlar arasındaki mücadeleyle oluşmasıdır. Ancak bu model, haber içindeki çelişkili öğeleri, süreksizlikleri açıklamakta zorlandığı gerekçesiyle yer yer eleştirilmektedir (Fiske, 1989).

Klasik Marksist yaklaşımları eleştirenler, tarih olarak haberin, "dalgalanan sesleri disipline etmeye çalıştığı" ve bunu yaparken "bir söylemler hiyerarşisi kurduğunu" öne sürmektedir. Dolayısıyla haber/tarih, her şeyden önce bir iktidar söylemidir. Ancak eleştirel yaklaşımların kendi içerisinde de haberler içerisinden kurulmaya çalışılan iktidar, sınıf çıkarlarıyla bağlantılı görülmesi veya bilgiyi/hakikati denetlemeye yönelik bir iktidar olarak görülmesi noktasında farklılıklar bulunmaktadır. Böylelikle, birinci görüş çerçevesinde iktidarın sosyo-politik niteliği öne çıkarılırken; ikinci görüş çerçevesinde iktidarın söylemsel niteliği vurgulanmaktadır. Sınıfsal çıkar çerçevesinde sosyo-politik iktidarın uygulandığı bir alan olarak habere bakıldığında, tıpkı gerçek dünyadaki gibi olayların neden-sonuç bağıntısının, sürekliliklerin ve tutarlılıkların öne çıkarılmaya çalışıldığı bir metindir haber. Öte yandan söylemsel iktidarın uygulandığı bir alan olarak bakanlara göre ise, gerçek dünyada olayların düzensizliği, çelişkileri, tutarsızlıkları üzerinde anlatısal bir denetim uygulayan metindir haber. Her ikisi açısından ortak olan nokta ise, haberin "başkalarının deneyimlerini belirleme gücüne sahip olanların pratiklerinin bir ürünü olduğudur" (Molotch ve Lester, 1974).

Sonuç olarak, gazeteciler haberlerini yazarken bir gerçeklik iddiasında bulunuyorlar ya da bir gerçeklik formüle ediyorlar. Ancak bu sürece okuyucuların/izleyicilerin de müdahil ol-

ması, kendi gerçeklik ve hakikat iddialarını geliştirebilmeleri gerek. Başka bir ifadeyle, gazeteci ya da haberci, izleyicinin/okurun dünyayı anlamlı kılması için haber metniyle bir müdahalede bulunuyorsa, aynı şekilde izleyici/okuyucu da 'okuyarak' dünyaya dair bir müdahalede bulunuyor. Böylece herkes kendi gerçeği üzerinden karşılıklı olarak bir müzakereye girmiş oluyor. Müzakerenin boşlukta cereyan etmediği, müzakerenin koşullarının da verili güç ilişkileri tarafından egemenler lehine düzenlenmiş olduğu hatırda tutulmalı.

Haber, ikna etmeye dönük, ikna edici bir anlatı. Neye ikna ediyor okuru/ izleyiciyi? Gerçeğin (haberde ne anlatılıyorsa) "o" olduğuna ikna etmeye uğraşıyor. Oysa, bu süreç, izleyici/okuyucunun da gerçekliği denetlemeye dönük bir iktidar mücadelesi vermesini gerekli kılıyor. Çünkü, haberi yazarken kullanılan ve nesnel olduğu iddia edilen dilin kendisi, bir güç/iktidar ilişkileri sisteminde, egemenlik ilişkileri ortamında zaten önceden yapılanmışsa, habercinin, o yapının içine dahil olarak ve o dili kullanmak zorunda kalarak (farkında olsun ya da olmasın) belirli bir egemenlik/güç ilişkisini ve gerçeklik iddasını geçerli/makbul kılmak noktasında olduğunu görmezden gelemeyiz.

Dolayısıyla izleyicinin, haber dilinin kendi sınırlayıcı ve denetleyici özelliklerinin farkında olan bir haber okuma pratiğini edinmesi, anlamlıdır. Ancak haber dilinin de kapsandığı bütün bir dil evreninin de iktidar ilişkileri boyunca yapılandığı hatırlanırsa, okuyucunun da habercinin de, gücün uygulanım yönünü apaçık görünür kılacak ve dönüştürecek mücadele olanaklarına bütünüyle sahip olduklarını düşünmek, yanıltıcı bir iyimserlik olacaktır.

KAYNAKÇA

Bulut, Faik, (2005), Türk Basınında Kürtler, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Dursun, Çiler, (2001), TV Haberlerinde İdeoloji, Ankara: İmge yayınevi.

Dursun, Çiler, (2004), Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi, (derl.), Ankara: Elips kitabevi.

Dursun, Çiler, (2004b), "Haberde Gerçekliğin İnşa Edilmesi Ne Demektir?", Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi, (der.), Ankara: Elips kitabevi. s.37-65.

Dursun, Yücel , (2000) "Hakikat ve Haber İlişkisi: Tinerci Çocuklar Örneği", RTÜK İletişim dergisi, sayı 15, s. 22-30.

Elliot , P. Ve Schlesinger P. (1986). "Terrorism and the State: A Case Study of Discourses of Television", Media, Culture and Society, Collins, Curran, Granham, (ed.) London: Sage, s. 264- 286.

Fiske, J. (1987), Television Culture, London: Routledge

Fiske, J. (1989), News, History and Undiciplined Events, London: Routledge

Hackett, R. (1983), "Decline of a Paradigm: Bias and Objectivity in News Media Studies", Mass Communication Review Yearbook (5), s. 251- 274.

Hall, S. (1988), "The Social Production of News: Mugging in the Media", içinde Manufacture of News, (ed.). S.Cohen ve J. Young, London: Constable.

Hartley, J. (1982), Understanding News, London: Routledge.

Hjarvard, Stig, (1994), "TV News: From Discrete Items to Continuous Narrative: The Social Meaning of Changing Temporal Structures", Cultural Studies, 8(2), s. 306-320.

Molotch, H ve M. Lester, (1974), "News as a Purposive Behaviour: On the Strategic Useof Routline Events, Accidents and Scandales", American Sociological Review, 39, s. 101-112.

Philo G. ve Arkd. (1986), Really Bad News, London: Writers and Readers.

Philo, G. (1992), Seeing and Beliving: The Influence of Television, London: Routledge.

Rock, Paul, (1973), "News as Eternal Recurrence", The Manufacture of News, (ed.) Stanley Cohen ve Jack Young, UK: Sage Pub.

Schudson, Michael (1994), "Haber Üretiminin Sosyolojisi", A.Ü. İlef Yıllık 1994, çev. A.Altun ve M.Gevrek., s.305-325.

Sholle, D. (1004), "Eleştirel Çalışmalarda: İdeoloji Teorisinden İktidar/ Bilgiye", Medya, İktidar, İdeoloji, der. M. Küçük, Ankara: Ark Yayınları, s. 2II- 249.

Tokgöz, Oya, (1994), Temel Gazetecilik, İmge yay: Ankara.

Tuchman, G, (1978), Making News: a Study in Construction of Reality, London: Free Press.

Young, A, (1990) "Appeals to Valuelesless: Objectivity, Authenticity and the News Discourse", Textual Practice, 4 (1), s. 38- 52.

YURTTAŞ GAZETECİLİĞİ

Ragıp Duran[*]

Medyanın egemenlerin sözcüsü haline gelmesine karşı Amerika Birleşik Devletlerin'de (ABD) bir tepki olarak gelişen Yurttaş Gazeteciliği, özellikle yerel medya açısından önemli olanaklar yaratıyor muhabirlere, radyo, televizyon ve gazetelere... Peki ne bu Yurttaş Gazeteciliği, nerede ortaya çıktı ve neden?

Bir zamanlar gazeteciler

Ferhan Şensoy anlatmış mıydı yoksa bir kitabında mı yazmıştı hatırlamıyorum, bir gazeteciye ilişkin ilginç bir gözlem: 1950'lerin sonu, 1960'ların başı. İstanbul'da Fatih semtine bir özel araba gelmiş. Arabadan bir adam inmiş; çok şık, fötr şapkalı, uzun boylu. Elinde bir not defteri ve kalem. Bakkala çakkala girip esnafa bir sürü sorular soruyor, sokaktan geçenlerle konuşuyor. O sırada konu komşu pencerelere yığılmış adamı hayranlıkla izliyor.

---

* Gazeteci, Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi öğretim görevlisi, *Liberation* gazetesi Türkiye muhabiri

-"Kız bak, gasteci bey gelmiş bizim mahalleye..."

-"Ne efendi adam yahu...".

-"Dikkat ettin mi ne güzel konuşuyor..."

-"Pek de ciddi yapıyor işini..."

İşte o zamanlar kimse bu gazeteci -Ahmet Emin Yalman belki de- sıradan bir olayı araştırmak için gelmiş mahalleye ve sakinlerin itibarını kazanmış. Ferhan da Fatihli, o anı yaşamış. 1990'ların başında meydana gelen başka bir olay da şu. Yine Ferhan Şensoy anlatıyor:

> "Bir akşam oyundan çıktık, bir kaç arkadaş stres atmaya iki kadeh içmeye bir bara girdik. Etraf sakin. Oturduk. İki masa ötede pejmürde kılıklı tipsiz herifin bir beni kesiyor. Herhalde tanıyor. Ben de baktım, göz göze geldik, meymenetsiz bir adam, ben tanıyamadım, çıkaramadım. Masadaki arkadaşlara sordum: 'Yahu çocuklar şu masadaki adamı tanıyor musunuz? Deminden beri bize bakıyor, kimin nesi, neyin fesi?'. Bizim arkadaşlardan biri 'ittiret abi, gazeteci! Yaramaz' dedi."

İşte 30 yılda itibarın doruğundan, "beş para etmezliğe" uzanan bir yol. Medya kuruluşlarının yayın politikalarıyla, bazı güç odaklarına bağımlılıkları, bağımsız ve özgür olmamaları gazetecilere duyulan güveni yok etti. Ayrıca, bizzat çoğu meslekdaşımızın, gazeteciliği halkın özgürce haber alma özgürlüğü uğruna değil de, kimi özel ya da grup çıkarları uğruna icra ediyor olmaları da bu sürece yardım etti. Peki neden böyle?

Gazetecilikten, "medya mensupluğuna"

Sadece Türkiye'de değil, bütün dünyada medya önemli bir değişim geçiriyor. Gazetecilik, habercilik, radyo ya da televizyon yayıncılığı, tanım olarak, işlev olarak değişiyor. Bu değişik-

likler de esas olarak olumsuz... Medya, aslında bir toplumda, yasama, yürütme ve yargıyı gözetlemesi, denetlemesi, üstelik tüm bu işlevleri toplum adına, ya da kamuoyu adına, yurttaşlar adına yapması, ya da "Dördüncü güç" olması gerekirken, bugün artık egemenlerin, iktidar(lar)ın, mülk sahiplerinin "Beşinci kolu" haline gelmiş durumda. Dolayısıyla medya ile yurttaş arasındaki ilişkiler neredeyse tepe taklak oldu. Medya ile toplum arasındaki ilişkiler de ters yüz oldu. Medya, giderek toplumdan/yurttaştan uzaklaştı. Onların beklenti ve gereksinimlerine yanıt vermez oldu. Devletin, bir başka deyişle siyasi, ideolojik, ekonomik ve askeri iktidar merkezlerinin propaganda aracı haline geldi. Eskiden saygı ve yakınlık duyulan "gazeteci"ler vardı, şimdi, güvensizlik ve uzaklık duyulan "medya mensupları" var.

ABD'de medyanın hali ve yurttaş gazeteciliğinin ortaya çıkışı

ABD, bir çok alanda "en"ler ülkesi; dünyanın "en önemli", "en büyük", "en güçlü" devleti. Medya konusunda da öyle. ABD'de yayınlanan ulusal, bölgesel ve yerel gazete sayısı, yayın yapan televizyon ve radyolar ile internet sitelerinin sayısını göz önünde bulunduracak olursak, bir kere medya alanında nicel olarak "en büyük" rakamlara sahip ülke olduğu kesin. Diğer yandan, Avrupa -özellikle de İngiliz ve Fransız- medyası kadar eski bir geçmişe sahip olmayan ABD medyası, tekelleşmenin en yoğun olduğu medya. Dolayısıyla nitelik açısından baktığımızda, medyanın "egemenlerin propaganda aracı haline dönüşmesinin" "en belirgin" yaşandığı ülke de ABD. "Dezenformasyon", "mizenformasyon", "manipülasyon" en çok ABD'de yapı-

lıyor. Ancak "nerede iktidar varsa, orada bir muhalefet vardır" saptamasından yola çıkarsak, medya alanında da muhalefet ya da alternatif de en çok ABD'de gelişmiş durumda. Mesela İngilizce dilinde olup da, bence en zengin ve en başarılı muhalif haber sitesi *Znet* (www.znet.org) ABD'de. Keza en başarılı medya eleştiri sitelerinden biri olan *FAIR*[1] de (www.fair.org) yine bu ülke merkezli bir site. Ancak yine de, hegemonik olan, pazarı denetiminde tutan, tekelci yaygın medya.

ABD'de yaşı 60'ı aşmış olan gazeteciler, Amerikan medyasının bugünkü durumuna çözüm olarak, "eski değerlere dönüş" (Back to the old values) sloganını savunuyorlar. Çünkü 1950'ler ve 1960'larda ABD'de yayın yapan gazete, radyo ve televizyonlar, iktidara karşı toplumu, halkı, yurttaşları temsil ediyordu. Gazeteciler de kendilerini işçi sınıfının birer mensubu olarak görüyor ve o şekilde de yaşıyorlardı. Yani durum şimdikinden çok farklıydı.

İşte size ne olduğunu açıklamaya çalışacağım, Yurttaş Gazeteciliği (*Civic Journalism*) de böyle, ABD medyasının mevcut durumuna bir tepki olarak gelişti. Baştan söyleyeyim Yurttaş Gazeteciliği, mevcut çürümüş egemen medyayı tamamen devre dışı bırakacak kapsamlı, ayrıntılı, derin ve geleceğin esas medya tarzı olarak anlaşılmamalı. Öyle gazetecilik için gelecek kurgusu olan, medya sahnesini topyekün değiştirebilecek bir proje de değil. Esas olarak Yurttaş Gazeteciliği, ABD'nin medya yapısına uygun bir şekilde, yerel medyanın uygulayabileceği bir gazetecilik/habercilik tarzı olarak ortaya çıkmış. Küçümsememek gerek, ben mesela kimi radikal/solcu Fransız med-

---

[1] FAIR, hem "*Fairness and Accuracy in Reporting*" yani "Habercilikte Adil Davranma ve Doğruluk" sözcüklerinin başharflerinden oluşuyor, hem de tek sözcük olarak da "adil"anlamına geliyor.

ya uzmanlarının yaptığı gibi Yurttaş Gazeteciliğini, "Amerikan propagandacı medya tarzının bir uydurması" olarak görmüyorum; iyi niyetli, reformcu, önemli bir damarı yakalamış bir gazetecilik türü olarak görüyorum. Ama tabii çok da abartmamak gerek. Aşağıda biraz daha açınca ve özellikle örneklerini de verince sanırım siz de göreceksiniz, aslında Yurttaş Gazeteciliği, klasik tarzdan öyle çok da farklı bir habercilik şekli değil. Hatta kimileriniz, belki de adını bilmeden Yurttaş Gazeteciliği yaptığınızı düşüneceksiniz.

Yurttaş gazeteciliğinin temel ilkeleri

Haber kaynaklarının çoğaltılması

Yurttaş Gazeteciliğinin en önemli ilkelerinden biri, haberi oluştururken, konuyla ilgili tüm kaynaklara ulaşılması, tüm kaynakların görüşlerinin alınmasıdır. Çünkü bilirsiniz, hepimiz yapıyoruz, ulusalda olsun, yerelde olsun, herhangi bir haber değeri taşıyan olay oldu, trafik kazası ya da cinayet diyelim, biz masabaşında iki telefonla haberi çıkartırız. Ve de telefondan aldığımız bilgileri biraz süsleyip, haber diye haber müdürüne pazarlamaya çalışırız. Ya da doğrudan sayfaya koyarız. Burada tabii Türkiye'de yapılan gazetecilikle ilgili bir özelliğin altı çizilmeli: Bizde haber konusu ne olursa olsun öncelikle, her şeyi doğru söylediği kabul edilen resmi makamların bilgi ve görüşlerine rağbet edilir. Cinayet ya da trafik kazası olsun, ya da ne tür haber olursa olsun, önce Emniyet Müdürlüğü'nü ya da Emniyet'teki kaynağımızı ya da konuyla ilgilenen hangi resmi makam ise onu ararız. Haberimizi bu resmi kaynakların verdiği bilgiler üzerine kurarız. Çünkü ilke olarak "resmi" kaynağın "doğruyu" aktardığı konusunda bir önyargı vardır Türk gazetecilerinde.

Bu yüzden Devlet hastanesi "başhekimi" de, "başkomiser" de hep aynı "güvenilir kaynak" konumundadır. Yurttaş Gazeteciliğinin belki de en önemli yanı işte burada ortaya çıkıyor. Çünkü adı üzerinde Yurttaş Gazeteciliğinde, resmi makamların değil, esas olarak yurttaşın bilgi ve görüşleri önemli. Yani, yurttaş ön plana çıkarılıyor, resmi makamlar değil. Tabiii, bu durum, yurttaşın mutlak olarak doğru bilgi ve doğru bakış açısını aktardığı anlamına gelmiyor ve zaten işte tam da bu nedenle, herhangi bir olaya katılan tüm yurttaşların bilgi ve fikirlerinin alınması gerekiyor haber yapılırken. Eh, bu zor bir iş tabii!.. Yani haberi alıştığınız şekilde, yine bir iki telefonla çıkarmak mümkün iken, Yurttaş Gazeteciliğinde mümkün olan en yüksek sayıda haber kaynağına ulaşmanız gerekiyor.

Şimdi iki kaynağın verdiği bilgi ve görüşlerle oluşan haberle, 20 kaynağın verdiği bilgi ve görüşlerle oluşan haberi kıyaslayın, tabii ki, ikincisi çok daha zengin ve renkli olacaktır. En önemlisi de, 20 kaynağa giderseniz, "gerçeğe" değilse de, gerçeğin çeşitli boyutlarına çok daha iyi ve sağlam bir şekilde ulaşıp, onu okurlarınıza iletebilirsiniz. Dolayısıyla Yurttaş Gazeteciliğinde birinci ilke, mümkün olan en çok sayıda haber kaynağına ulaşmak ve haberi resmi bakış açısıyla değil yurttaşların, toplumun, kamunun bakış açısıyla aktarmaktır.

Haber kaynağı ile ilişki türü

Yurttaş Gazeteciliğinde, öncelikle belirtmek gerekir, tıpkı araştırmacı gazetecilik denilen türde olduğu gibi, genel olarak ekip çalışması içinde ve uzun vadeli (devamlılık gösteren) bir habercilik gerekiyor. İlk ilkede belirtildiği üzere çok sayıda haber kaynağı ile temasa geçeceğiz. Ancak, bizim bildiğimiz ve uygulaya geldiğimiz klasik muhabir ve haber kaynağı ilişkisi, Yurttaş Gazeteciliğinde değişiyor. Çünkü, gazeteci olarak, muhabir olarak, haberle ilgili olarak ihtiyaç hissettiğimiz zaman, işte hastane başhekimine, emniyet müdürüne, kaymakama, işadamına, belediye başkanına ya da herhangi bir yurttaşa telefon açar hemen bilgiyi almak isteriz. Oysa ki Yurttaş Gazeteciliğinde uzun vadeli ve sabırlı bir ilişki gerekiyor. Dolayısıyla Yurttaş Gazeteciliğinde, haberin bizatihi kendisinden ya da yayınlanmasından daha önemli olan unsur, haberin oluşum süreci.

Çünkü çok sayıda haber kaynağı ile ve uzun süreli temasa geçerseniz, o zaman önemli olan haberin kendisi değil, haberin oluşum süreci olur. Yani Yurttaş Gazeteciliği yaptığınızda işin merkezine, muhabiri ya da haber kaynağını değil, haberin içeriğini ve haberin oluşum sürecini koymak lazım. Böylelikle haberin esas hedef kitlesi olan ya da bizzat haberin kaynağı olan "yurttaş"ın, söz konusu haberin, "kendi haberi" olduğunu hissetmesi gerek. Burada anlatmak istediğim haberin "mülkiyeti" ile ilgili bir şey değil tabii. Yurttaşın/okuyucunun, yapılmakta olan, oluşmakta olan habere bilfiil ve bizzat katılması, haberi kendisini merkeze alan, kendisine ait bir haber olarak hissetmesi. Biliyorsunuz teke tek veya baş başa görüşme, en iyi haber alma tekniğidir. Üstelik bir haber kaynağına, haberin oluşum süreci içinde, gerekirse bir kaçkez dönmek gerekir: "Efen-

dim dün konuştuğumuzda siz şöyle demiştiniz, ama ben başka bir haber kaynağıyla konuştum o sizin söylediğinizin tam tersini söyledi..." der, haber kaynağımıza bir kaçkez geri döneriz.

Diğer yandan haber kaynağı ile temas her zaman çok da kolay değildir. Özellikle medyaya belki de haklı olarak güvenmeyen, inanmayan bir sürü insan gazeteciye yardım etmek istemeyebilir. Toplumsal, kollektif içerikli haberlerde, yani birden fazla insanı ilgilendiren haberlerde -ki ilke olarak, teorik olarak hiç bir haberin, tek bir kişiyi ilgilendirmemesi lazım, tabi-i "hatır haberi" değilse- Amerikalı meslekdaşlarımız çok çeşitli yöntemler geliştirmiş. Örneğin bunlardan birisi onların "Belediye Salonu Toplantıları" ("*Town Hall Meeting*") dedikleri herkese açık kitle toplantıları. Mesela bir okulda ısınma sorunu var, uyuşturucu sorunu var, fuhuş var ve çok sayıda öğrenci, öğretmen ve veli bu durumdan şikayetçi. Yurttaş Gazeteciliği hedefiyle yola çıkan gazeteciler böyle bir durumda tek tek yapılan haber-bilgi toplama faaliyetinden sonra habere konu olan tüm tarafları bir araya getirip, konuyu gazetecilerle birlikte tartışıyorlar. Meselenin kökenini/nedenlerini olduğu kadar, çözüm yollarını da değerlendiriyorlar. Bu arada, eğer diyelim, karşıt taraflar fiziki olarak bir araya gelemeyecekse, video-konferans ya da tele-konferans yöntemleri kullanılıyor.

Özetle, Yurttaş Gazeteciliğinde haber oluşturma sürecinde, sadece resmi makamlarla değil, habere konu olan ya da haberle ilgili çok sayıda yurttaşla ve sık sık temasa geçiliyor. Böylelikle, Yurttaş Gazeteciliğinin önemli bir boyutu olarak kimi örneklerde, yurttaşın bilgi ve görüş veren bir haber kaynağı olmaktan çıkıp, bizzat haberin oluşturulmasında çok daha aktif bir rol üstlenen bir duruma geçtiğini görüyoruz. Yukarıdaki

okul örneğinde olduğu gibi, muhabir ya da muhabirler okula sık sık girip çıkıyorlar ve genç öğrencilerden biri muhabirler geldiğinde onlara yardım ediyor, rehberlik yapıyor, "muhbirlik" yapıyor. Bu süreç içinde bir süre sonra bu genç öğrenci altı ay süren haber izleme ve yayınlama sürecinde artık gazete muhabirinin okuldaki stajyeri, yardımcısı haline geliyor. Bir süre sonra da belki o gazetenin okuldaki muhabiri oluyor.

Hedefe ulaşana kadar araştırma ve yayın

Yurttaş Gazeteciliğinin en önemli niteliklerinden biri de -ki bu onu neredeyse "militan gazeteciliğe" yaklaştırmaktadır- haberin konusu/meselesi olan amaca varılıncaya kadar, haberin takibi ve yayınlanmasıdır. Böylelikle Yurttaş Gazeteciliği, klasik gazetecilikteki sözde "habere hiç müdahale etmemek", "olaya sadece gözlemci olarak yaklaşıp, olup biteni aktarmak" biçimindeki habercilikle yetinmiyor. Yurttaş yararına olan gelişmeyi gerçekleştirene kadar habercilik yapıyor. Yani diyelim, sık sık kaza olan bir yola üstgeçit yapılması sağlanıncaya, ya da bir okuldaki "uyuşturucu kullanımı" ya da "fuhuş" bitene kadar yayın sürüyor ve bu çok önemli. Çünkü Yurttaş Gazeteciliği, yurttaşı sadece bilgilendirmekle görevli görmüyor kendini, yurttaşın haklı olduğu alan ve konularda, bu haklı isteğin somut olarak gerçekleşmesini de talep ediyor. Bir başka deyişle, 'yurttaş taleplerinin militanlığını' üstleniyor. Yurttaş Gazeteciliği, yurttaşlar ile iktidar arasında bir "elçi" görevi yapıyor. Kuşkusuz bu sağlanabildiğinde okuyucunun/yurttaşın gazetesine ve gazeteciye olan inancı, güveni artıyor. Gazetecinin özel çıkar için değil kamu çıkarı için çalıştığını bizzat ve somut olarak görebiliyor yurttaş. Oysa halihazırda yaptığımız gazetecilikte, genelde, yurttaşların hayatını yakından ilgilendiren herhangi bir aksaklık/sorun saptadığımızda onu hemen -çoğu zaman da-

manşetten- haber olarak patlatıyoruz, ancak sonra pek takip etmiyoruz. Arşive bile bakmıyoruz, "acaba ne oldu o geçen ay gerçekleşen hastane skandalı haberinin devamı? Başhekim hakkında soruşturma açılmış mıydı?" vb. diye bir merak ve takipçilikle.

Az önce Yurttaş Gazeteciliğinin haber takibinde "militan gazeteciliğe" yaklaştığından söz ettim, yanlış anlaşılmasın diye açıklayayım. Militan gazetecilik, belirli bir ideolojinin -ki bu Marksizm, liberalizm ya da İslamcılık olabilir- olgular temelinde doğruluğunu ispat etmeye yönelik bir gazetecilik türüdür ve benim bu türe hiç bir itirazım yok. Ayrıca militan basının özgürlüğü ve zenginliği bir ülkenin fikir özgürlüğü ve fikir zenginliğini gösterir. Bu arada Yurttaş Gazeteciliğinin de tabi-i ki bir ideolojisi var, o da "olgulara, gerçeklere dayanarak yurttaşların haklarını savunmak ve onların beklentilerine medya aracılığıyla yanıt vermek". Dolayısıyla bu, yurttaş gazeteciliği anlayışını "herhangi bir ideolojinin kanıtlanma çabası"nda olan militan gazeteciliğininki yerine, "gerçeğin olgular düzeyinde aktarılmasını" esas alan klasik gazeteciliğinkine daha yakın kılıyor.

Yerelin özgünlüğü ve yurttaş gazeteciliği

Birazdan size ABD'deki Yurttaş Gazeteciliğinden örnekler vereceğim. Ancak önce acaba biz mevcut koşullar içerisinde Türkiye'de bunu nasıl hayata gerçekleştirebiliriz diye bir soru soralım. Kanımca Türkiye'de genel ilkeler çerçevesinde ve kaçınılmaz olarak olanaklar elverdiği ölçüde, özellikle de yerellerde bu tür bir habercilik, gazetecilik yapılabilir. Biliyorum bir sürü engel var, ama yine de unutmayalım ki "dört dörtlük ha-

ber" yapabilirsek, medya işverenini de, okuru da, resmi makamları da ikna etmek kolaylaşır. Ayrıca Yurttaş Gazeteciliğinin genel kurallarını kendi bölgemize uyarlayacak yaratıcı yöntemler bulabiliriz. Bazı sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte çalışabiliriz ya da örneğin takibi yapılacak bir haber temelinde yereldeki bir gazete, radyo ve televizyon kanalı olarak bir araya gelerek belirli ortak kampanya gerçekleştirebiliriz. Baştan da söyledim, Yurttaş Gazeteciliği esas olarak ve en iyi bir şekilde ancak yerel medyada uygulanabilecek bir çalışma tarzı. Çünkü siz, yerel medyadaki meslektaşlarımız olarak, ulusaldaki meslektaşlarımıza oranla, okur/dinleyici/izleyici kitlesi ile çok daha fazla iç içesiniz, onları çok daha iyi tanıyorsunuz, biliyorsunuz. Günlük yaşamda da onlarla daha fazla temas halindesiniz.

ABD'den örnekler ve yurttaş gazeteciliğinin yararları

ABD'de basılmış bir kitapçık var, adı; "Yurttaş Gazeteciliği Nedir?" Altbaşlığı ise şöyle; "ABD Haber Merkezlerinden Gerçek Haberler"[2]. Kitapçıkta 20 farklı gazeteci Yurttaş Gazeteciliğini hangi olaylarda nasıl uyguladıklarını ve ne tür başarı sağladıklarını anlatıyor. Örneklerin hepsini burada aktarmak mümkün değil, burada aralarından seçtiğim bir kaç örnek üzerinde duracağım.

Los Angeles Times gazetesinin eski Washington Büro şefi Jack Nelson, 1960'da Georgia eyaletinde Milledgeville'da muhabir

[2] İngilizce bilen arkadaşlarımız bu anlattıklarımın daha ayrıntılı bir versiyonunu www.pewcenter.org internet adresinde '*Civic Journalism*' bölümünde bulabilir.

olarak çalışırken kentteki akıl hastanesinin (12500 hastaya sadece 48 doktor) acıklı durumunu sergileyen dizi haberleriyle *Pulitzer* ödülünü kazanmış. Örneğe baktığımızda haberin, hastaların ve hasta yakınlarının büyük kısmıyla tek tek konuştuktan sonra oluşturulduğunu, hastanenin olumsuzluklarını teşhir eden muhabirin bununla yetinmeyerek, komşu Kansas eyaletindeki örnek bir akıl hastanesinin durumunu da gözler önüne serdiğini görüyoruz. Böylelikle, yapılan gazetecilikle sadece haber değeri taşıyan bir olayın olumsuz yanlarının yetkililere gösterilmekle yetinilmemiş oluyor, bir olumlu örnek çerçevesinde söz konusu hastanenin yapması gereken reformlar konusunda okur ve resmi makamlar da ayrıntılı olarak bilgilendiriliyor. Bu bir Yurttaş Gazeteciliği uygulaması çünkü, okur gazetecilerden sadece yıkıcı eleştirel bir yaklaşım beklemiyor. Kötü giden şeylerin nasıl düzeltilebileceğine dair somut öneriler duymak, somut uygulamalar konusunda bilgilenmek ve bir perspektif de bekliyor. Nitekim, haberin yapımcısı, Nelson, "İki örneği bir arada sunmamız sayesinde okur nezdinde güvenilirliğimizi, inanılırlığımızı güçlendirmiştik" diyor.

Baltimore'da yayınlanan *The Sun* gazetesinin Yazı İşleri Müdürü *Bill Marimow*, kendi bölgelerindeki ilkokul mezunlarının üçte ikisinin doğru dürüst okuma-yazma bile bilmediklerini saptayınca, önemli bir kamu sorunu olan bu meseleyi çözmek için bölge eğitim makamları ile ama esas olarak öğrenciler, öğrenci velileri ve öğretmenlerle uzun uzun toplantılar yapıyorlar. Sorunun köken ve nedenlerini bulmaya çalışıyorlar, ayrıca çözüm yolları da arıyorlar. "Sınıfların kalabalık olması", "öğretmenlerin düzey olarak yetersiz kalması" gibi saptamalara bağlı olarak bu iki alanda önemli değişiklikler içeren bir refor-

mun gerçekleşmesini sağlıyorlar. Ve bütün bunlar Yurttaş Gazeteciliği anlayışıyla yapılan bir habercilik sayesinde oluyor. Buradan yola çıkarak *Marimow,* "Yurttaş Gazeteciliği ile Kamu Çıkarı Gazeteciliği aynı şeydir" sonucuna varıyor.

New York Rochester'da yayın yapan *WXXI* yerel televizyonunun haberlerden sorumlu başkan yardımcısı *Gary Walker*'ın aktardığı örnek ise belediye seçimleriyle ilgili. Walker, yaptıkları haberciliği şöyle anlatıyor: "1993'deki seçim kampanyası sırasında her zaman yaptığımızdan farklı olarak bizim yani gazeteci ve muhabirlerin başkan adaylarıyla söyleşiler yapmak yerine, yerel bir gazeteyle de anlaşarak seçim kampanyası boyunca her gün *prime-time*'da canlı olarak gerçekleştirilen iki saatlik grup tartışmaları yayınladık. Değişik mahallelerden yurttaşları stüdyoya davet ettik ve seçimlerde başkanlık için yarışacak 5 adaya sorular yöneltmelerini sağladık. Bu yayınlar sırasında gördük ki, yurttaşların başkan adaylarına sordukları sorularla, bizim muhabirlerin sordukları sorular çok farklı. Yurttaşla basının ilgi alanları çok farklı. Mesela basın, Başkan adaylarına bütçenin kaçta kaçını yoksul semtlere, eğitime, sağlığa filan harcayacağını soruyordu. Yurttaşlar ise duvar yazılarını, gece yanmayan sokak lambalarını, başıboş köpekleri, gürültü meselesi gibi insanların gündelik yaşamda karşılaştıkları somut sorunları dile getirdiler. İlginçtir bu tartışmalar TV'de ve yerel gazetede büyük ilgi gördü. Daha da ilginci 5 aday arasından en yoksulu, bu nedenle de özel olarak medyada reklamını-propagandasını yapamayan tek siyah aday seçimleri kazandı."

Örnekleri çoğaltmak mümkün ve eminim siz de buna benzer haberler yapmışsınızdır. Yurttaş Gazeteciliğinin şu ya da bu ilkesini zaten uyguluyorsunuz.

Şimdi, Yurttaş Gazeteciliğini başarıyla uygulayan Amerikalı 20 meslektaşımızın -ki bazısı muhabir bazısı haber müdürü, ya gazete, ya radyo ya da televizyon çalışıyorlar- bu yöntemden çıkardıkları olumlu sonuçları nasıl aktardıklarına bakalım. Yani Yurttaş Gazeteciliğinin 20 yararı:

- Güvenilirliğimizi yeniden sağladık.
- Önemli, kritik konulara yoğunlaşmayı öğrendik.
- Aşırı uçlara kaçmamayı öğrendik.
- Sıradan sorunları cazip hale getirdik.
- Haber izleme ve aktarmayı yurttaş açısından anlamlı kıldık.
- Bakış açımız, görüşümüz genişledi.
- İzlenen, cazip TV haberleri bulduk.
- Olayın tüm taraflarını bir araya getirdik.
- Okurla somut ve canlı ilişki kurabildik.
- Okur kitlesinin içine iyice girdik.
- Olaya, habere farklı gözlerle bakmasını öğrendik.
- Özel haberin nasıl çıkarılması gerektiğini kavradık.
- Yeni teknolojiden yararlanmayı öğrendik.
- Yurttaşların bizzat kendi sorunlarıyla ilgilenmelerini sağladık.
- Yurttaşların sorunlarını dinlemeyi, öğrenmeyi öğrendik.
- Yurttaş toplumunun bir parçası olduğumuzu gördük, kavradık.
- Yurttaşların kendi sorunlarıyla ilgili olarak eyleme geçmesine yardımcı olduk.
- Yurttaşların gereksinimlerinin nasıl karşılanacağını gördük, anladık.

- Yurttaşların sorunlarına önem vermeyi öğrendik.
- Öncelikleri saptamayı öğrendik.

Özetlersek Yurttaş Gazeteciliği, haber toplamada daha fazla kaynağa, özellikle de yurttaşlara başvuruyor; habere onların gözüyle bakıyor; habere konu olan olayın/sorunun yurttaş lehine sonuçlanmasına kadar yayınına devam ediyor; yurttaşı haberin yapım ve yazım sürecine dahil ediyor. Tüm bu yöntemlerin uygulanması sayesinde, haber daha doğru, daha zengin ve yurttaşın/kamunun/okuyucunun beklentisine daha fazla yanıt verir hale geliyor. Bu yöntem gazetenin ve gazetecinin güvenirliğini, inanırlığını artıyor. Ayrıca tiraj ve *reyting*'e de olumlu bir şekilde yansıyor.

Sonuç olarak bugün ABD'de 20 yıllık geçmişi olan Yurttaş Gazeteciliği, egemenlerle toplum arasında bir denge ve iletişim köprüsü olması gereken medyayı, egemenlerden biraz uzaklaştırıp topluma, yurttaşa yani eski yerine geri döndürmeye yönelik bir çaba... Bu haliyle de, aslında gazeteciliğin ilk ve asal amacına hizmet ediyor: Yurttaşların, özgür bir toplumda, içinde yaşadığı toplum hakkında ayrıntılı bilgi sahibi bağımsız bireyler ya da topluluklar olarak kamusal hayata katılması... Üstelik Yurttaş Gazeteciliği yurttaşları bilgilendirmekle yetinmiyor, onlara çözümler önerip, bu çözümlerin uygulanması için de katkılarda bulunuyor.

YURTTAŞ GAZETECİLİĞİ VE YEREL BASIN

İncilay Cangöz[*]

Günümüzde medya ortamı

Yurttaş gazeteciliğinin altında yatan temel felsefe Amerikalı siyaset bilimci *Alexis de Tocqueville*'in şu sözüyle özetlenebilir: "Demokrasi olmadan sizler gerçek bir gazete olamazsınız, gazeteler olmaksızın sizler de demokrasiye sahip olamazsınız." Ancak günümüz medya ortamının özelliklerine bakarak söylersek, medya ile demokrasinin ilişkisinin hiç de, olması gerektiği gibi, yani karşılıklı olarak birbirlerini "yeni demokratik açılımlar için besleyebilecekleri" biçimde işlemediği görülmektedir. Sadece Türkiye'de değil Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başta olmak üzere dünyanın pek çok yerinde yaygın/hâkim medya, bir yandan ekonomik, diğer yandan da siyasal çıkar çevreleriyle, iktidar merkezleriyle iç içe geçmiş durumdadır.

---

* Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi öğretim üyesi.

Ya da başka türlü söylersek, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan ticarileşme, tekelleşme sürecine bağlı olarak, liberal düşünce temsilcilerinin iddia ettiği gibi yasama, yürütme ve yargı erklerini kamu yararına denetleyen, dolayısıyla kamudan yana dördüncü bir güç merkezi olmaktan çoktan çıkmış olan yaygın medya, **bizatihi kendisi-için bir güç/iktidar merkezi** haline gelmiş durumdadır.

Böylelikle medyada, örtüşen çıkarlar gereği, çoğunlukla ekonomik, politik, askeri güç çevrelerinin temsili mümkün olmakta ve ancak söz konusu kesimlerin lehine tek sesli bir medya ortamından söz edebilir hale gelmektedir. Bu durum kendisini en çok medyanın mevcut habercilik anlayışında göstermekte, mevcut haberciliğin kamuoyunun dünyada olup bitenleri anlamlandırmasını sağlayan "durum tanımları", tümüyle toplumda hâkim olan söylemlere göre şekillenmektedir. Dolayısıyla, yaygın medya artık, geniş toplum kesimlerinin güvenini çoktan yitirmiş durumdadır. Çizilen tablo içerisinde, medyanın, demokratik açılımlar sağlayacak bir güç olarak davranmasını beklemek imkânsız duruma gelmiştir. Başka bir anlatımla, medyanın bütün yaptığı, mevcut statükonun yeniden üretiminden başka bir şey değildir.

Medyanın güven sorununa çare olarak yurttaş gazeteciliği

Türkçede "yurttaş" ya da "kamu gazeteciliği" kavramlarıyla ifade edilen "yeni" gazetecilik anlayışı, 1990'larda ABD'de ortaya çıkıp, özellikle, bir kamu kuruluşu olan Pew Center'ın destekleriyle uygulama alanı bulmaya başlamıştır. Yurttaş gazetecili-

ği en büyük yankı ve uygulanma alanını ise yerel medyada bulmuştur. Yurttaş gazeteciliğinin kuramsal tabanının oluşturulması ve basın kuruluşları tarafından hayata geçirilme çabalarının ABD'de ortaya çıkması özellikle anlamlıdır. Çünkü medya sektöründe tekelleşmenin, ticarileşmenin ve "apolitikleşmenin"* en çok bu ülkede yoğun olduğu gözlenmektedir.

Yurttaş gazeteciliği ya da diğer adıyla kamu gazeteciliği, medya eleştirilerinin hayli arttığı son yıllarda hâkim medyadaki mevcut gazetecilik pratiğini sorgulayarak, yeni bir anlayışla demokrasiye farklı açılımlar getirme amacını taşımaktadır. *Jan Schaffer*'a (1999) göre bu gazetecilik anlayışından beklenmesi gereken, insanlarda problemlerine sahip çıkma duyarlılığının geliştirilmesi, eş deyişle; "yurttaş olma bilincinin ve sorumluluğunun yurttaş gazetecileri tarafından tetiklenmesidir". Ancak burada tetiklemeden kasıt, "partizan gazetecilik" yapılması da değildir.

Yurttaş gazeteciliğinde de temel amaç **haber üretmedir**. Ancak habercilik anlayışı, okuyucu/dinleyici/izleyicileri sorunlar ve güncel olaylar konusunda eğitme, onları, kendileriyle ilgili kararların alınması süreçleri konusunda bilgilendirme ve bu süreçlere yurttaşlar olarak katılmalarını sağlayacak şekilde bilinçlendirme hedeflerini taşır. Yurttaş olmanın bir gereği olarak, demokrasilerde kendilerine düşen sorumlulukların farkına vardırır. Bu nedenle, Yurttaş gazeteciliği;

---

* Yukarıda, Yurttaş gazeteciliğinin, "yeni" olduğunu, ya da "apolitikleşmiş" bir medyaya sahip ABD'de ortaya çıkmış olduğunu söylerken, ifadeleri tırnak işareti içinde kullandık. Çünkü, Yurttaş gazeteciliği, aslında medyayı sadece "olması gerektiği çizgiye çekmeyi" hedefliyor, bu anlamında "yeni" bir icat değil. Diğer yandan, ABD'de medyanın 'apolitikleşmiş" olmasını, toplumun en geniş anlamda demokratikleşmesi hedefiyle ilgili olarak taşıması gereken "siyasal sorumluluktan uzaklaşması" anlamında kullanıyoruz. Yoksa, "politikalar üstü" ya da "tarafsız" olması anlamında değil. Bu anlamda "apolitikleşme" de zaten, statükodan yana olmak anlamında bir politikliği/partizanlığı anlatıyor.

> "...insanların güçsüzlük ve yabancılaşma duygularının üstesinden gelmesine yardım edecek tarzda gazetecilik yapma çabası" olarak da tanımlanmıştır (Schaffer,1999; Denton ve Thorson 2001).

Yurttaş gazetecileri, bu "yenilenmiş" tarz habercilikle, insanları düşünmeye ve eyleme geçmeye motive edebileceklerine inanırlar. Ancak onlara "ne düşünmeleri" ya da "nasıl hareket etmeleri gerektiğini" söylemez ve böyle bir çaba içine de girmezler. Diğer yandan, Yurttaş gazeteciliğinin etik anlayışı, geleneksel gazetecilik pratiğinin temel prensiplerinden farklı değildir: **Doğruluk, nesnellik, bağımsızlık ve adil olma**. Yani gazetecilerin uymaları gerekirken, uymadıkları ilkelerdir Yurttaş gazeteciliğinin ilkeleri.

Yurttaş gazeteciliğinin esasları ise, şöyle sıralanır:

- Yurttaş gazeteciliği haber tanımını genişletir.
- Haber yapma çerçevesini yeniden tarif ederek, okuyucu ilgisini artırmayla ilgilenir.
- "Haberde dengelilik" okuyucular lehine yeniden tarif edilir.
- Yeni bir okuyucu topluluğu oluşturulmaya çalışılır.
- Okuyucuların gazeteleriyle etkileşim içine girebilecekleri kanallar oluşturarak, gazetecilerle yurttaşları arasındaki mesafeyi kaldırmaya çalışır (Schaffer:1999).

Buraya kadar söylenenler özetlenirse, Yurttaş gazeteciliğinin amacı, geleneksel gazetecilikte de gazetelerden beklenen- ancak yukarıda belirttiğimiz şekilde bugün hayli uzaklaşılmış olan "kamu adına yasama, yargı ve yürütmeyi takip ederek gerektiğinde bu kurumları uyarmak, dışardan 'tarafsız' bir güç olarak değişime-dönüşüme zorlamak"tır. Başka ifadeyle, basını "kamu gözcülüğü yapma" sorumluluğuna döndürmek he-

deflenir. Ancak, yurttaş gazetecilerine düşen, kamu adına konuşmaktan çok, onu öncelikle kendi sorunları hakkında bilgilendirmek, sorunları ve çözüm yolları konusunda kafa yormasını sağlamak, okuyucularını yaşamları üzerine söz sahibi birer aktif özneler olarak harekete geçmeye özendirmektir.

Yurttaş gazeteciliğinin uygulanabilirliği

Peki Yurttaş gazeteciliği bütün bu hedeflerini nasıl yerine getirebilir? Bir başka şekilde sormaya çalışırsak: Yurttaş gazeteciliğine nereden başlamak gerekir?

Geleneksel gazeteciliğin halkın sorunlarından çok uzaklaşarak güç çevrelerinin lehine tek sesli bir yayın politikası izlemesine tepki olarak gelişen Yurttaş gazeteciliği, öncelikli çözüm olarak, halkla iletişimi yani, medya kuruluşlarının okur/izleyici/dinleyici ile etkileşimini arttırmasını önermektedir. Bunun sağlanabilmesi için ise, daha önce de vurgulandığı gibi basının mevcut gazetecilik pratiğinin yaslandığı güç ilişkilerinin dışına çıkabilmesi, en azından bunun gerekliliğinin farkına varabilmesi gerekir.

Yerel düzleme bakarak söyleyecek olursak, yerel basının en önemli haber kaynağını valilik, belediyeler, ticaret ve sanayi odaları, kentin ileri gelen işverenleri ve bürokratları, siyasi partilerin yerel şubeleri ve yöneticileri, yerel güvenlik birimleri amirleri gibi ekonomik/siyasal güç merkezleri oluşturmaktadır. Bu da, mevcut durumda, yerel basının yaptığı haberciliği, yerel siyasal/ekonomik seçkinler merkezli bir habercilik haline getirmektedir. Oysa yapılması gereken, hem ulusal düzlemde, hem de yerel düzlemde sadece ekonomik, politik ve

toplumsal güç sahiplerine değil, halka ve sorunlarına da yeterince temsil şansı tanıyan **dengeli bir habercilik** olmalıdır. Ancak burada "halkın temsil edilmesi"nden kasıt, geleneksel habercilik pratiğinde görüldüğü gibi, sadece doğal felaket, suç, şiddet gibi olumsuzluk içeren olağanüstü durumlarda ortalama insanın haber öznesi ya da kaynağı olması değildir. Aksine bu anlayışı tersine çevirebilmek gerekmektedir. Bunun bir yolu, yerel basının halkın sorunlarını -diyelim bunlar bir felakete yol açmadan önce- dile getirebilmesi için fırsatlar yaratmasıdır. Diğer yandan, söz konusu sorunların sadece duyurulması değil, bunlar için çözüm önerilerinin geliştirilip, tartışılmasını sağlamak da gazetecinin hedefi olmalıdır. Zaten bu da en kolay olarak okuyucu/dinleyicisiyle çok daha etkileşim içinde olan yerel basın tarafından sağlanabilir. Nitekim Yurttaş gazeteciliği anlayışının doğuş yeri olan ABD'deki uygulamalara bakıldığında, bu tür gazeteciliğin en kolay, yerel basın kuruluşları tarafından benimsendiği görülmektedir.

ABD'deki uygulamalara bakıldığında, Yurttaş gazeteciliği ilkelerini benimseyen gazetelerin bazı sayfalarıyla, bir ya da birkaç muhabirini bu tarz bir haberciliğe ayırarak işe koyuldukları görülmektedir. Böylelikle, Yurttaş gazeteciliği uygulamak isteyen bir medya kuruluşunun tüm sayfalarını ya da programlarını yurttaş gazeteciliği anlayışına göre şekillendirmesi gerekmemektedir. Bunu söylememizin nedeni, gelenekselleşmiş yayıncılık anlayışını birden değiştirmesi güç olabilecek bir basın kuruluşunun, yurttaş gazeteciliğine süreç içinde de geçebileceğini anlatmaktır. Ayrıca ABD'de yurttaş gazeteciliği yapan basın kuruluşları yukarıda da andığımız kamu kuruluşu Pew Center'dan (eğitim, bilgisayar gibi) değişik şekillerde destek aldığı bilinmektedir. Gerekli kaynaklar sağlanabildiğinde, bu tür

desteklerin, yerel basını yurttaş gazeteciliği yapmak konusunda özendirici olacağı açıktır. Bu açıdan bakarsak, Avrupa Birliği destekli Bağımsız İletişim Ağı gibi projelerin varlığıyla, yerel medyaya sağladığı haber ve program ile eğitim ve hukuk desteği, yerel medyayı yurttaş gazeteciliği yapmaya teşvik etmek açısından önemlidir. Çünkü Türkiye'de yerel medyayı güçlendirip, desteklemeye yönelik bir kamusal fon sistemi bulunmadığı gibi, mevcut yasal düzenlemeler de buna izin vermemektedir.

Örneklerle yurttaş gazeteciliği ve habercilik

Şimdi yerel basının sıklıkla yaptığı haber konularından yola çıkarak önce Yurttaş gazeteciliğinin ne olmadığını, sonra da nasıl yapılabileceğini örnekleyelim. Kullandığım örnekler benim yaşadığım kent Eskişehir basınından seçildi, ancak bu tabi-i ki sadece Eskişehir'deki yerel gazetelerin eleştiriyi hak ettiği anlamına gelmiyor.

Manşete neyi çıkaralım, neyi çıkarmayalım?

Sorumuz şu, kentinize bir bakanın belediyenin düzenlediği rutin bir açılış için gelmesi mutlaka manşete taşınması gereken bir haber midir? Kuşkusuz ortada haber değeri taşıyan bir olay vardır, ancak burada bizim sözü getirmek istediğimiz sorun, böyle bir olayın her zaman koşulsuz olarak yerel basında birinci haber olmaya layık görülmesidir.

Demek istediğimi daha iyi anlatabilmek için, somut bir örnek üzerinden tartışalım: Eskişehir'de yayınlanan *İstikbal* gazetesi (3 Ekim 2002) bir Bakanın Eskişehir'i ziyareti ve bu ziyaret sı-

Spectrum
İstikbal
Haydi hayırlısı!
Genç işçinin korkunç sonu
Kız öğrencilere müjde !
"AÇIZ..! Görün halimizi"
Bugün Mirac Kandili
Bu yerine çocuğunu ölüm yerinde
Tasarruf kesintimizi hemen ödeyin
Ne intiyorsan aç söyle
BOL TESİSAT

rasında, Eskişehir Belediye Başkanı'nın söylemiş oldukları üzerine odaklanan "8 sütuna manşet" atıyor. Haber içeriği, bakanın kenti ziyareti ve Büyükşehir Belediye Başkanının Bakan'a gelecek seçim döneminde de, başkan olacakmışcasına söyledikleriyle ilgili. Buna karşılık, yine aynı gazetede manşet altı bir ikinci haber daha var; başlığı da "Açız! Görün halimizi". Aynı haberin üst başlığı da şöyle: "Geçim sıkıntısı çeken küçük memur ve iş bulamayan vatandaş isyan ediyor". Haber fotoğrafında da, kaldırımda tezgah açmış, memur oldukları ima edilen insanlar var.

Yurttaş gazeteciliği mantığı içinde bakıldığında, yapılmaması gereken "8 sütuna manşet"e çıkarmaya değer hiç bir açıklamaları yok iken, Bakan ile Belediye Başkanının birinci haber olarak sunulmasıdır. Yapılması gereken ise, memurların ekonomik kriz sonrası halini resmeden ikinci haberin, bu birinci haberle yer değiştirmesidir. Örneğimizde olduğu gibi, geleneksel gazeteciliğin haber değerlerine göre habercilik yapıldığında, pratik olarak her yaptıklarının haber olmasından yana hiçbir sıkıntısı olmayan siyasal seçkinlerden yana bir gazetecilik yapılmış olmaktadır, sıradan insandan yana bir gazetecilik değil. Ayrıca bu tür habercilik o kadar kanıksanmış ve o kadar meşrulaşmıştır ki, çoğu muhabirin aklına, bu rutin olarak yaptığının kamudan yana bir habercilik olmadığını sorgulamak gelmez.

Seçimlerde nasıl habercilik yapalım?

Bir örnek: 2002 Kasım erken genel seçimleri öncesi Eskişehir yerel basınına göz attığımızda ulusal basının bir başka çeşidi ile karşılaştık. Partilerin Eskişehir milletvekili adaylarıyla ilgili haberler en ağırlıklı yeri işgal ediyor. Özellikle de parti aday listelerinin açıklanmasından sonra, yaşanan hayal kırıklıkları manşete taşınıyor. Meclis'te halen Eskişehir milletvekili olarak bulunan siyasetçilerin açıklamaları ya da yeniden aday olamayanların kızgınlıkları sütunları dolduruyor. Ama örneğin bu milletvekillerine Meclis'te görev yaptıkları süre içinde Eskişehirli seçmen ya da genel olarak seçmen için neler yaptıklarını soran, onları bu açıdan sorgulayarak Eskişehirli seçmeni aydınlatan hiçbir haber, röportaj ya da köşe yazısı ile karşılaşılmıyor.

Eskişehir gazetelerinde hemen seçim öncesi Eylül ve Ekim (2002) ayları boyunca, sadece milletvekili adaylarının, parti liderlerinin -ama en çok da, Doğru Yol Partili (DYP), Adalet ve Kalkınma Partili (AKP), Saadet Partili (SP) ve Milliyetçi Hareket Partili (MHP) olanların- Eskişehir'de yaptıkları konuşmalar değil, Eskişehir Sanayi Odası (ESO) ile Eskişehir Ticaret Odası'nın (ETO) seçimlerden ve adaylardan beklentileri de uzun uzun haber oluyor. Buna karşılık örneğin Eskişehirli seçmenin adaylardan beklentileri ve ne tür özeliklere sahip bir adaya oy vermek istedikleri gibi konuların -tıpkı ulusal basında olduğu gibi- yerel gazetelerde de kendine hiç yer bulamadığı görülüyor. Aynı şekilde, kentteki sivil toplum kuruluşlarının görüşlerine

Spectrum
İstikbal
PARTİLER MİLLETVEKİLİ ADAYLARINI BELİRLİYİ
Listelere isyan!
Birinci sıralara kontenjan adaylar yerleşti. Partiler karıştı.
DYP'de büyük şok yaşanıyor
Borç ölüme götürdü
Eskişehir'in nüfusu 706.009 olarak kesinleşti

yer verilmiyor. KADER (Kadın Adayları Destekleme ve Eğitme Derneği) ise iki aylık zaman diliminde ancak bir kez haber olabiliyor. Bağımsız adaylara *Sakarya* gazetesinde toplam iki kez yer verilirken, *İstikbal* gazetesinde ilk gazeteye göre daha çok, ancak büyük partilerin adaylarına kıyasla hâlâ daha az oranda yer ayrılıyor. Oysa böyle bir dönemde, yerel medyadan beklenen, toplumun değişik kesimleri, seçimin bütün tarafları arasında eşitliği ve dengeyi gözetecek bir gazetecilik değil midir?

Kent haberleri nasıl yapılmalı?

Bir forum yeri olarak medya

Eskişehir'de yayınlanan bir yerel gazete olarak *Sakarya* gazetesi, "Yurt Haberleri" başlıklı bir sayfaya sahip. Ancak bu sayfada verilen haberlere bakıldığında, bir çoğunun adeta sadece sayfa adeti doldurmak için verildiği izlenimi doğuyor. Çünkü, basitçe çeşitli ulusal haber ajanslarından alınan haberler sıralanıyor, bunların çoğu ulusal medyada da bulunabilecek haberler iken, Eskişehirli okuyucuyu ilgilendirecek bağlantı kurulabilecek haberler olsa bile, buna hiç teşebbüs edilmiyor. Oysa, gazete bu sayfayı yurttaş gazeteciliği anlayışı çerçevesinde kullanıp, kentin sorunlarının dillendirilmesine ayırabilir. Böylelikle, okuyucusuyla iyi bir etkileşim yakalayabilir. Peki ama bu sayfa nasıl doldurulabilir?

Örneğin diyelim haftada bir ya da iki gün, kentin bir mahallesi bu sayfanın konusunu oluşturabilir. O mahallenin okul sayısı, kütüphane durumu, yeşil alan ve çocuk parklarının yeterli olup olmadığı, yollarının durumu gibi konular, bizzat mahallelilerin ağzından sergilenebilir. Üstelik her zaman sorun anlatan bir yazı hazırlamak da şart değil; kimi zaman bir mahalle kahvesinde ya da bir parkta vakit geçiren insanlarla eğlenceli

söyleşiler de yapılabilir. Ayrıca aynı şeyleri yerel radyo kanalları ya da televizyonlar da gerçekleştirebilir. Öyle ya, magazin programları her zaman popüler kişileri konu edinmek zorunda değildir. Böyle bir habercilik/programcılık anlayışının yerel okuyucu/dinleyici/izleyiciyi medyasına daha sahip çıkar hale getireceği açıktır.

Başka ne yapılabilir? Yerel gazete, radyo ve televizyonlar, beldelerindeki sorunların dile getirilebileceği, sorunlara otoritelerce getirilen çözümlerin ve uygulamalarının takip edebileceği yurttaş forumlarının oluşturulmasına aracı olabilirler. Burada kastettiğimiz, "Siyaset Meydanı" gibi bir defalık, belirli meselelerle ilgili olarak sıradan insana davetli "konunun uzmanları" karşısında ancak birkaç dakikalık söz hakkı düşen türde programlar değil, sürekliliği olan yapılar ve onların sesi olacak şekilde düzenlenmiş yine sürekliliği taşıyan değişik gazete/radyo/televizyon habercilik formatlarıdır. Böylelikle yerel siyasi otoriteler ile yerel medya tarafından çoğunlukla sadece seçim zamanlarında hatırlanan seçmenler/yurttaşlar devamlı bir denetim ve gözetim işlevi yerine getirmeye başlayabileceklerdir. Böylesi forumlar, sadece yerel siyasi otoriteleri icraatlarında daha sorumlu kılmakla kalmayacak, çeşitli meslekler-den, mahallelerden, sivil toplum örgütlerinden ama mutlaka ve mutlaka diyelim mahalle kahvelerinden, sesleri yerelde hemen hiç duyulmayan ev kadınlarından vb. katılımcılar için de iyi bir yurttaşlık eğitimi olacağı açıktır.

Yeniden Eskişehir yerel gazetelerinden verdiğim örneklere dönersek, incelediğim genel seçimler öncesi dönemde *Sakarya gazetesi* (9 Ekim 2002) sadece bir gün, "Vatandaş siyasetçilere güvenmiyor" başlığını manşete taşıyarak yukarıda sözünü ettiğim türden yurttaş gazeteciliği sayılabilecek örnek sunuyor.

ESKİŞEHİR Sakarya

Vatandaş siyasetcilere güvenmiyor

Mezar taşında taksit devri

"Sadece parti isimleri değişecek"

Cem Uzan yine Eskişehir'e geliyor

890 Milyona

Haber içeriğine bakıyorsunuz, görüşme yapılan insanların fotoğrafları kullanılmış ve yaptıkları açıklamalara doğrudan yer verilmiş. Ancak sadece bir gün yapılan bu haberle, seçmenin sesine ulaşabilmek mümkün değil tabii.

Sakarya gazetesinden (12 Eylül 2002) aktarmak istediğimiz bir başka olumlu örnek ise şöyle: Eskişehir'de Büyükşehir Belediyesi'nce, belediye başkanının ve kentin hayli varsıl ailelerinin oturduğu mahalleye birkaç gün gibi kısa bir sürede park yapılıyor. Bu haber gazete tarafından, manşete çıkarılarak, "Belediyeden çifte standart" başlığıyla duyuruluyor ve kentin merkezindeki bir caddede günlerdir süren kaldırım çalışmaları nedeniyle trafiğin ne kadar aksadığı, insanların ne kadar zor anlar yaşadığı anlatılıyor. Bunun iyi bir habercilik örneği olduğunu söylemek mümkün. Çünkü, Eskişehir'de sahiden de bir süredir kent merkezinde yoğun bir çalışma var. Ana caddeler ve buralardaki kaldırımlara daha estetik bir görünüm, kente yeni bir kimlik kazandırılmaya çalışılıyor; ancak kent merkezinden uzaklaştıkça "kenar mahalleler" söz konusu olunca, ayni özen ve çabayla karşılaşmıyorsunuz. Aslında bu durum biliyoruz ki, sadece Eskişehir'e özgü bir durum da değil. İşte yurttaş gazetecilerine burada çok iş düşüyor. Nasıl? Örnek haberimizle ilgili olarak söyleyelim. "Belediyeden çifte standart" başlıklı haberi takip eden günlerde de kenar mahallelerden görüntüler -ne kadar yeşil alan olduğu, yolların durumu gibi- verilerek buralarda yaşayan insanların

talepleri aktarılabilseydi, gazete halkın/kentin tümünün sorunlarını temsil etmek anlamında başarılı sayılabilirdi. Ayrıca, burada vurgulanması gereken bir başka nokta daha var, kamuoyu da medya da unutkan. Oysa medyanın böyle bir unutkanlığa izin vermemesi, gündeme getirilen sorunların çözümlenip çözümlenmediğini takip eden bir habercilik yapması gerekiyor. Bu da aslında "yeni" bir şey değil gazeteci için, başka ifadeyle gazeteciliğin geleneksel tanımında da olan, ancak çoğunlukla peşi bırakılan bir şey, haber takibi.

Diğer önerilerime geçelim. Biliyoruz, polis adliye haberleri -hırsızlık, kaza, cinayet vb.- ulusal medya gibi, yerel medyanın da vazgeçemediği haberler arasındadır. Bunların kaynağı da yine bilindiği ilgili polis/güvenlik birimleridir. Acaba, yerel medya bunların yanında neden hiçbir zaman, mağdur insanların/kentlilerin hak arayışını resmi makamların dökümlerinden değil de, kendi ağızlarından haber yapmaya kalkmaz. Örneğin, özellikle biraz daha büyük ölçekli kentlerde ne kadar çok sayıda insan kapıya gelen satıcıların/pazarlamacıların kurbanı olmaktadır ve bunlar karşısında nasıl bir tüketici haklarına sahip olduğundan habersizdir. Oysa, oluşturulacak ve okuyucuyla daimi bir etkileşimi sağlayacak bir gazete ya da radyo programı formatı içinde herhangi bir konuda mağduriyete uğramış olanların deneyimlerini paylaşmaları sağlanabilir. Onlara hukuki seçenekler sunulabilir.

İşte vekil dayıların

Liderler bildiğini okudu

Siyasi parti genel başkanları ilimizde ilk sıralarda ithal adaylara yer verdiler

CHP DYP ANP DSP ANAP MHP

Hamamlar dolacak

Son pazarlık yapılıyor

Anlaşabilirsek olur

55 yıldır güven

SÜPER AVANTAJ

ESKİŞEHİR Sakarya

SARIPEKMEZ YAPI MALZEMELERİ

Belediyeden çifte standart

Adaylar belli oldu, ünlü isimler karışıp

Bu acele neden?

Partilere bomba düştü

DYP'liler sevkli

DELTA GÜNEŞ ENERJİSİ 450 MILYON

ALTINTUĞ FABRIKA

Kanat

ADVANTAGE

EDO TEMİZ

nuh

OMKA A.Ş.

Gazetecilerin günlük gelişmeleri kaçırmama, haberi vaktinde teslim etme gibi çok ciddi bir zaman sorunu ile çalıştıkları biliniyor. Belki eleştirdiğimiz birçok sorun da, bu zaman baskısı altında yerleşen habercilik pratiğinin üzerinde hiç durulup da düşünülmemesinden, bir şeyleri değiştirme gereğinin hissedilmemesinden kaynaklanıyor. Resmi kurumların rutin açıklamalarını ve etkinliklerini haberleştirivermek muhabirin ya da yazı işlerinin işini çok kolaylaştırıyor olabilir. Gazete vaktinde baskıya yetişiyor belki ama, gazetecilik misyonu da zarar görüyor, halkı ve basını birbirinden daha da uzaklaştırıyor. Medyaya duyulan güveni iyice azaltıyor. Bu nedenle, Yurttaş gazetecilliğinin hayata geçirilebilmesi için, önce gazetecilerin günlük koşturmacaları içinde ihmal ettikleri bir şeyi yapmaları, kendi habercilik pratikleri üzerine ciddi bir öz-eleştirellikle yeniden bakmaları gerekiyor.

Demek istediğim şey, gazetecilerin şimdiye kadar "haber değeri taşıyor" diye bildikleri/öğrendikleri sıralamayı da sorgulayacak bir öz-eleştirellik içinde olmaları. Bunu da bir örnekle açıklayayım: Örneğin, Eskişehir'de *Sakarya* gazetesi'nin yaptığı

gibi, barışa ve barış kültürünün yaygınlaştırılmasına çok fazla ihtiyaç olan bir dönemde ve 1 Eylül (2002) Dünya Barış Günü'nde gerçekleştirilen bir mitingi iç sayfalara ya da tek sütuna sıkıştırıyor da, sadece, ölen Eskişehir milletvekilinin oğlu diye, bir trafik kazasını ilk sayfaya/manşete taşıyorsanız, gazetecilliğinizin

kimden yana olduğu üzerine bir kez daha düşünmelisiniz. Tabii ki, hele trafik kazalarından her gün onlarca insanın öldüğü bir ülkede kentinizde bir gencin/insanın trafik kazasında ölmesi sizin için bir haber. Ama bu haberi, ölen bir milletvekili çocuğu olduğunda birinci sayfaya taşıyarak yapıyor da, diyelim ki bir başka gün, haber şu ihmal edilen mahallelerden birisinde karşıdan karşıya geçerken ezilip ölen "isimsiz" bir yurttaşla ilgili olduğunda üçüncü sayfaya atıp, polis kayıtlarından alınmış bir açıklamayla geçiştiriyorsanız, yaptığınız gazetecilikte bir sorun var demektir. Aynı şekilde, ABD'nin Irak'a yapacağı saldırıyı meşrulaştırmak için bütün dünya medyasını adeta seferber etmeye çalıştığı bir dönemde, Barış Mitingi'ne verdiğiniz önem, onu üçüncü sayfaya atmaksa yine, sizin için neyin öncelikli "haber değeri" taşıması gerektiği üzerine düşünmelisiniz.

Son olarak, Eskişehir'deki yerel basına yurttaş gazeteciliği çerçevesinde yöneltmek istediğim bir eleştiri daha var. Eskişehir basını, bir tiyatrosu ve orkestrası, ayrıca Güzel Sanatlar Fakültesi, Devlet Konservatuarı olan bir kentte, kültür-sanat haberlerine çok az yer veriyor. Ne gazete sayfalarında, ne radyolar da ne de televizyonlarda, ne bir tiyatro oyunu eleştirisi, ne de bir konser yorumu ile karşılaşabiliyorsunuz. Bu kadar değişik sanat ürünlerine yönelik eleştiri ve yorumları elbette ki gazetecilerden beklemiyorum. Ancak onların kentteki Anadolu Üniversitesi'nin "Sahne Sanatları" ve "Müzik" ile "Sinema-Televizyon" bölümleri öğretim üyeleriyle, ilişki içine girerek yapabilecekleri bir habercilik/yorumdan okuyucularını ya da izleyicilerini mahrum ettiklerini düşünüyorum. Çünkü biliyoruz ki, habercilik sadece felaket haberciliği olmamak zorunda. Bu arada, söz konusu örnek vesilesiyle, birçok üniversite kentinde, kentli yurttaşlar ile üniversitelerin birbiriyle yan yana durup,

karışmadıklarından şikayet ettiğimizi, ama yerel basın olarak bu uzaklığı ortadan kaldırmak için gerekeni yapmadığımızı da hatırlatalım.

Yurttaş gazeteciliği ve Türkiye'de uygulanabilirliği üzerine son birkaç söz

Kanımca bir hedef olarak konulduğunda, Yurttaş gazeteciliği, Türkiye gibi sorunlu ve kırılgan bir demokrasiyle, demokrasinin geliştirilmesi yerine, statükocu bir gazetecilik yapan -bu arada kendisine duyulan güveni de yitirmiş- yaygın medya ortamına sahip bir ülkede, yerel medyanın okuyucular/dinleyiciler için önemli bir tercih haline gelmesini sağlayabilir. Ancak bunun için öncelikle mevcut gazetecilik anlayışının yeniden tarif edilmesi yönünde önemli bir zihniyet değişikliğine ihtiyaç var görünmektedir. Bu sadece yerel basında çalışanların istekli olmasıyla da sağlanabilecek bir şey değildir. Nihayetinde kendilerini bir işletmeci olarak gören yerel medya kuruluşları sahiplerinin yerel basına demokrasiyi güçlendirmekle sorumlu bir gazetecilik/habercilik rolü atfetmelerini de gerektirmektedir.

Yerel medya sahipleri ile buralarda çalışan gazeteciler, bir kez böyle bir gereklilikte birleştiklerinde yapmaları gereken şey ise aslında hiç de zor ve külfetli değildir. Öncelikle mevcut habercilik pratiğini sürdürürken gazetecilik adına neleri yapamadıkları, neleri gözden kaçırdıkları, feda ettikleri ve niye "halka ulaşamadıkları" üzerine bir öz-eleştirellikle düşünmeye başlamaları gerekmektedir. Yurttaş gazeteciliğinde kendilerinden beklenen, hiç duymadıkları, hiç yapmadıkları ilk kez karşılaştıkları bir şey değildir. Yapacakları, mecrasından nicedir çıkmış olan gazeteciliğe yeniden normlarını kazandırmak-

tır. Bunu yapabilmek için de, yenilenmeleri gerektiğine inanç duymaya ilaveten, biraz daha özen, zaman ve emekten başkaca yeni bir şeye de ihtiyaçları yoktur.

Ayrıca Türkiye'deki yerel medya yurttaş gazeteciliğini hayata geçirebilmek anlamında, bir avantaja da sahiptir. Hedef kitleleri, ABD'de olduğu gibi apolitikleşmiş, başka ifadeyle siyasetten uzaklaşmış kayıtsızlaşmış bir okuyucu/dinleyici/izleyici değildir. Tam tersine, siyasal/toplumsal sorunlara çok duyarlı bir kamuoyudur seslendikleri. Bu nedenle bütün yapacakları demokrasi ve sivil örgütlenme yeterince gelişmemiş olduğu için, kendilerini ifade edecek yeterince kanala sahip olmayan insanlara daha fazla kulak vermek, mikrofon/kamera uzatmak, söz hakkı vermek olacaktır.

Burada ünlü siyaset bilimci Şerif Mardin'in (1995) Türkiye üzerine bir çözümlemesini hatırlatalım. Mardin'e göre, Cumhuriyeti önceleyen Osmanlı Yönetimi döneminde, merkezi iktidar yani Sultan çok güçlü, yönetilenler yani Osmanlı tebâsı ise çok zayıf ve güçsüzdür. Merkezi iktidarın yeterince güçlü olduğu dönemlerde, Anadolu'daki en küçük muhalefet ya da potansiyel bile, çok acımasızca bastırıldığı için Osmanlı'da örgütlü bir sivil toplum geleneği gelişememiştir. Bu durumun Cumhuriyet Türkiye'sinde de sürdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak unutmamalıdır ki, sivil toplumun, yurttaşlık bilincinin güçlendirilmesine en büyük katkı, kendisi de sivil toplumun bir parçası olan yerel medyadan gelebilir.

KAYNAKÇA

Collins R. ve Christina Murroni (1996). *New Media New Policies*, London: Polity.

Schaffer, Jan (1999), "Attack Dog, Watch Dog or Guide Dog ... the Role of the Media in Building Community", *www.pewcenter.org/doingcj/speeches/s_batonrouge.html* (23.2001).

Mardin, Şerif (1995), "Türkiye'de Muhalefet ve Kontrol", *Türk Modernleşmesi-Makaleler* 4, İstanbul: İletişim.

Shaffer, J.(2001) "Civic Journalism: Redefining News, Engaging Readers, Making a Difference." www.pewcenter.org/doingcj/speeches/s_kobe.html (23.2001).

ÇATIŞMA VE SAVAŞ DÖNEMLERİNDE GAZETECİLİK

Esra ARSAN[*]

Medyada savaşçı ve barışçı söylem

20. yüzyıl bir savaşlar yüzyılıydı. Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, Vietnam, Kore, İran-Irak, Körfez Savaşları; ve hepsinden önemlisi, bütün dünyanın toptan yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı bir Soğuk Savaş dönemi. Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra ise, milliyetçilik, milliyet, kimlik, etnik köken/ırk gibi kavramların tüm dünyada, ama özellikle de Avrupa'da yeniden tanımlandığı bir döneme girdik. Başta Balkanlar olmak üzere, diğer pek çok bölgede etnik çatışmalar, iç savaşlar ve savaşlar yaşandı. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, birlikten ayrılan/ayrılmak isteyen cumhuriyetlerde ya da, Eski Yugoslavya topraklarından Hırvatistan, Bosna-Hersek ve Kosova'da yaşanan çatışmalar yüzyılın son travmatik olaylarıydı.

---

* Bilgi Üniversitesi, İletişim Fakültesi öğretim görevlisi.

21. yüzyılın artık barış yüzyılı olmasını umut ederken, bu defa 11 Eylül saldırısı yaşandı. Bu kez de, yerel/bölgesel savaş korkusunun yerini, Doğu-Batı, medeniyetler çatışması, din savaşları, küresel terör, biyo-terörizm, toplu katliam gibi korkular aldı. 11 Eylül saldırısı ile ilgili görülen Afganistan'daki Taliban yönetimi, ABD tarafından henüz cezalandırılmışken, şimdi dünya yeni bir savaşın eşiğinde. Nitekim, bu yazı, ABD ile müttefiklerinin Irak'ı bir kez daha bombalamak için geriye gün saydığı günlerde yazılıyor.

Diğer yandan, bu kitapçıkta yer alan "Haber ve Habercilik" başlıklı çalışmalardan da biliyoruz ki, savaş başta olmak üzere, her türden şiddet medya için haber değeri taşıyor. Aslında haber değeri taşımaktan da öte, medya adeta şiddet ile besleniyor. Ya da başka ifadeyle, **medya kriz seviyor**. Bu nedenle, milliyetçilik, ırkçılık, etnik köken, ve din farklılıkları nedeniyle yaşanan savaş ve çatışmalarla ilgili haberlerin her türlüsüne hemen her gün medyada rastlamak mümkün. Ayrıca yine biliyoruz ki, özellikle de söz konusu çatışma dönemlerde, kamuoyu medyaya/habere çok daha muhtaç ve ondan çok daha etkilenebilir bir hale geliyor. Ancak mevcut çatışma/kriz/savaş habercilik örneklerine baktığımızda, bu yazıda, başka pek çoğu arasından, öne çıkaracağımız iki sorunlu durumla karşılaşıyoruz: Birincisi, gazetecilik pratiği sırasında, mesleki ve etik kodların ihlaliyle karşımıza çıkıyor; böylelikle çoğunlukla farkında olunmadan savaşçı ya da çatışmadan yana bir söylem yaygınlaştırılıyor, kamuoyunun yalan/yanlış bilgilerle yönlendirilmesinde hiçbir sakınca görülmüyor. İkinci olarak, savaş veya çatışma durumunda, haberciliğin en önemli koşulunun "mesafelilik" olduğunu unutan gazeteci, ülkesinin, mensubu olduğu topluluğun, ırkın, dinin veya etnik gru-

bun bir üyesi olarak davranmaya başlıyor, dengeli ve adil habercilik yerine, taraflı, propagandist habercilik yapmakta sakınca görmüyor.

Peki o zaman, çatışma/savaş dönemlerinde gazetecinin nasıl bir habercilik yapması gerekiyor? Bu soruyu cevaplayabilmek için, önce "çatışma" ve "şiddet" kavramlarını açıklığa kavuşturmamız gerekli.

Çatışma nedir?

Çatışma, iki ya da daha fazla tarafın yer aldığı, karşılıklı çıkar ve hedeflerin gözetildiği ve her bir tarafın bir diğerinin hedef ve çıkarlarına ulaşmasını istemediği durumlardır.

Ne zaman çatışma çıkar?

- Kaynaklar sınırlı olduğu zaman.
- Bir veya daha fazla grup arasında yetersiz iletişim olduğu zaman.
- Gruplar arasında karşılıklı yanlış ya da yanlı algılamalar olduğu zaman.
- Güven bunalımı olduğu zaman.
- Geçmişten gelen çözülememiş şikayetler olduğu zaman.
- Gruplar karşılıklı ilişkilerine değer vermedikleri zaman.
- Kaynaklar eşitsiz dağıtıldığı zaman.

Ancak çatışmalı durumların hepsinde şiddet yoktur. Çatışma pozitif bir amaçla ve yapıcı da olabilir. Mesela politik partiler de aslında karşılıklı çatışma içindedirler; ancak bu çatışmadan olumlu sonuçlar çıkabilir. O zaman şiddet nedir?

Şiddetin tanımı

Çoğunlukla gündelik kullanımda, şiddet denilince "fiziki zor kullanımı" anlaşılmakta, başka ifadeyle şiddet daha çok dar anlamda kullanılmaktadır. Oysa, şiddet tanımına girecek edimler oldukça fazladır. Günümüzde genel kabul gören bir sınıflamaya göre, üç tür şiddet kategorisi bulunmaktadır.

Dolaysız şiddet

- Vurmak, dövmek.
- Yaralamak.
- Öldürmek.
- İşkence yapmak.
- Bombalamak.
- Tecavüz etmek.

Dolaylı/kültürel şiddet

- Nefret söylemi kurmak/kullanmak.
- Yabancı düşmanlığı yapmak.
- Yok edilme korkusu/paranoyası teşvik etmek.
- Savaş kahramanlarını/öykülerini mitleştirmek.
- Dini kullanarak üstünlük ya da ayrımcılık kurmak ve bunları mesrulaştırmak.
- Cinse, cinsel tercihe dayalı ayrımcılık yapmak.
- Kültürel üstünlük ya da aşağılamalarda bulunmak.

Yapısal/kurumlaşmiş şiddet

- Yoksulluk.

- Gelir dağılımında aşırı adaletsizlik.
- Soykırım.
- Sistematik sömürü (kölelik).
- Sömürgecilik.
- Kurumsallaşmış ırkçılık.
- Kurumsallaşmış cinsiyetçilik.
- Kurumsallaşmış yolsuzluk.

Yani, gazeteci, habercilik yaparken şiddetin çok değişik biçimleriyle karşılaşacağını bilmek, bunlardan birinde -örneğin işkence olgusu karşısında- duyarlı/sorumlu davranırken, bir diğerinde -örneğin cinsiyet ayrımcılığı konusunda- duyarsız/sorumsuz davranmamak durumundadır.

Gazeteci, çatışma durumlarında nasıl bir politik analiz yöntemi kullanmalı?

Acaba çatışmalarda şiddetin sunumu ve şiddet kullanan tarafın sunumu konusunda gazetecinin etik sorumluluğu ne olmalıdır? Bu konuda temel referansımız şudur: Gazeteci, karşı karşıya bulunduğu şiddet içeren çatışmalı durumda kendisine öncelikle, "bu problemin çözümünde, şiddet dışında alternatifler olamaz mı?" diye sormalıdır.

Burada örnek olarak Kıbrıs meselesi üzerinde şekillenen gazetecilik pratiğine bakabiliriz. Türkiye yaygın medyasında Kıbrıs konusunda hazırlanan haberler neden hep milliyetçi, hatta zaman zaman ırkçı bir üslupla verilmektedir? Kıbrıs'ta yaşayan iki toplum (*Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar*) neden çoğun-

lukla birbirine düşman, kin besleyen ve hiçbir zaman bir araya gelemeyecek iki kesim olarak resmedilmektedir? Kıbrıs'ta bir çözüm önerisi her öne atıldığında, neden çoğu gazetecilerimiz hep geçmişte kalması gereken acı anıları kin ve nefret uyandırıcı biçimde gündeme getirmeyi, başka ifadeyle iki toplum arasında şiddeti tahrik etmeyi tercih ederler? Neden şiddeti teşvik yerine, yüz yıllardır birbiriyle benzerlikler/yakınlıklar da oluşturmuş olan bu iki toplumu adil ve kalıcı bir çözüme taşıyacak önerileri tartış(tır)mak, hatta gerekirse yeni öneriler getirmek olmasın, medyanın görevi?

O halde, artık savaş konusuna, savaşa yol açabilecek çatışmalar konusunda, gazetecinin sorumluluğunun ne olması gerektiği meselesine yoğunlaşarak ilerleyebiliriz. Önce bir saptama: Gazetecinin savaştan yana olmaması gerekir. **Bu da bizi, savaşçı gazetecilik/savaş gazeteciliği yerine, barışçı gazetecilik/barış gazeteciliği** yapılması gerektiği konusuna götürür.

Barış eksenli ve savaş eksenli gazetecilik

Barış gazeteciliğinin tanımını yapmadan önce, **barış merkezli gazeteciliğin aynı anda hem doğruyu, hem insanı hem de çözümü esas alan gazetecilik olduğunu** söylemekte fayda vardır. Barışı eksen alan gazeteci, başta kullandığı dil olmak üzere, haber kaynağı kullanımı ve haberinde sorunun taraflarına eşit söz hakkı tanımak konularında belirli ilkelerle davranmak durumundadır.

Barışçı gazeteci nasıl davranır?

- İlk adım olarak, çatışmanın temellerini ortaya koyar: Çatışmanın tarafları, hedefleri vb. üzerine düşünür.

- İkinci adım olarak çatışmayı şeffaflaştırır. Tarihini ve kültürel geçmişini anlamaya çalışır.
- Her tarafa eşit söz hakkı verir. Empati kurmaya çalışır. Çatışma veya savaşı, çözülmesi gereken bir problem olarak ele alır.
- Her iki tarafı da insanî boyutuyla görür.
- Henüz şiddet başlamamışken, şiddet önleyebilecek yayınlar yapar.
- Şiddetin görünmez temellerine vurgu yapar.

Oysa, savaşçı gazeteci:

- Sadece savaş veya çatışmanın sonucuna dikkat harcar: Kim kazanacak, kim kaybedecek?
- Dar alanlar ve dar zamanlarla ilgilenir: İlk taşı kim attı? Canlı bombayı hangi taraf patlattı?
- Savaş sırları yaratır.
- Taraflara "*biz*" ve "*onlar*" diye bakar. Propaganda gazeteciliği yapar. Bir tarafın sesi olur.
- "Onları" yani ötekini insan değilmiş gibi gösterir, ki bu silah kullanmaktan daha tehlikelidir.
- Şiddet olsun da (haber olsun) yazayım diye bekler.
- Şiddetin sadece sunulabilecek etkisiyle ilgilidir: (kaç ölü, kaç yaralı, ne kadar zarar?..).

Bir olay, iki farklı haber

Jake Lynch İngiltere'de *Sky TV* ve *The Independent* gazetesi muhabiridir. *POIESIS* Çatışma ve Barış Forumu üyesi olan Lynch, aynı zamanda *Barış Gazeteciliği Alternatifi* ve *Gazete-*

ciler Ne İşe Yarar? adlı kitapların da yazarıdır. Aşağıda, Lynch'in Filistin'de meydana gelen bir olay hakkında iki farklı üslupla (*barışçı ve savaşçı*) yazdığı iki farklı haber yer almaktadır.

Şimdi aşağıdaki iki uzun alıntıyı haber söylemlerindeki farklılık, olaylar, durumlar ve açıklamaların aktarımındaki yanlılık ve üslupları açısından karşılaştırın. Sizce, haberi okuyan kitleler üzerinde hangisi kışkırtıcı, hangisi ise yatıştırıcı etki yapabilir?

Birinci örnek

"Dünya Liderleri Orta Doğu Halkını Mantıklı Davranmaya Çağırdı".

"İşgal altındaki topraklarda dün yaşanan şiddet olaylarının ardından, Orta Doğu'da barış umutları daha da azaldı. Araçlarıyla Filistinlilerin yaşadığı bölgeye geçen iki İsrail askeri, bulundukları polis karakoluna zorla giren Filistinli gençler tarafından öldürüldü. Televizyonları başına toplanan halk, karakolun üst kattaki penceresinde, elleri kanlar içindeki elebaşının görüntüleriyle karşılaştı. İsrail, bu olayla ilgisi olduğu düşünülen bazı binalara roket saldırısı düzenledi. Gençleri kışkırttığı düşünülen Filistinlilere ait televizyon binası ve İsrail tarafından, halkını kontrol altına alamamakla suçlanan Yaser Arafat'ın Gazze'deki karargahı da İsrail roketlerinin hedefleri arasındaydı.

"Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Bill Clinton, halkı sakin olmaya davet etti. Clinton, 'uğradıkları kayıplardan dolayı Filistinlilerin çektiği ıstırabı anlayabiliyorum. Ama toplu şiddeti hiçbir şey mazur gösteremez,' dedi. Clinton şöyle devam etti: 'Her iki taraf da hemen ateşkes ilan etmeli ve tüm şiddet eylemlerini kınamalıdır'.

"Daha önce, Amerikan Dışişleri Bakanı Madeleine Albright da, uluslararası topluma seslenerek, 'Başkan Arafat'ı, bu şuursuz ve yıkıcı eylemleri durdurmak için gerekli önlemleri alması' için uyarmalarını istedi. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan ise, İsrailli askerlerin linç edilmesini, 'tüyler ürpertici' bir eylem olarak tanımladı.

"İki İsrail askeri, zırhlı araçlarıyla Ramallah'ın Batı Şeria bölgesine girdiler. Bunu yanlışlıkla mı yoksa kasten mi yaptıkları henüz bilinmiyor. Filistinli polisler iki askeri tutuklayıp hücreye kapattılar. Bu arada, karakolun dı-

sında kin ve öfke dolu 300 kişilik bir kalabalık birikti. Kalabalık karakola zorla girerken, güvenlik görevlilerinin, onları engellemek için fazla çaba sarf etmediği bildirildi. Dışarıda kalan ve aralarında gazetecilerin de bulunduğu bir grup, az sonra iki silah patlaması duydular. İsrail askerlerinin ölü bedeni balkondan aşağıya sarkıtılırken, sokaktaki gençler cesetlere değneklerle vurdular ve cesetleri yerlerde sürüklediler. Batılı kıyafetler içindeki genç erkek ve kadınlardan bazıları bu şiddet cümbüşünü gülümseyerek seyrederken, bazıları da tezahürat edip alkışladılar.

"İsrail ve Filistinliler arasında iki haftadır devam eden çatışmalar, çoğu Filistinli olmak üzere 89 kişinin hayatını kaybetmesine neden oldu. Dünkü bu korkunç olay ise, İsraillileri, 14 günlük çatışmaların en büyük misillemesini yapmaya itti. Olayın yaşandığı Filistinlilere ait polis karakolu ve Filistin Donanması'na ait, Gazze limanında bağlı üç devriye gemisi, İsrail roketlerinin hedefleri arasındaydı. İsrail tankları daha sonra, Filistinlilerin yaşadığı şehirleri kuşattı ve Arapların bölgelerinden çıkması engellendi.

"Arafat, yüzlerce Filistinlinin tezahüratı arasında, roket saldırısına uğrayan bölgeleri ve Gazze hastanesindeki yaralıları ziyaret etti. Arafat, 'halkımız, bağımsız Filistin devletinin başkentine, Kudüs'e doğru yürüyüşüne devam edecektir,' diye konuştu. Arafat İsrail'in eylemlerini de 'savaş deklarasyonu' olarak nitelendirdi. İsrail Başbakanı Ehud Barak, Arafat'ın sözlerinin, 'saçma ve propaganda' olduğunu belirtti. CNN muhabiri Christiane Amanpour'un sorularını yanıtlayan Barak, 'bu, hiçbir şey değildi: Gerçekten bir savaşta olsaydık yapabileceklerimizin milyonda biri bile değildi,' dedi. İsrail askeri sözcüleri ise, roket saldırılarının, terörizmi sona erdirmeye yönelik bir operasyon olduğunu belirttiler.

"Bölgedeki birçok kişi, dünkü olayları, son yedi yıl içinde uğrunda çok çaba sarf edilen barış sürecine büyük bir darbe olarak değerlendirdi. Filistinli yetkililer, İsrail'e misilleme olarak, hapiste bulunan 31 Hamas militanını serbest bıraktı. Hamas örgütünün ruhani lideri Şeyh Ahmed Yasin, İsrail'in, roket saldırıları nedeniyle 'çok ağır bir bedel ödeyeceğini' belirtmişti. Militanların serbest bırakılması, 1993 Oslo ve sonraki Wye River Anlaşmalarını ihlal ediyor. Bu anlaşmalar çerçevesinde, Filistinliler, İsrail'in güvenliğini sağlamak ve terörist saldırıları engellemekle yükümlü.

"Bazı yorumculara göre, Arafat, kendi halkı arasında zayıflamakta olan otoritesini güçlendirmek için İsrail'le bir çatışmaya girmek zorundaydı. Bu yılın başında, Camp David'deki görüşmelerde, Barak, Doğu Kudüs'teki bazı tartışmalı bölgeler de dahil, daha önce hiçbir İsrail liderinin

vermeye yanaşmadığı toprak tavizleri vermişti. Ancak, iki lider de, eski Kudüs'teki kutsal yerlerin kontrolünü kaybetmek istemeyince uzlaşma imkânsız oldu. Dünkü olaylardan sonra ise, iki lider arasında böyle bir görüşme ancak bir hayal olabilir.

Şu anda, burada, Arap ve Yahudileri birbirinden ayıran tarihi nefret, tüm diğer duygulardan daha baskın. Dünkü vahşet, daha birkaç hafta öncesine kadar esen umut rüzgarlarını bastırmış görünüyor".

İkinci örnek

"Ölü Sayısı Artarken Arap ve Yahudiler, 'Barış- hemen şimdi' diyor

"Orta Doğu'daki barış yanlıları, iki haftadır 89 kişinin hayatını kaybetmesine ve büyük mal kaybına neden olan şiddet eylemlerinin ardından, diyalog ve barış çağrılarını sıklaştırdı.

"Ramallah'ta Filistinli polisler, araçlarıyla yanlışlıkla Batı Şeria'ya giren iki İsrail askerini kendi güvenlikleri için karakolda tutarak korumaya çalıştılar. Ancak, şiddet olayları ve yaşam koşulları nedeniyle öfke dolu olan bölge halkından oluşan 300 kişilik grup, harap haldeki polis karakoluna girerek, askerleri ele geçirdi. Filistinli polisler, İsrailli askerlerin vurulup öldürülmesine engel olamadı. İsrailli askerler tarafından vurulan bir Filistinlinin cenazesi için Ramallah'ta bulunan uluslararası basın çalışanları, karakola geldiklerinde korkunç bir olaya şahit oldular. Önce, içeriden iki silah sesi geldi. Kısa süre sonra, elleri kanlar içindeki bir erkek karakolun penceresine yaklaştı ve askerlerin cansız bedenini balkondan sokağa sarkıttı. Öfkeli halk, izleyenlerin tezahüratları eşliğinde cesetlere değneklerle vurdu. Televizyonlar tarafından sık sık tekrarlanan bu görüntüler İsrail'de öfkeyle karşılandı.

"Barış Hareketi'nin kurucularından Uri Avneri, 'medyada yer alan görüntü ve haberler, İsraillileri Filistinlilere olan davranışları üzerinde düşünüp taşınmaya teşvik etmedi,' dedi. Avneri'ye göre görüntüler, medya tarafından, tamamen karşı tarafı aşağılayacak biçimde tekrar tekrar yayınlandı. Avneri, bu saldırgan tutumun kısa süreli olacağına ve yerini barışçı ve samimi bir yaklaşıma bırakacağına inandığını söyledi.

"Kamuoyu araştırmaları, İsrail halkının büyük çoğunluğunun barıştan yana olduğunu gösteriyor. Ramallah'ta İsrailli askerlerin öldürülmesinden üç saat sonra İsrail helikopterleri, aralarında olayın geçtiği polis ka-

rakolu, İsrail tarafından halkı karışıklık çıkarmaya teşvik etmekle suçlanan Filistinlilere ait televizyon, ve Yaser Arafat'ın Gazze şeridindeki karargahı da bulunan hedeflere roket saldırısı düzenledi. İsrail, hedefleri önceden duyurduğu için saldırılarda yaralanan olmadı. Fakat Filistinlilere göre, bu roket saldırıları, işgalci kuvvetlerin ne kadar keyfi ve cezalandırılmayacaklarından ne kadar emin olduğunu gösteriyor.

"Yedi yıldır devam eden görüşmeler, 'geri verilecek' olan toprak oranı üzerinde yoğunlaşıyor. Birleşmiş Milletler kararları, işgali yasadışı olarak nitelemiş ve İsrail'in işgal ettiği topraklardan hemen çekilmesini istemişti. Dün, İsrail askerleri Arapların yaşadığı tüm bölgeleri kuşattı. Bu kuşatmalar çok sık yaşanıyor ve Filistinlilerin günlük yaşamlarındaki belirsizlikleri artırıyor.

"Beytüllahim'in güneyindeki askeri kontrol noktası, İbrahim İssan'ın, 'Umut Çiçekleri' adlı okuluna, gidebilmek için artık bir tepeyi aşmasını gerektiriyor. Bu okul, barış ve bir arada yaşama temalarına büyük önem veriyor. Bölgeler arasında ulaşım mümkün olduğu zamanlarda İsrailli gönüllüler, okulda, Filistinli çocuklara İbranice, fen bilgisi, İngilizce ve bilgisayar dersleri veriyor. Karşılık olarak da Arapça ve Filistin kültürünü öğreniyorlar. İssan, okulu, olumsuz duyguları yenmek ve barış sürecine katkıda bulunmak için kurmuş. İssan, 'aramızda çok fanatik var, ama benim hayalim Müslüman, Yahudi ve Hıristiyanların bir arada yaşamaları,' dedi. 'Ve bu da, ancak çok çalışmakla mümkün'. Su tanklarının bölgeye girmesi İsrailli askerler tarafından engellendiğinden, okul bir günlüğüne tatil edildi. Batı Şeria'nın bu kesimine şehir suyu getirilmiyor.

"Çatışmalara neden olan sıkıntılardan biri de Filistinlilerin yaşadığı susuzluk. Yazar Norman Finkelstein'e göre, bu topraklarda bir Filistinliye verilen her litre suya karşılık her İsrailli 876 litre su kullanıyor. Bazı yorumculara göre, su gibi çok temel ihtiyaçların yarattığı sıkıntı göz önünde bulundurulmalı, ve Orta Doğu barışı bu tarz sıkıntıları da kapsayan daha geniş bir çerçevede ele alınmalı. İsrail'in en başta gelen endişesi, güvenlik; çünkü hâlâ var olma hakkını tanımayan komşularla çevrili. Geçtiğimiz hafta sonu, üç İsrail askerinin Hizbullah tarafından kaçırılması da bu endişeleri artırdı. Suriye de, Lübnan gerilla grubunu destekliyor, ve İsrail'in 1967'de işgal ettiği Golan tepelerinin iadesini istiyor. İsrail ve Filistinliler arasında ABD'nin girişimiyle başlayan görüşmeler bu yılın başında hiçbir sonuç vermeden sona erdi.

"Taberiye gölünün doğu kıyılarını oluşturan Golan, İsrail'in su kaynaklarının başında geliyor. Akıntı yönünde, işgal edilmiş topraklar bulunuyor. Bu topraklar da, tamamen Şeria nehrinden akan suya muhtaç. İsrail, Golan'ı Suriye'ye iade ederek Hizbullah'ın baskısından kurtulabilir. Suriyelilerin ise şu anda en büyük endişeleri Fırat nehrinden gelen suyla ilgili. Türkiye, uluslararası hukuku hiçe sayarak, suyun kaynağına doğru çok büyük bir baraj inşa etmekte. Bu da, Fırat nehrindeki suyu çok azaltabilir. Sulama amacına hizmet etmenin yanı sıra, Ilısu barajı, Kürt ayrılıkçı hareketinin geliştiği bölgeleri de su altında bırakacak. Bu da, Kürt azınlık barındıran Irak ve İran gibi ülkeleri etkileyecek.

"TRANSCEND Uluslararası Barış Ağı'nın direktörü Johan Galtung, tüm, "Orta Doğu'da Güvenlik ve İşbirliği Konferansı"na davet etti. Galtung, tüm konuların, İsrail'in var olma, ve Filistinlilerin kendi bağımsız devletleri tarafından temsil edilme hakkı göz önünde bulundurularak tartışılması gerektiğini belirtiyor".

Sonsöz

Zorlanmadan fark ettiğiniz gibi, gazeteci *Jake Lynch*, yukarıdaki haberlerden birincisini savaşçı gazeteciliğe, ikincisini ise, barışçı gazeteciliğe örnek olarak veriyor... Şimdi de sizden -eğer bir savaş haberi yapmak durumunda kalmadıysanız hiç- herhangi bir çatışmalı ya da şiddet içeren konuda yaptığınız habere bir öz-eleştirellik ile yeniden bakmanızı istiyorum...

HABER VE HABERCİLİK

Esra ARSAN[*]

Habercilik nedir?

Henüz olmuş ve olağandışı bir olayın habere dönüşmesi için, öncelikle, yayınlanmış olması gerekir. O halde haber, daha önce bilmediğimiz, yeni, ilginç bir olayın haberci medyada yayınlanmış halidir. Haberi kısaca "henüz olmuş, dikkate değer veya olağandışı bir olay" olarak tanımlayan sözlükler vardır. Ancak biz gazeteciler biliriz ki, henüz olmuş ve olağandışı bir olayın habere dönüşmesi için, öncelikle, yayınlanmış olması gerekir. Yani haber, bir seçme ve red-detme sürecinin ürünüdür. Hangi olayın habere dönüşüp, hangisinin dönüşmeyeceğine, başka bir deyişle, yayımlanıp yayınlanmayacağına karar verilen sürece ise, editoryal süreç denir.

O halde haber, daha önce bilmediğimiz, yeni, ilginç bir olayın haberci medyada yayımlanmış halidir. Peki her yeni olay habere dönüşebilir mi? Her şeyden önce haber, olmuş olaylar,

---

* Bilgi Üniversitesi, İletişim Fakültesi öğretim görevlisi.

durumlar ve açıklamalar üzerine kurulmuş olmalıdır. Ancak, bu olay durum ve açıklamaların doğruluğunun kontrol edilmesi bir ön koşuldur. İlk kez duyduğumuz dedikodular veya söylentiler, doğruluğu ispatlanana kadar habere dönüştürülemez. Peki, doğru olan her yeni olay haber olabilir mi? Hayır. Yeni ve doğruluğu ispatlanmış bir olayın haber olabilmesi için de içinde bazı haber değerlerini barındırması gerekir. Çok sayıda insanı ilgilendirmeyen ve ilginç olmayan olaylar haber olamaz. Bir olayın habere dönüşecek kadar önemli olup olmadığını anlamak için şu kıstaslara bakarız:

- Şok (Başbakan'ın ölümü/Savaş)
- Olağandışılık (İki başlı bebek)
- Zamanlama (Ay tutulması)
- Yakınlık (Komşu kentte işlenen seri cinayetler)
- Duygusallık (Yeni doğmuş bebeğin cami avlusuna bırakılması/ölüm/evlenme)
- Tekrarlanma (Kentte sık sık meydana gelen araba hırsızlıkları)
- Tartışma ortamı (Kente yapılacak yeni bir kültür merkezinin yeri üzerine tartışmalar/Politik olaylar)
- Eğitici olmak (Televizyondaki bazı programların çocuklar üzerine olumsuz etkileri)
- Uyarıcı olmak (Kentin içme sularının kirlenmiş olması/Fırtınanın, karın yaklaşıyor olması)
- Çok sayıda kişiyi ilgilendirme (Seçim sonuçları/Askere alınacak gençler ile ilgili duyurular/Okulların tatil edilmesi)
- En büyük olmak (Kentin en yaşlı insanı)
- İlk olmak (Yılın ilk bebeği)
- Tek olmak (Bölgedeki tek doktor)
- Meşhur olmak (Ajda Pekkan'ın kente gelişi)
- Merak uyandırmak (Yeniden deprem olur mu?)

Örnek: Ali 25 yaşında Kısa ömrünün 1/3'ünü hapiste geçirdi (Duygusal) Bugün hapisten çıkıyor (Zamanlama) Yıllar önce anne ve babasını öldürmek suçuyla 20 yıl hapse mahkum olmuştu (Olağandışı) Ali'nin cinayetleri işlemediği daha sonra ortaya çıktı (şok) Daha da önemlisi gerçek katilin hala bulunamadığı ve başka cinayetler işlediğinden şüphe ediliyor (Merak) Haberin unsurları: Muhabir, haberini gerçek olaylar, durumlar ve açıklamalar üzerine kurmak zorundadır. Olayları, durumları ve açıklamaları bir araya getirirken bazı sorular sorar. Bu sorular gazetecilikte 5N+IK olarak nitelendirilir.

Ne? Nerede? Ne zaman? Nasıl? Neden? Ve Kim?

İster magazin haberi, isterse siyasi bir polemik haberi olsun, her haberde bu 6 unsurun bulunması zorunludur. Kimi zaman bu unsurlardan biri ötekinden daha önemli olabilir; ancak bu önemsiz olan unsurun haberde belirtilmemesini gerektirmez. Olaylar, durumlar ve açıklamaların ne olduğu, kim tarafından yapıldığı, ne zaman olduğu, nasıl meydana geldiği gibi ayrıntılar haberde yer almıyorsa, bu haber eksik bir haberdir. Dolayısıyla okur ya da izleyici gerektiği kadar açık ve öz olarak aydınlatılmamış olur. Gazeteci tarihe tanıklık eder. Tarihçi gibi olayları derinlemesine araştırmasa da, yazılan haberler yaşanan günün tarihe bıraktığı izlerdir. Bu nedenle haberin unsurlarının eksiksiz olması ve üstünkörü bilgilerle kafa karıştırılmaması gerekir. 5N+IK unsurlarının eksik olması, okuyucu ya da izleyicinin kafasında soru işaretleri doğurur ve gazeteciye olan güveni sarsar. Eksik haber, yeterince araştırılmamış haberdir ve dolayısıyla doğruluğundan şüphe edilir.

Haber Kaynakları

- Haber ajansları
- 1. El haber kaynakları/Muhabirin kendisi/tanıklık
- 2. El haber kaynakları/tanıktan dinleme
- 3. El haber kaynakları/tanıktan dinleyenin aktarımı/söylenti

Haberde kaynak belirtme

Kaynak aslında haberin kendisidir. Eğer gazeteci bir olaya kendi gözleriyle tanıklık etmemişse, o olayı mutlaka birilerinden dinleyerek haberini oluşturacaktır. Haber kaynağının olaya hakim ve güvenilir oluşu, haberin doğruluğunu sağlar. Gazetecilik mesleğinde alınan kıdem, kilit noktalardaki haber kaynaklarına ulaşmayı kolaylaştırır. Bir gazetecinin başarısı, önemli zamanlarda doğru haber kaynağına ulaşarak gerekli bilgiyi alabilmesiyle ölçülür. "O Ankara'nın en iyi politika muhabiri, yüzlerce haber kaynağı var!" denir mesela... İyi bir haber kaynağı;

- Konusuna hakim veya uzman olmalı
- Muhabire bilgi içeren, dikkate değer açıklamalar yapmalı
- Kolay ulaşılabilmeli
- Doğru bilgi vermeli
- Kendisine sorulan sorulara sıkılmadan, kasılmadan, yukarıdan bakmadan cevap vermeli
- Zor bir konuda bile halkın anlayabileceği basitlikte konuşabilmeli

Bir haberin doğruluğunun kanıtı, mümkün olan en çok sayıda ve konuşma yetkisi olan kaynaktan bilgi alınmış olmasıdır. Haberde kaynağın adı ve verdiği bilgiler eksiksiz olarak belirtilmelidir. Haber yazılırken önce açıklama ya da bilginin kimden alındığı belirtilerek söyledikleri tırnak içinde yazılır. Bir sözü, bilgiyi aldığımız kaynağa atfetmek için çeşitli yöntemler kullanılabilir:

1- Prof. Ahmet Mete Işıkara şöyle dedi: "Bundan sonra yeni bir deprem beklemiyoruz."

2- Prof. Ahmet Mete Işıkara, yeni bir deprem beklemediklerini söyledi.

3- Prof. Ahmet Mete Işıkara'nın açıklamalarına göre "yeni bir deprem" beklenmiyor.

Haberde kaynak belirtmenin 4 yöntemi vardır:

1. Kayıtlı: Kaynağın söylediklerini ismini kullanarak yazabiliriz.

2. Arka Plan: Kaynağın verdiği bilgileri kullanabiliriz; adını yazamayız. Ancak, kim olduğunu ima edebiliriz. (Yaptıkları açıklamalardan dolayı başları derde girebilecek üst düzey devlet görevlileri gibi)

3. Derin arka plan: Kaynağın verdiği bilgileri kullanabiliriz; adını yazamayız ve kim olduğunu ima dahi edemeyiz. (Çok önemli bir haberde, verdiği önemli bilgi nedeniyle hayatı tehlikeye girecek veya işini kaybedecekse kullanılan bir yöntem)

4. Kayıt dışı/Off the record: Asla ve asla verilen bilgiyi yazamayız!

Haberlerin derlenmesi

Türk televizyon ve gazetelerinde en çok yer tutan haberler şunlardır:

- Hükümet/ordu kararları
- Hükümet-muhalefet çatışmaları, polemikler
- Devlet kademesindeki görev değişiklikleri
- Potestolar (şiddetli-şiddetsiz)
- Suç ve suçluluk haberleri
- Skandal haberleri
- Felaketler (deprem-sel-yangın)
- Geleneksel haberler
- Doğum, ölüm, evlenme
- Biyografiler
- Olağanüstü aktiviteler
- Ünlülerin özel hayatları (Günümüzde "Tele-Vole" tarzı haberler olarak da adlandırılan bu tür haberler, artık özellikle TV'de ana haber bültenlerinin bile neredeyse yüzde 50'sinden fazlasını kaplamaktadır. "Haberde çarpık magazinleşme" olgusu ya da başka bir deyişle tabloidleşme Türkiye medyasında da çok yaygındır)
- Diğer

Her gün yaygın medyada okuduğumuz haberlerin en az yüzde 50'si "rutin" dediğimiz, olacağı önceden bilinen haberlerdir. Basın toplantıları, meclis görüşmeleri, protestolar, yargılama süreçleri vs. olacağı bir gün önceden bilinen ve dolayısıyla mutlaka izlenmesi gereken haberlerdir. Bazen çok beklenmedik olaylar olur. Mesela geçtiğimiz hafta MGK

toplantısında yaşananlar gibi. MGK toplantısının olacağı bellidir, ancak toplantıda Cumhurbaşkanı ve Başbakan arasında yaşanan gerginlik beklenmedik bir olaydır. Bu tür durumlarda gazeteciler içeride olup biteni öğrenebilmek için sıradan bir MGK toplantısının sunumundan farklı bir habercilik sergilemek durumundadırlar.

Bir haber derlenirken; - Bilgilerin eksiksiz olması - Olayın geçmiş boyutu varsa arşiv ve kütüphane taraması yapılması - Telefon görüşmeleriyle eksikliklerin tamamlanması - İsim ve tarihlerin doğru ve eksiksiz not alınması gerekir.

Haber yazımı

Haber yazımını diğer yazım tekniklerinden ayıran 6 temel özellik vardır: taze, doğru, dengeli, öz, dikkat çekici ve açık olmak. Taze haberin farklı medyalarda farklı anlamları olabilir. "Hiçbir şey dünkü haber kadar eski değildir!" deyişi, günlük gazeteler, radyo ve televizyonlar için geçerlidir. Günlük habercilikte her yeni gün bir başka "yeni" habere başlangıçtır. Oysa bir haftalık veya aylık dergide çalışıyorsak, dün olan bir olay bizim için hala önemlidir ve habere dönüştürülebilir. Bir hafta veya on gün önce olmuş bir olay, gazetecilik pratiğinde genellikle "eski haber" veya "bayat haber" olarak nitelendirilir. İşte bu tür olaylar, günlük haber rutini yanında, öykümsü haberler için kaynak teşkil ederler. Temiz bir dil, temiz bir haberdir. Dolayısıyla gazeteci, kullandığı dile hakim olmalıdır. İmla hataları yapan, kelimeleri yanlış anlamlarda kullanan haberciler başarılı olamazlar. Haber metinlerinin, zor konuları bile basitleştiren, halkın anlayabileceği şekle sokan metinler olması beklenir. Uzun cümleler, bitmek bilmeyen tanımlamalar habere olan ilgiyi azaltacağından, kısa ve özlü cümleler kurmak esastır. Yapılan araştırmalar, anlaşılır haberlerin yüzde

75'inin 20 kelimeyle, yüzde 17'sinin de 40 kelimeyle anlatılan haberler olduğunu ortaya koymaktadır. Lise öğrencilerinin bir olayı ortalama 40-50 kelime ile anlattıkları düşünülürse, kamuoyunu aydınlatma, bilgilendirme, uyarma görevi gören gazetecilerin okunmak ya da izlenmek için hep kısa anlatım taktikleri kullanmaları gerekir. Haber yazarken gereksiz tekrarlardan sakınmak gerekir. Hayat tekrarlar için çok kısadır; okur ya da izleyicinin de tekrar tekrar verilen aynı bilgilerle kaybedecek zamanı yoktur. Bu nedenle, özellikle güncel haberlerde olayın en önemli yanını haberin girişinde verip, ardından da daha az önemli detayları sıralamakta fayda vardır.

Bir haberin en önemli kısmı kuşkusuz girişidir. Bir haberin girişi, okur/izleyiciye iki şey verir:

1- Haberin ne olduğuna ilişkin bilgi

2- Okur/izleyicinin haberin devamını izlemesi için merak duygusu

Editoryal Süreç

Editörler, bir haber merkezinde neyin haber olup neyin olmayacağına karar veren kişilerdir. Daha önce sözünü ettiğimiz haber değerlerinden yola çıkarak, her gün önlerine gelen yüzlerce haber arasından hangi haberin daha büyük, hangi haberin daha küçük verileceğine de editörler karar verir. Editörlerin haberlerin başlığı, sayfa düzeni ve içerikleriyle oynama yetkisi vardır. Haberi kısaltabilir, ekleme yapılmasını isteyebilirler. Haberde eksik gördükleri tarafları muhabire bildirerek tamamlanmasını isterler. Klasik bir haber gününde editörün yaptığı ilk iş haber gündemini belirlemek ve rutin haberleri izleyecek muhabirleri görev yerlerine dağıtmaktır. Gündem çok sıkışık olmadıkça, günlük habercilik yapan

editörler muhabirleri sabah erken saatte bir araya toplayarak gündem üzerinde toplantı yaparlar. Bu toplantılarda kimi zaman çok ilginç özel haber teklifleri gelebilir. Editör eğer bir muhabirin teklifini ilginç bulmuşsa, muhabiri o haberi araştırması için görevlendirir. Haber izlenirken muhabirin teknik gereksinimlerinin (kamera, teyp, film, araba, yol parası) karşılanması editörün sorumluluğundadır. Haberi araştırması için muhabire gerekli alt yapıyı sağlayan editörün tek isteği vardır: "Bana haberi getir!" Muhabir araştırma sonuçlarını getirip editörüne aktardığında editör sorar: "Eeee. Bunun neresi haber?" diye sorar. Muhabir topladığı özel haber bilgilerinin neden önemli olduğu konusunda editörünü ikna etmek zorundadır. Editörün yayınlanacak değerde görmediği haber yayınlanamaz. Eğer muhabir editörün çok önemli bir haberi kamuoyundan saklamaya çalıştığı izlenimine kapılıyorsa, bir üst düzeydeki editöre de gidebilir. Böylesi bir durumda da sonuç alamamışsa iki alternatif vardır: - Olayı sineye çekip, editörün beğeneceği başka haberlerle uğraşmak/sık yapılan - İstifa edip başka bir kurumda iş aramak/ender yapılan.

Basın özgürlüğü sınırsız değildir.

Editoryal süreçte, istesek de istemesek de halkın haber alma özgürlüğünü kısıtlayan bir takım etmenler vardır; eğer gazetecilik mesleğini yapacaksak, bu etmenleri göz önünde bulundurmak zorundayız:

1. Devlet sırrı, ulusal çıkarlar

2. Sürmekte olan davaların yayın yasaklar

3. Reklam verenlerin baskısı

4. Etik kurallar

5. Editörün kararı

6. Basın patronlarının diğer işleri

7. Sansür/oto-sansür

8. RTÜK gibi kurumların kapatma tehditleri

Burada kimi zaman halkın bilme ve haber alma hakkının göz ardı edildiğini, kimi zaman da basının haber verme özgürlüğünün kısıtlandığı çelişkili bir durum çıkar ortaya. Ancak biz, haberciler olarak, gazeteciliğin temel ilkelerinden ödün vermemeli, her zaman gerçeğin peşinde, kamuya karşı sorumluluğumuzun bilincinde olarak mesleğimizi yapmak durumundayız.

Basın ve gazetecilik mesleği

İdeal basın anlayışına göre gazetecilik kamuoyunu doğru, çok yanlı, çok boyutlu, hızlı, inanılır ve güvenilir bir şekilde bilgilendirme mesleğidir. Demokratik toplumlarda haberci medyanın asli görevinin, mevcut siyasi-iktisadi iktidara karşı kamuoyunun safında bir karşı iktidar olması beklenir. Bu düşünceye göre, halk adına, halk için yapılanları duyurmak, sorgulamak ve kitleleri uyarmak, gazetecinin birinci amacıdır. Bu amaç, gazeteciye her zaman doğrunun peşinde olmak gibi bir sorumluluk yükler. Gerçeğin peşinde olmak, gazeteciyi genellikle güçlü ve egemen sınıfla karşı karşıya getirir. Güçlü ve egemen sınıf sürekli bazı bilgileri kamuoyundan saklamaya çalışır; gazeteciler ise saklanan bu bilgileri ortaya çıkartmaya. Yine bu liberal anlayışa göre, gazetecilik tarihi bu iki grup arasındaki (saklayan-ortaya çıkaran) çatışmanın tarihidir.

Aslında gazetecilik alanında yapılan akademik çalışmaların büyük bir bölümünde sanki dünyanın bütün ülkelerinde ortak

bir gazetecilik kültürünün varolduğu ve ve bu yüzden de gazetecilik mesleğinin tarihinde ve tanımlanmasında genellemeler yapılabileceği düşünülür. En büyük hata da, kuşkusuz genellemelerin belli ülkelere referansla (özellikle ABD, İngiltere ve Fransa) yapılıyor olmasıdır. Biz gazetecilik akademisyenlerinin en büyük yanılgımız da, bu bahsi geçen ülkelerde yayımlanan gazetecilik literatürünü alıp, kendi ülkelerimize adapte etmemiz ve bahsi geçen düşüncelerin her ülke için geçerli olduğunu varsaymamızdır.

Gazetecilik okullarında sıklıkla başvurulan "Dört Basın Teorisi" adlı kitaplarında Siebert, Peterson ve Schramm şöyle demektedirler: "Basın sistemleri arasındaki farkı görebilmek için, önce basının içinde yer aldığı sosyal sisteme bakmak gereklidir. Sosyal sistemin basınla gerçek ilişkisini görebilmek için ise, toplumun sahip olduğu temel inançlara ve toplumsal kabullere bakmak gerekir: İnsanın doğası, toplum ve devletin doğası, insan ve devlet ilişkisi, gerçeğin ve bilginin doğası. Böylece, son analizde, basın sistemleri (otoriter, totaliter, liberal ve Sovyet Komunist) arasındaki fark bir felsefe ve bu kitap da bugün dünyada varolan basın sistemlerinin politik ve felsefi bir tanımlamasından ibarettir." (1963)

Oysa Hallin ve Mancini'ye göre bu bakış açısının en büyük yanılgısı da bu felsefi ve ideolojik yanıdır. Onlara göre, medya sistemleri ve sosyal sistem arasındakiilişkiyi ampirik olarak analiz etmeden, genellemeler yapmak doğru değildir. Halbuki, medya sistemlerinin güncel işleyişine bakıldığında, birbirinden çok daha farklı modeller gözlenmektedir. Hallin ve Mancini, medya sistemlerini karşılaştırmak için Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'daki medyanın dört farklı boyutuna bakmışlardır: Medya pazarının gelişimi, medya-siyaset ilişkisi,

profesyonel gazeteciliğin gelişimi ve devletin medya sistemine müdahalesinin derecesi ve doğası. (Hallin & Mancini; 2004)

Bu iki gazetecilik akademisyeninin mevcut "Dört Basın Teorisi"ne karşı geliştirdikleri yeni medya modelleri arasında bence Türkiye'ye en çok uyan model "Akdenizli veya Kutuplaşmış Çoğulcu Model"dir. Bu modelin karakteristik özelliklerini Hallin ve Mancini şöyle sıralamaktadırlar:

- Karakteristik olarak elit merkezli bir basın vardır
- Basın özgürlüğü ve ticari basının gelişimi geç olmuştur
- Tirajlar düşüktür
- Gazeteler genellikle ekonomik olarak marjinal ve devlet sübvansiyonu alırlar
- Siyasete endeksli bir basın vardır
- Enformasyondan çok, yorum ağırlıklı gazetecilik yapılıyor ve halkın avukatlığı düşüncesi hakimdir
- Basının hükümetlerin, partilerin ve politikacıların enstrümanı olması çok yaygındır
- Gazeteciliğin profesyonelleşmesi tamamlanmamış ve yaygın değildir. Gazetecilik herhangi bir siyasi aktiviteden farklı algılanmaz ve gazetecilik bağımsızlığı sınırlıdır
- Devlet medya sahibi, düzenleyici veya kurucu olarak büyük rol sahibidir. Ancak, etkili bir düzenleme de yapamamakta, sınırlı düzenlemelerle yetinmektedir

Dikkatli okunduğunda, yukarıda sayılan tüm özelliklerin günümüz Türkiye medyasını tarif etmekte kullanılabileceği görülür. Güney Avrupa'da çok satan gazetelerin neden ortaya çıkmadığı, sorusuna ise Hallin ve Mancini şöyle yanıt vermektedirler: "Çünkü 20. yy'ın ortalarına kadar Güney Avrupa'da

medya pazarının gelişmesi için gerekli olan ekonomik ve politik zemin oluşmamıştı. Radyo ve televizyonun ortaya çıkışıyla da bu iki medya birden bire en önemli haber kaynakları haline geldiler. Öyle görünüyor ki, 19. yy'a kadar çok satan yüksek tirajli gazeteler yaratamamış hiçbir ülkede bir daha çok satan gazete çıkmıyor."

Liberal ve sosyal kurumların eksikliği, kuşkusuz çok satan gazetelerin gelişmesini sınırlamıştır. Yine Akdeniz bölgesindeki bir çok ülkede (mesela bize benzer olarak Yunanistan'da/EA) aydınlanma karşıtı gelenek okur yazarlığın artmasını engellemiş ve bu nedenle hep oral kültür yazılıya oranla Kuzey Avrupa ve Kuzey Amerika'dan daha güçlü olmuştur. Yine Pazar ekonomisindeki sınırlı gelişmeler, prekapitalist, az gelişmiş ekonomi, patrimonyal politik hayat, Batı karşıtı İslami/Hristiyan Ortodoks düşünceler, Güney Avrupa (Akdeniz) ülkelerinde (ve tabii Türkiye'de de/EA) benzer medya ortamlarını yaratmıştır. (Mouzelis; 1995)

Gazeteci

Gazeteci, işini yapmaya çalışırken toplumun çeşitli kesimlerinden insanlarla ilişkiler kurar. Politikacılar, sanatçılar, üst düzey bürokratlar ve popüler yıldızlarla sıklıkla biraraya gelir, aynı mekanlarda olabilir. Sıradan insanların tersine, meşhurları kendi mekanlarında ziyaret edebilir, saatlerce baş başa kalarak röportajlar yapabilir. Mesleğin doğasından gelen bu ilişki biçimi, kimi zaman gazeteciler tarafından yanlış bir biçimde "kendilerine özel" bir ilişki olarak algılanabilir. Bu doğru değildir. İnsanlar gazetecilerle temsil ettikleri yayın kuruluşunun temsilcisi olarak ilişki kurarlar. Bu nedenle, gazetecilik adına kurulan ilişkileri şahsi menfaatler adına kullanmak, çıkar sağlamak yanlıştır. Sıklıkla söylendiği gibi,

gazetecilik bir "temas ve mesafe" mesleğidir. Yani gazeteci ilişki kurar, ama ilişki kurdukları ile hep belli bir mesafeyi korur.

Gazeteci, bir olayı habere dönüştürürken;

- olayın özünü yakalamaya çalışır
- aktarımların kökenine iner
- varolan detaylardan hiç birisini yok saymaz
- kimseyle aynı fikirde olduğunu belirtmez
- hiç bir bilgiden kendince sonuçlar çıkarmaz
- insanları ve olayları tek tipleştirmez
- yargılamaz
- dışlamaz
- hakaret etmez

Gazetecilik yaparken yakalanabileceğiniz bir kaç tuzak

Mesleki deformasyon: Her olayda bir haber olarak görmek, her olaya bir iş olarak bakmak sizi zamanla sıradan insani reflekslerinizden uzaklaştırabilir. Haberi adınızla yayınlanacak bir mal olarak görmek ve her an çevrenizde patlak verecek bir önemli olay aramak: Uçağa binen muhabirin uçağın kaçırılmasını hayal etmesi veya Reha Muhtar'ın "kan var mı kan?" sorusundaki gibi.

Kibirlilik: Habercilik mesleği, gazeteciye, sıradan insanların erişemeyeceği kişi ve kurumlarla temas etme, bir arada olma şansını tanır. Yüz binlerin dokunmaya can attığı bir starla bir araya getirebilir sizi. Birden bire kendinizi sıra dışı sanabilirsiniz. Bu sanrı, sizde bir tür kibir, kendini büyük görme,

önemseme duygusu yaratabilir. Eğer bu kibir sizin kişisel dünyanızda kalırsa sizin probleminiz olur; ama, gazeteciliğinize yansıtırsanız olumsuz tepkiler alırsınız.

Çok bilmişlik: Gazeteci çok şey bilen kişi değildir. Bilmek zorunda da değildir. Gazeteci, kime, hangi olay karşısında neyi sorması gerektiğini bilmelidir sadece. Karşılaştığınız olaylar ilk kez karşınıza çıkan şeyler olabilir. Olaylar karşısında bilip bilmeden yorum yapmak yerine, konunun uzmanlarına sorarak öğrenmek gerekir. Her konuda bilgisi olduğunu sanan gazeteciler çok sık hata yaparlar.

İlişki üretmek: Bazı gazetecilerin haber kaynaklarıyla kurdukları ilişkileri yazıya döküp maddi çıkar sağladıklarına rastlanır. İlişki kurdukları haber kaynaklarından yakınları için iş isteyen, bedava mal veya hizmet kabul eden gazeteciler de çıkar. Bu tür hatalı pratikler, gazetecilik mesleğinin saygınlığına gölge düşürmekte, gazeteci kimliğinin sorgulanmasına yol açmaktadır. Çünkü haber kaynağından şahsi menfaat sağlayan gazeteci, bir dahaki sefer aynı haber kaynağı hakkında olumsuz bir haber yayımlayamaz.

KAYNAKÇA

Siebert, S. Fred & Theodore Peterson & Wilbur Schramm. Four Theories of the Press. Urbana, University of İllinois Press, 1963

Mouzelis, Nicos. "Greece and the Twenty-First Century: Institutions and Political Culture." Ed: D. Costas & T Stavrou, Greece Prepares for the Twenty-First Century. Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1995

Hallin, C. Daniel & Paolo Mancini. Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics. Cambridge University Press, 2004

MUHABİRLİĞE KISA BİR GİRİŞ

Tuğrul ERYILMAZ[*]

İnsan kısmının (dikkat edin, "*insanoğlu*" demiyoruz) hayatta en çok gereksinim duyduğu üç beş şeyden biri "haberdar" olmaktır. Hayatımız hakkında özgürce ve doğru karar alabilmek için çevremizde, kentimizde, ülkemizde ve dünyamızda neler olup bittiğini bilmemiz gerekir. Gazetecilik bireyin bu ihtiyacını karşılamaya çalıştığı için imtiyazlı bir meslektir. Yani imtiyaz, ahkâm kesen, binlerce dolarlı köşe yazarı ya da TV ünlülerinden kaynaklanmaz. Gazete ve gazeteci için en önemli şey haberdir. Bu yüzden de muhabir mesleğin temel direğidir. Diğerleri, yani yorum, eğlence vb. haberin arkasından gelir.

---

* Bilgi Üniversitesi, İletişim Fakültesi öğretim görevlisi, *Radikal* Ek yayınlar yönetmeni ve Milliyet Sanat dergisi Genel Yayın Yönetmeni

Haber nedir?

Dünyada en fazla tanımı yapılan kavramlardan biri de haberdir. "İnsanların ilgisini çeken şey"den "insanın köpeği ısırması haberdir" zırvasına kadar uzanan bir yelpaze. Biz de "Yeni ve taze bilginin okur, dinleyici ve izleyiciye ulaştırılması haberdir" tanımını benimseyelim. Buradaki bilgi (ya da enformasyon) sözcüğü önemli, çünkü olayın meydana gelmesi haber değildir. O olayla ilgili enformasyonun aktarılması, duyurulması haberdir.

Çevremizde ve dünyada her an binlerce, on binlerce olay meydana geliyor. Biz bunların hepsini öğrenmek durumunda mıyız? İşte gazetecilik burada devreye girerek okurlar, dinleyiciler, izleyiciler için neyin haber olduğuna yani çalıştıkları kitle iletişim aracında hangi olaylara yer vereceklerine karar verirler. Burada medyumun doğasından kaynaklanan kimi mecburiyetler tabii ki yaşanır. Örneğin görsellik önemli olduğu için elinde malzeme olan bir televizyon kanalı kedi-köpek dostluğuna ilişkin bir haberi kısa da olsa verir, ama böyle bir haber, çarpıcı bir fotoğrafı yoksa, gazetede yer bulamayabilir vb.

Haber değerleri

Elbette, her muhabirin her editörün dünya görüşünden, kişisel arka planından (eğitim, toplumsal cinsiyet, sınıf vb.) kaynaklanan değerlendirmeleri vardır, ancak aynı zamanda bütün dünyada geçerli "ne haberdir?"e karar verdirecek ölçütler de bulunmaktadır. İyi bir muhabir haberi kovalarken, iyi bir editör onu sayfalarına ya da bültenine alırken bu değer ölçütlerine başvurur.

Etki alanı

İnsanların yaşamını etkileyen olaylar haberdir. Olaydan ne kadar çok insan etkilenirse olayın haber değeri o denli artar. Ankara'nın tamamında elektrik kesintisi yaşanmasının etkisi, doğallıkla, yalnızca Ankara'nın Çankaya semtinde meydana gelenden çok daha fazla önem taşır.

Tazelik

Geçen hafta meydana gelen bir kaza ya da cinayet haber değildir. Ama dün meydana gelen kaza ya da cinayet haberdir. Tazelik TV ve radyoda daha da önemlidir. Yalnızca "haberi NTV, 10:00'da, buna karşılık CNN 10:30'da verdi" övünmelerini hatırlayın. Sloganı da unutmayın: "İlk duyan siz olun."

Önemliler ve ünlüler

Önemli kuruluşların, ünlü kişilerin karıştıkları olaylar haber değeri taşır. Üst kat komşunuzun kalçasını kırması, gazetecilik açısından bir değer taşımaz ama Sezen Aksu'nun ayağını incitmesi ya da Süleyman Demirel'in kürsüye çıkarken tökezlemesi haberdir.

Yakınlık

Buna coğrafi faktör de denir. Bir olay evinize ne kadar yakın cereyan ediyorsa sizin için önemi ve etkisi o kadar büyüktür. Bu haber değeri açısından da aynıdır. Amerika'da yanan 10 evdense, İstanbul'da ya da Adana'da yanan iki ev Türkiye açısından daha fazla haber değeri taşır. Yakınlık yalnızca coğrafi değil, aynı zamanda duygusal anlamda da kullanılabilir. Almanya Türkiye'ye uzak, ama orada yaşayan Türkiye vatandaşlarının başına gelenler duygusal olarak buralarda yaşayan insanların

ilgisini çeker. Din, ırk, dil, sınıf gibi faktörler duygusal yakınlıkta önemli rol oynar.

Çatışma

İnsanların kavga etmesi ya da tartışmaları yani iki ve daha fazla tarafı olan çatışmalar gazeteci için önem taşır. Gazeteciler çatışma unsuruna bayılır. Çünkü çatışma ilgi çekici bir haber yazmayı neredeyse tek başına garanti eder.

Olağandışılık

Beklenenden ve alışılandan ciddi sapmalar gösteren olay ve durumların haber değeri yüksektir. Beşiz doğumların dünyanın her yanında haber olması ya da bir kadın tenisçinin erkek tenisçiyi yenmesi bu yüzden Avrupa'da da, Afrika'da da yüksek haber değeri taşır. Türkiye'de bir kadının üst bir makama gelmesinin haber olması da buradan kaynaklanır. Çünkü bir kadının genel müdür olması ülkemizde hâlâ alışılmış bir durum değildir. Bunun gibi, diyelim, ilk kadın orgeneral olunca, kuşkunuz olmasın, her gazetenin manşeti, her bültenin ilk ve en uzun haberi olacak.

Güncellik

Ülke ya da dünya gündemine daha önce girmiş ama halen devam eden olaylar da haberdir. Örneğin, "deprem olalı bir ay oldu, artık deprem haberinin değeri yok" deme şansı yok. Çünkü ortada sonuçlarıyla süregiden bir olay, durum var.

Editoryal değerler

Muhabir haberini kâğıda/ekrana dökerken nelere dikkat et-

mekle yükümlüdür? Ne yaparsa daha rahat ve kolay, dolayısıyla daha fazla okunur? Bu sorular bizi editoryal değerlere getirir.

Doğruluk

Gazetecinin elindeki enformasyonu (bilgiyi) yazmaya başlamadan önce yapması gereken ilk şey haberde yer alanları doğrulatmasıdır. "Dikkatli" dolayısıyla doğru yazan muhabir diye tanınmak çok önemlidir. Muhabir olgu ve rakamları doğru elde edebilmek için elinden geleni yapmalı. Hiçbir çabadan kaçınmamalı. Gazetecinin zamanı dar, kullanacağı yer sınırlıdır ama bunlar adına doğruluğu az bile olsa ihmal etmesi bağışlanamaz. Bilgiler doğru rakam ve belgelere dayanmalı. Unutmayın insanların büyük çoğunluğu gazetede okudukları rakamların ve iddiaların doğru olduğuna inanma eğilimi gösterirler. Bu da muhabire ve tabii editöre büyük sorumluluk yükler. Joseph Pulitzer'in, Napolyon'un "para, para, para"sı gibi, gazetecinin kuralı "doğruluk, doğruluk, doğruluk"tur sözünü çok ciddiye almak gerekir.

Objektiflik (Nesnellik)

Gazeteci tarafsız/nesnel olmaya calışmalıdır. Tarafsızlığı da, "dengeli ve adil habercilik" yapmakla birlikte düşünmek gerekir. Kısaca belirtmek gerekirse gazeteci yalnızca bildiğine emin olduğu, ortaya çıkarmayı başardığı bilgileri vermekle yetinmelidir. Muhabir kendini ve görüşlerini habere sokmamaya çalışmalıdır.

Diğer yandan, nesnelliğin imkânsızlığını savunanlar da bulunmaktadır. Bu görüşte olanlara göre, gazeteci zaten haberi seçerken, belirli bir değer yargısında bulunmaktadır. Bu yargılar da, onun kişisel tarihinden gelmektedir, dolayısıyla "objektif-

lik mümkün değildir" derler. Bütün bu iddialarda bir gerçeklik payı vardır, ancak muhabir haberini yazarken kendi görüşleriyle haberi arasına bir mesafe koymaya çalışmalı ve okurun kendinden bir şey kanıtlamasını değil, enformasyon beklediğini unutmamalıdır. Bu yüzden de bütün tarafların görüşlerini almaya çalışmalıdır.

Gazeteci için taraf tutuyor görünmek çok kötü puandır. Reuters'in gazeteciler için çıkardığı kılavuzda; "Tam bir tarafsızlık ideal durumdur ama pratikte bunu başarmak imkânsız değilse de çok zordur... Gazeteciler kendi, milliyetleri, eğitimleri, kültürleri, dinleri ve kişisel inançlarıyla koşullanır. Dürüst bir gazeteci bu faktörlerin bilincindedir ve bunların haberin sunumuna etki etmesine izin vermez" denilmektedir. Benzer biçimde önemsiz bir olayı çok büyütmek ya da, önemli bir olayı gizlemeye çalışmak da haberde adil olmak ilkesini zedeler.

Kısalık

Haber kısa olmalı ve vermek isteğimiz bilgi neyse okur ona hızla ulaşabilmeli. Tekrardan ve manasız süslerden kaçınmak şarttır. Örneğin pazar zaten tatil günü olduğuna göre, haberde "pazar tatili" demek bile gereksiz kelime kullanma anlamına gelir ve kısalık ilkesiyle çelişir.

Açıklık

Muhabir ne olup bittiğini yazabilmek için, habere konu olan olayın ne olduğunu önce kendisi anlamalıdır. Yani "önce anla, sonra yazmaya başla" ilkesi devreye sokulmalıdır. Ayrıca haberin anlaşılabilmesi için basit, yalın, kısa cümleler kurmak ve dile egemen olmak gerekir.

Seçmek, ayıklamak

İyi bir haber yazmanın ön şartlarından biri de kısa yazarken bütün gerekli bilgileri kullanmak, dolayısıyla gerekli olmayan enformasyonu ayıklamak becerisidir. Ama ünlü gazetecilik hocası Melvin Mencher'in dediği gibi "unutmayın, kısa yazmak telgraf çekmek değildir". Peki hangi bilgiler habere konur, hangileri es geçilir? Buna muhabir nasıl karar verir? Bu sorular bizi 5N+1K'kuralına getirir.

Haber yazma ya da 5N +1K kuralı

Gazeteci haberi toplarken ve yazarken altı soruyu aklında tutmak zorundadır. Yani muhabir okur, dinleyici, izleyici için, haberinde şu altı sorunun yanıtını vermelidir.

- **(Ne? Ne oldu?)** Muhabir hikâyenin en önemli noktasını bir, en fazla iki cümlede anlatmayı becerebilmelidir.
- **(Ne zaman oldu?)** Olayın meydana geldiği tarih, an nedir? Bunun cevabı haberin ilk paragraflarında olmalı. Ancak habere bu öğeyle, hele "dün" diye başlayacaksanız, girmeyin. Zamanı daha sonraki cümlelerde kullanmaya çalışın. Ancak radyo ve televizyon haberi ise ve örneğin olay iki saat önce olmuşsa, ilk cümlenizde "bugün öğle saatlerinde meydana gelen trafik kazası..." demekten kaçınmayın, hatta yeğleyin.
- **Nerede oldu?** Olay nerede meydana geldi? Örneğin kaza nerede meydana gelmişse yeri açıkça belirtilmelidir.

- **Neden ne?** Olaya sebep olan ne?
- **Nasıl oldu?** Olay nasıl meydana geldi. Okur açıklamaya (izahata) ihtiyaç duyar.
- **Kim?** Olaya kimler karıştı? Aralarında önemli ünlü kişiler var mı? Karışanlar kaç kişi? Adları, yaşları vb. doğru mu?

Bu soruların tamamına özellikle zamanla yarışırken yanıt vermek mümkün olmayabilir. Ama en az üç öğe haberde bulunmalıdır.

Haber yazım türleri

Haberler "sert", "yumuşak", "ciddi", "renkli", "siyasi", "magazinel" vb. gibi adlarla anılırlar. Ayrıca gazete haberciliği, TV radyo haberciliği ve dergi haberciliği de farklıdır. Siyasi haber yazarken kullanılan üslupla, bir Türkan Şoray röportajı farklı olur. Ama bütün bunlar bir tek gerçeği değiştirmez. Ne tür haber/yazı ya da hangi medya için haber yapıyorsanız yapın, hepsinde de gerçek olgu ve rakamlar kullanmak zorundasınız. Yine hangi yazım türünü kullanıyor olursanız olun, çok sağlam bir giriş (lead, intro) kullanmanız şart. Gazeteciliğin "köşe yazarı ahkâmı" olmadığını hatırlayın deyip, devam edelim.

Ters piramit

Gazetelerde en çok kullanılan bu yazım türüne "ters üçgen" de denir. En önemli ve ilgi çekici bilgiler hemen haberin girişinde kullanılır. Bu giriş dediğimiz paragraf çok önemlidir ve 5N+1K'dan ne kadarı biliniyorsa burada kullanılmaya çalışılır.

Girişten sonra onu açmaya yarayan bölümlerle haber devam eder.

Ters piramit okurun işini kolaylaştırır. Çünkü okur en önemli bilgileri (girişte) aldıktan sonra, istemiyorsa haberin tamamını okumak zorunda kalmaz. Editörün işini kolaylaştırır; çünkü ters piramite uygun yazılmış haberi sondan kısaltabileceğini ve bunun haberin anlaşılmasını etkilemeyeceğini bilir. Örneğin aniden bir ilan ya da daha önemli bir haber gelmesi halindeki kısaltmalarda editöre zaman kazandırır.

Wall Street gazetesi formülü

Ters piramitin belki de en önemli alternatifidir. Özellikle çok yeni olmamış, ancak devam eden önemli ya da güncel olan, ayrıca içinde bol istatistik ya da örnek olan haberleri kolay okutabilmenin yollarından biridir. Formül şöyle:

- Haberinize birey odaklı olarak başlarsınız:

  "Ayşe Güler mosmor suratını fotoğrafçı ve kameramanlara göstermemek için, çaresizce kaçmaya çalışıyordu. Yanındaki iki çocuk saklanmaya çalışırken sol ayağı iyice seken annelerine destek oluyor, bir yandan da korkarak ağlıyorlardı...."

- Esas soruna geçersiniz:

  "...Ayşe Güler her yıl ev içi şiddete maruz kalan binlerce kadından biri. Kocasının tehditlerine aldırmayıp boşanma davası açmış. Okuma, yazması yok..."

- Esas sorun hakkındaki istatistikler, bilgiler, raporlar verirsiniz:

  "...Türkiye'de her sene 50 bin kadın aile içi şiddete maruz kalıyor. Büyük çoğunluğu alt gelir grubundan olan bu kadınların yüzde 90'ı çaresizlikten ve korkudan dolayı bu şiddeti sineye çekmek zorunda kalıyor..."

- Başlangıçtaki odağa geri dönersiniz:

  "...boşanma davası ileri bir tarihe atıldı. Ayşe Güler'in ne kadar direnebileceği belli değil..."

Öykülendirme ya da kronolojik yazım

Burada tamamen klasik masal anlatma tekniğiyle olay başından itibaren gün gün ya da saat saat anlatılır. Yine unutmayın, bu tür haber yazımında da, kronolojik sıradan bağımsız olarak güçlü bir giriş yazmak gerek.

Örneğin;

> "İstanbul Tarlabaşı'nda çıkan yangında beş kişilik bir aile komşularının gözü önünde alev ve dumanlar arasında öldü.

Devam edelim;

> Saat 03:00 : "Yangını ilk hisseden anne Gül Toker olmalıydı çünkü Tarlabaşı'ndaki Yakut sokağının sakinleri ilk kez onun haykırışlarıyla yataklarından fırladılar."
>
> Saat 03:15 : "Makul bir zamanda yetişen itfaiye ekipleri çok dar olan sokağa girebilmek için insanüstü çaba harcıyorlar."
>
> Saat 03:20 : "İtfaiye arabasının sokağa girmesinin imkânsızlığı anlaşılınca iftfaiyeciler hortumlarını..."
>
> Saat 03:55 : "...Yangın sönmüştü ama beş kişilik Toker ailesi için artık her şey çok geçti..."

Tanıklık

Bu türde ya muhabir olay yerindedir ve baştan sona her şeyi izlediği için birinci tekil şahıs kullanarak haberini yazar. Ancak bunun çok sık kullanılması önerilmez. Ya da muhabir olaya tanık olan birinin ağzından, kendisi hiç araya girmeden, aktarır.

Haberde "giriş"in hayati önemi

Bir haberin girişi, binbir emekle yazdığınız hikâyenin okunup okunmayacağına karar verdiren belki de, tek unsurdur. Giriş, haberin en can alıcı unsurlarının yer aldığı ilk cümleler, paragraftır. Buraya ne tür enformasyon konulacağına, haber değerleri ölçütleri kullanılarak karar verilir. Yine Melvin Mencher'e başvurursak; muhabir çok etkili bir giriş için iki soru sormalıdır:

- Bu olayı eşsiz ya da çok önemli ya da olağandışı kılan şey nedir?
- Olaya kim karıştı? Kim yaptı ya da kim söyledi?

Bu sorular size girişiniz için yeterli ipucunu verir. Ancak her şeyi girişte söylemeye çalışmak gibi bir yanılgıya da düşmemek gerekir. Bu arada çok sayıda girişten söz etmek mümkündür, ancak girişler esas olarak ikiye ayrılabilir:

- Doğrudan giriş: Hikâyenin en hayati unsurları hiçbir süsleme yapmadan ilk paragrafta verilir.
- Dolaylı giriş: Haberin en önemli ögesi baştan (doğrudan) verilmez ama bir iki ipucuyla okur okumaya devam etmeye kışkırtılır. Genellikle "feature" denilen yumuşak, renkli, öykülendirilmiş haberlerde kullanılır.

Ayrıca okurun, izleyicinin dikkatini çekmek için girişi bir soruyla ya da alıntıyla yapmak da mümkün. Unutmayın, gazetecilikte yaratıcı giriş kullanmakla tükenmez.

Söyleşi ve röportaj

Gazetecinin en önemli haber toplama kaynaklarından birinin adı söyleşidir. En küçük bir kazada bile görgü tanıklarına, emniyet görevlilerine soru sorup yanıtlarınızı alıp (söyleşi, yani soru ve cevap ile) haberinizi hazırlarsınız. Çoğu yeni gazeteci için (bazen eskiler de) söyleşi ve röportaj aynı şeydir. Yanılgı noktası şudur: Röportajda görüşme yaptığınız kişilerden alıntıları kullanırsınız, ama söyleşiden farklı olarak yer ve kişinin o andaki ruh hali betimlemelerinizi de eklersiniz:

> "Türkan Şoray'ın evinde beyazdan başka renk yok gibi. Bu yüzden olsa gerek 'kaç kez aşık oldunuz?' sorusu karşısında güzel yüzünün kızardığı iyice belli oluyor. Gülümsemeye çalışarak ve zorlukla 'izninizle bunu yalnızca ben bilsem' diyerek derin bir soluk alıyor."

Bu bir röportaj parçasıydı. Söyleşi olsaydı, yalnızca sorunuzu ve yanıtını yazacaktınız. Yapabileceğiniz en fazla ekleme, Şoray'ın ismi yanına parantez içinde (kızararak) ya da (zorlukla) yazmak olacaktı. Yine de yazarken farkı bilmeniz şartıyla röportaj ve söyleşiyi (mülakat) birbiri yerine kullanmanız dünyanın sonu olmaz.

Söyleşi yapmaya giderken ve öncesinde aklınızda tutmanız gereken bazı kurallar vardır.

- Randevu alırken tam adınızı ve görevinizi söyleyin. Çalıştığınız kurum ve kimliği hakkında bilgi verin.
- Neden bir söyleşi talep ettiğinizi, amacınızı açıklayın.
- Söyleşi yapacağınız kişiye ne kadar zamanını alacağınızı söyleyin. Zamanı çok kıt birini bile 15 dakika için ikna edebilirsiniz.
- Söyleşiyi olabildiğince kısa sürede bitirmeye çalışın.

- Sorularınız söyleşi yaptığınız kişinin yanıtlayabileceği somutlukta olsun. Bilgiçlik taslamayın.
- Karşınızdaki kişiye sorunun yanıtını düşünmesi için yeterli zaman tanıyın.
- Eğer yanıt yeterince açık değilse, hiç tereddüt etmeden ne demek istediğini biraz daha açık ifade etmesini isteyin.
- Cevap vermekten kaçındığı sorularda çok yapışkan olmayın ama bunda bir kamu yararı varsa ısrarcı olmaktan çekinmeyin.
- Söyleşi yaptığınız kişiyle tartışmaya girmekten kaçının.
- Eğer söyleşi yapılan kişi bir şeyi yazılmamak kaydıyla (off the record) söylemişse sakın yazmayın.

Gazeteciye/muhabire "yasaklar" ve öneriler

Önce dille başlayalım. Muhabirin kullanması gereken üç zaman vardır: Şimdiki zaman, geniş zaman ve di'li geçmiş zaman. Haberde "yapılmaktadır, söylenmiştir" gibi bir fiil kullanımı cinayetle eşdeğerlidir. Bırakın bunları kuru akademisyenler ve kendi dünyalarında yaşamakta ısrarlı kimi köşe yazarları kullansın.

Haberinizi yazarken çok gerekli değilse zaman değiştirmemeye dikkat edin. Bir paragraf geniş, bir paragraf şimdiki, bir paragraf da geçmiş zaman olmasın. Geçişlerde sarf edeceğiniz biraz dikkat, sizi bozuk Türkçe utancından kurtarır. Bir takım dil jandarmalarının kullandığınız dili cendereye sokmasına

izin vermeyin, ama bu di'li katletmeye de varmasın. Ciddi imla hataları haberinizin bütün önemini ortadan kaldırır. Elinizin altında hep bir yazım kılavuzu olsun. Örneğin "tasfiye", "tasviye" olarak; "şefkat, "şevkat" olarak yazılmasın.

Özellikle öykülendirilmiş haberde hafif argo sokak dili çok keyifli durabilir. Okurla ya da dinleyiciyle yukarıdan konuşmayın. Ona hitap etmeyin, onunla konuşun. Çoğunluğun anlamayacağı yabancı ya da çok az bilinen kelimeleri kullanmaktan kaçının.

Haberinizi kendiniz tamamen anlamadan yazmaya kalkmayın. Ve tamam oluncaya kadar tekrar tekrar yazmaya üşenmeyin.

Diyelim ki şimdiye dek sözü edilen her şeyi dört dörtlük yapıyorsunuz. Bu yeterli mi? Yanıt kesin bir hayır. Haberinizi yazarken sizi de etkileyen toplumsal önyargıların ve koşulların olaydaki temel noktanın önüne geçmesine izin verdiyseniz büyük bir günah işlemiş olursunuz. Nedir bunlar?

- Her tür azınlık konusunda çok dikkatli yazacaksınız. Dinsel, cinsel, etnik azınlıklar için en ufak bir aşağılama izleniminin haberinize sızmasına izin vermeyin. Batıda yazılan "kara kafa" ya da "barbar Türk" ne kadar mesleğe ihanetse, bizim kullanacağımız "Rum dölü" ya da "korkak Yahudi" o denli kötüdür. Eğer işadamının dolandırıcılığıyla ilgisi yoksa "Yahudi asıllı işadamı" denmesi gerekmez. "Sünni bir Türk olan hırsız" diyor muyuz? Hiçbir ulusa karşı aşağılayıcı sıfatlar kullanılamaz. Irkçılık gazetecinin mesleki olarak da işleyebileceği en büyük suçtur. Benzer biçimde eşcinsellere ilişkin haberler konusunda da önyargıların bir kenara bırakılma-

sı şart. Eğer haberi daha açık kılmada bir yararı yoksa kişinin eşcinselliği kimseyi zerre kadar ilgilendirmez.

- Cinsiyetçilik de yasak. Kadınlara (ve tabi-i çocuklara) ilişkin kullanılan dilin de çok dikkatli olması gerekir. Zaten toplumumuz gazetecilerin katkısı olmadan da yeteri kadar maço. Bu yüzden konumuza girerken "insanoğlu" demedik. Tıpkı işadamı, bilim adamı demekten vazgeçmemiz gerektiği gibi.

- Mesafenizi koruyun. Gazeteci bütün güç/iktidar odaklarına, kendisini yakın hissettikleri de dahil, belli bir mesafede duramazsa o gazeteci değil, sıradan bir propaganda elemanıdır. Bu yüzden gazetecilik yaparken, mesafenizi koruyun.

HABER FOTOĞRAFÇILIĞI

Özcan YURDALAN[*]

Fotoğrafın haber olarak değeri

Görmek ve göstermek

Önce "görme" vardı. Çevrede olan biteni anlamanın doğrudan aracı olan görerek tanımlamak, insanın dışa dönük davranışlarının hâlâ en önemlisi. Ancak görmek sadece kişinin kendisine dönük bir davranışken, gördüklerini ve anladıklarını ifade etme-söyleme-anlatma ihtiyacıyla birlikte söz geldi, resim geldi, ardından yazı ve en son da görüntü insan hayatına girdi. Durağan görüntü-fotoğraf, uygarlık tarihinin önemli bir dönüm noktasında ortaya çıktı.

Kuşkusuz günümüzde fotoğrafın birbirinden farklı çok sayıda kullanım alanı var. Belgesel fotoğraftan sanat fotoğrafına, hatıra fotoğrafından haber fotoğrafına kadar geniş bir yelpazede

---

* Serbest gazeteci-haber fotoğrafçısı

kullanılan durağan görüntü, endüstri devriminin ürünlerinden biri olarak hayatımıza girdi. Buhar gücünün makinelere uygulanmasıyla birlikte başlayan kapitalist üretim biçimi, "çoğaltmalar çağı"nı başlattı. Bu çağın ihtiyaçlarına cevap veren, kolayca çoğaltılarak dağıtılabilen fotoğrafik görüntü yaygın olarak kullanılmaya başladı. Bu kullanım alanlarından biri de gazeteler oldu. Tanık olunan anı yansıtmak için gazete ressamlarının çizimlerinden yararlanan gazeteler, klişe tekniğinin bulunmasıyla birlikte doğrudan fotoğrafa yöneldi.

İnsan doğasının en önemli yanlarından biri, gördüklerini yorumlamak, ifade etmek ve paylaşmak diye düşünürsek, bu davranışın araçlarından biri de göstermektir. Gördüklerini mümkün olduğu kadar aslına sadık kalarak başkalarına da "göstermek", "haber" olarak "iletmek"... İşte tam bu noktada haber fotoğrafı devreye girer.

Müdahale etmek ya da tanık olmak

Fotoğraf her ne kadar oldukça basit bir teknikle kolayca üretilse de, hayli karmaşık fiziksel ve kimyasal süreçlerin ürünüdür. Fotoğraf makinesini kullanarak görüntü oluşturan fotoğrafçı bu karmaşık süreçler konusunda herhangi bir bilgiye sahip olmadan yaşadıklarının kaydını tutar. Yani elindeki aracı, sadece temel işleyiş kurallarını bilerek kullanırken içinde bulunduğu olayı yaşar, olan bitene tanık olur. Ancak burada sorun fotoğrafçının olay içindeki pozisyonu nedeniyle "müdahil olmak" ya da "tanık olmak" durumlarından birini seçmek zorunda kalmasıdır. Fotoğrafçılar şunu bilir ki müdahale eden tanık olamaz, tanık olan müdahale edemez. Bu durum, bir "olay" karşısında fotoğrafçının üçüncü taraf olarak "dışarıda" kalmasını zorunlu kılar. Ancak başarılı bir fotoğrafçı tanıklığını

"yabancı" bir bakış açısıyla değil, "içerden" bir bakış açısıyla yansıtmalıdır.

Fotoğraf ve gerçek ilişkisi: Fotoğrafçının rolü

Kitle iletişim araçları ya da günümüzdeki yaygın deyişle medya, haber veren, bilgi taşıyan, kanaat oluşturan önemli bir güçtür. Medya bu işlevini yerine getirirken birbirinden bağımsız iletişim araçlarından yazıyı, çizgiyi, sözü, hareketli görüntüyü ve fotoğrafı kullanır. Yani fotoğraf iletişimin temel araçlarından biridir. Her aracın kendi dili olduğu gibi fotoğrafın da dili, anlatım kuralları ve söyleyiş biçimi vardır. Aynı şekilde her aracın inandırıcılık ölçüleri olduğu gibi fotoğrafın da kendine özgü "gerçeklik" bağları "inandırma gücü" vardır.

Şunu belirtmek gerekir ki, tıpkı söz, çizgi, yazı gibi fotoğraf da gerçekliği kendi sınırları içinde yeniden kurgular. Yani fotoğraf da tıpkı diğerleri gibi gerçeği çarpıtabilen, bağlamından koparabilen, yalan söyleyebilen bir araçtır. Bu aracı kullanan fotoğrafçı, çektiği fotoğrafa kendi yargılarını da katar. Fotoğraftaki gerçeklik büyük oranda fotoğrafçının algıladığı, yorumladığı gerçekliktir.

İşte tam bu noktada haber etiğiyle birlikte fotoğraf etiği de devreye girer. Fotoğrafçının bir "tanık" olarak yarattığı görüntü, "haberci" kimliğiyle taşıdığı sorumluluktan ayrı düşünülemez. Sadece bu nedenle bile bağımsız bir iletişim dili olarak fotoğrafı kullanan habercinin "tutarlı" ve "dürüst" yaklaşımıyla fotoğrafladığı konuya olduğu kadar, fotoğraflarını görecek olanlara da "saygılı" ve "insanlığın ortak değerlerini savunan" bir bakışa sahip olması gerekir.

Haber fotoğrafının kuruluşundaki temel unsurlar

Haber iletirken kullanılan araçlardan biri olan fotoğraf, bir haberin temel unsurları olan 5N+IK* kuralına uymalıdır. İdeal olan bu durumun tüm unsurlarıyla birlikte bir fotoğraf karesinde yer alması oldukça zordur. Ancak foto muhabiri görüntüsündeki "olayın" nerede ne zaman gerçekleştiğini, kimi-kimleri konu aldığını, orada neler olup bittiğini gösterebilmeli, bu unsurları barındıracak karenin peşinde olmalıdır. Kuşkusuz ilk bakışta hayli zor görünen ve fotoğraf dilinin sınırlarını zorlayan bu unsurlar, foto muhabirinin yetenekleri yanı sıra deneyimi ve entelektüel birikimiyle bir araya gelebilir. Foto muhabiri, sıradan bir kayıt tutucu gibi değil, fotoğrafıyla bir söz kuran, haber veren, bilgi taşıyan iletişimci olarak kendini tanımlamalı, çektiği her haber fotoğrafında bağımsız bir dil kurmaya çalışmalıdır. Bu dilin aynı zamanda görsel estetikle bağlantılı olmasını da göz ardı etmemelidir.

Yazılı basında fotoğrafın yeri: "Gösteren fotoğraf" ile "anlatan fotoğraf"

Günümüzde yaygın medyanın fotoğraf kullanımı çeşitli yanlarıyla ele alınabilir ancak burada altını çizmek istediğimiz iki temel yaklaşım söz konusu. Birini "gösteren" fotoğraf, diğerini "tanımlayan-anlatan" fotoğraf diye adlandırabiliriz. Ülkemizde-

---

* **5 N+IK** kuralı için elinizdeki kitapçıkta yeralan, Tuğrul Eryılmaz ve Esra Arsan'ın yazılarına, bu haber yazma formatının bizzat gazeteciyi "taraflı" kıldığı eleştirisi ile yine "haber ve gerçeklik" ilişkisi konusundaki eleştirel yaklaşım için Çiler Dursun'un yazılarına bakınız. Aynı konuda ayrıca, *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin birinci kitapçığı *Medya ve Toplum*'daki, Ayşe İnal'ın, "Medyanın 'Etkisi' Sorunsalına Başka bir Bakış" başlıklı çalışmasına bakılabilir (*editörün notu*).

ki yaygın kullanımıyla basın fotoğrafı sadece gösteren, yazılı haberi destekleyen yan unsurlardan biridir. Haber metninde anlatılanları doğrulamak ve sadece "bu olay", "orada", "o zaman", "oldu"... gibi unsurların sadece birini içerecek biçimde anlatım gücü yetersiz, bir yan öge olarak değerlendirilir. Bunun da ötesinde sadece bir renk ve süsleme unsuru olarak kullanımı da hayli yaygındır. Bu haliyle "gösteren" fotoğraf yerine "anlatan" fotoğraf kullanımı hayli enderdir diyebiliriz. Fotoğrafı kendi başına bir dil olarak algılayan ve bu özelliğe sahip fotoğrafları hedefleyen editörlerin sayısı gibi, foto muhabirlerinin sayısı da pek fazla değildir. Bu anlamda foto muhabirleri ve editörlerin öncelikle fotoğraftaki anlatım gücüne önem vermeleri ve fotoğrafları haberin tamamlayıcı değil bağımsız bir unsuru olarak görmeleri gerekir.

Fotoğrafın dili

Buraya kadar satır başlarıyla değindiğimiz her konuda, fotoğrafın bağımsız bir dil olarak haber taşıyabilme özelliğini dikkate aldık. Ancak bir iletişim aracı olarak fotoğraf, onu yapanla yani fotoğrafçı ile onu tüketen yani okuyucu arasındaki ortak dil kodlarını gerekli kılar. Bir görüntünün haber olarak okunabilmesi ortaklaşılmış bir dil ister. Gerçi fotoğrafın dili genel bir söylemle "evrensel" kabul edilse bile, farklı kültürlerin fotoğrafı oluşturan imgelere yüklediği anlamlar farklılık taşır. Haber fotoğrafı, fotoğrafın diğer kullanım alanları yanında evrensel dile daha yakın durur. Farklı kültürlerden insanlar "anlatan" bir haber fotoğrafındaki öğelere ortak anlamlar yükleyerek birbirine yakın sonuçlara ulaşırlar. Haber fotoğrafçısı bu avantajı da kullanarak fotoğrafını, içinde bulunduğu zamana ve coğrafya-

ya bağlı kalmadan tüm dünyaya yönelik kurgulayabilir. Anadolu'nun küçük bir kasabasında ya da dünya metropolü İstanbul'da çalışan fotoğrafçı konusuna tarihsel bir kayıt anlayışıyla ve titizliğiyle yaklaşmalıdır. Çektiği görüntü, içinde bulunduğu kültürün, coğrafyanın, an'ın kaydı olacak ve sözü evrensel bir dil aracılığıyla başka insanlara ulaşabilecektir.

Haber fotoğrafçısı için bir yöntem önerisi

Ön hazırlık

Haber fotoğrafçısı, ister bir basın toplantısını, bir olayı ya da bir mitingi fotoğraflayacak olsun, isterse bir savaş durumunu, konusu hakkında önceden bilgi ve fikir sahibi olmalıdır. İşe başlarken toparlanacak yüzeysel bir bilgiyle yetinmemeli, konunun arka planına, oluş nedenine ve olası sonuçlarına ilişkin görüş sahibi olmalıdır. Bu durum, foto muhabirinin dünya, ülke ve yaşadığı yer konusunda politikalar, dinamikler, çelişkiler ve durumlar hakkında merak ve ilgi sahibi olmasını gerektirir. Bir fotoğrafı güçlü kılan en önemli öğe, fotoğrafçının işindeki ustalığı kadar entelektüel birikimi ve konusu hakkındaki bilgisinin derinliğidir. Ortalama bir bilgi yeterli görünse bile "zanaatkâr marifeti" her durumu kurtarmaya yetmez. Türkiye'de foto muhabirlerinin çalışma koşulları ve görev trafikleri entelektüel bir altyapı kazanmalarını zorlaştırsa da, fotoğrafı bir yaşam biçimi olarak seçen muhabir ancak bu temel üstünde kendini var edebilir.

Foto muhabiri görevini yaparken, karşı karşıya bulunduğu olayı, haber metnini yazacak muhabir kadar araştırmalıdır. Bu araştırma, zamana karşı yarışan fotoğrafçı için zaman kaybı gi-

bi görünse de, topladığı bilgi sayesinde çekeceği görüntülerin ana başlıkları kafasında oluşacağı için doğru ve isabetli kararlar vermesini sağlayacaktır. Foto muhabirlerinin çalışırken yaşadığı temel sorun olan, ne çekeceğini bilememe hali ya da klişe görüntülerle yetinme durumu bu sayede ortadan kalkar. Bir basın toplantısı gibi son derece durağan konularda bile farklı bakış açıları, farklı söyleyişler geliştirebilir.

Çekime başlamadan önce foto muhabirinin yapması gereken işlerden biri de çalışacağı alanı gözlemektir. Gerek ışık, gerek olaya yakınlık, gerekse bütünü görebileceği yeri seçmek için çalışma alanını taraması gerekir.

Uygulama

Yer seçmek: Foto muhabiri duracağı yeri seçerken gözlerini tıpkı fotoğraf makinası gibi kullanarak nerede durarak nasıl bir görüntü oluşturabileceğini kestirmelidir. Kuşkusuz bu kararı çabuk verebilmesi için pratik sahibi olması gerekir. Deneyimli foto muhabirlerinin çoğu, bu pratiği iş üstünde edindikleri gibi iş dışında kamerasız uygulamalar yaparak sezgilerini ve karar yeteneklerini keskinleştirirler. Fotoğraflayacağı konu çevresinde sürekli hareket ederek kendine yer arayan foto muhabiri, tıpkı diğer muhabirlerin toplandığı yeri en doğru yer olarak belleyen fotoğrafçılar gibi verimsiz olur. Unutulmamalı ki fotoğrafçılık tek kişilik bir iştir. Mesleki dayanışmayı göz ardı etmeden bireysel duruşunu gerçekleştiren fotoğrafçı kendi görsel dilini de yaratabilir.

An: Fotoğrafçının deklanşöre basacağı an, fotoğrafladığı konunun en belirgin özelliklerini içeren, hikayeyi bir bütün olarak anlatan, üstelik ilginç bir görüntü oluşturacak unsurları barındıran andır. Foto muhabiri bu ana karar verirken sadece fotoğ-

rafında öne çıkarmaya çalıştığı öğeye değil, çevresinde olan bitene, ön ve arka planlarına da dikkat etmelidir. Bir fotoğraf karesinde yer alan gereksiz unsurların tümü konunun gücünü azaltır. Eğer bir karede yer alan imgelerden her biri konuyu destekleyen duruşa, bakışa, konuma vb. sahip değilse fotoğrafın etkisini düşürür.

Çekim açısı: Kullanılan çekim açısı, konunun anlamını güçlendirir ya da zayıflatır. Kamera açılarının özellikle sinema dilindeki kullanımı bu konuda pratik geliştirmek için önemli bir kaynaktır. Fotoğrafçı, ortaya çıkaracağı görüntüde insanların genellikle çevrelerine baktıkları yükseklikten farklı açıları kullanırsa, daha ilginç dolayısıyla daha uzun süre bakılacak bir görüntü yaratabilir. Aynı zamanda farklı odak uzaklığındaki objektifler, örneğin teleobjektif ya da geniş açılı objektif kullanarak nesnelerin dizilişlerini ve birbirleriyle ilişkilerini de düzenleyebilir. Optik yasalarının görüntü üstünde yarattığı etkiler fotoğraf dilinde bir araç olarak kullanılsa bile, özellikle mesleğe yeni başlayan foto muhabirlerinin en önemli aracının 50 mm. lik normal lensler olduğu unutulmamalıdır. İnsan gözüne en yakın perspektif etkisi veren bu objektiflerle çekilecek fotoğraflar konunun içeriğine, doğru çekim açısına ve doğru an'a karar verebilmesi için muhabirin dikkatini toplamasını sağlar.

Seri çekim: Yeterli anlatım gücüne sahip bir haber fotoğrafının ortaya çıkması için ne yazık ki tek bir kare fotoğraf çekmek yetmez. Fotoğrafçı karar verdiği duruş noktalarından, çekim açılarından ve an'lardan çok sayıda çekim yapmalıdır ki içlerinden bir tanesi anlatım gücüne sahip fotoğraf olabilsin. Bu nedenle bir noktadan tek bir durum fotoğraflanırken genellikle artarda çok sayıda çekim yapılır.

Üç plan: Fotoğrafçı çekim yaptığı her bir konuda mutlaka üç plan kullanmalıdır. Genel plan, orta plan ve yakın plan. Bir basın toplantısı, bir trafik kazası, bir gösteri ya da bir çatışma durumu, hangisini fotoğraflayacak olursa olsun, çekim sonrasında ortaya çıkaracağı fotoğraflarda bu üç plandan çekilmiş kareler olması gerekir. Genel plan, olayın cereyan ettiği yeri tanımlayarak atmosferi belirtir. Orta plan, olayda yer alan kişilerin ya da nesnelerin birbiriyle ilişkisini tanımlayarak durum belirtir, yakın plan ise olayın ayrıntısına girerek bütün bu bilgileri tamamlar.

Fotoğrafın değerlendirilmesi

Haber fotoğrafının değerlendirmesi ülkemizdeki yaygın uygulamada sayfa editörleri tarafından yapılır. Oysa doğru uygulama, fotoğraf kullanan her yayın organının bir de **fotoğraf editörü** olmasıdır. Fotoğraf editörünün foto muhabiriyle yapacağı ortak çalışma haber diline sahip daha çok fotoğrafın ortaya çıkmasını, gazete ve dergilerde daha nitelikli fotoğraf kullanılmasını sağlar.

Fotoğraf editörünün bulunduğu koşullarda da bulunmadığı koşullarda da ilk eleme-seçme foto muhabiri tarafından yapılmalıdır. Bu seçimin sonrasında fotoğrafçıyla bir araya gelecek foto editörü ya da sayfa editörü kullanılacak fotoğrafa birlikte karar vermelidir. Bu sürecin işlemesi aynı zamanda o yayın organında ortak bir görsel dilin oluşması ve gelişmesi açısından da gereklidir. Ülkemizde her ne kadar fotoğraf bir süsleme ya da sadece gösterme aracı olarak kullanılsa da iletişimin önemli kanallarından biri olan haber fotoğrafının işlevini gerçekleştirebilmesi için bu işleyişe ihtiyaç olduğu açıktır.

Gazete ve dergi sayfalarında ya da haber portallarındaki fotoğrafların *dekupe* edilmesi bir yana, yeniden kadrajlanarak kullanılması bile kabul edilemez. Fotoğrafçının çektiği ve editörle birlikte yayınlanmasına karar verdiği kadrajın değişmesi, bir haber metnindeki son paragrafın başa alınmasından farksızdır.

Bir fotoğrafın yayına hazır hale gelmesi için, tarih yer ve konuyu belirten altyazısı ile fotoğrafçı imzasının bir arada bulunması gerekir. Fotoğrafın ayrılmaz parçası olan bu kısa metinler, görüntüyü bağlamından ve muhabirin kimliğinden koparmayacak en önemli unsurdur.

Haber fotoğrafında ölçü ve etik

Bir belge olarak haber fotoğrafı

Aynı zamanda bir belge özelliği taşıması beklenen haber fotoğrafı şu sorularla birlikte değerlendirilir.

Gerçek mi? Bu soru, fotoğrafın konusuna, dışarıdan müdahale yapılıp yapılmadığını, fotoğraf çekilmeden önce herhangi bir düzenleme, olayın akışına herhangi bir müdahale olup olmadığını araştırır. Bir tanık olarak foto muhabirinin görevi, konuyu kendi beğenisine ya da isteklerine göre yeniden kurgulamak değil, görüneni, ardındaki gerçekliği gösterecek biçimde fotoğraflamaktır. Bu yanıyla foto muhabiri bir belgesel fotoğrafçı gibi çalışmalıdır.

Doğru mu? Bu soru fotoğrafın gösterdiği ile gerçekte olanın ne kadar örtüştüğünü araştırır. Fotoğrafçı kullandığı objektif ve çekim açısı yanı sıra, seçtiği kadraj ve deklanşöre bastığı an ile

olayı kendi gerçekliğinden kopararak bir başka düzleme taşıyabilir. Haber fotoğrafının bir olayı, kendi gerçekliğine bağlı kalarak anlatması beklenir. Olan bitenden farklı bir durumu göstermesi, foto muhabirinin de görüntünün de dürüstlüğüne aykırıdır.

Özgün mü? Bu soru fotoğrafın gösterdikleri ile konusunun doğasında var olanı ne kadar yansıttığını araştırır. Gerçek ve doğru olduğunu varsaydığımız bir fotoğrafın taşıdığı bilgiler, uyandırdığı etki, o an olup bitmekte olan olayın aslına sadık kalmalıdır. Haber fotoğrafı, olayın özgün yanını bırakarak bir başka gerçekliğe işaret etmemelidir.

Anlatıcı mı? Bu soru, haber fotoğrafının içinde taşıdığı bilgilerle konusu hakkında yeterince haber verebilme özelliğini araştırır. Fotoğraf karesine giren her görüntünün konuyu tamamlayan bir anlatım unsuru olduğu varsayılarak, ifade ettikleri ve çağrıştırdıklarıyla bir söz kurması istenir. Fotoğrafçının teknik olanaklar, bilgi birikimi, dünya görüşü, etik ve estetik birikimiyle ortaya koyduğu görüntü kendi başına bir haber kurgusuna sahip olmalıdır.

Fotoğrafçı olayın içinde mi? Bu soru, fotoğrafçının konusuna fiziksel olarak ne kadar yakın olduğunu araştırdığı gibi, akıl, bilgi ve hisleriyle de konunun ne kadar içinde olduğunu sorgular. Özellikle insan fotoğraflarında konunun objektife bakması ve "fotoğrafı çekilen insan" pozunda olması istenmeyen bir durumdur. Kameraya baksa bile yüzünde kişiliğine ya da olaya özgü bir anlam olması beklenir. Bu yanıyla fotoğrafçının çalışma sırasında bulunduğu ortamda kendini ve kamerasını unutturması, olayın görünmeyen tanığı olarak fotoğraf çekmesi gerekir. Böylece tipik bir davranış olan "hariçten görüntü avcılığı" yerine konusuyla bütünleşmiş bir tarz geliştirebilir.

Bağlamından koparılmış fotoğraf ve fotoğrafın kullanım ilkeleri

Fotoğraf, bilgi taşıma ve anlatım yetenekleri yanı sıra kullanıldığı kanallara göre de anlam değiştiren bir özelliğe sahiptir. Haber fotoğrafı olarak üretilen bir görüntü, bir sergi salonunda sanat fotoğrafı, bir antropolojik yayınında bilimsel fotoğraf, bir aile albümünde kişisel bir tanıklık olarak farklı algı kanallarına yönelebilir. Bu yanıyla fotoğraf, değişik mecralarda üreticisinin niyetlerinden farklı biçimlerde var olabilir. Farklı mesajlar ve bilgiler iletecek hale gelebilir. Bu durum fotoğrafçının bilgisi ve iradesi içindeyse sorun yaratmaz ancak fotoğrafı çekilen özellikle bir insansa, uç örnek olarak ortaya çıkan alçaltıcı ya da onurlandırıcı kullanım biçimleri etik problemler yaratır. Fotoğrafçı ile fotoğrafı arasındaki ilişki belli bir yere kadar kontrol edilse bile fotoğraf ile öznesi arasındaki ilişki genellikle kopuktur. Fotoğrafçı, görüntüsünü aldığı bir kişinin ya da durumun sadece kendi bağlamında kullanılması konusunda sorumluluk da almıştır. Genel habercilik etiği içinde ihmal edilen bu durum, haber fotoğrafçısına görüntüsü konusunda bir dizi hak ve sorumluluk yükler. Fotoğrafın hangi amaçla kullanılırsa kullanılsın bağlamından koparılmaması ve fotoğrafçının denetiminde olması gerekir.

Fotoğrafın bir kez ya da tekrarlı kullanımında en önemli nokta telif haklarının korunmasıdır. Fotoğrafın kullanım hakkı esas olarak fotoğrafçıya aittir. Bu kural farklı ön kabuller ve anlaşmalarla değişebilir. Ancak her kullanımda fotoğrafçı adının, çekildiği yer ve tarihin, altyazısıyla birlikte kullanılması gerekir.

Sonsöz

Fotoğraf kuşkusuz teknik bir kayıt. Ancak fotoğraf makinesinden çok, fotoğrafçının duyguları, düşünceleri, görüntüyü oluşturan asıl unsurlardır. Şu unutulmamalı ki fotoğrafçı en başta kullandığı alete hakim olmalı. Işık aracılığıyla görüntü yaratan fotoğrafçı makinesini nasıl kullanacağını iyi bilmeli. Bu karmaşık olmayan bir konu. Fotoğraf öğreten çok sayıda kitap piyasada bulunuyor. Haber fotoğrafçılarının tekniklerine hakim olmak için biraz gayret sarf etmeleri yeterli. Asıl iş bundan sonra başlıyor. Görüntü aracılığıyla nasıl haber yapılır? Fotoğraf bir bilgi taşıma aracı olarak nasıl kullanılır? Bu soruların cevabını bulmak için çok fotoğraf çekmek kadar, çok fotoğraf bakmak gerekiyor. Bakılan her fotoğrafta fazla olan ne var? Eksik nerede? Bu fotoğraf neler anlatıyor? Daha fazla bilgi taşıması için nasıl olmalıydı?. Soruları çoğaltmak ve cevaplarını aramak pratik olduğu kadar geliştirici bir yöntem. Ancak foto muhabiri en başta ilgi ve heyecan ve merak sahibi olmalı. Evrensel bir dili kullanarak günlük hayata tanık olmak kolay değil, ama zahmetli olduğu kadar zevkli bir iş.

SAYFA DÜZENİ

Mehmet SUCU[*]

Gazetelerin vitrin düzenlemesine kısaca **sayfa düzeni** veya mizanpaj adını veriyoruz. Sayfa düzeni tek başına bir şey ifade etmediği gibi, sayfa düzeni olmadan tek başına çok iyi bir haber de bir şey ifade etmez.

Standart gazete sayfalarının boyutları hepinizin bildiği gibi 35.4cm x 53cm dir. Bizim de oyun alanımızın ölçüleri bu kadardır. Bu kısıtlı alan içinde elimizdeki haber fotoğraf ve diğer görsel malzeme ile yazıları değerlendirmek zorundayız...

Doğal olarak da bu değerlendirme sırasında bazı kurallara da uymak zorundayız... Ancak bu değerlendirmenin günün koşulları ve modasına göre gerçekleşebileceğini de eklemeliyiz.... Günün modası da sürekli değiştiğine göre, mizanpaj kuralları da günden güne değişir. Gazetelerin biçimleri yayınlandıkları dönemin teknolojisi ve modasından etkilenmiştir...

---

* Cumhuriyet gazetesi sorumlu yazı işleri müdürü

Önce tipo vardı... Yani kurşun baskı

Kurşun harflerin tek tek elle dizilmesiyle oluşturulduğu bu dönemde doğal olarak zorluktan kaçınmak için bugünkünden daha değişik bir sayfa düzeni kullanılıyordu. Akıntılı, birbirinin içine geçmiş haberler ve az fotoğraf kullanımı bu dönemin ayırt edici bir özelliğidir. Daha sonra gelen ofset teknolojisi ile de bir süre devam eden bu alışkanlık, zaman içinde kendisini modüler ve çağdaş çizgilerle uygulanan bir sayfa düzenine bırakmıştır.

Sayfa düzenlemenin kuralları

Sayfa düzeni aslında göründüğünden çok daha karışık ve zor bir iştir, belli kuralları vardır:

- Gazete sayfası tipografik ve grafik kurallara mutlaka uymak zorundadır.
- Günlük haber akışına göre mizanpaj her gün değişiklik gösterebilir..
- Mizanpajın amacı en iyi gazeteyi okura sunmaktır..
- Mizanpaj güzel bir şey yaratmak değildir.
- Mizanpaj bilgilerin aktarılmasını en iyi ve en etkili şekilde gerçekleştirmektir.
- Mizanpaj ve içerik birbirinden ayrılmaz bir ikilidir.
- Mizanpaj gazetecinin yaratıcı enerjisini okura aktarmanın önemli bir aracıdır...

İyi vitrinlenmemiş bir haber okurun gözünden kaçacak ve istenilen etkiyi yaratmayacaktır. İlk olarak sayfa düzeninin kabaca ana unsurlarına bir göz atalım:

Tipografi

Gazetenin yüzde 20'si fotoğraf ise yüzde 80'i tipografidir. Yazı çeşidi yani fontlar gazetenin kişiliğine uygun olarak seçilmelidir. Çok fazla font kullanımı karışıklığa yol açar. Punto sistemi sadece tipografide kullanılan bir ölçüm sistemidir... 1punto = 1/72 inç olarak ölçülür...

Metin çeşidi

Gazete okurları ile iletişimi metin karakterleri ile sağlar. Seçilen font **otoriter ve keskin** olmalıdır. Fontun aşağı ve yukarı uzantıları arasında fazla boşluk olmamalı. Satıra yeterince harf sığabilmesi için font standart ölçülerden biraz daha dar ancak sıkışık olmamalıdır.

İpucu: Metin gövdesinde punto büyüdükçe satır arası da artmalıdır. Kısa satırlarda daha az, uzun satırlarda biraz daha fazla satır arası vermek okuru rahatlatacaktır.

Yazıyı okurken göz bir satır üzerinde atlayarak kayar. Belirli alanlarda ise durur. Ancak gözün bir kerede algıladığı harf sayısı ne kadar fazla ise, o kadar az durak olacaktır. Sonuçta da metin daha rahat okunacaktır. Bu bizim sütun kalınlığımızı belirlerken aldığımız önemli bir ölçüttür. 4 cm ile 6 cm arasındaki sütunlar okurun yazıyı daha kolay algılamasına neden olacaktır.

Bloklama

Geleneksel teoriye göre yazılar blok olarak çalışılır. Ancak gazeteler magazinleştikçe bu uygulama yavaş yavaş terk edilmeye başlandı. Günümüzde genellikle ciddi siyasi ve ekonomik haberler blok olarak, aktüel ve magazin haberler ise, başa blok olarak sayfalarda yer buluyorlar.

Devamlar: Bugüne dek yapılan tüm araştırmalar, okurların devam sayfalarını sevmediğini ortaya koyuyor. Blok halde yazı içeren bu sayfalar okunmayı güçleştirir.

Paragraflar: Sık paragraf okunurluluğu arttırır. Yazının kolay anlaşılmasını sağlar

Ara başlıklar: Haber metninin gövdesindeki içerikle ilgili olan mini-başlıktır. Uzun bir yazıyı monotonluktan kurtarmak için kullanılır.

Gömmeler: Paragrafların ilk harfinin daha büyük punto ile yazılması. Bu ölçü genellikle yazı metninde kullanılan ölçünün iki katından başlar. Köşe yazılarını haber metninden ayırmak ve metne hareket getirmek için kullanılır.

Resimaltları: Resimaltlarının amacı fotoğraftaki olayı açıklamaktır. Resimaltı bilgisi mutlaka haberdeki ifadelerden ayrı kelimelerle anlatılmalı ve tercihan siyah bir karakterle dizilmelidir. Böylece resimaltı metin ile karışmaz. Unutulmaması gereken önemli noktalardan birisi de fotoğrafı çekenin adıdır. Bu arada resim yanına açıklayıcı bilgi konacaksa, sağ tarafa konmalı ve başa blok olmalıdır..

Başlıklar

Yazı metinleri ile ilgili bu kadar genel bilgiden sonra, gazetelerin en önemli mesaj veren bölümüne değinelim. Sayfa üzerinde ilk göze çarpan başlıktır... Bu nedenle başlık ve başlığın karakter seçimi çok önemlidir. Burada kullanacağınız font ve stil gazetenin karakterini yansıtacaktır. Seçilecek başlığın karakteri ve içeriğinde şu unsurların bulunması gereklidir: **Otorite, Keskinlik, Sıcaklık, Geleneksellik, Çağdaşlık.**

Başlığın görevi haberi sessiz fakat en iyi yansıtmak olarak nitelenebilir. İnce ve beyaz karakter kullanan gazeteler tutucu, kalın ve siyah başlık kullananlar ise batılıların *tabloid* adını verdiği daha *magazin* nitelikli gazetelerdir. Aşağıdaki örnekte 1.5 sütüna verilen ama gazetenin manşetinden daha etkili bir başlık görüyorsunuz .

Başlıkları yerleştirirken de dikkat edilmesi gereken noktalar vardır. Okuma ve göz rahatlığını bozmamak için sola blok başlıklar tercih edilir. Başlığın altındaki üstündeki boşluklar sayfanın *nefes* almasını sağlar. Ancak başlıkların fazlası kopukluk ve dağınıklık yaratır.

- **Kural 1**: Başlığın üstündeki boşluk, alttaki boşluğun iki katı kadar olmalıdır.

- **Kural 2**: Başlıklar 3 satırdan fazla olmamalıdır. Ayrıca eğer başlık üç satır ise, 2. satırın en uzun veya en kısa olması okunmayı rahatlatacaktır.

The Journal News

U.S. on higher terror alert

WHAT IT MEANS TO BE A NEW YORKER NOW

Sued couple deny fault in teen death

Pataki stumbles in race with Golisano

Üst ve alt başlıklar

Üst ve alt başlıklar ana başlığın yardımcılarıdır...Ana başlıktan daha küçük puntolarla verilirler ve başlığın sert görünümünü yumuşatırlar. Üst ve alt başlıklar başlığa oranla daha beyaz olmalıdır.

Spotlar

Spotlar aşağıdaki örnekte olduğu gibi:

- Okurun ilgisini kapaktan iç sayfadaki ana habere yönlendirmek için kullanılır.
- Birinci sayfada veya iç sayfalarda haberi açıklamak için kullanılır.

ABD'ye koşullu evet

Nisanda her şey bitsin Türkiye, 2003 yılı nisan ayında bir paçya bitmesine, Kuzey Irak'taki PKK/KADEK varlığına yönelik özel bir harekat yapılmasından, Türkmenlerin Mesud Barzani ve Celal Talabani'ye bağlı gruplarla ittifakına getirilmesine ikna ettiler. Zirvede Doğu, Güneydoğu ve Akdeniz bölgelerinde bulunan karadeniz ve kıtaatlarla ABD'nin kıdemlerinin vurulması hazırlandı.

Bölgede 10 yıl kalacak ABD'nin bölgeye 8-10 yıl kalmak üzere gelmeyi düşünmesi Türkiye, ağırlık ağırlık ilgili olarak "çok mesnetsiz" planların hazırlanmasına neden oluyor. Bunun için, yeni dönemde Irak'ın, gündeme alınmasa Türkiye'den kuzeydamar ve Irak'ın onarımda Türkiye'ye de yer verilmesi gibi talepler ortaya getirilecek.

BAŞBAKAN DEZTEK BULAMADI

Baykal: Türkiye cephe olmasın

● CHP lideri Baykal'a ABD'nin salon hedef ve zorunluluklarına ulaştan Başbakan Ord, "bildiriyorlar hazırlanmaktadır" vurguladı. Baykal ülkeyle ilk ve ülke ülkesin "zorunlu" verildiğine inanıyor olarak "Bu ülkede Türkiye, Irak'ı salon hazırlıkların bir paçya olma hakkına ilişkin ulaştı" dedi. ■ 5. Sayfada

Erdoğan, Putin'le yeniden bir kez bir araya geldi.

PUTİN: BM KARARLARI ESASTIR

Moskova dünya barışından yana

● AKP lideri Erdoğan'ı kabul eden Rusya Devlet Başkanı Putin, olan Irak operasyonuna yönelik "Sınırı mesaj" verdi. Putin, "BM Güvenlik Konseyi'nin kararı olmadan ülkeyi ulaşan sıkıntılar, dünya barışını tehdit eder bir durumu ulaştığı durumundadır" dedi.

■ BAKIM YE DÜŞ'ün haberi ■ 11. Sayfada

- Spot yazarken haberdeki unsurların tekrarından kaçınmak gerekir.
- Spotların tipografik özellikleri olmalı ve yazının gövde metninden ayrılmalıdır.

Çizgiler, çerçeveler

- Çizgilerin ana görevi malzemeleri birbirinden ayırmaktır.
- Dikkati çizgiye toplamamak için, ince çizgiler tercih

edilir. Yuvarlak köşeli çerçeveler ve değişik şekillerden oluşan çizgiler daha çok magazin sayfalarında kullanılır.

Export Zone BCC NEWS

THE BRITISH CHAMBERS OF COMMERCE

SPRING 2001

Improved Communications Means Business

European Year of Languages 2001

Busy Days Ahead in the Baltics

as Partenariat goes to Riga

BALTIC SEA PARTENARIAT 2001

- Bütün sayfayı çerçeve içine almanın bir anlamı yoktur.

Zeminler

- Kaliteli bir baskı için ince zemin gereklidir...

- Açık renk zeminler tercih edilirse, okumak daha kolaylaşır. Açık mavi zeminle ofset beyazlığının ne kadar uyumlu kullanıldığına ilişkin bir örnek:

AMERICA UNDER ATTACK. SPECIAL 24-PAGE REPORT

The Atlanta Constitution

OUTRAGE

Thousands dead, a nation staggered as terrorists strike New York, Washington

Fotoğraflar*

- Fotoğraf, haber metnini tekrarlamamalı içerikten fazla bir şeyler verebilmeli..

- Genelde tek ve büyük fotoğraf haberi daha iyi yansıtır.

- Sayfa üzerindeki fazla eleman karışıklığa yol açar.

- Birden çok resim kullanılıyorsa ölçülendirmede bir kontrast yaratılmalıdır.

- Görsel unsurlar sayfanın ortasında yer almalıdır.

Fotoğraf kullanırken şu soruların yanıtlarını aramakta her zaman yarar vardır:

- Fotoğraftaki hangi eleman haberi açıklamaktadır?
- Hangi elemanlara gereksinim yoktur?
- En dramatik ve ilginç görüntü nasıl yakalanır?
- En açık ve net fotoğraf ile en iyi kontrast nasıl sağlanır?

Genel kurallar

Unutmayın, mizanpaj bir bilim değildir...Kuralları subjektiftir. Ama yine de dört önemli unsura dikkat etmek gerekir:

Sadelik

- İyi mizanpaj basit ve sade olandır.
- Sayfayı bütün olarak görmek ve lüzumlu malzemeyi kullanmak gerekir.
- Fazla malzeme karışıklık yaratır. Okur üzerindeki etkiyi azaltır.
- Ofset beyazlık demektir...

Kontrast

- İyi mizanpaj kontrastın iyi kullanılmasını içerir...

- Bir sayfada bir veya iki tane kuvvetli unsur (başlık veya fotoğraf) bulunmalı...
- Beyaz bir yazı metnine siyah başlık kullanmak veya büyük bir fotoğrafa küçük puntolu başlık atmak gibi yöntemlerin yanı sıra beyaz ve leke dengesi de kullanılabilir.

Denge

- Sadelik ve kontrastın dışında denge de çok önemlidir.
- Kuvvetli bir görsel malzeme öyle yerleştirilmeli ki tüm alanlar eşit ilgiyi çekebilsin.
- Sayfada denge eşit olarak dağıtılmalı
- Merkeziyetçi bir mizanpaj her zaman iyidir. Ancak heyecanlı değildir.
- Asimetrik mizanpaj daha iyi sonuçlar doğurabilir.

2002

TEXAS

Year-end review

The GOP dominated state politics, but there was plenty of other news:

Huge storms, a huge number of executions, a huge response to a no-call list ...

Uyum ve bütünlük

- Bütünlük katı bir kural olarak algılanmamalı.
- Tipografik elemanların bütünlüğü yaratıcılığa dönüşmelidir.
- Font karmaşasından kaçınmalıdır.
- Önceden belirlenmiş kurallar editörü, "Hangi karakteri kullansam? Kaç puntodan versem" sorularından kurtarır.

Organizasyon

Sayfadaki malzeme net olmalıdır. Belirli bir organizasyon içinde tanımlanmalıdır.

Örnek: Kısa haberler sayfaya dağıtılırsa düzensizliğe yol açar. Bu nedenle ayrı bir yerde toplu olarak verilmelerinde fayda vardır.

Modüler mizanpaj

- Eski uygulamaların aksine akıntılı haberler yerine modüler mizanpaj daha kullanışlıdır.
- Modüler mizanpaj blok çalışmayı gerektirir...
- Genellikle dikdörtgen bloklar kullanılır...
- Kare bloklar monotonluk yaratır...
- Paketler halindeki haberler kolaylıkla değiştirilebilir.
- Bu tarz mizanpaj okura net ve organize bir sayfa sunar. Okur sütunlar arasında dolaşarak haberin devamını aramak zorunda kalmaz.
- Haber değişiklikleri ve değerlendirme değişiklikleri daha kolay yapılır..

Yatay ve dikey modüller

- Modüler çalışma düzenli bir mizanpaj yaratır.
- Ancak modüllerin nasıl yerleştirildiği çok önemlidir.
- Yatay ve dikey modüllerin birlikte kullanımı sayfayı dinamikleştirir...
- Kısa haberler dik uzun haberler yatay olarak verilebilir.

TIMES•LEADER

Not making the grade

Fun in the sun

Cashing in big

Rendell proposes relief for doctors

A VINTAGE PASTIME

Area homemade wine producers revel in the fruit of their heritage

Yemeni suspected in killings

Drinking in a tradition

Commissioners urged to poll likely voters

Lazerne votes to get new partner on the force

Not: Yatay veya dik mizanpajın tercihi genellikle yaşanan coğrafya ve mimari ile ilgilidir. Yani mizanpajın kültürel bir niteliği de vardır. Dik mizanpaj kullanan yerlerde editörlerin ve okurların gökdelenlerden etkilendiği belirtilir...

Fotoğraf entegrasyonu

- Ana kurallardan birisi fotoğraf ve ait olduğu haberin birlikteliğidir...
- Eğer fotoğrafın habere ait olup olmadığına ait en ufak bir şüphe varsa bu kuşkuyu yok etmek için çerçeve kullanılmalıdır...
- Başlık ve yazı kimi zaman fotoğrafın içine gömülebilir (zemin açık olmak şartı ile).
- Sayfa yüzölçümünün 1/3'ü görsel unsurlardan oluşursa okuma kolaylaşır.

Birinci sayfa

Gazetelerin vitrinidir. Bu vitrinde:

- Gazetenin logosu en önemli unsurdur. Logo net bir biçimde okur tarafından algılanmalıdır...Logodan daha baskın bir başlık karışıklığa neden olur.
- Logonun etrafında bırakılan boşluk otorite taşır ve ismin öne çıkmasını sağlar...
- Logonun üzerinde haber veya promosyon tanıtımları bulunabilir. Ancak bunların logoyu ezmemesine dikkat etmelidir.
- Unutmayın... Birinci sayfa okura gazetenin içeriği hakkında bilgi vermelidir.
- Daha önce saydığımız kuralların hepsi belirli bir disiplin içinde burada olmalı
- Sayfanın kat yerine dikkat edilmelidir.

İşte Türk gazetelerinden örnekler: Hangisinin başarılı olduğuna siz karar verin...

Son olarak: Bütün bunları unutun

Çünkü, sayfa düzenlemede **değişmez kurallar yoktur**.... Çalıştığınız coğrafyanın/kültürün gerçekleri ışığında yaptığınız veya yapacağınız sayfa düzenini, evrensel kuralları uygulayarak gerçekleştirirseniz, en doğru olan sizin yaptığınız olacaktır...

YAZARLAR

Sevda Alankuş

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi, Yüksek lisans ve doktorasını yine bu fakültede ve siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanında tamamladı. İngiltere'de Leeds Üniversitesi Sosyoloji bölümünde doktora sonrası çalışmalarda bulundu.

1995'de İletişim Bilimleri alanında doçent oldu. 1980'den başlayarak, Ege, Ankara, Anadolu üniversiteleri İletişim Fakültelerinde ders verdi. Kadın, etnik/ kültürel azınlıklar ve medya üzerine çalışmaları yayınlandı.

Halen Doğu Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi dekanlığı yanında doçent olarak akademik çalışmalarını sürdürüyor, ayrıca BİA Yerel Medya Eğitim Programının danışmanlığını yapıyor ve alternatif medya konusunda çalışıyor.

Çiler Dursun

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nde lisans (1993), yüksek lisans (1997) ve doktora (2002) yaptı. "İdeoloji ve Özne: Türk-İslam Sentezi" başlıklı doktora tezini Prof. Türker Alkan danışmanlığında tamamladı. 1993'de Sedat Simavi Vakfı'nın düzenlediği yarışmada TV Haber- Röportajı dalında ikincilik ödülü ve 1999 yılında Türk Sosyal Bilimler Derneği'nden En İyi Genç Akademisyen Ödülü kazandı.

2000-2001 güz döneminde Türkiye Bilimler Akademisi'nin sağladığı burs ile ABD'nde University of Massachusetts'de tez çalışmalarının yürüttü. İdeoloji kuramı, haber analizleri ve televizyon, kültürel çalışmalar, kimlik ve söylem kuramı, iletişim felsefesi başlıca ilgi alanlarıdır.

Halen Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde doçent olarak çalışmalarını sürdürmektedir. Türkiye'deki medyanın yapısını ve eğilimlerini ortaya koyan akademik projelerde yer almakta, ideoloji ve medya, kültürel çalışmalar, haber ve iktidar ilişkileri odaklı dersler vermektedir.

TV Haberlerinde İdeoloji (İmge: 2001) ve *Medya ve Deprem* (Dr. Nilüfer Timisi ile birlikte, RTÜK: 2003) kitaplarının yazarı, *Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi*, (2004:Elips) derlemesinin de editörüdür.

Çeşitli dergilerde ve derleme kitaplarında yayımlanmış yazıları ulusal ve uluslararası bildirileri bulunmaktadır.

Ragıp Duran

1954'te, İstanbul'da doğdu. Galatasaray Lisesi ve Fransa'da Hukuk tahsilinden sonra 1978'den bu yana İstanbul, Ankara, Paris, Londra, Amsterdam ve Boston'da gazetecilik yaptı.
Aydınlık, Hürriyet, Nokta, Cumhuriyet, Özgür Gündem ile *BBC* ve *AFP* çalı.tığı bazı medya kuruluşları.

Medya eleştirisi alanında üç kitap yayınladı: *Apoletli Medya, Burası Dünya Polis Radyosu* ve *Medyamorfoz*. Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesinde öğretim görevlisi. Fransa'da yayınlanan *Liberation* gazetesinde medya eleştirmenliği yanında BİA eğitim projelerinde eğitmenlik ve medya eleştirmenliği yapıyor.

İncilay Cangöz

Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Basın Yayın Bölümü'nü bitirdikten sonra yüksek lisans ve doktorasını da aynı üniversitede yaptı.

1995'ten bu yana, halen yardımcı doçent olarak görev yaptığı Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi'nde çalışıyor. İlgi alanları arasında siyasal iletişim; Kitle İletişimi ve Kültür; Kitle İletişim Kuramları ve İzleyici Araştırmaları; Kitle İletişimi ve Sanat var.

Bianet'e medya eleştirileri yazan Cangöz'ün yayınları arasında, *"Bir İzleyici Araştırması Uygulama Çabası Örnek Olay: Arena"* (İletişim:2000), *"Özgürlük ve Medyada Üretilen Özgürlük Anlayışı"* (Birikim:2001) de var. Cangöz 17 Kasım 2001'de Kosova Genel Seçiminde AGİT Uluslararası Seçim Gözlemcisi (IPSS) olarak katıldı.

Esra Arsan

1966'da İstanbul'da doğdu. 1987'de Marmara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek okulunu bitirdi. 1984'de aktif gazeteciliğe başladı. 1984-95 yılları arasında, sırasıyla *Hürriyet, Milliyet, Tempo* ve *Aktüel* gibi yazılı basın organlarında ve *ATV* haber merkezinde muhabir olarak çalıştı.

1995'de ABD'ye giderek University of Central Florida'dan "American studies" alanında yüksek lisans sertifikası aldı. Döndükten sonra çeşitli vakıf ve kuruluşlar için medya danışmanlığı ve serbest gazetecilik yaptı. 1997'de Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sinema-TV anabilim dalında yüksek lisans eğitimine başladı.

"*Bir Gazetecinin Ölümü: Metin Göktepe*" konulu belgesel film teziyle 1999'da yüksek lisans diplomasını aldı. 1998'den beri İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışıyor ve gazetecilik dersleri veriyor. Aynı zamanda, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Genel Gazetecilik dalında doktora eğitimine devam ediyor. 2001-2002 akademik yılını, Reuters Vakfı'nın her yıl sınırlı sayıda gazeteciye verdiği "Journalism Fellowship" programı ile İngiltere Oxford Üniversitesi'nde geçirdi ve bu program için "Türk haberci medyasında 'öteki'nin sunumu: İslamcılar ve Kürtler" başlıklı araştırmayı hazırladı.

Esra Arsan internet üzerinden yayın yapan medya eleştirisi sitelerinde evrensel gazetecilik örneklerini irdeleyen ve Türkiye'de gazetecilik pratiğinin etik değerlere bağlı yürütülmesi çağrısı yapan yazılar yazmaktadır

Tuğrul Eryılmaz

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdikten sonra çalışmalarını bir süre İngiltere'de sürdürdü. SBF'de yüksek lisans yaptı. Gazetecilige TRT Haber Merkezi'nde başladı. Bir süre Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu'nda iletişim dersleri verdi.

1981'de üniversiteden ayrıldıktan sonra İstanbul'da *Haftalık, Nokta, Yeni Gündem ve Sokak* dergileriyle *Cumhuriyet* ve *Radikal* gazetelerinde çalıştı. Halen *Radikal* ek yayınlar yönetmeni ve *Milliyet Sanat* dergisi Genel Yayın yönetmeni olarak çalışıyor ve Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde gazetecilik dersleri veriyor.

Özcan Yurdalan

1955'de Adana'da doğdu. 1977'de AFSAD kurucuları arasında yer aldı, DİSK-Genel İş Sendikası Foto Film Merkezi'nde, Marmara Depremi'nden sonra Dayanışma Gönüllüleri'nin Fotoğrafçı Çocuklar Atölyesi'nde çalıştı.

Fotoğraf Vakfı'nın kurucuları arasında yer aldı. Serbest gazetecilik yapıyor, yazıları ve foto röportajları yayınlanıyor. Uzun yolculuklara çıkıyor.

Namaste, Fas'ta Yolculuk, Sarı Otobüs 1 İran Yolculuğu ve Sarı Otobüs 2 Pakistan Yolculuğu kitaplarını yazdı, TRT'de belgeselleri yayınlandı.

Yazı ve fotoğrafları *İstanbul Kültür Sanat Haritası, E - Kültür Edebiyat Dergisi, Art Deco* ve *Cumhuriyet Dergi*'de yayınlanıyor.

Mehmet Sucu

Malatyalı bir baba ve Samsunlu bir anneden 28 Ocak 1960'da Zonguldak'ta doğdu. İlkokul ve lise arasında altı okulda dolaştı. Daha sonra, Ankara Üniversitesi Sümeroloji bölümünde okudu. Mutlu olamayınca tekrar sınava girip İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Halkla İlişkiler Yüksek Okulu'na girdi, İletişim Fakültesini bitirdi.

Sosyal Bilimler Enstitüsünde iletişim masterı yaptı. Okulun ikinci yılından itibaren gazeteciliğe başladı. Ufak tefek dergilerden sonra *Hürriyet, Günaydın* ve *Cumhuriyet*'te çalıştı.

Halen Cumhuriyet gazetesinde sorumlu yazı işleri müdürü olarak çalışıyor. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi ve Akademi İstanbul'da ders veriyor. Cumhuriyet'te 'İnternet' adlı bir köşesi var.

Halk Bunu Bilsin başlıklı 12 Eylül yasaklarını anlatan bir kitabı var... Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nden iki kez en iyi birinci sayfa ödülü aldı. Evli bir oğlu var.

BİA YEREL MEDYA EĞİTİM PROGRAMLARI'NA KATILAN YEREL GAZETECİ, EĞİTİMCİ VE KOORDİNATÖRLERİN TAM LİSTESİ VE İŞLENEN KONULAR

Yerel Medya Eğitim Programı, 1.Basamak

Mersin 24-25 Şubat 2001, Hotel Gondol

Recep Yıldırım (Radyo Metropol/Mersin), Suat Yıldız (Radyo Aktif/Mersin), Necmi Aydın (Radyo Metropol/Mersin), Kıymet Gökçe (Radyo Metropol/Mersin), Sibel Cengiz (Radyo Metropol/Mersin), Ebru Ergüler (Radyo Metropol/Mersin), Hüsamettin Karakele (Akdeniz Haber Ajansı/Mersin), Ergün Karaca (Radyo Mega/Mersin), O. İlker Taşyürek (Radyo Mega/Mersin), Tarık Güçlü (Radyo Ses/Mersin), Özlem Altuğ (Akdeniz Gazetesi/Mersin), Özlem Karıncalı (Radyo Şirinnar/Gaziantep), Ahmet Atılmış (Pozitif Dönüşüm/Gaziantep), Azad Adıyaman (Radyo Ses/Mersin), Lale Ayça (Aktif Radyo/Mersin), Ergün Rençber (Yeni Çizgi Gazetesi/Mersin), İlkay Kaydu (Yeni Çizgi Gazetesi/Mersin), Murat Çevik (Güney Hakimiyet/Mersin), Güler Yıldız (Çınar Gazetesi/Mersin), Abidin Yağmur (Çınar Gazetesi/Mersin), Suzan Doğan (Sun Televizyo-

nu/Mersin) Deniz Kara (Sun Televizyonu/Mersin), Özcan Aladağ (Zirve Gazetesi/Kozan), Ömer Alpdoğan (Sağduyu Gazetesi/Kozan), Murat Güreş (Fırat'ta Yaşam/Gaziantep), Sinan Şahin (Fırat'ta Yaşam/Gaziantep), Mehmet Can Toprak (Radyo Ses/Mersin), Bilal Aldoğan (Pozitif Dönüşüm/Gaziantep), Alper Güneri (Radyo Star/Tarsus), Gönül Korkut (Radyo Ses/Mersin), Tuğba Okyay (Radyo Metropol/Mersin).

BİA Koordinasyonu'ndan: Nadire Mater, Nazım Alpman, Yaşar Kanbur.

Sunuşlar: Medya ve Toplum (Yrd. Doç. Dr. Beybin D. Kejanlıoğlu/Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi), Medya ve Etik (Yrd. Doç. Dr. Süleyman İrvan/Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi), Haber ve Habercilik (Öğretim Görevlisi Esra Doğru Arsan/Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi), Yeni İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar (Doç. Dr. Ümit Atabek/Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi) Haber Değerlendirme ve Yazım Atölyesi (Öğretim Görevlisi Esra Doğru Arsan/Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi,Tuğrul Eryılmaz/Radikal 2).

Diyarbakır, 17-18 Mart 2001, Otel Admira

Hasan Kara (Güneş TV/Malatya), Nüket Uçar (Güneş TV/Malatya), A. Turan Kılıç (Radyo Fon/Malatya), Eyüp Aksaç (Radyo Fon/Malatya), Reşat Yiğiz (Çağdaş Gazetesi/Batman), Ubeyt Deniz (Kanal 72/Batman), Fethullah Ekmen (Söz Gazetesi/Batman), Remzi Koyuncu (Söz Gazetesi/Batman), Süleyman Beyaz (İleri Gazetesi/Batman), Kerem Korkmaz (İleri Gazetesi/Batman), Mesut Eryeşi (Batman) Gazetesi/Batman), Nizamettin İzgi (Batman Gazetesi/Batman), Fatih Çiftçi (Hizmet Gazetesi/Şanlıurfa, Cumhur Kılıççıoğlu (Mücadele Gazetesi/Siirt), Dara Turhan (Mücadele Gazetesi/Siirt), İhsan Tan (Mücadele Gazetesi/Siirt), Ahmet Yağmur (Aktüel Radyo/Diyarbakır), Alper Külahçıoğlu (Can TV (Radyo/Diyarbakır), Kasım Kadırhan (Şırnak Gazetesi/Şırnak), Hasan Payan (Şırnak Gazetesi/Şırnak), Nihayet Durak (Sonsöz Gazetesi/Siirt), Hayriye Aktaş (Sonsöz Gazetesi/Siirt), M. Şah Ayaz (Batman Express/Batman), Nevzat Bingöl (Gün TV-Radyo/Diyarbakır), Salih Siyah (Güneydoğu Bölge Gazetesi/Diyarbakır), Yılmaz Akıncı (Güneydoğu Bölge Gazetesi/Diyarbakır), Nezahat Dağtekin (ART TV/Diyarbakır).

BİA Koordinasyonu'ndan: Nadire Mater, Ertuğrul Kürkçü, Yaşar Kanbur.

Sunuşlar: Medya ve Toplum (Yrd. Doç. Dr. Beybin D. Kejanlıoğlu/Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi), İletişim Hukuku (Hukukçu Fikret İlkiz), Medya ve Etik (Yrd. Doç. Dr. Süleyman İrvan/Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi), Haber ve Habercilik (Öğretim Görevlisi Esra Doğru Arsan/Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi), Yeni İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar (Öğretim Görevlisi Mehmet Sucu/Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi), Haber Değerlendirme ve Yazım Atölyesi (Öğretim Görevlisi Esra Doğru Arsan/Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi, editör Murat Çelikkan/Hürriyet).

Bursa, 31 Mart -1 Nisan 2001, Almira Otel

Sinan Unuak (Radyo Güneş/Bursa), Cüneyt Akman (Radyo Güneş/Bursa), Sezer Koman (Radyo Brt/Balıkesir), Kemal Polaterce (Radyo Brt/Balıkesir), Kamil Yeşilfiliz (Biga Doğuş/Balıkesir), Necati Şenyıldız Biga Doğuş/Balıkesir), Atilla Kaya (Yeni Haber Gazetesi/Balıkesir), İlker Yurttaş (Radyo Boğaz/Çanakkale), İsmet Akıncı (Radyo Boğaz/Çanakkale), Halit Aydı (Son Nokta Gazetesi/Çanakkale), Hasan Anıl (1001 FM/Bursa), Zafer Beyaz (Dost FM/Bursa), M. Kayhan Kaymaz (Radyo 14/Bursa), Dilek Eskicioğlu (Radyo Bester/Bandırma), Esra Tugan (Radyo Bester/Bandırma), Şükrü Er (Radyo Söz/Bursa), İlhan Kaya (Serbest Gazeteci/Çanakkale).

BİA Koordinasyonu'ndan: Ertuğrul Kürkçü, Yaşar Kanbur, Nilgün Uysal, Yasemin Varlık

Sunuşlar: Medya ve Toplum (Yrd. Doç. Dr. Halil Nalçaoğlu/Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi), Medya ve Etik (Öğretim Görevlisi Ragıp Duran/Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi) Haber ve Habercilik (Öğretim Görevlisi Alper Görmüş/Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi) Yeni İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya için İmkanlar (Doç. Dr. Ümit Atabek/Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi) Haber Değerlendirme ve Yazım Atölyesi (Alper Görmüş, Ragıp Duran).

İzmir, 24-25 Mart 2001, Otel Kaya Prestige

Sıhhat Akvardar (Radyo Aymega/Aydın), Cesur Doğan (Radyo Aymega/Aydın), Ulvi Tanrıverdi (Radyo Gökyüzü/Yerel Haber Gazetesi/İzmir), Kamer Karaman (Aliağa Sahil Radyo/İzmir), Necla Tüfekçioğlu (Dikili FM/İzmir), Seyhan Biçer (Aliağa Ekspres Gazetesi/İzmir), Şahap Avcı (Aliağa Ekspres Gazetesi/İzmir), Ali Rıza Kafalı (Can Radyo/İzmir), Şenol Eskin (Kuşadası Değişim Gazetesi/İzmir), Sabri İsel (Radyo Hiraş/Manisa), Emin Yüce (Radyo Hiraş/Manisa), Mustafa Tecim (Alaşehir Kardelen FM/Manisa), Ferit Ünlü (Kardelen FM/Manisa), Mesut Keskin (ART FM/Uşak), Tarkan Atmaca (Batı Radyo/İzmir), Fevzi Palut (Batı Radyo/İzmir), Kadir Öge (Özlem FM/Uşak), Oktay Kurt (Özlem FM/Uşak), Agit Alan (Turgutlu FM/Manisa), Fatoş Ünal (Radyo 45/Manisa), Salih Ziya Ünal (Radyo 45/Manisa), İbrahim Uzun (Radyo Sembol/Manisa), Nevin Şentürk (Aktif Radyo/Manisa), Murat Şentürk (Aktif Radyo/Manisa).

BİA Koordinasyonu'ndan: Nadire Mater ve Baran Gündoğdu.

Sunuşlar: Medya ve Toplum (Doç. Dr. Nilgün Gürkan/Doğu Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi), Medya ve Etik (Yrd. Doç. Dr. Süleyman İrvan/Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi), Haber ve Habercilik (Öğretim Görevlisi Esra Doğru Arsan/Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi), Yeni İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar (Doç. Dr. Ümit Atabek/Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi) Haber Değerlendirme ve Yazım Atölyesi (Öğretim Görevlisi Esra Doğru Arsan/Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Celal Başlangıç/Radikal).

Sivas, 7-8 Mart 2001, Büyük Otel

Fikret Ceyhan (SRT/Sivas), Erdem Özden (Arkadaş Radyo/Sivas), Emine Arslan (Dost Radyo/Çorum), Nuri İşlek (Dost Radyo/Çorum), Oğuzhan Roma (Radyo Tek/Erzincan), Recep Bulut (Kay TV/Kayseri), Selahattin Karakoç (Ana Haber Gazetesi/Kayseri), Erol Eryılmaz (Ana Haber Gazetesi/Kayseri), Zafer Kara (Kay TV/Kayseri), Sabiha Yılmaz Son (Arkadaş Radyo/Sivas), Hikmet Kuru (SRT/Sivas), İsmail Dursun (Ulusal TV/Sivas), Hatice Şeker (Arkadaş Radyo/Sivas), Yücel Yönal (Anadolu Gazetesi/Si-

vas), Onur Özçelik (Sivas FM/Sivas), Eraydın Aytekin (Yeni Ülke Gazetesi/Sivas), Erkan Fırat (Radyo Can/Erzincan), Erkan Gündoğdu (Radyo Can/Erzincan), Murat Kılınç (Radyo 2000/Erzincan), Oktay Kılınç (Radyo 2000/Erzincan), Sadık Örgel (Dost Haber/Çorum), Şahin Örgel (Dost Radyo/Çorum).

BİA Koordinasyonu'ndan: Nadire Mater ve Baran Gündoğdu.

Sunuşlar: Medya ve Toplum (Yrd. Doç. Dr. Halil Nalçaoğlu/Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi), Medya ve Etik (Öğretim Görevlisi Ragıp Duran/Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi), Haber ve Habercilik (Öğretim Görevlisi Esra Doğru Arsan/Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi), Yeni İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar (Doç. Dr. Ümit Atabek/Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi), Haber Değerlendirme ve Yazım Atölyesi (Öğretim Görevlisi Esra Doğru Arsan/Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Öğretim Görevlisi Ragıp Duran/Galatasaray Üniversitesi. İletişim Fakültesi)

Trabzon, 14-15 Nisan 2001, Sümela Otel

Metin Akyürek (Medeniyet Gazetesi/Ordu), İbrahim Eksilmez (08 FM/Artvin), Nilgün Mutlu (Radyo Klüp/Samsun), Ercüment Mutlu (Radyo Klüp/Samsun), Evrim Kepenek (Gelişim Gazetesi/Rize), Yasemin Baş (Radyo Aktif/Trabzon), Zeynep Ü. Yılmaz (Radyo Aktif/Trabzon), Can Dağlıoğlu (Radyo Aktif/Trabzon), Nurgül Günaydın (Karadeniz Gazetesi/Trabzon), Aydın Gelleci (Karadeniz Gazetesi/Trabzon), M. Neriman Koç (Trabzon) Haber Gazetesi/Trabzon), Metin Deniz (Iğdır Radyo TV/Iğdır), Volkan Deniz (Iğdır Radyo TV/Iğdır), Fatma Karahasanoğlu (Türksesi Gazetesi/Trabzon), Duygu Karahasanoğlu (Türksesi Gazetesi/Trabzon), Mustafa Yılmaz (Rize TV/Rize), Süleyman Onay (Rize TV/Rize), Muhittin Sandıkçı (Rize'nin Sesi Radyo/Rize), Hürselen Sandıkçı (Rize'nin Sesi Radyo/Rize), Ahmet Kılıç (Kanal G/Giresun), Fatih Korkmaz (Kanal G/Giresun), Hakan Kabahasanoğlu (Çınar Dergisi/Giresun), Yeşim Küçüklü (Art TV/Artvin), Bayram Turan Çelik (Art TV/Artvin)), Saliha Yayla (Aydın Gazetesi/Giresun), Elif Uzunlar (Kanal 52/Ordu), Muzaffer Şensoy (Kanal 52/Ordu), Turan Şentürk (Kafkas Sarp Ha-

ber/Artvin), Ahmet Şahinbaş (Karadeniz Umut Radyo/Rize), Muhammet Aykut (Karadeniz Umut Radyo/Rize), Makbule Efe (Medya FM/Samsun), Mehmet Yazıcı (Zümrüt Rize) Gazetesi/Rize), Gönül Yeden (Zümrüt Rize Gazetesi/Rize), Murat Yazıcı (Rize'de.Com/Rize), Özge Turhan (Rize'de.Com/Rize).

BİA Koordinasyonu'ndan: Nadire Mater, Ertuğrul Kürkçü, Yaşar Kanbur, Sevda Alankuş.

Sunuşlar: Medya ve Toplum (Yrd. Doç. Dr. Mine Gencel Bek/Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi), İletişim Hukuku (Avukat Fikret İlkiz), Medya ve Etik (Yrd. Doç. Dr. Süleyman İrvan/Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi), Haber ve Habercilik Atölyesi (Öğretim Görevlisi Esra Doğru Arsan/Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi), Yeni İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar (Hakan Kara/Cumhuriyet Gazetesi Haber Müdürü) Haber Değerlendirme ve Yazım Atölyesi (Öğretim Görevlisi Esra Doğru Arsan/Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi, İpek Çalışlar/Cumhuriyet Dergi)

Antalya, 5-6 Mayıs 2001, Kışlahan Otel

M. Kazım Yıldırım (ATV/Alanya), Alper Kutay (ATV/Alanya), Kamuran İnselel (ATV/Alanya), M. Soner Öktem (ATV/Alanya), Yeşim Altaş (Radyo Maraton/Alanya), Ülkü Nural (Alanya Yankı Dergisi/Alanya), Zeki Demir (Alanya Yankı Dergisi/Alanya), Tevfik Günay (Kanal VİP/Antalya), İdris Taş (Kanal VİP/Antalya), S. Çıldır Çiçek (Kanal VİP/Antalya), Halil Altınanar (Kanal VİP/Antalya), Mustafa Taş (Klas TV/Manavgat), Yunus Serttaş (Tefenninin Sesi/Burdur), Esma Serttaş (Tefenninin Sesi/Burdur), Muhammet Dumlupınar (Gölhisar Pınar Gazetesi/Burdur), Fatih Tecimer (Gölhisar Pınar Gazetesi/Burdur), İbrahim Nanecioğlu (Bucak Gündem Gazetesi/Burdur), Gülsüm Soylu (Bucak Gündem Gazetesi/Burdur), Fethi Şimşek (Burdur Radyo/TV/Burdur), Gaye Coşkun (Memleketim Alanya/Alanya), Ekrem Şen (Antalya Gazetesi/Antalya), Adem Tekin (Yeni Alanya Gazetesi/Alanya), M.Ali Dim (Yeni Alanya Gazetesi/Alanya), Refika Akgül (Kanal A/Alanya), S. Tanju Boylu (Isparta Gazetesi/Isparta), Esin Çıldır (E Medya/Antalya), Zeki Dilmer (E Medya/Antalya),

Hasan Üstün (Arş. Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi), Murat Karaduman (Arş. Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi), Sibel Sığın (Arş. Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi), Emel Aksoy(Arş. Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi), Yeşim Acar (Arş. Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi), Memduh Turhanoğulları (Arş. Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi) Cem Özdel (Anadolu Ajansı temsilcisi) .

BİA Koordinasyonu'ndan: Ertuğrul Kürkçü, Yaşar Kanbur, M.Yüksel Özbek.

Sunuşlar: Medya ve Toplum (Doç. Dr. Halil Nalçaoğlu/Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi), Medya ve Etik (Öğretim Görevlisi Ragıp Duran/Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi), Haber ve Habercilik (Gazeteci Ruşen Çakır), Yeni İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar (Hakan Kara/Cumhuriyet Gazetesi Haber Müdürü) Haber Değerlendirme ve Yazım Atölyesi (Ruşen Çakır, Öğretim Görevlisi Ragıp Duran/Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi).

Ankara, 19-20 Mayıs 2001, PÜİS Otel

Cengiz Tarhancı (Uluırmak Gazetesi/Aksaray), Süleyman Eroğlu (Kral FM/Aksaray), Okşan Arınç (KTV/Konya), Ahmet Aka (Merhaba Gazetesi/Konya), Turgut Yıldız (KTV/Konya), Nurettin Turunç (Yeni Aşıkpaşa Gazetesi/Kırşehir), Gülistan Berktaş (Yeni Aşıkpaşa Gazetesi/Kırşehir), Abdülkadir Ay (Aksaray FM/Aksaray), Ramazan Öztürk (Kanal 68 TV/Aksaray), Adem Doğruer (Hasandağı Gazetesi/Aksaray), Zafer Uçkun (Hasandağı Gazetesi/Aksaray), Murat Akarçay (Es FM/Eskişehir), Selahattin Kenar (Ses Radyo/Eskişehir), Nurşen Korkmaz (Kapadokya Gazetesi/Nevşehir), Hasan Eraslan (Ahi TV/Kırşehir, Yaşar Üçgül (Ahi TV/Kırşehir, Ahmet Yılmaz (Bayrak TV/Yozgat), Ferhat Özer (Bayrak TV/Yozgat), Gülay Baltalık (Anayurt Gazetesi/Kırşehir), Yasin Şahin (Kapadokya FM/Nevşehir), Müberra Allahverdı (TMMOB/EMO), İlker Erten (TMMOB/MMO), Mustafa Atagün (TMMOB), Şenol Bayraktaroğlu (TMMOB/JMO), Ayla Onar (TMMOB/MMO), Çetin Gül (TMMOB/Meteoroloji M.O.), Aynur Y. Çakır (TMMOB/ŞPO), Günruh Bağcı (TMMOB/Jeofizik M.O.), Selma Kanbur (TMMOB),Eren Tepeuğur (TMMOB/Jeofizik M.O.), Mehmet Kaplan (TMMOB/Jeofizik MO).

BİA Koordinasyonu'ndan: Ertuğrul Kürkçü ve Baran Gündoğdu.

Sunuşlar: Medya ve Toplum (Doç. Dr Ayşe İnal/Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi), Medya ve Etik (Prof. Dr. Bülent Çaplı/Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi), Haber ve Habercilik (Araştırma Görevlisi Çiler Dursun/Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi), Yeni İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar (Araştırma Görevlisi Hakan Tuncel/Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi) Haber Değerlendirme ve Yazım Atölyesi (Araştırma Görevlisi Çiler Dursun/Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, gazeteci Faruk Bildirici, Hürriyet Gazetesi).

Bolu, 2-3 Haziran 2001, Koru Otel

İsmail Kadı (Yeni Haber Gazetesi/Gebze), Cengiz Yücal (Yeni Haber Gazetesi/Gebze), Füsun Erdoğan (Özgür Radyo/İstanbul), Arzu Demir (Özgür Radyo/İstanbul), Fevziye Salaş (Özgür Radyo/İstanbul), Semra Çelebi (Özgür Radyo/İstanbul), Barış Gündoğdu (Özgür Radyo/İstanbul), Erdem Çalışkan (Özgür Radyo/İstanbul), Gökçe Başbuğ (Özgür Radyo/İstanbul), Saffet Can (Susma Gazetesi/Zonguldak), Bahattin Arı (Susma Gazetesi/Zonguldak, Nilüfer Maviş (Yeni Sakarya Gazetesi/Adapazarı), Levent Bayrı (Yeni Sakarya Gazetesi/Adapazarı), Levent Bektaş (Gözde FM/Sinop), Yılmaz Yılmaz (Barış FM/Sinop), Erdinç Özyılmaz (Barış FM/Sinop), Metin Ferah (Yeni Hayat/Bolu), Sinan Ayhan (Yeni Hayat/Bolu), Gürkan Kılıç (Sakarya Radyo TV/Adapazarı), Esra Gürşen (Sakarya Radyo TV/Adapazarı), İsmail Eser (Gerede FM/Bolu), Fuat Bayramoğlu (Gerede FM/Bolu, Aysel Uzun (Aktif Radyo/Sakarya, Elif Deşiş/Hür FM/Sakarya, Filiz Özer/Yeni Umut Gazetesi/Bolu), Özay Yıldırım (Yeni Umut Gazetesi/Bolu), İbrahim Atalay (Karadeniz TV/Bolu), Sedat Akayoğlu (Gerçek Gazetesi/Bolu), Mübeccel Akbaş (Gerçek Gazetesi/Bolu).

BİA Koordinasyonu'ndan: Yaşar Kanbur, Yüksel Özbek, Erol Önderoğlu.

Sunuşlar: Medya ve Toplum (Doç. Dr. Halil Nalçaoğlu/Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi), Medya ve Etik (Öğretim Görevlisi Ragıp Duran/Galatasaray Üniversitesi. İletişim Fakültesi), Haber ve Habercilik (Öğretim Görevlisi Esra Doğru Arsan/Bilgi Üniversitesi İletişim Fakülte-

si), Yeni İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar (Doç. Dr. Ümit Atabek/Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi) Haber Değerlendirme ve Yazım Atölyesi (Öğretim Görevlisi Esra Doğru Arsan/Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi, Öğretim Görevlisi Ragıp Duran/Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi).

Yerel Medya Eğitim Programı, 2. Basamak

İzmir, 21-22 Aralık 2002, Anemon Otel

Selma Öztürk (Demokrat Radyo/İzmir), Doğan Sönmez (Venüs Radyo/Manavgat), Sinan Uluak (Radyo Güneş/Bursa İnegöl), Tahir Çolak (Radyo ART/Uşak), Semra Çelebi (Özgür Radyo/İstanbul), İsmet Akıncı (Radyo Boğaz/Çanakkale), Özge Kural (Radyo Eksen/Bursa), Rüstem Avcı (Radyo Söz/Bursa), Barış Keskin (Radyo Türk/Bursa), Yunus Yeşilöz (Radyo Sahil/Manisa), Mürvet Altıntaş (Radyo Burdur/Burdur), Erdal Emre (Yön FM/İstanbul), İlkay Güngen (Radyo Hit/Bursa), Zafer Beyaz (Dost FM/Bursa), Hasan Anıl (1001 FM/Bursa), Sevgi Akgenç (Radyo Aymega/Aydın), Fatoş Ünal (Radyo 45/Manisa), Fatih Gülsuyu (Radyo Hiraş/Manisa), N. Deniz Tüfekçioğlu (Dikili FM/Dikili), Ulvi Tanrıverdi (Radyo Gökyüzü/Menemen).

BİA Koordinasyonu'dan: Nadire Mater ve Baran Gündoğdu.

Sunuş: Ülkü İmset Giray: Doğru Soluk Alma, Doğru Ses, Duraklamanın önemi ve Zamanlaması, Yorum, Üslup ve Sunuş, Vurgu, Tonlama, Sözlü Anlatım Kuralları ve Pratiği, Uyarlar, Metin Çözümleme ve Okuma.

Ankara, 11-12 Ocak 2003, Neva Hotel

Seyhan Sincar (Radyo Dünya/Adana), Erdinç Özyılmaz (Barış FM/Sinop), Famiha Aslan (Radyo Ses/Mersin), Pınar Doğan (Radyo Metropol/Mersin), Selda Aslan (Gözde FM/Sinop), İpek Ertem (Radyo ODTÜ/Ankara), Habip Efe (Radyo Aktif/Mersin), Aylin Bozyap (Açık Radyo/İstanbul), Talin Sucuyan (Serbest Gazeteci/İstanbul), Tacettin Ayan

(Radyo Can/Erzincan), İbrahim Eksilmez (08 FM/Artvin), Serdar Arı (Radyo Kulüp/Samsun), Işın Tüfekçi (Radyo Aktif/Trabzon), İrfan Aktan (Serbest/Ankara), Adnan Onay (Rize'nin Sesi Radyosu/Rize)), Murat Doğanay (Gerede FM/Gerede), Oğuzhan Roma (Radyo Tek/Erzincan), Gencer M. Yaşar (Es FM/Eskişehir)), Kemal Atamtürk (Arkadaş FM/Sivas), Sinan Burhan (Bravo FM/Ankara).

BİA Koordinasyonu'dan: Nadire Mater ve Esra Koç

Sunuş: Ülkü İmset Giray:Doğru Soluk Alma, Doğru Ses, Duraklamanın önemi ve Zamanlaması, Yorum, Üslup ve Sunuş, Vurgu, Tonlama, Sözlü Anlatım Kuralları ve Pratiği, Uyarlar, Metin Çözümleme ve Okuma.

Bursa, 11-12 Ocak 2003, Almira Hotel

Hülya Aksu (Dost FM/Bursa), Hasan Anıl (Radyo Hit/Bursa), Barış Keskin (Radyo Türk/Bursa), N. Fuat Uygur (Demokrat Radyo/İzmir), Şükran Aybala Şeker (Es FM/Eskişehir), İsmet Akıncı (Radyo Boğaz/Çanakkale), Şengül Derin (Yön FM/İstanbul), Fatoş Ünal (Radyo 45/Manisa), Rüstem Avcı (Radyo Söz/Bursa), Özge Kural (Radyo Türk/Bursa), Elif Çalık (Radyo 1001/Bursa),), Okan Köroğlu (Balıkesir BRT), Hakkı Gerçek (Özgür Radyo/İstanbul) İlhan Kaya (Çağdaş Çizgi/Çanakkale), Gökhan Özbartın (Burası Çanakkale Gazetesi), Tuna Çam (Olay Gazetesi/Bursa) Ayşe Aygör (Olay Gazetesi/Bursa), Ayşe Uzunbaş (Zirve Gazetesi/Zonguldak), İbrahim Atalay (Bolu Gerçek Gazetesi/Bolu), Ahmet Kurt (Özgür Kocaeli/Kocaeli), İbrahim Damar (Yeni Sakarya Gazetesi/Sakarya), Müslüm Karaaslan (Haber Ekspress/İzmir), Erdem Tezcan (Gazete Boğaz/Çanakkale), Kamil Yeşilfiliz (Doğuş Gazetesi/Biga), Ayşe Uzunbaş (Zirve Gazetesi/Zonguldak), Serkan Uran (Hakimiyet Gazetesi/Bursa), Elif Altınbüken (Haber Gazetesi/Bursa), Canan Kızılaltun (ÇGD/Bursa), Şahap avcı (Aliağa Express Gazetesi/İzmir), Turgay Şahbenderoğlu (Kocaeli Gazetesi/Kocaeli).Yeşim Yağış (Anadolu İletişim Meslek lisesi/Bursa), Bahar Göksu (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Sevcan Özgür (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Serpil Yıldız (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Arzu Dindar (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Beril Yıldırım (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Esra Karalı

(Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Ceylan Cömert (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Ercan Cesur (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Özgür Turhan (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Serhat Ilıldak (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), İlhan Öztürk (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Sertaç Çelik (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Burcu Nazlıel (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Burak Aydın (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Merve Denk (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Nurşah Piliçer (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Esra Mutlusu (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Atakan Altınay (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Doğan Altınay (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Filiz Gündüz (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Yiğit Koçelli (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Ertan Tonguç (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Baran Bozkurt (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Hakan Eryıldız (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Sibel Algaz (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Dilek Atalay (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Elif Karaslan (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Zeynep Diriksoy (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Rafet Kutlu (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa), Mahir Korkmaz (Anadolu İletişim Meslek Lisesi/Bursa).

BIA Koordinasyonu'ndan: Ertuğrul Kürkçü, Baran Gündoğdu, Burçin Belge.

Sunuşlar: Yurttaş Gazeteciliği/Tanımı, Etiği ve Uygulamaları (Öğretim Görevlisi Ragıp Duran/Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi), Yeni İletişim Teknolojileri ve Habercilik Uygulamaları (Hakan Kara/Cumhuriyet Gazetesi, Haber Müdürü), Savaş ve Çatışma Bölgelerinde Gazetecilik (Öğretim üyesi Esra Arsan/Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi), Araştırmacı Gazetecilik (Celal Başlangıç/Radikal Gazetesi), Mizanpaj (Mehmet Sucu/Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul), Gazete Fotoğrafçılığı (Özcan Yurdalan/Fotoğraf Vakfı), Bir Haber Medyası olarak Radyo (Ragıp Duran/Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi), Türkiye'de Kamu Radyoları ve Özel Radyolarda Gazetecilik (İpek Çalışlar, Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul)

Alanya, 25-26 Ocak 2003, Grand Kaptan Hotel

Serkan Şimşek (Burdur Radyo TV/Burdur) Hilmi Karagöz (ATV/Alanya), Yasemin Taştepe (Radyo Martı/Antalya), Hüseyin Özkaya (Kanal A/Alanya), Erden Özden (Arkadaş Radyo/Sivas), Mehmet Can Toprak (Radyo Ses/Mersin), Gaye Coşkun (Kanal A/Antalya), Refika Akyüz (Kanal A/Antalya), Mehmet Ergün (Flaş Radyo/Alanya), Seyhan Sincar (Radyo Dünya/Adana), Kıymet Gökçe (Radyo Metropol/Mersin), Salim Turgut (Radyo kent/Mersin), Doğan Sönmez (Venüs Radyo/Manavgat), Azad Adıyaman (Radyo Ses/Mersin), Mesut Keskin (ART Radyo/Uşak), Ali Ünlüer (KGRT/Karaman), Makbule Efe (Medya FM/Samsun) Medeni Yavuzaslan (Karaman'ın Sesi/Karaman), Kadir Atalay (Sahil Gazetesi/Manavgat), Ferdi Ökrüce (Devren'in Sesi Gazetesi/Antalya), Soner Kan (Arayış Gazetesi/ Mersin), İbrahim Nanecioğlu (Gündem Gazetesi/Bucak), Adil Okay (Ufuk turu.net/Mersin), Sefa Seyitoğlu (Akdeniz Çağdaş Gazetesi/Antalya), Zeki Demir (Yankı Dergisi/Haber Alanya/Alanya), Alper Kutay (Haber Alanya/Alanya), Coşkun Efendioğlu (Önder Gazetesi/Milas), Selçuk Öcal (Hakimiyet Gazetesi/Isparta), Selçuk Tokgöz (Gülses Gazetesi/Isparta), Bahadır Kozanoğlu (Haber Isparta/Isparta), Ekin Anıl (Yarımada Gazetesi/Bodrum), Sibel Karaduman (Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi), Kerim Toksöz (Yeni Alanya Gazetesi/Alanya), Hatice Özdemir (Demokrat Gazetesi/Isparta), Gülseren Daş (İmece Gazetesi/Mersin), Kadri Baziki (Yeni Gazete/Mersin), Mehmet Tutum (Hedef Gazetesi/Burdur), Mehmet Emin Berber (Çağdaş Gazete/Marmaris), Mustafa Yılmaz (Serbest/Uşak), Hasan Üstün (ÇGD Akdeniz), İsmail Akın (Antalya Gündem/Antalya), Abdullah Yalçın (Gündem/Antalya), Engin Korkmaz (ÇGD Akdeniz), Mustafa Noyan (Karadeniz Gazetesi/Trabzon), Mikdat Algül (Haberci Gazetesi/Mersin), Saaddettin Hüsmaz (Memleketim Alanya Gazetesi/Alanya), Cumhur Kılıççıoğlu (Mücadele Gazetesi/Siiirt), Burak Önder (Burdur'un Sesi Gazetesi/Burdur), Abidin Yağmur (Sokak dergisi/Mersin), Adem Tekin (Yeni Alanya Gazetesi/Alanya).

BİA Koordinasyonu'ndan: Nadire Mater, Ertuğrul Kürkçü, Baran Gündoğdu, Esra Koç, Nuh Köklü.

Sunuşlar: Yurttaş Gazeteciliği/Tanımı, Etiği ve Uygulamaları (Yrd. Doç. İncilay Cangöz/Anadolu Üniversitesi İletişim Fakültesi), Yeni İletişim Teknolojileri ve Habercilik Uygulamaları (Murat Karaduman Akdeniz Üniversitesi/Antalya), Savaş ve Çatışma Bölgelerinde Gazetecilik (Öğretim üyesi Esra Arsan/Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi), Araştırmacı Gazetecilik (Celal Başlangıç/Radikal Gazetesi, İsmail Kızılbay Doğu Akdeniz Üniversitesi), Mizanpaj (Mehmet Sucu/Cumhuriyet Gazetesi) Gazete Fotoğrafçılığı (Özcan Yurdalan/Fotoğraf Vakfı), Bir Haber Medyası Olarak Radyo (Ragıp Duran/Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi), Türkiye'de Kamu Radyoları ve Özel Radyolarda Gazetecilik (Doç. Dr. Sevda Alankuş/Doğu Akdeniz Üniversitesi)

Malatya, 1-2 Şubat 2003, Avşar Hotel

Ayhan Mergen (Tokkap FM/Siirt), Sadık Uygun (Mega FM/İskenderun), Umut Bozkurtoğlu (Radyo Öğüt/Malatya), Necdet Akboğa (Kanal 7/Malatya), Bülent Hanbay (ER TV/Malatya), İbrahim Ulutaş (Radyo Fon/Malatya), Türkan Önemli (Çağlar FM/Malatya), M. Duran Özkan (Güneş TV/Malatya), İsmail Demirci (Ufuk TV/Malatya), Aydın Kazan (TV Malatya), Tahir Özçelik (ER TV/Malatya), Ayla Aykan (Er TV Malatya), Turgut Onur (Güneş TV/Malatya), Mustafa Kısacık (Çağlar FM/Malatya), Muhammet Kemal Gülşen (Radyo Süper 44/Malatya), Erdal akdoğan (Güneş TV/Malatya), Mehmet Emin Danış (Bizim Adıyaman Gazetesi/Adıyaman), Nükhet Uçar (Güneş TV/Malatya), Bülent Handay (Er TV/Malatya), Mahmut Adanır (Gün Radyo TV/Diyarbakır), Serkan Akın (Sivas FM/Sivas), Senar Yıldız (Doğu Radyo/Yüksekova), Ali Yiğit (TRT Malatya/Hüseyin Akıncı (NTV/Malatya), (24) M. Ali Oran (Söz Gazetesi/Batman), M Fert İzgi (Batman Gazetesi/Batman), Siraç Uslu (Batman Postası/Batman), , Cumhur Kılıççıoğlu (Mücadele Gazetesi/Siirt), M. Şah Ayaz (Express Gazetesi/Batman), Seydan Altunç (Son Söz Gazetesi/Siirt), Ersen Korkmaz (Demokrat İskenderun Gazetesi/İskenderun), M. Ulaş İmbaşı (Sabah Gazetesi/Gaziantep), Sezai Çağlayan (Manşet Gazetesi/Malatya) İbrahim Yoldaş (Ak Ajans/Malatya), Duygu Kuş (Yorum Gazetesi/Malatya), Murat Palancı (Dünya Gazetesi/Malatya), Osman Seyrek (Umut Gazetesi/Batman), Yaşar Karaaslan

(Yorum Gazetesi/Malatya), Osman Tosun (Güneş Gazetesi/Malatya), Metin Taşçı (İnönü Üniversitesi Basın Yayın/Malatya), M. Ali Köroğlu (Evrensel Gazetesi/Malatya), Ahmet Göçer (Elbistan'ın Sesi/Elbistan), Bekir Şahin (Sabah Gazetesi/Gaziantep), Mahfuz Uyanık (Doğuş Gazetesi/Batman), Murat Güreş (Haber Gazetesi/Gaziantep), Rüstem Doğanay (Fırat'ta yaşam Gazetesi/Gaziantep), İmam Tümen (Katılım Gazetesi/Adıyaman), Bülent Karaca (Hizmet Gazetesi/Şanlıurfa) Cumali Aksaç (Manşet Gazetesi Malatya), Kemal Atamtürk (Arkadaş Radyo/Sivas), Nevzat Alter (Yüksekova haber Gazetesi/Yüksekova), Akın Bodur (İskenderun'un Sesi Gazetesi/İskenderun), Serdar Akkılıç (İskenderun'un Sesi Gazetesi), Umut Tarhan (Prestij Haber/Van), Ramazan Oktay (Özgür Siirt/Siirt), Ercan Atay (Son söz Gazetesi/Batman), Burhan Karaduman (Sonsöz Gazetesi/Malatya), Asım Demirkök (Güneş Gazetesi/Malatya), Şahiye Say (Samandağ Gazetesi/Hatay), Bahar Işık (Samandağ Gazetesi/Hatay), Osman Tosun (Güneş Gazetesi/Malatya), İrfan Aktan (Serbest/Ankara)

BİA Koordinasyonu'ndan: Nadire Mater, Baran Gündoğdu, Erol Önderoğlu, Hamza Aktan.

Sunuşlar: Yurttaş Gazeteciliği/Tanımı, Etiği ve Uygulamaları (Öğretim Görevlisi Ragıp Duran/Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi), Yeni İletişim Teknolojileri ve Habercilik Uygulamaları (Nihat Halıcı/BİA), Savaş ve Çatışma Bölgelerinde Gazetecilik (Celal Başlangıç/Radikal Gazetesi), Araştırmacı Gazetecilik (Celal Başlangıç/Radikal Gazetesi), Mizanpaj (Hakan Bayhan/Editör, Radikal Gazetesi) Gazete Fotoğrafçılığı (Özcan Yurdalan/Fotoğraf Vakfı), Bir Haber Medyası Olarak Radyo (Ragıp Duran/Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi), Türkiye'de Kamu Radyoları ve Özel Radyolarda Gazetecilik (Ragıp Duran/Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi).